

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Lavrits Ulrik laCour

og

Ellen Kirstine Poulsen,

en lille pennetegning

ved

Frederik Barfod.

(Udført efter børnenes ønske, til uddeling blandt
slægt og venner.)

København 1877.

Bianco Lunos bogtrykkeri.

«Og når I høre tale om helgen, da skulle I jo ikke alene holde jomfru Maria, st. Peder, st. Povl og andre sådanne for helgen, men også eders egne forældre, som ere bortdøde i kristen tro; de ere også Guds gode helgen . . . . Vide I at sige af de gode helgen, som længe siden ere bortdøde, da må og hver tale om dem, han kendte, hvad han ved, der kan være en anden til godt eftersyn.»

Peder Plade («visitatsbogen» s. 105).

Med Guds hjælp agter jeg her at give en jævn penne-tegning af «Lars og Stine» (ti således falder det mig naturligst at kalde de hedengangne). Jeg vil gøre det til Guds ære, til deres egen hæder og til glæde og velsignelse for alle deres mange børn og børnebørn, de ufødte med de fødte i de sildigste led, så langt som papiret måtte kunne bære disse linier fræm. Jeg skal aldrig glemme, at jeg i de mange, mange år kaldte dem broder og systers; jeg skal aldrig glemme de utallige bånd, ved hvilke jeg i de mange, mange år knyttedes stadig nærmere til dem; men jeg skal heller aldrig glemme den sanddrøhed, som var bæggens deres væsen; så deres ætlinger, der jo tildels også blive mine, kunne trygt stole på, at billederne ville blive så lige, som min pen ævner at tegne dem. Jeg skal med Guds hjælp ærlig stræve efter lige så fuldt at blive sandheden tro i kærlighed, som kærligheden tro i sandhed.

Deres levned indleder jeg med nogle kortfattede meddelelser om bæggens slægt.

Mine kilder ere dels mit eget samliv med de to afdøde, af hvilke jeg kaldte Lars min broder i femtiåtte år og Stine min systers i firtiet og et halvt; dels mundtlige meddelelser fra bæggens syskende og børn samt adskillige af deres frænder, venner og kyndinger; desuden min afdøde faders dagbøger og husholdningsbøger; endvidere egenhændige nedtegnelser fra broder Lars i hans sidste år; endelig en hel del breve, skifteprotokoller, kirkebøger, skøde- og pante-protokoller osv. osv. Så vidt jeg har kunnet række, har jeg undersøgt alt med mine egne øjne, men desuagtet har jeg jævnlig måttet henvende mig til fremmede og har ikke et eneste sted mødt andet end velvillie. Jeg har således en utallig mængde medarbejdere meget at takke, men ingen så meget som overlærer Bahnson i Viborg, der dog både var fremmed for selve æmnet og for hele det slags arbejder.

Og hermed i Guds navn hånd paa værket!

I. Slægten laCour.

Som allerede navnet tyder på, skal slægten laCour oprindeligt være fransk, men faderen til den danske linies stamfader skal have forladt Frankrig, enten, som der almindelig siges, fordi han efter ophævelsen af det nautiske edikt savnede den trosfrihed, han som hugenot trængte til, eller, hvad der også er blevet ymtet om, fordi han havde indgået politiske forbindelser, der bleve farlige for hans borgerlige sikkerhed. Der findes endnu en mængde laCourer i Frankrig, men trods flere tilfældige sammenstød har det aldrig kunnet udredes, i hvad forhold disse, der tilhøre mange ulige slægter, stå til den danske linie, hvis stamfader næppe har kendt sit adelige «våben», saafremt han virkelig havde et sådant, eller også har bortlagt det som noget, han ikke havde brug for i sin nuværende stilling. (Jeg ejer dog aftryk, af hvad man har kaldt hans faders og hans moders «våbener», men i det mindste moderens er bevisligt uægte: det er det segl, som brugtes af [a. 10.] sønnesønnen, Jörgen laCour i Odder.) — Man kender ikke engang hans faders, den udvandrede laCours, fornavn, men ved kun, at han hed *Dornumville* (eller *Dornonville*?) *de la Cour*, og at han var gift med en *Marie Foziehad*, der var fransk af byrd lige som han selv, skönt hendes forældre boede i Halle. Sandsynligvis vare de noget tidligere udvandrede af samme grund som han. Et familiesagn, der gik fra søn til søn, og som jeg selv har fra nys afdøde general N. G. laCour, vil vide, at Dornumville de la Cour var «ministre» (c: præst? som generalen gættede) og boede på et større landsted tæt udenfor Paris. Da han pludselig så dette omringet af soldater, flygtede han med sin unge, frugtsommelige kone bort igennem haven, satte hende på et æsel og undslap heldig med hende til Tyskland, hvor han da boede, indtil der kort efter oprandt mindre farlige tider for dem.

Af disse to forældre fødtes altså den danske linies stifter, **Pierre** (*Dornumville de*) **laCour**, i den lille by Köpenick ved floden Spree i Mittelmärck-Brandenburg. Han fødtes d. 22. febr. 1716, men præsten Kikebusch skriver, at han «hværken i den franske menigheds eller i de tyske menighedens kirkebøger har fundet det pågældende navn, og at han med bestemthed kan sige, at forældrenes ophold i Köpenick kun kan have været forbigående». Det er da

næppe usandsynligt, at han kan være født på en gennemrejse. Men han var kun åtte måneder gammel, da hægge hans forældre vendte tilbage til Frankrig, og siden kende vi aldeles intet hværken til dem eller deres skæbne. Han så dem aldrig mere og hørte nok heller ikke fra dem, hvad enten de så kort efter ere døde, eller hvad grunden ellers kan have været. Ti Pierre fulgte ikke med dem til Frankrig, men blev hos sin moders forældre i Halle, i Sachsen. Af dem blev han da opdraget og i sit syvende år sat i byens latinskole, i hvilken han gik i fire år og havde, da han var elleve år, nået op i dens 4de leksie. Men 1728 flyttede morforældrene til Leipzig, og han fulgte dem. Her synes han dog ikke at have gået i latinskolen, men foruden i regning og skrivning nød han undervisning i musik. Da morforældrene 1730 flyttede til Berlin, blev han dog atter sat i latinskole, skönt han ikke nåede at blive student; ti, just som han skulde trådt ind i 5te leksie, blev han kaldt til Danmark.

Det var Kristiane Dortea v. Redern, enke efter den (i marts?) 1732 afdøde major Henrik de Lasson til Åkær, som kaldte den sejstenårige dreng herind fra Berlin, for at han kunde undervise hendes seksårige søn i fransk. (Sønnen hed Vensel Frederik de Lasson og døde allerede 1758 som kaptejn og generaladjutant, den sidste mand af den 1731 adlede slægt.) Det var 1732, at laCour kom herind, og på Åkær var han i fire år, men kom dernæst paa sin frues forord til Ørslevkloster, hvor han ligeledes skulde undervise oberstløjtnantinde Berregaards søn Frederik i fransk. Men oberstløjtnantinden var en Marie de Lasson fra Rødslet, og hun var bleven enke femten uger før sønnens fødsel. På Ørslevkloster var han i seks år, indtil 1742, da hans lærling, den attenårige kammerjunker Frederik Berregaard, tiltrådte sin udenlandsrejse. Det næste år kom han så som «språgmester» til fru Berregaards broder Matias de Lasson på Bjørnsholm, hvor han atter var i fire år, indtil hans tidligere elev, kammerjunker Berregaard, der samme år havde arvet sin moder, 1747 kaldte ham som sin håndskriver til København. I denne stilling var han i tre år, men 1750 blev han Berregaards foged (forvalter) på Stårupgård med gods, og det næste år tillige hans foged på Ørslevkloster og Strandet. — Alle de nævnte tre gårde ligge i den nordlige del af Fjends herred, som danner en halvø i Limfjorden, omgiven af Skive og Hjarbæk fjorde, og de tilhørte alle Berregaard. Af börnenes fødsel fremgår det,

at laCour det første års tid har boet på Stårupgård, dernæst et par år på Ørslevkloster. Han har så et par år boet på Bådsgård, en avlsgård i den nordligste ende af halvøen, fræmstået ved sammenlægning af et par bøndergårde. Hvad der bragte ham til at slå bo her, vides ikke, men sagtens har Bådsgård også tilhørt Berregaard. Endnu inden denne døde (kammerherre Berregaard døde i Varsjav ²⁹/₁₀ 1757 som dansk sendemand ved det sachsisk-polske hof; han var født ¹¹/₈ 1724), fik laCour Strandet i forpagtning på livstid og opgav da samtidig sin fogedpost. Det synes dog ikke, at forpagtningskontrakten har været lovformelig afsluttet inden kammerherrens død, eftersom dennes enke (Henriette Frederikke, født rigsgrevinde v. Bünow) ²³/₂ 1758 gav ham et skriftligt løfte på forpagtningen, som han også synes at have overtaget i maj 1758. Men kort efter sålgte kammerherrinden alle sine ejendomme til amtsforvalteren i Nyborg, Bartolomæus Bærtelsen de Cederfeld, som atter strags sålgte dem til borgmesteren og byfogden sammesteds, kanselliråd Jakob Lerche. Denne indfrieede fru Berregaards ord og overlod ved kontrakt ¹/₈ 1759 Strandet til laCour mod en årlig forpagtningsafgift af 200 rdl. Han boede altså sine sidste sytten år på Strandet, men silke spandt han ikke ved forpagtningen, i hvad så grunden kan have været. Hans økonomiske omstændigheder skulle have været meget trykkede, men han var en særdeles agtet mand, afholdt af alle, og iblandt flere stod han i et meget nært forhold til den hæderlige Kasper Peter Rothe, som netop den gang var byfoged i Skive, herredsfoged i Salling og landsdommer i Nørrejylland (og hvis datterdatter et par menneskealdre senere blev gift med hans sønnesøn). — Efter sin første kones død fik han kgl. bevilling til at sidde i uskiftet bo, men, da han atter vilde gifte sig, og hans børns nærmeste slægt, deres morfader og morbroder, ikke kunde komme herved fra Findås, fik han sine og sine børns «fælles venner», kanselliråd Lerche til Ørslevkloster og præsten Jörgen Grøn i Tårup og Kvols, til at holde samfrændeskifte (⁵/₈ 1763), ved hvilket boets formue sattes til 617 rdl. Da han selv frafaldt en broderlod, fik således hver af de tre sønner 61 rdl. 67¹/₅ sk. i arv, og hver af de fire døtre 30 rdl. 81³/₅ sk. — Endnu tarveligere var udbyttet på skiftet efter ham selv. Det sluttedes først ²⁹/₆ 1779. Lerches svigersøn, Hans Henrik Jørgensen, var dengang (siden 1768) ejer af Ørslevkloster og Strandet. Han blev ikke alene enkens lavvæрге, men «for venskabs skyld mod den

afdøde og af hensyn til hendes fattige omstændigheder», synes han virkelig at have vist hende megen godhed. Han afkøbte hende således femten par stude, «som på den tid vare uafsættelige», «til den høje pris af 33 rdl. for parret», og købte desuden to heste af hende for 50 rdl. Desuagtet udgjorde boets aktiver kun 2,025 rdl. 26 sk., men dets passiver 1981 rdl. 2 sk., så der til deling mellem enken og børnene kun blev 44 rdl. 24 sk., af hvilke enken, som frafaldt en broderlod, fik 22 rdl. 12 sk., men hver af de fem sønner 3 rdl. 15⁷/₇ sk., hver af de fire døtre 1 rdl. 55⁵/₇ sk.

I høsten 1774 blev laCour overfalden af nogle «tildeles smærtefulde tilfælde». Han fandt dog atter nogle ugers lindring, men døde allerede d. 14. marts 1775, kun tyve dage over femtini år gammel. — Der er al grund til at mene, at han var en brav, from og gudfrygtig mand. Skönt han havde lagt sig alvårlig efter dansk, som han godt havde næmmet og skrev så godt som de fleste danske i den tid, bad han vistnok stadig selv sit fadervor på fransk; i det mindste havde han lært sin datter Apollone det på fransk, og andet fransk kunde hun ikke. — Han synes at have været en smuk mand med ædle træk. Man har næmlig endnu et oliemaleri af ham. Det tilhørte i sin tid hans dattersøn, præsten Peter Worm, som 1855 lånte sin fætter, general N. G. laCour, det, men havde lovet en anden fætter, Peter laCour på Margretelund, at han skulde arve det efter ham, og samtidig givet dennes brodersøn Jörgen laCour (fra Skærso) udsigt til at arve det efter farbroderen. Efter generalens død er det da nu blevet Jörgens lovlige ejendom.

Fra Pierre laCour nedstamme alle de danske laCourer, som dog atter dele sig i to hovedlinier, eftersom de enten nedstamme fra hans næstældste eller fra hans yngste søn. Han var næmlig to gange gift:

*1.) på Ørslevkloster 13. juli 1751 med **Margrete Susanne Hertzberg**, en datter af *Nils Jensen Hertzberg* (født i Vrå 17¹/₂ n. st. 1693, måske en søn af degnen Jens Gertsøn; stud. fra Hjerring skole 1711, teol. kand. havd. 2¹/₈ 1716, prøveprædiken lavd. 2¹/₆ 1718; tog derpå hjem; præsteviedes 4¹/₉ 1719, hvad enten det nu var som skibspræst eller som pers. kap. i Ejdsfjord præstegæld [en, som det synes, ellers fuldt pålidelig og nøjagtig præsterække i gehejmearkivet siger, at han først blev kapellan her 25¹/₇ 1728, men det er dog vist unøjagtigt]; præst for Viborg Nørresogn 9¹/₁ 1733, hvor han ved en ildebrand mistede alt, hvad han ejede og havde, så han kom i en bundløs gæld, da man i hin tid ingen assurance kendte;

præst i Findås $\frac{7}{10}$ 1744, død ssteds $\frac{17}{10}$ 1764) og *Dorte Kattrine Harboe* (jordet i Viborg $\frac{29}{11}$ 1743, en stiftatter af den Peder Rasmussen Finde, hos hvem hendes mand var kapellan. Hendes egne forældre vare i øvrigt præsten Peder Harboe i Sellø præstegæld og Margrete Randulf, hvilken sidste atter var en datter af biskop Nils Enevoldsen Randulf i Bergen og Mette Pedersdatter). — Marg. Susanne blev dåbsfæstet i Viborg $\frac{6}{10}$ 1737 og har vistnok en tid tjænt den første kammerherinde Berregaard (o: baronesse Sofie Elisabet Holck); ti, da hun $\frac{9}{5}$ 1751 bar et barn til dåben, nævnes hun «på Ørslevkloster». Hun skænkede sin mand åtte børn: fire sønner og fire døtre, og døde på Strandet d. 24. febr. 1763, gammel «42 år 6 mdr. 4 dage», var altså født d. 20. avg. 1720, sandsynligvis på Daviken, hvor kapellanen i Ejdsfjord havde bolig. — ($\frac{1}{2}$ 1752 gjorde hun og hendes mand hendes systems, Mette Kirstine Hertzbergs, stuebryllup på Stårupgård med mrs. Povl Kristian Cormontan. Og fem fjærdingår efter hendes død, tre fjærdingår efter sit andet ægteskab, gjorde laCour endnu hendes anden systems, Marie Elisabet Hertzbergs, bryllup på Strandet med forpagteren på Ørslevkloster, Jakob Bregendahl, som efter hans død blev de umyndige børns formynder, og hvis sønnedatter to meneskealdre senere blev gift med laCours sønnesøn.)

*2.) på Frisholt 26. avg. 1763 med **Kristiane Frederikke Nøhr**, om hvis slægt det ikke hidtil har været mig muligt at erfare det mindste. Jeg ved kun, at hun $\frac{1}{4}$ 1763 bar degnens datter til dåben i Sal kirke, og at ved hendes bryllup vare kanselliråd Lerche fra Ørslevkloster og præsten «Povl Ambdrup i Kobberup» (det skal være: i Ørum; et par år tidligere kapellan i Kobberup) brudeparrets forlovere. Hun skænkede sin mand to sønner og overlevede ham i tyveseks år. — Jeg har allerede sagt, at hendes beskikkede lavværge var Hans Henrik Jørgensen til Ørslevkloster; ti på skiftet efter sin mand erklærede hun, at hun var «uden slægtninger». Jørgensen løste hende strags fra forpagtningen og indvilgede hende i to år (indtil $\frac{1}{5}$ 1777) fri bolig med ildebrændsel samt foder og græs til to køer og ti får, desuden tolv tdr. rug, tolv tdr. byg og ti rdl. i penge årlig samt brug af en del af haven «m. m.» Så længe blev hun altså boende på Strandet, hvis hun ellers kunde bo der, ti gården afbrændte netop 1775; men, hvor hun siden færdedes, er uvist, indtil hun sluttelig tog bo hos sin yngste søn i Odder, i hvis hus hun døde 30. juli 1801. Når kirkebogen siger, at hun døde 77 år gammel, er det

sagtens rigtigt (hun skulde altså være født 1724); men, når den endvidere siger, at hun også var født i Odder, er dette vistnok en skrivfejl; hun findes i det mindste ikke blandt de fødte, og der findes heller ikke spor af hendes slægt. Hun synes ikke at have været i nogen særlig høj grad elsket hverken af sine egne børn eller sine stiftbørn (dog kunde måske det tale for det modsatte, at hendes næstældste stiftsøn kaldte sin yngste datter Kristiane Frederikke, hvis det da ikke har været en ren tilfældighed); måske, og det synes næsten så, har hun på sine gamle dage været «en smule underlig».

Vi skulle nu i aldersfølge nævne Pierre laCours ti børn (o: a. 1 til a. 10) og hele deres afkom, i det vi mærke os, hvorledes næsten alle hans børn ere opkaldte dels efter venner og velgørere, dels efter nærmeste slægt.

a. 1.) Marie Sofie laCour, født på Stårupgård d. 23. apr. 1752, «kondisjonerede» ved faderens død hos mad. Bjerring i Holstebro; — *1.) 1782*) med *Severin Thørche* (en søn af borgmester Kristen Mårtensen Thørche og Mette Marie Helsted; † i Viborg $\frac{7}{8}$ 1750, stud. 1771, huslærer på Strandet 1771—73, i Strandby 1773—75, teol. kand. (havd.) $\frac{27}{11}$ 1776, et år huslærer på Søholt v. Maribo og tre år i Kalundborg; præst i Holeby og Bursø $\frac{17}{4}$ 1782, død i Holeby $\frac{19}{8}$ 1788); — *2.) Holeby 5. juni 1789 *Kristen Andersen Lund* († i Kbbvn $\frac{28}{12}$ 1763, stud. 1780, lærer for grev Danneskjold-Samsøe 1785, teol. kand. (havd.) $\frac{18}{10}$ 1788; præst i Holeby og Bursø $\frac{17}{10}$ 1788, i Kældby p. Møn $\frac{10}{8}$ 1792; konsistorialråd $\frac{1}{11}$ 1829; død $\frac{10}{8}$ 1833; hæderlig kendt som mand og digter). — Selv døde hun i Kældby 9. avg. 1801. — Med sin sidste mand havde hun ingen børn; med den første havde hun følgende fem: 1.) *Peder Kristian Thørche* († $\frac{18}{11}$ 1783, † som præst i Toksvær $\frac{5}{12}$ 1850); 2.) *Susanne Marie Thørche* († $\frac{20}{18}$ 1785, jordet $\frac{12}{1}$ 1787); 3.) *Katrine Elisabet Kaskade Thørche* († $\frac{1}{7}$ 1786, † i Kbhvn $\frac{24}{8}$ 1866; * Kældby $\frac{17}{6}$ 1829 Jørgen Nissen til Boderupgård p. Falster); 4.) *Poul Sofus Thørche* († $\frac{11}{10}$ 1787, urtekræmmer i Kbhvn, † ssteds $\frac{24}{8}$ 1865); 5.) *Severin Thørche* (hj. B. $\frac{10}{12}$ 1788, jordet $\frac{17}{9}$ 1789).

a. 2.) Frederik laCour, født på Ørslevkloster 16. septb. 1753, dimitteret fra Viborg skole 1771 (fik ved sin udgang

*) At Thørche havde bryllup 1782, har jeg kun fra Rhodes «Samlinger» osv., men årstallet har i høj måde sandsynligheden for sig. Når jeg desuden af «Viborger Samler» ser, at han $\frac{6}{7}$ 1782 kom med borten til Århus, skulde jeg næsten finde det rimeligt, at han dengang er tagen til Jylland for at holde bryllup.

af skolen tre tdr. rug og tre tdr. byg), men blev først indskreven som student $\frac{1}{8}$ 1772 og fik Kofod-Ancher til privatpræceptor; tog 2den eks. $\frac{18}{5}$ 1773; «kondisjonerede» $\frac{15}{8}$ 1775 på kongsgården Lund på Mors, men allerede $\frac{18}{4}$ 1775 på Åbjærg hovedgård v. Ringkøbing. Om ham skriver faderen i sin sidste villie, at han «siden hans udgang af sin faders hus for at forhværve sit brød iblandt fremmede har i klæder og penge fuldkommen fået den arv, han efter hans salig moder . . . kan tilkomme»; men «i henseende at han ikke til dato har forårsaget mig nogen sorg, beregnes kun de rede penge, han har fået, mest til hans tvende rejser til København, som beløber sig i alt til 38 rdl., hvilke penge han efter lovens bydende bør lade sig afkorte i hans mødernearv». Men under skiftet erklære hans syskende ($\frac{15}{7}$ 1777), at de, siden han har «ladet sig formå at følge med sin yngre broder Jakob» til Kbhvn, for at «være ham til al mulig assistense» ved hans eksamen, «ingen påstand gøre om strikte opfyldelse af, hvis faderen i så måde har optegnet»; og ved skiftets slutning hedder det endvidere, at «den Frederik laCour til hans studeringers fortsættelse af faderen skete forstrækning er . . . af arvingerne eftergivet». Han blev teol. kand. (n. c.) $\frac{21}{5}$ 1781, men døde ikke meget længe efter som hovmester hos kammerherre Frederik v. Arenstorff på Visborggård. Et sagn siger, at hesten styrtede med ham, som han en vinterdag i glat føre red til sit eget bryllup; man væntede længe på ham, og bruden var allerede fuldt smykket; så sendte man folk ud, der fandt ham med sønderslået hoved. Men et andet og vistnok langt pålideligere sagn siger, at han vilde ride et sted til barnedåb, hvor hans fæstemø var gudmoder, da hesten styrtede med ham; han døde dog ikke strags, men bragtes døende ind i et hus ved vejen. Navnet Sommer nævnes i denne forbindelse, men det er usikkert, om hans fæstemø hed Sommer, eller om dette var navnet på den familie, hos hvem barnedåben stod, eller på den, hos hvem han udåndede. Jeg har gjort utallige frugtesløse forsøg på at udfinde hans dødsår og dødssted, da kirkebogen for Skelund og Visborg er brændt. — Ej alene hans syster Lone omtalte ham som et særdeles elskværdigt menneske, der var særlig afholdt af sine elever, men det samme sagde i det mindste en af de sidste af disse, gamle fru Marie Sofie Lichtenberg, født Arenstorff, sagtens den sidstlevende af dem alle (hun døde nemlig $\frac{5}{8}$ 1861 i sit nitiende år).

a. 3.) Niels laCour, født på Ørslevkloster 25. okt. 1754;

lærte vistnok først landvæsenet hos sin fader, men var derhos en ypperlig jæger og fik som sådan en præmie for at have skudt først en ulveunge og siden ulvinden, dens moder, en af de sidste her i landet. Han var hjemme ved faderens død, men en af dennes venner, kaptejn v. Støcken, havde kort forinden lovet, at han skulde blive «underoffiser på avantage» ved kronprinsens fodregiment. Dette blev han så, men blev senere kommanderskærsant og ordonnans hos kommandanten i København, general Johansen. Denne vilde ikke slippe ham, og han blev derfor forbigået af flere yngre, som fik officerspatenter. Han klagede da til kronprinsen og havde en pebret samtale med denne, som førte til, at han tog sin afsked af hæren og ^{22/10} 1784 blev «hægeme-ster» på vajsenuset, hvad han var til ^{30/6} 1789*). Nedsatte sig så som spisevært i Skindergade nr. 10, hvor tillige en mængde studenter holdt klub, men synes efter vejviseren tillige at have boet i Vigandsgade nr. 314. I København reddede han med livsfare på Peblingsøen et ungt menneske (siden præst i Jylland), som var i færd med at drukne, og blev derfor mange år senere besungen af Sten St. Blicher, som skal have fræmsagt sit digt om ham ved en folkefest (himmelbjærgsfesten 1839?). Da det 1795 var brændt for ham, flyttede han til Gamle-Skivehus, hvor han vistnok indtil videre sad til huse hos ejeren, en af hans faders gamle elever, Aksel Rosenkrantz de Lasson, en søn af Matias de Lasson til Björnsholm. Dernæst blev han fuldmægtig hos byskriveren, kanselliråd Gjerulff i Viborg; så löjtnant i landeværnet 1801 (noget senere kaptejn); post-

---

*) «Hægeme-steren» skulde have tilsyn med drengene udenfor skole- og kirketiden; føre bog over alle deres klædningsstykker; lade disse istandsætte og vaske samt nye anskaffe; vække drengene og have tilsyn med deres påklædning; føre dem til morgenbønnen, til davren og derfra til skolerne, hvor han overgav dem til lærerne; efter endt skoletid modtage dem og føre dem til middagsbordet og derfra til eftermiddagsskolerne. Han skulde påse, at den af økonomen givne mad var forsvarlig og tilstrækkelig; sørge for ro på sove- stuen og derfor efterse den om natten. I drengenes fritid skulde han gå med dem og føre dem parvis, til de kom ud af byen. Han boede på stiftelsen, til hvilken han var bunden, og skulde være ugift. Han stod umiddelbart under inspektøren og skulde leve i godt forhold med alle bestillingsmændene og børnene. — Når «Kbhvns vejviser» endnu opfører ham som «hævdemester» på Vajsenuset 1790 og 1791, er dette urigtigt; — og ligeledes er det urigtigt, når der blandt abonnenterne på H. J. Birchs «Haand- bog for Præster og unge Geistlige» (1791) står opført «Lacour, J., Klubvært»; det skal naturligvis være N. laCour.

mester i Holstebro ²³/₄ 1802; kaptejn og kompagnisjef ved fynske infanteriregiments annekterede batallion 1807 (lå som sådan i Randers, Æbeltoft og Holstebro); postmester i Randers ¹⁷/₅ 1810; kanselliråd ¹⁰/₆ 1810; døde pludselig i Randers 10. maj 1827. Hans grovhed var bleven et mundhæld, og endnu har man langtfra glemt «den gamle bulderbasse»; men stiftamtmand Rosenørn kalder ham «en brav mand og tro ven». Han var «en høj mand med stive støvler og pisk, let i sine bevægelser, snurrig i sine talemåder». — Han var * 1.) Ørum v. Skive 23. apr. **Georgia Nikoline Mörch** «på Strandet», † i Gerding 14. jan. 1760, † i Holstebro 1. juni 1804 (en datter af provst Otto Himmelstrup Mörch i Gerding og Blenstrup og Kristine Avgusta Hvass); — * 2.) Randers 29. juli 1810 **Karen Elisabet Lund**, † i Randers 11. juli 1772, † ssteds 25. avg. 1836 (en datter af farver Márten Brøchner Lund og Anne Marie Haasum). Hans sidste ægteskab var barnløst; i det første havde han syv børn (c: b. 1 — b. 7):

b. 1.) Peter David laCour, † (i København?) 16. juni 1790, kom ¹/₁₁ 1800 i Viborg latinskoles nederste klasse, dåbsfæstet ¹¹/₄ 1805, stud. (priv. dim. fra Viborg) ⁹/₁₁ 1809; blev strags efter huslærer på Boltinggård hos prokurator (senere birkedommer) Johannes Otto Holm, med hvem han siden flyttede til Højrupgård; tog dansk jur. eks. (bekv.) ²⁷/₁ 1812 (praktikum temm. vel ¹⁰/₂ 1812); købte Mølleosegård af birkedommer Holm for 12,000 rdl. (skøde ¹²/₁ 1813, altså åttendedagen efter den uheldige rigsbankforordning) og boede derefter her som sagfører (siden ²⁴/₄ 1817 underretssagfører i Svendborg amt); men af købesummen skyldte han 2700 rbd. til Odense katedralskole, som tilsidst gjorde indførsel og udlæg i gården, der ²⁸/₂ 1823 blev sålgt for højeste bud: 2200 rbd. Men forinden var han i slutningen af 1819 flyttet fra egnen (hvor han endnu har et godt navn) og havde nedsat sig i Svendborg. Efter længere tids sygelighed døde han pludselig på Frederiks hospital i København 10. septb. 1848. «De ham oftere meddelte konstitutioner i dommerembeder bare vidne om hans foresattes agtelse og erkendelse af hans juridiske dygtighed. I alle hans handlinger og utrættelige virksomhed sporedes den strængeste retsind, der i forening med hans kærlige sindelag» [vi tilføj: hans livlighed og selskabelige ævner] «gjorde ham agtet og afholdt af de mange, som kendte ham». — * Højrupgård 12. juni 1811 **Ane Klavsine Haastrup**, † i

«det nye hus» i Svaninge hestehave 14. april 1786 (en datter af skytten Hans Haastrup og Margrete Beate [Holm?], der næsten synes at have været en syster til den ovenfor nævnte birkedommer Holm); hun tjænte ligesom laCour hos denne Holm, først på Boltinggård, siden på Højrupgård; levede som enke i Svendborg; † ssteds 26. maj 1863. — Foruden en valgsøn (c: e. 1.) havde de endnu åtte børn (c: e. 2 — e. 9):

e. 1.) Hans Otto Ohlander laCour, valgsøn, † i Nybølle 3. marts 1806, lærte 1824—25 landvæsenet paa Hjortholm (Langl.) og 1826—1827 på Lammehave; arbejdede dernæst på faderens kontor; godsforvalter på Hesselagergård $\frac{1}{5}$ 1833 — $\frac{1}{11}$ 1848; kæmner i Svendborg $\frac{1}{10}$ 1848, tog sin afsked med årpenge $\frac{17}{5}$ 1872; tillige sparekassesserer ssteds $\frac{1}{10}$ 1852, tog ligeledes sin afsked med årpenge $\frac{1}{5}$ 1876; lever endnu ssteds; — * Svendborg 25. okt. 1836 **Johanne Katrine Ravn**, † i Svendborg 21. maj 1811 (en datter af garver Kristen Ravn ssteds og Margrete Gotschalck); — de have fem børn (c: l. 1 — l. 5):

l. 1.) Jörgen Peter laCour, † i Svendborg 27. apr. 1838, kom i lære hos bogbinder Clement i Kbhvn $\frac{29}{10}$ 1853, bogbindersvend $\frac{13}{5}$ 1857, gik $\frac{25}{5}$ 1859 til Lejpsig for yderligere at udvikle sig som bogbinder; reserveofficersaspirant $\frac{6}{1}$ 1864 og deltog som sådan i den sønderjyske krig; sekundløjtnant i infanteriets krigsreserve $\frac{29}{7}$ 1867 (med aldersfølge fra $\frac{25}{10}$ 1864); gik derpå til Newyork, hvor han først arbejdede som bogbinder, siden i tre år var kasserer hos jærnværksejeren Vanderbilt, men oprettede så en handel med hår, på hvilken han led et stort tab, da et hus i Filadelfia 1872 gik fallit; — * Newyork (desb.?) 1868 **Carrie** . . . . (en engelsk præstedatter), som døde tre måneder efter byllupet, (marts?) 1869.

l. 2.) Klavsine Margrete laCour, † i Svendborg 31. jan. 1842; uddannede sig i København, Geneve og Paris; var i flere år lærerinde hos baron Schaffalitzky de Muckadell i Svendborg, blev $\frac{1}{2}$ 1875 lærerinde hos lord Abergarny i London og $\frac{15}{9}$ 1876 hos godsejer Blakiston Houston ved Belfast.

l. 3.) Kristiane Frederikke Otilie laCour, † i Svendborg 1. avg. 1847, musiklærerinde ssteds.

l. 4.) Hans Otto laCour, † i Svendborg 25. maj 1852,

lærte litografien i Kbhvn 1868—70, øvede sig så i hjemmet i tegning, men gik $\frac{1}{2}$ 1875 til London, hvor han lærer kobberstikning hos Ballin.

l. 5.) Hanne Charlotte laCour, $\emptyset$ i Svendborg 21. maj 1854, var et par år lærerinde hos præsten Mørk-Hansen i Vonsild, nu lærerinde i Svendborg.

e. 2.) Nils Peter laCour, $\emptyset$ på Mølleosegård 1. febr. 1812; godsforvalter på Lykkesholm v. Odense 1831—42 (ejede tillige en fæstegård her 1838—42); forpagter på Stensmark ved Grenå 1842, købte den af sin svigerfader 1845 (sålgte den atter $\frac{1}{10}$ 1855); købte tillige Sofiesminde v. Randers 1851, men sålgte den atter i våren 1855 og købte Mariagergård, som han dog atter sålgte samme efterår, men døde, inden han endnu havde forladt den, 7. jan. 1856; var en brav og dygtig mand, men hans overordentlige sværhed og fedme blev hans tidlige død; — *Holme 29. okt. 1845
Kristiane Dortea laCour (en datter af hans farbroder b. 3), $\emptyset$ på Svensholm 14. avg. 1818, havde i et år været husjomfru på Åkær og dernæst i halvandet år hos præsten Storm i Stadil; flyttede efter sin mands død til Århus i efteråret 1856. — De havde seks børn (c: m. 1 — m. 6):

m. 1.) Kristian Frederik laCour, $\emptyset$ på Stensmark 27. maj 1847, † ssteds 26. marts 1850 af hjærnebetændelse.

m. 2.) Anna Katrine laCour, $\emptyset$ paa Stensmark 8. jan. 1849, lærte i to år husholdning i Skive, nu musiklærerinde i Århus.

m. 3.) Kristian laCour, $\emptyset$ på Stensmark 22. juli 1850, † ssteds 20. febr. 1851.

m. 4.) Peter Georg laCour, $\emptyset$ på Sofiesminde 9. marts 1852, lærte i to år landvæsenet på Rolsegård, gik på Jørgen laCours landboskole 1870—71, forvalter hos P. Poulsen på Dalsgård 1871—72, soldat (fæstningsartillerist; underkorporal) 1872—73, blev så forvalter på Nørregård v. Skive, men 1876 på Grinderslevkloster.

m. 5.) Ane Klavsine laCour, $\emptyset$ på Sofiesminde 24. febr. 1853, † i Århus 9. desb. 1860.

m. 6.) Johannes Kristian Karl laCour, $\emptyset$ på Mariagergård 27. okt. 1855, † ssteds 20. apr. 1856.

e. 3.) Margrete Kirstine laCour, $\emptyset$ på Mølleosegård 13. jan. 1814; — * Svendborg 1. septb. 1841 farver

Mårten Peter Kisbye (medlem af byrådet og premierløjtnant i brandkorpset, † i Skalkendrup ¹⁸/₁₁ 1809; en søn af Jens Brandt Kisbye, præst i Avnslev og Bovenso, og Sofie Vilhelmine Lund); — de have datteren *Sofie Vilhelmine Kisbye* († i Svendborg ¹⁵/₁₁ 1848, * ssteds ⁹/₇ 1870 købmand og skibsreder Lavrits Kristian Albrekt Bønnelycke).

e. 4.) **Johannes Georg laCour**, † på Møllemosegård 2. avg. 1815, kom i Odense latinske skole 1830, stud. 1834, teol. kand. (havd.) ⁹/₁₁ 1841, lærer for sine tre fætttere og svågre på Stensmark 1842—45; pers. kap. på Helgenæs ¹⁸/₇ 1845, købte den ene af Kongsgårdene ssteds ¹⁹/₆ 1845 tillige med omtrent halvdelen af Helgenæs kirkes korn- og kvægtiende for 8000 rbd. (sålgte atter gården, men ikke tienden, 1859); præst på Helgenæs ¹¹/₆ 1858; — * Holme 30. okt. 1845 **Kristine Katrine laCour** (en datter af hans farbroder b. 3), † på Svensholm 24. juli 1820; — de have haft tre børn (o: n. 1 — n. 3):

n. 1.) **Peter David laCour**, † i Kongsgård 17. sept. 1847, kom i Århus latinske skole 1860, stud. 1867, teol. kand. (havd. 1.) ²¹/₁ 1873, soldat (fæstningsartillerist) 1873, vikarierende lærer ved Århus kommuneskoler ¹/₂ 1874, konst. lærer v. friskolen ssteds ²/₈ 1874, ord. kateket i Skanderborg ¹⁵/₁₁ 1875; — * Århus 26. maj 1874 **Anna Erikine Marie Emborg**, † i Grenå 31. maj 1850 (en datter af købmand Jens Karl Emborg og Klara Kristine Møller); — de have to børn (o: dd. 1 — dd. 2):

dd. 1.) **Klara Kristine Katrine laCour**, † i Århus 6. avg. 1875.

dd. 2.) **Johannes Georg laCour**, † i Skanderborg 25. juli 1877.

n. 2.) **Nikoline Georgine laCour**, † i Kongsgård 6. apr. 1850, † ssteds 19. jan. 1851.

n. 3.) **Nikoline Sofie laCour**, † i Kongsgård 19. febr. 1853, lever i hjemmet.

e. 5.) **Nikoline Georgine laCour**, † på Møllemosegård 18. desb. 1817, brystsvag, † i barselsæng på Hammelevgård v. Grenå 8. novb. 1848; — * Hammelev 23. sept. 1843 **Emil Avgust Andersen** (søn af proprietær Peter Oktavius Andersen og Katrine Petronella Gundersen); † på Rosengården v. Ringsted ²⁸/₉ 1815, først avlsforvalter på Juellund, så materialforvalter

på Gjorslev; ejer af Hammelevgård [1842?], som han dog atter solgte $1\frac{1}{3}$ 1850; opholdt sig så i tre år hos sin broder på Fuglsang, men styrede fra 1853 først Kærstrup, så Søholt og så Gammelgård, hvor han kastedes af våggen ved et par løbske heste og † $2\frac{1}{1}$ 1867); — de havde Børnene: 1.) *Peter David Oktavius Andersen* (∅ på Hammelevgård $29\frac{1}{6}$ 1844, † i Svendborg $30\frac{1}{9}$ 1845; 2.) *Peter Frederik Kristian Andersen* (∅ på Hammelevgård $12\frac{1}{12}$ 1845, manufakturhandler i Kbhvn); 3.) *Sofus Karl Andersen* (∅ på Hammelevgård $14\frac{1}{12}$ 1847, læge i Børkop); 4) dødfødt Søn (∅ $9\frac{1}{11}$ 1848).

e. 6.) *Hausine Beate laCour*, ∅ på Møllemosegård 27. okt. 1819, flyttede efter sin mands død 1866 til Odense, 1869 til Kbhvn; — * Svendborg 11. apr. 1845 *Jens Kristian Ziemer* (en søn af daværende løjtnant, siden kaptejn Jens Kristian Ziemer og Kirstine Hagemann; ∅ i Ribe $4\frac{1}{8}$ 1815, gik i latinskolen ssteds indtil 1830; var så på Haderslev apotek til påske 1835, det sidste halve år som medhjælper; dernæst i tre år medhjælper på Svendborg apotek; tog 1838 til Kbhvn, hvor han tog lægeeksamen (havd. 1.) 1842; nedsatte sig s. å. som læge i Svendborg, † ssteds $11\frac{1}{9}$ 1865); — de havde børnene: 1.) *Frederikke Kristiane Ziemer* (∅ i Svendborg $19\frac{1}{4}$ 1846, * Odense $19\frac{1}{5}$ 1868 Aksel Georg Hansen, fuldmægtig i privatbanken i Kbhvn); 2.) *Hansine Beate Ziemer* (∅ i Svendborg $19\frac{1}{1}$ 1848).

e. 7.) *Kristian Frederik laCour*, ∅ i Svendborg 13. marts 1822, lærte skibsbyggeriet i Troense og blev mester-svend; forestod som sådan bygningen af et større skib, men blev syg og † på Frederiks hospital i Kbhvn 5. okt. 1842; ugift.

e. 8.) *Rikardine Karoline laCour*, ∅ i Svendborg 17. avg. 1826, † i Horsens 8. jan. 1860; — * Svendborg 5. juni 1850 *Emil Bahnson* (∅ $26\frac{1}{4}$ 1824, manufakturhandler i Horsens, † i Kbhvn $9\frac{1}{1}$ 1873; en søn af justitsråd Bane Kristian Bahnson og Regine Vilhelmine Filipine Castonier); — de havde børnene: 1.) *Anna Regine Klavsine Bahnson* (∅ i Horsens $14\frac{1}{9}$ 1851, plejedatter af sin morbroder Karl A. laCour (∅: e. 9), er nu i huset hos herredsfoged Hansen i Kalundborg); 2.) *Bane Kristian Bahnson* (∅ i Horsens $24\frac{1}{10}$ 1854, † ssteds $9\frac{1}{10}$ 1855); 3.) *Regine Vil-*

helmine Filipine Bahnson (∅ ssteds ²⁶/₁₀ 1859, † ssteds ¹²/₆ 1860).

e. 9.) **Karl Avgust laCour**, ∅ i Svendborg 21. septb. 1828, hvor han 1840—43 gik i realskolen; kom i lære hos Brodersen og Tychsen i Odense ¹/₅ 1843, handelsbetjent hos samme fra ¹/₁₁ 1847 til ¹/₁ 1854; oprettede selv en manufakturhandel i Odense ⁹/₄ 1854 og havde indtil ¹/₅ 1861 Jakob Kristian Hvalsøe i kompagni med sig; handlede derpå ene, indtil han ¹/₄ 1875 gik i kompagni med Georg Tychsen. Var ligningskommissær 1866—69. Var i årene 1854—63 to gange årlig i Paris og var der atter 1867 under udstillingen; gjorde 1856 en Rhinfærd indtil Heidelberg og tilbage igen; tog 1859 med sin kone fra Paris over Harzen til Berlin og gjorde 1875 en rejse til Schweiz med hende. Ejer landstedet Ly ved Næsbyhoved, som hans kone fik i brudegave af sin broder. — *Næsbyhovedbroby 9. juli 1858 **Kristiane Martine Trolle**, ∅ på Ravnholt 16. desb. 1820 (en datter af daværende forpagter Jørgen Trolle, siden ejer af Næsbyhoved, og Gertrud Eriksen); — af deres mange plejebørn er nys den ene nævnt, og en anden vil blive nævnt om lidt.

b. 2.) **Kristine Avgusta Elisabet laCour**, ∅ i Kbhvn 27. novb. 1792, † ssteds 30. okt. 1794. *)

b. 3.) **Otto Avgust laCour**, ∅ på Gamle-Skivehus 12. febr. 1796, kom efter sin moders død til justitsråd Schönau i Lemvig, på hvis kontor han senere blev sat; fik nogen formue med sin kone (12,000 rbd.?) og byggede så Svensholm af et par sammenlagte bøndergårde; var i halvtredie år forpagter af Østergård, et afbygge af Rydhave; købte Ogelstfup v. Nørrevesborg og boede der i tre år; købte 1827 Timgård, som han atter sålgte 1840; valgtes ¹⁵/₁₁ 1834 til stænderdeputeret for Viborg-Ribe stifters sædegårdsejere og mødte som sådan i Viborg 1836 og 1838; inden han sålgte Timgård, havde han 1839 købt Stensmark v. Grenå, som han dog atter sålgte 1845 til sin svigersøn (∅: e. 2); købte 1844 Saralyst v. Århus, men sålgte den atter og købte strags efter, ¹/₁₀ 1851, Åbjærg v. Ringkøbing; tiendekommissær for

---

*) I graverens protokol kaldes hun •Kiersthine Elisabet Agnete• og regnes for •¹/₂ år• gammel, men bægge dele må utvivlsomt være fejl (hun var naturligvis opkaldt efter sin mormoder).

Århus amt fra $16/5$ 1850 til $29/9$ 1853; sålgte Åbjærg 1857 og flyttede til Århus, i hvis nærhed han så byggede Katrinebjerg, hvor han flyttede ud i efteråret 1858, og hvor han † 8. avg. 1860. Var en virksom, dygtig og brav mand, der kunde være meget livlig og underholdende, men stundum også lunefuld. — * Rammegård 3. febr. 1816 Ane Katrine Strandbygaard, † i Ringkøbing 21. okt. 1796 (en datter af købmand Kristen Strandbygaard, der siden 1792 tillige var ejer af Pallesbjerg gård og gods, og Kristiane Dorteia Rindom); hun vedblev i fjorten år efter sin mands død at bo på Katrinebjerg, men sålgte den 1874 og flyttede til Århus. — De havde elleve børn (o: f. 1 — f. 11):

f. 1.) Nikoline Georgine laCour, † på Svensholm 3. novb. 1816, † på Timgård 28. jan. 1831.

f. 2.) Kristiane Dorteia laCour, * sin fætter N. P. laCour (o: e. 2); se denne!

f. 3.) Kristine Katrine laCour, * sin fætter J. G. laCour (o: e. 4); se denne!

f. 4.) Sofie Frederikke laCour, † på Østergård 31. maj 1822, lærerinde hos sin faders fætter H. M. laCour på Søholt, † ssteds 17. novb. 1842.

f. 5.) Karoline Amalie laCour, † på Østergård 16. juni 1824, — * Århus 11. novb. 1858 Hans Kristian Villadsen Printz (en søn af skibsfører Peter Hansen Printz og Kristiane Sørensen), † i Århus $15/11$ 1830, i handelslære ssteds 1846—49, tog styrmandseksamen i Flensborg 1851, styrmand 1853, skibsfører 1856, tillige skibsreder 1860 (forliste ved Frederikshavn 1857 og ved Mecklenburgs kyst 1869); sejlede mest på England, Belgien, Rusland, Preussen, Holland, Norge, Sortehavet og Vestindien; købte en gård i Vesteralling v. Gl.-Estrup $29/3$ 1870 (sålgte den $29/3$ 1873), købte en gård i Sangskov v. Randers $20/4$ 1873 (sålgte den $19/3$ 1874), købte en gård i Asfærg v. Hobro $10/3$ 1874. — De have ingen børn.

f. 6.) Lovise Nilsine laCour, † på Øgelstrup 6. febr. 1827, — * Århus 24. novb. 1858 Gomme Frederik Brandt (en søn af præsten Gomme Frederik Brandt i Tryggelev og Fodslette og Lovise Brochdorf), † i Tryggelev $13/9$ 1814, stud. 1832, teol. kand. (lavd.) $25/4$ 1837, kateket i Ringkøbing $12/3$ 1841, præst i Henne og Lønne $28/12$ 1847, i Størring, Stær og Galten $9/5$ 1856, † på kommunehospitalet i Kbhvn $3/6$ 1868; — de

havde børnene: 1.) *Henriette Brandt* (∅ i Storing ¹²/₁₈1859, † ssteds ¹⁰/₁₁1860); 2.) *Otto Avgust laCour Brandt* (∅ ssteds ¹/₁1861, kom 1873 i Århus latin-skole); 3.) *Marie Nikoline Henriette Brandt* (∅ i Storing ¹⁰/₁₂1862); 4.) *Sofie Frederikke Brandt* (∅ ssteds ²⁸/₁₀1864); 5.) *Anton Karl Ludvig Brandt* (∅ ssteds ⁹/₁₁1866). — Med Brandt fik hun desuden adskillige stiftbørn.

f. 7.) Nils laCour, ∅ på Timgård 11. septb. 1829, † ssteds 13. septb. 1833.

f. 8.) Nikoline Georgine laCour, ∅ på Timgård 2. marts 1832, † ssteds 31. juli 1834.

f. 9.) Nils Peter Georg laCour, ∅ på Timgård 23. avg. 1834, kom på kadetakademiet ¹/₁₁1850, sekundløjtnant ¹/₁₁1853, premierløjtnant ²⁸/₄1864, kaptejn ⁶/₆1873; stod ved 1ste jægerkorps (garnison: Kbhvns kastel) 1853—62, men gjorde tjeneste i artilleriet fra ¹/₁1860 til ¹/₄1862, først i Kbhvn, siden i Rensborg; stod ved 6te bataillon (garnison: Slesvig; deltog med denne i den anden sønderjyske krig 1864; dernæst garnison først i Århus, så i Viborg) fra ¹/₄1862 til ¹/₉1867; stod ved 29de batallion (garnison: Viborg) 1867—73; stod ved 28de batallion (garnison: Århus) fra ¹/₆1873 til ¹/₁₀1876; står siden ¹/₁₀1876 ved 14de batallion (garnison: ligeledes Århus); købte borgmester Hertz's gård i Århus ²¹/₅1876; — * Dråby 23. apr. 1862

Kristine Charlotte laCour, ∅ på Skærsø 7. okt. 1836 (en datter af hans faders fætter Lavrits Ulrik laCour og Ellen Kirstine Poulsen, de to, om hvem nærværende lille bog nærmest er skreven); — de have haft åtte børn (∅: **o. 1** — **o. 8**):

o. 1.) Otto Avgust laCour, ∅ i Slesvig 4. febr. 1863, † på Skærsø 30. jan. 1864.

o. 2.) Lavrits Ulrik laCour, ∅ i Århus 5. marts 1865.

o. 3.) Georg Emanuel laCour, ∅ i Viborg 14. marts 1866, † ssteds 30. juni 1872.

o. 4.) Ellen Kirstine laCour, ∅ på Skærsø 22. febr. 1868.

o. 5.) Anna Katrine laCour, ∅ i Viborg 16. novb. 1869.

o. 6.) Janus Andreas laCour, ∅ ssteds 12. septb. 1871.

o. 7.) Kristine Charlotte laCour, ∅ ssteds 21. desb. 1872.

o. 8.) Jenny Dorte laCour, ∅ i Århus 7. febr. 1874.

f. 10.) Janus Andreas Bartholin laCour, Ø på Timgård 5. septb. 1837, lærte i skolen (fra 1846) og siden privat (fra 1851) tegning af Guldberg i Århus; kom på konstakademiet i Kbhvn $\frac{1}{11}$ 1854, blev elev af dette 1857, medlem af det $\frac{15}{2}$ 1872; fik 1861 den neuhausenske præmie for billedet «tidlig sommermorgen ud over en eng»; kom samme år til at bo hos maler Skovgaard, med hvem Höyen fem år tidligere havde bragt ham i forbindelse, og som havde en ikke ringe indflydelse på hans konstnerretning; rejste 1865 med akademiets understøttelse over Paris til Italien; hjemvendte 1867 efter to års ophold i Roma; rejste atter over Schweiz til Italien 1868 og hjemvendte 1870; fik 1871 den thorvaldsenske medallie for billedet «aften ved Nemisøen»; tilbragte sommeren 1871 i Schweiz og Norditalien, sommeren 1874 i Schweiz, Roma og Napoli og et par måneder af somrene 1875 og 1876 i Schweiz, men glemte dog aldrig Danmark, særlig ikke Jylland, over Schweiz og Italien; flere billeder af ham findes i den kgl. malerisamling; som den, der stod Skovgaard nærmest både som konstner og som mangeårig husfælle og ven, holdt han mindetalen over ham ved akademiets årsfest, og fik ligeledes det hværv at ordne hans konstnerske efterladenskaber; — ugift.

f. 11.) Frederik Kristian Karl laCour, Ø på Timgård 6. jan. 1839, lærte landvæsenet på Åbjærg 1854—58, på Skårupgård 1858—59; købte Kongsgård af sin svåger (o: e. 4) $\frac{1}{10}$ 1859, sålgte den atter $\frac{1}{11}$ 1868 og købte Limegården $\frac{1}{2}$ 1869; — * Vistofte 1. marts 1861 **Sofie Johanne Marie Schmidt**, Ø på Østergård v. Grenå 20. jan. 1840 (en datter af proprietær Nils Ole Jörgen Secher Schmidt, nu ejer af Bogensholm på Mols, og Margrete Sofie Leopoldine Mohr); — de have haft tolv børn (o: p. 1 — p. 12):

p. 1.) Margrete Sofie Katrine laCour, Ø i Kongsgård 29. marts 1862.

p. 2.) Augusta laCour, Ø ssteds 11. septb. 1863.

p. 3.) Ane Katrine laCour, Ø ssteds 27. septb. 1864.

p. 4.) Nils Schmidt laCour, Ø ssteds 29. marts 1866.

p. 5.) Ovidia Charlotte laCour, Ø ssteds 14. juli 1867, † ssteds 10. jan. 1869.

p. 6.) Margrete Johanne Marie laCour, Ø ssteds 7. juni 1868.

- p. 7.) Valdemar laCour, $\emptyset$ på Limegård 11. desb. 1869, † ssteds 18. desb. 1869.
- p. 8.) Helga Marie laCour, $\emptyset$ ssteds 7. desb. 1870.
- p. 9.) Ellen laCour, $\emptyset$ ssteds 4. avg. 1872, † ssteds 15. apr. 1876.
- p. 10.) Otto August laCour, $\emptyset$ ssteds 9. juli 1873.
- p. 11.) Sofie Johanne Marie laCour, $\emptyset$ ssteds 11. jan. 1875.
- p. 12.) Inger Marie laCour, $\emptyset$ ssteds 8. febr. 1877.
- b. 4.) Nils Georg laCour, $\emptyset$ i Viborg 11. desb. 1797, fulgte som barn sin fader og hans kompagni, hvor dette lå i kvarter, ja fulgte dem allerede 1809, selv væbnet, i kamp mod en engelsk barkasse ved Æbeltoft; blev kostkadet $^{10}/_{1}$ 1810 og følte sig fra den tid indtil sin død i den dybeste taknæmmelighedsgæld til Frederik d. sjette; sekundløjtnant i slesvigske infanteriregiment $^{23}/_{12}$ 1813; var $_{1}$ 1814 med det hærkontingent, som skulde afgået til Frankrig, men som ikke kom længere end til Rhinen; blev på ansøgning overført til 2det jyske infanteriregiment $_{1}$ 1815 og var da med det danske kontingent i Frankrig 1816—18 (gik fra Rensborg $^{20}/_{11}$ 1815 og kom til Bouchain $^{16}/_{1}$ 1816; hilste tilfældig undervejs i Utrecht på en laCour, som var gift med en Dornumville de la Cour); premierløjtnant $^{17}/_{3}$ 1824; gennemgik efter ansøgning 1829 kavalleri-ekskerserskolen ved det sællandske lansenerregiment i Næstved; inspeksjonsoffiser og lærer ved det kgl. militære gymnastiske institut samt medhjælper hos direktøren for gymnastikken $^{23}/_{11}$ 1829 (hvortil han vistnok ganske særlig egnede sig ved sin overordentlig kraftige bygning, sin store smidighed og sine udholdende kræfter); tillige lærer ved landkadetkorpset $_{1}$ 1833; underviste 1833—34 prins Frederik (VII.) to gange ugentlig i våbenøvelser; fik kaptejns tjenestealder $^{13}/_{6}$ 1834; danebrogsridder $^{12}/_{11}$ 1834; fik kaptejns navn $^{15}/_{3}$ 1839; gjorde samme sommer med kgl. understøttelse en rejse i Tyskland og Frankrig, nærmest for at gøre sig kendt med gymnastikundervisningen ssteds; sat à la suite i infanteriet som kaptejn af 1ste klasse og udnævnt til forstander for det kgl. militære gymnastiske institut $^{1}/_{7}$ 1842; ridder af den preussiske røde ørn $_{6}$ 1845; direktør for gymnastikken i Danmark $^{23}/_{6}$ 1847 og vandt i denne stilling store fortjenester af gymnastikkens udvikling; sjef for sentral- og kommandoskolerne i Kbhvn $_{3}$ 1848; major à la suite i infanteriet $^{17}/_{7}$ 1848; øvede i vinteren 1848—49

søoffisererne i de for dem brugelige dele af landtjænesten; danebrogsmand $^{29/12}$ (med aldersfølge af $^{13/9}$) 1848; kommandør for 6te reservebatalion $^{1/3}$ 1849; deltog med ildfuldt mod og stor hæder i slagene ved Kolding ($^{23/4}$ 1849) og Gudsø ($^{7/5}$ 1849; hvor han med fire batalioner og halvandet batteri måtte kæmpe mod en langt overlægen magt under general Bonin), i slaget ved Popholt ($^{24/7}$ 1850, hvor en hest blev skudt under ham) og Isted ($^{25/7}$ 1850) samt i rekognoseringerne mod Stentenmølle ($^{6/8}$ 1850) og Stabelholm ($^{8/9}$ 1850); fik navn af oberstløjtnant $^{10/5}$ 1849; virkelig oberstløjtnant $^{10/1}$ 1850 (med aldersfølge fra $^{15/7}$ 1849); ridder af den russiske st. anna-orden $^{6/10}$ 1850; kommandør for 4de linieinfanteribatalion $^{1/5}$ 1852; oberst $^{17/10}$ 1855; tog for øjensvagthed sin afsked $^{23/3}$ 1858 og fik generalmajors navn; gjorde derpå med sin kone af sundhedshensyn en rejse til Schweiz og Norditalien; danebrogskommandør $^{14/6}$ 1859; tilbød atter sin tjeneste i krigen 1864, men blev dengang ikke brugt, da han ikke vilde modtage kommandantposten på Trekrøner og desuden i en indsendt afhandling havde erklæret sig uenig med regeringen om måden, hvorpå krigen blev ført; fratrådte på grund af den nye hærlov som gymnastikinspektør $^{1/5}$ 1868; tog sin afsked som gymnastikdirektør $^{28/5}$ 1870; gennemgik en hård og langvarig sygdom i våren og sommeren 1875; † i København efter få dages sygeleje 21. desb. 1876. Med fuldeste føje siger «Den Berlingske Tidende»: «Han var en grundhæderlig mand, og alle, der kendte ham eller kom i berøring med ham, måtte elske og højagte ham på grund af hans retskafne og bramfri karakter og vandel». Ved hans jordefærd d. 27. desb. holdt hans fætter, provst K. G. laCour (o: d. 5) ligtaalen og udførte jordspåkastelsen. — * Frederiksberg 14. maj 1835 **Emilie Autonette Bruun**, † i København 22. jan. 1812, † ssteds 9. marts 1872 (en datter af kommandør Evsebius Bruun og Marie Kristiane Sofie Gether). Da hun gik bort, var oldingens kraft brudt. — De havde tre børn (o: g. 1 — g. 3):

g. 1.) **Evgen laCour**, † i København 26. jan. 1836, kadet $^{1/11}$ 1851, sekundløjtnant $^{1/3}$ 1853 (med tjenestealder fra $^{1/3}$ 1852), premierløjtnant $^{29/4}$ 1864, kaptejn $^{6/4}$ 1875; var fra $^{1/3}$ 1853 til $^{1/11}$ 1854 repetent ved landkadetkorpset; blev da ansat ved 7de batalion og lå med den i Kbhvn, men fra $^{20/4}$ 1861 i Sønderborg; gjorde i denne hele krigen med og deltog navnlig i fægt-

ningen v. Dybbøl $17/3$ 1864; lå efter krigen i Svendborg og Fåborg, men overflyttedes $17/11$ 1864 til 14de batallion, med hvilken han først lå i Viborg, men fra $20/4$ 1865 i Ålborg. Da batallionen midlertidig gik ind $1/5$ 1866, overflyttedes han til 18de batallion og lå med den i Kbhvn, men fra $20/4$ 1868 i Helsingør; $1/4$ 1872 overflyttedes han til 1ste batallion i Kbhvn, men ansattes, da han udnævntes til kaptejn, ved 22den batallion i Helsingør og overflyttedes $10/7$ 1876 til 3die batallion, ligeledes i Helsingør; — gjorde fra juli 1867 på egen bekostning en seks måneders rejse til Frankrig, særlig til Paris; — ugift.

g. 2.) **Charles laCour**, $\emptyset$ i Kbhvn 22. juni 1838; kom 1853 på et tre måneders togt til England; tog 1853 —54 bægge sine styrmandseksaminer i Kbhvn; var også det følgende år til søs, men var 1856 uheldig ved adgangseksamen til søkadetakademiet; landkadet $1/11$ 1856; sekundløjtnant $1/3$ 1858 og som sådan ansat ved 3die dragonregiment (Århus); overflyttet til 6te regiment i Wansbeck 1863; adjudant hos forpostkommandøren ved Danevirke og i Dybbølstillingen 1864; danebrogsridder $27/6$ 1864; lå så en tid i Kolding, men overflyttedes efter sit ønske 1865 atter til Århus dragoner; tog sin afsked $28/5$ 1866 med årpenge og med premierløjtnants navn, da rytteriet ifølge hærloven skulde indskrænkes; anlagde så et kalkbrænderi ved Ris skov, som han dog atter nedlagde i høsten 1867; assistent ved de jysk-fynske jærnvejes drift $1/10$ 1867, ved jærnvejskontoret 1870; tog sin afsked her 1872; debuterede $27/8$ 1872 ved folketeatret i Kbhvn, hvilket han atter forlod $31/5$ 1876; trådte noget senere med sin kone ind i Fogths skuespillersælskab og tiltrådte med dette en konstrejse i Norge; — *1.) Århus 22. juni 1865 **Karen Kristiane Juditta Christensen**, $\emptyset$ i Århus 11. marts 1838, sanglærerinde, havde senere et agtet navn som sangerinde; $\dagger$ på Kbhvns kommunehospital 5. okt. 1875 (en datter af købmand, jærnstøber og borgerkaptejn Kristen Christensen og Karoline Agnete Brorson Schinnerup); — *2.) Kbhvn 12. avg. 1876 **Eleonora Karoline Møller**, $\emptyset$ i Frederiksberg 31. jan. 1851 (en datter af slagtermester Lars Møller og Karen Marie Møller), koristinde ved folke-teatret $16/8$ 1872, skuespillerinde steds $18/2$ 1873; — af 1ste ægteskab fire børn (o: r. 1 — r. 4):

r. 1.) **Henri Dieudonné laCour**, † i Århus 18. marts 1866.

r. 2.) **Emilie Karoline Agnete laCour**, † ssteds 5. apr. 1868, † ssteds 30. maj 1869.

r. 3.) **Adele Antonette laCour**, † ssteds 12. juli 1869, plejedatter af sin faders fætter Karl A. laCour (o: e. 9), † i Odense 28. jan. 1877.

r. 4.) **Amalie Hortense laCour**, † i Kbhvn 14. maj 1875.

g. 3.) **Viktor laCour**, † i Kbhvn 15. jan. 1843, landkadet $\frac{1}{11}$ 1858; sekundløjtnant ved 5te dragonregiment (Randers) $\frac{1}{11}$ 1868; gjorde som sådan krigen med 1864; gennemgik 1863 et fire måneders kursus ved det gymnastiske institut i Kbhvn og gennemgik 1865—67 den militære «manege»; premierløjtnant $\frac{21}{9}$ 1867; gjorde umiddelbart efter en seks ugers rejse til Paris; ledede 1867—75 gymnastikundervisningen i Randers latinskole; kammerjunker $\frac{4}{2}$ 1869; overflyttet til 4de dragonregiment (Næstved) $\frac{1}{11}$ 1875; beordret til tjeneste i krigsministeriets 3die kontor $\frac{5}{1}$ ($\frac{17}{2}$) 1877; — * Randers 24. juli 1870 **Agnes Lovise Møller**, † i Flensborg 7. novb. 1847 (en datter af toldkontrollør ssteds Sven Kristian Møller, siden toldinspektør i Husum, nu toldkontrollør i Randers, og Nilsine Vestine Buch); — de have tre børn (s. 1 — s. 3):

s. 1.) **Louis Dornonville de laCour**, † i Randers 26. juni 1872.

s. 2.) **Emilie Antonette laCour**, † ssteds 4. apr. 1874.

s. 3.) **Olga Marguerite laCour**, † i Næstved 25. apr. 1876.

b. 5.) **Susanne Margrete laCour**, † i Viborg 23. juni 1799, kom efter moderens død som plejedatter til præsten P. Sand på Venø, som dog allerede døde 1810; var atter hjemme, da hun gik til præsten og (1814) dåbsfæstedes; blev senere husjomfru hos Secher på . . . . ., hos generalkrigskommissær Undall i Viborg o. fl. st., også hos sin svåger Nielsen (se b. 6) i Randers; fik efter faderens død en årlig løn af postkassen; — † ugift (uvist hvor) 20. febr. 1842.

b. 6.) **Birgitte Sofie Elisabet laCour**, † i Viborg $\frac{9}{10}$ 1801, kom efter moderens død til sin farbroder Jørgen laC. (o: a. 10) i Odder; var efter dennes død hos præsten Blicher i . . . . ., og dernæst i flere år et slags plejedatter hos fru Sehested på Rydhave; tjænte siden på

flere steder, således hos Folsachs på Gesinggård; fik efter faderens død indtil sit giftermål en årpenge af postkassen; † i Grenå 1. febr. 1855; — * Randers 2. maj 1838 *Jørgen Kristian Nielsen* († 1811?, var ved sit bryllup restavtør i Randers, siden vinhandler i Viborg, endelig, fra omtr. 1843, bundtmager i Grenå. Det var egentlig hans flittige kone, som drev dette arbejde, og efter hendes død tog han derfor med understøttelse af sin svåger O. A. laCour (c: b. 3) til en syster i Skanderborg; dernæst efter svågerens død 1860 til sin svigerinde på Katrinebjerg og flyttede med hende 1874 til Århus, hvor han † ^{19/12}1875); — de havde næppe nogensinde børn, eller, hvis de have haft sådanne, døde de i al fald spæde.

b. 7.) Kristiane Frederikke laCour, B i Holstebro ^{21/7}1803, kom efter moderens død til sin farbroder Jørgen laC. (c: a. 10) i Odder, og var hos ham til hans død; kom så til sin faster Wormslev (c: a. 5) i Viby; var senere dels hjemme, dels andensteds, såsom i Kbhvn (og 1824 hos avlsforvalter Nielsen på Nørlund), men aldrig ret længe på samme sted; ti hun var meget enfældig og desuden sindssvag (rimeligvis tildels på grund af en underlivssygdom); — † ugift (183*?).

a. 4.) Henriette Frederikke laCour, † på Bådsgård 31. avg. 1756, «kondisjonerede» ved faderens død hos borgmester Høeg i Viborg og var der endnu ^{29/9}1775, men synes at have forladt dette hus inden ^{17/5}1776; — * Århus 11. juni 1777 «købmandskarl» *Povl Tomassen Sabroe* (en søn af købmand Tomas Tomassen Sabroe i Århus), der inden ^{1/11}1780 var konsumsjonsbetjent i Grenå (sandsynligvis var han en af de syv betjenter, om hvis antagelse imod en løn af fem eller seks mark om ugen tolderen ^{28/12}1778 skrev til toldkammeret, og hvis antagelse kammeret billigede ^{19/1}1779), i hvilken stilling han † ^{28/6}1789, gammel 56 år (skulde altså være født 1733*). Hele boets formue («den grønmalede himmelsæng» og det øvrige løsøre tillige med «den blå klædes kjole, vest og bukser» osv.) løb ved salget ^{11/6}1789 op til 74 rdl. 42 sk., men gælden var 223 rdl. 68 sk., altså underskuddet 149 rdl. 26 sk. (Hovedkravet i boet var en obligation på 120 rdl. med ti års «simple renter», udstedt ^{28/1}1779 til Tomas Hansens enke, Maren Lavrsdatter i Århus,

*) I domsognets kirkebog findes han ikke, og Frue sogns kirkebog fra den tid er ikke længere til.

med Jakob Bregendahl til Århus mølle som selvskyldner.) — Sabroes stakkels enke er sagtens nu flyttet til sin syster Kragballe i Odder; her boede hun i det mindste i flere år; men overtog så husholdningen i Randlev præstegård, som hendes broder Jörgen havde forpagtet; efter forpagtningens ophør flyttede hun tilbage til Odder, hvor hun stadig levede i trange kår, nøjet med lidt og afholdt i det mindste af sin slægt; † 10. jan. 1824; — ingen børn.

a. 5.) **Elisabet Katrine laCour**, † på Bådsgård 4. jan. 1758, var hjemme ved faderens død; tjænte på Rodstenseje, da hun blev gift; — *1.) Odder 28. juli 1786 **Anders Kragballe** (en søn af præsten ssteds Jens Kragballe og Øllegård Davidson; † i Odder ¹⁶/₁₀ 1742, stud. fra Horsens skole ²⁶/₇ 1762, teol. kand. n. c. ⁶/₈ 1765, fik løfte på Odder præstekald ²⁸/₆ 1775, adjungeret og suksederende sognepræst ssteds ²¹/₃ 1786, fulgte sin fader som sådan ²⁰/₆ 1789; var mærkelig ved sin umådelige sværhed og sin overnaturlige fedme, hvorfor han måtte tilbringe det meste af somrene i kælderen; † i Odder 3. novb. 1796); — *2.) Odder 19. okt. 1798 **Nils Wormslev** (en søn af Kristen Wormslev og . . . . .; † i Århus ²³/₄ 1758, stud. fra Århus skole ²⁷/₉ 1779, teol. kand. (n. c.) ¹/₁₀ 1782, hører ved Århus latinske skole 178*, præst i Borum og Lyngby ²⁸/₁ 1785, i Viby og Tiset ¹⁶/₅ 1792, tog sin afsked ¹⁹/₇ 1820, † i Viby ¹²/₁₁ 1841). — Efter hendes første mands død, skriver hendes broder Jörgen (⁵/₁₂ 1796): «Når avksjonen er holdt og gælden betalt, bliver hun nok ejer af 15 til 1600 rdl., og, hvis hun kan bortakkordere nådsensåret til eftermanden, da håber jeg, hun kan drage renter af 2000 rdl. Herskabet har lovet at forbinde eftermanden til årlig at give hende 100 rdl. pensjon foruden frie værelser i præstegården og frit brænde, så det nok bliver muligt for hende at leve anstændig og tillige at kunne opdrage syster Worms uskyldige små; ti disse tillige med moderen vil hun ingenlunde give slip på. Jeg elsker hende for denne beslutning højere end nogensinde før. Hvad hun ellers led ved sin mands død, kan jeg ikke beskrive dig: hun falmende på nogen tid så kendelig, at jeg meget frygtede for, hun snart skulde have fulgt ham; dog giver hun sig tilfreds i skæbnen, oplivet ved det glade håb at kunne forsørge syster Worm og hendes børn». — Hun † i Viby 1. marts 1827; selv havde hun ingen børn, men med Wormslev havde hun tre stiftøtre.

a. 6.) **Peter Matias laCour**, † på Strandet 6. maj 1759, † ssteds 5. febr. 1763.

a. 7.) **Jakob laCour**, Ø på Strandet 14. juli 1760; var hjemme ved faderens død; kom i Viborg latinskoles mesterleksie $^{11}/_5$ 1775; havde ingen kostpenge, men 1775 fik han ved uddelingen af stipendier seks tdr. rug og seks tdr. byg, og 1776, da der tilføjes: «temmelig godt håb; er trængende», fik han åtte tdr. rug og åtte tdr. byg; stud. herfra (havd.) $^{9}/_{10}$ 1777 og fik Mølmann til privat-præceptor; hjalp strags præsten Rasmus Bagge i Holme og Trandbjærg med at prædike og findes 1778—79 to gange årlig blandt sognets nadvergæster. Da han her forlovede sig med præstens eneste datter, Karen Bagge (Ø i Holme $^{10}/_{10}$ 1758, † i Hyllested $^{29}/_6$ 1840), gjorde hendes forældre indvendinger, fordi han var for ung og ingen eksamen havde. Hun blev sendt et år til Konstantinsborg for at glemme ham, og han drog til Kbhvn, hvor han tog 2den eks. (havd.) $^{20}/_7$ 1780; var så vistnok en tid huslærer på Østergård v. Århus; teol. kand. (n. c.) $^{18}/_1$ 1784, men † strags efter i Kbhvn, d. 12. marts 1784, sagnet siger enten af kopper eller mæslinger. En grøn saffians tegnebog, som tilhørte ham, og i hvilken han havde tegnet en kniv og en nøgle, arvede hans fæstemø, fra hvem den gik i arv til hendes ældste datter, som endnu gemmer den. Ti Karen Bagge blev $^{12}/_6$ 1789 på Konstantinsborg gift med Fred. Krist. Hjort (Ø på Gunderslevholm $^{6}/_{10}$ 1760, præst i Hyllested og Rosmus $^{9}/_1$ 1789, † i Hyllested $^{7}/_4$ 1820), og hendes yngste datter skulle vi om lidt se gift med en systemsøn af hendes første fæstemand.

a. 8.) **Apollone Dortea laCour**, Ø på Strandet 3. septb. 1761, var hjemme ved faderens død; siden en tid lærerinde, uvist hvor; — * Holeby 3. novb. **Peder Worm** (en søn af skolelærer Sören Worm og Birte . . . . .), Ø i Dyrlev v. Præstø $^{15}/_7$ 1758, en tid forvalter på Iselinge; — de havde børnene: 1.) *Birgitte Worm* (Ø i Holeby $^{5}/_{12}$ 1786, † i Kristrup $^{19}/_{12}$ 1850; * Præstø $^{17}/_6$ 1817 urtekræmmer *K. K. Madsen*, om hvem mere i det følgende); 2.) *Peter Worm* (Ø i Vordingborg $^{28}/_9$ 1788, stud. fra Vordingborg skole 1807, teol. kand. lavd. $^{13}/_1$ 1813, præst i Hyllested og Rosmus $^{11}/_6$ 1820, i Kristrup og Hornbæk $^{20}/_6$ 1838, † i Kristrup $^{21}/_1$ 1865; det var ham, som $^{6}/_{12}$ 1824 blev i Hyllested gift med sin formands og Karen Bagges yngste datter: Lovise Teodora Petrine Hjort, Ø i Hyllested $^{21}/_{12}$ 1800); 3.) *Povl Frederik Worm* (Ø i Kbhvn [$^{18}/_{10}$ 1790?], gik til Vestindien, hvor han blev fuldmægtig i overformynderiet og † 1825. — Gamle «tante Worm», der i mange år var i huset først hos Krugballes og laCours i Odder, siden hos Barfoeds i Lyngby,

† i Krstrup hos sin søn 10. novb. 1843; hun og hendes børn ville jævnlig blive omtalte i det følgende.

a. 9.) **Bernt laCour**, Ø på Strandet 11. juni 1764; gik til søs, siger slægtsagnet, men blev i en ung alder bortreven af tyfus på Frederiks hospital. Hospitalets dødebog siger derimod: «skriverkarl uden kondisjon i Kattesundet nr. 129, † 3. desb. 1784 kl. 1 morgen af vand i hovedet». Ifølge denne sygdom har han da sagtens været en stakkel fra barn af, og kan næppe have været egentlig sømand. Gik han nogensinde «til søs», må det da sagtens have været som «skriverkarl» på et eller andet større skib.

a. 10.) **Jörgen laCour**, stifteren af den yngre linie af laCourer, ligesom hans broder Nils af den ældre.

---

2. Jörgen laCour.

Jörgen laCour fødtes på Strandet d. 2. okt. 1767 og blev rimeligvis opkaldt efter præsten Jörgen Grön i Tårup. Han var altså endnu ikke halvåttende år, da han mistede sin fader, og han var det yngste af ni levende børn, af hvilke næppe noget den gang har helt kunnet stå på sine egne ben, medens boets formue jo kun var såre ringe. Hvorledes hans moder stillede sig med denne store børneflokk, af hvilken de syv vare hendes stifbørn, har jeg allerede sagt det lidet om, som jeg ved, iblandt andet, at Marie, Frederik og Henriette ved faderens død vare ude at tjæne, og at Jakob strags efter kom i latinskolen, medens Nils blev underoffiser. Derimod synes de andre fire børn foreløbig at være blevne hjemme, Jörgen med, hvis barndom altså sagtens er henrunden på Strandet, indtil moderen i maj 1777 måtte flytte andensteds hen, men hvorhen har jeg ikke ringeste anelse om. — 1778 kom Jörgen i Viborg latinskoles 2den leksie «og havde forhen intet lært», det vil vel sige: intet latin. 1780 kom han i 3die leksie, 1781 i 4de, 1782 i 5te og 1785 i mesterleksien. Mens han gik i denne, blev han 3. apr. 1785, altså halvåttende år gammel, dåbsfæstet af Kristoffer Ferslev, den residerende kapellan ved Viborg domkirke. 1782 fik han i distributsprotokollen vedtegnelsen «stort håb», men bægge de følgende år vedtegnelsen «nogenl. godt håb»; enten have altså hans ævner og flid slumret en stund, eller hørerne have ikke været

enige i at opfatte og værdsætte ham. 1782 fik han, som ingen kostpenge havde, under den årlige uddeling ved snaps-tinget fire tdr. rug og fem tdr. byg, men i de følgende fem år (1783—87) fik han først tyvefire rdl., så sejsten, så tyvefire, så treti og så atter treti rdl. Sagtens har han for øvrigt, som så mangfaldige skoledrenge i hin tid, måttet leve af kærlige menneskers godgørenhed; måske har han tillige måttet tjæne husly eller kost ved at undervise småbørn; og endvidere skulde jeg næsten mene, at han har spillet orgelet i Søndersogns kirke. Det gjorde i det mindste hans ven Barfoed under det sidste par år af sin skolegang, og det kunde godt passe, at han netop afløste laCour. Men alt dette har sagtens, det ene med det andet, været grunden til, at han først blev student $\frac{1}{10}$ 1787, eller dagen før han fyldte sit tyvende år; ti hans ævner vare ikke skyld deri, og at hans flid heller ikke var det, synes ej alene at fræmgå af hans eksamenskarakter (lavd.), men bliver i højeste måde sandsynligt ved den samvittighedsfuldhed og udholdende kraft, som i det mindste senere prægede hele hans væsen. Desuden havde han, som han siden viste, et godt greb på at undervise og vejlede børn, og det er vel ikke urimeligt, at det tildels kan være fræmgået af tidlig øvelse. — Sagtens har altså hans skolegang været lige så tung og møjsommelig som så mange andre fattige drenges. I sin kraftigste manddom, i et øjeblik da han var hårdt og bittert prøvet, skrev han imidlertid ($\frac{24}{11}$ 96): «ved at kaste et forskende øje tilbage på min ungdoms første dage, bliver denne sandhed mer og mere levende for mig, at et vist Forsyn har ledet mig indtil denne dag med faderlig mildhed».

Han var altså student, og til sin privat-præceptor havde han valgt den gamle professor Riisbrigh, der altid tog sig så faderlig af de unge studenter, som han kom i forhold til. Men i København blev han ikke længe. Han tog 2den eksamen (lavd.) $\frac{28}{7}$ 1788, men hans fattigdom tvang ham til at søge et levebrød, og sagtens har hans svåger Kragballe (se a. 5) været en af dem, som hjalp ham til degnekaldet i Odder, da dette $\frac{19}{1}$ 1789 var blevet ledigt ved degnen Abraham Friis's død. Han blev kaldet til dette degnekald 11. maj 1789 af Sofie Amalie Rantzau, siden 1754 enke efter oberst Malte Sehested til Rodtenseje, men dagen, da biskop Janson gav ham kollatsen, har ikke været til at udfinde. Det var et godt embede, og ved siden derad underviste han, hjalp også jævnlig sin svåger præsten med at prædike. Fru Sehested døde fjorten måneder efter

at hun havde kaldet ham, åttetisyv år gammel; men Rodstenseje tilfaldt så hendes yngste datter, Mette Sofie Sehested (∅ 1738, † $\frac{2}{6}$ 1824, gl. 85 $\frac{1}{2}$ år), siden $\frac{11}{8}$ 1780 *oberstløjtnant Peter v. Weinigell. Hun havde ikke selv børn, men hun havde i huset hos sig en broderdatter, Sofie Amalie Rantzau v. Sehested, der i en alder af sejsten år var bleven gift med kammerherre grev Jörgen Detlev Trampe til Hovedgård og Urup, men efter halvtiende års ægteskab blev enke (1793). Hende og hendes syskendebarn, en frøken v. Osten, som ligeledes opholdt sig på Rodstenseje, underviste laCour, sagtens dog kun i sang og musik. Desuden havde han andre elever, som vi her ikke kunne navngive. — Med sine få krav til livet kunde han altså lægge lidt til side og tilsidst gøre en Københavnsrejse for at afslutte sine eksamensstudier, medens han lønnede en anden, som besørgede hans embede. Under dette sit ophold boede han atter en stund sammen med Barfoed (vistnok på Vandkonsten, hos madam Hoffmann); men heller ikke nu kunde han dog leve uden informationer. Iblandt dem, han underviste i klaverspil, var således den senere så navnkundige Malte Konrad Bruun. Dog havde han allerede vundet sig en varm og hengiven ven i forvalter Peter Rosenmeyer på Åkær, der tillige havde en selvejergård i Falling. Han skriver således ($\frac{14}{8}$ 96): «På den tid jeg lå i København, behøvede jeg ikke at forlange penge af nogen anden; så snart Rosenmeyer vidste, at jeg trængte, sendte han mig penge, og det uden mindste bevis». — Endelig tog han $\frac{1}{5}$ 1793 sin teologiske embedseksamen, men med 2den karakter (for dimisprædiken fik han 1ste karakter) og vendte nu tilbage til sit degnekald i Odder, som han siden aldrig slap.

Men han var ingen almindelig degn. Hans kundskaber, hans dannelse, hans musikalske ævner, hans dejlige sangstemme, hans ualmindelige sælskabelige talenter og hele hans vindende personlighed gjorde ham velset og velkommen på alle egnens fineste herregårde, i alle dens præstegårde og hos alle mulige andre familier. Der var knap noget selskab, som duede, når ikke «degne i Odder» var med, og det uagtet han af alle «aristokraterne i egnen» var såre vel kendt for sine «demokratiske» meninger, der bragte ham til at glædes ved den tro, at «lighed blandt alle stænder udbredes mer og mere», og satte ham i et ypperligt forhold til næsten alle hans jævne sognefolk. Hans åtte år ældre ven, hans ven Barfoeds svåger, præsten K. L. Ferslev i Jællinge, kaldte ham derfor åtte år efter hans død «den

elskeligste blandt Adams sønner». Desuden var han en ypperlig landmand, ja vel ret egentlig en født landmand. Han drev altså sin embedsjord godt og havde ingen ringe indtægt af den. Han var den første vidt og bredt, som dyrkede kartofler efter en større målestok*), og han var ligeledes en af de første, måske den allerførste, der brugte dækkede ris- eller stengrøfter til at aflede det skadelige vand. Det lyder lidt underligt i vore dage, når han (19)97) skriver: «Jeg har i denne tid ret travlt med min avlings drift; når du kommer her, skal du se kartofler plantede i tusindtal»; men i hin tid var det noget såre usædvanligt. Da han nu desuden synes at have været en god økonom i dette ords smukkeste betydning, så sad han forholdsvis godt i det. — I præstegården boede hans syster Elisabet, med hvis magelig-godmodige mand, præsten Kraghølle, han stod på den allerbedste fod. De vare barnløse og havde derfor taget den stakkels «syster Lone» (Worm) i huset med hendes tre små børn. I Odder boede endnu desuden hans syster Henriette (Sabroe) som enke, og det var vistnok i huset hos hende, at også hans gamle moder boede (eller måske boede de begge hos ham selv?). Han var således omgivet ikke blot af venskab, men af kærlighed. Man måtte da vistnok kalde ham en lykkelig mand, ung, kraftig, virksom, afholdt og agtet.

Men — der er sjælden nogen himmel uden skyer. Også på hans himmel rugede der i den senere tid en mørk sky. Han havde givet sit varme hjerte bort til Marie Feveje, og hun havde givet ham sit ord igen. Men dette ord tog hun tilbage, og der borede sig en bråd i hans hjerte. Der gik en sky over den mands pande, som hidtil havde været livet så vel i de gamles som de unges kreds. Han var ikke længer ung på samme måde som fordem, ti han havde tabt den umiddelbare, den frejdige tillid til mennesket. Sandt nok, han blev ung igen og lykkelig igen, men midt i hans lykke vendte vemoden dog tit tilbage i hans sjæl som i hans pen, når han hørte «den stakkel» omtale, som han engang havde elsket, hørte hende ræve af skarpe, villige tunger for hendes «store letsindighed». Han havde senere engang det håb, at en alvorlig mand

*) Det er underligt nok, at hans faders svåger, den brave og dygtige provst Peder Harboe Hertzberg (til hvem han dog slet ikke stod i noget forhold), ligeledes arbejdede ivrig for kartoffelavlens; han skrev således: «Underretning for bønderne i Norge om potatoes» (Bergen 1763; påny oplagt 1773 og 1774).

skulde bringe alvår i hendes sind; hvor vidt dette virkelig blev tilfældet, har jeg imidlertid ikke kunnet erfare.

At Lotte Guldberg delte hans ønske, er vist og vitterligt; og — til hende skulle vi da nu vende os.

3. Lotte Guldberg.

Holger Guldberg var en søn af Vitus Ovesen Guldberg, præst i Hårslev og Tingjællinge, og, da hans moder, Elisabet Marie Olivarius, var gift med tre præster efter hyærandre i Hårslev (o: Guldberg, Halling og Munch), og havde børn med dem alle tre, havde han altså en hel del hel- og halvsyskende. Holger Guldberg var født i Hårslev 6. novb. 1735 og var først i hörkræmmerlære i København; skulde så som assistent have gået til Østindien, men blev narret af sin halvbroder, den senere så meget og så ilde omtalte brigader Villiam [o: Vitus] Halling, der sneg sig bort i hans sted; var dernæst forvalter på adskillige sællandske gårde, men blev 6. okt. 1774, sagtens ved hjælp af sin kødelige fætter, gehejmekabinetsssekretæren Ove Høegh-Guldberg, kaldet til tolder i Skagen. «Efter særlig befaling» var han indstillet til embedet fræmfor de tretten andre ansøgere, hvilke dog alle tidligere havde haft andre offentlige bestillinger med indtil 29 års tjenestealder. D. 18. novb. samme år havde han i Fuglede bryllup med den femtenårige Petrea Margrete Schwane Bang, som var født i Asminderup kapellanbolig 1759. (Kirkebogen er ødelagt, så dagen kan ikke udfindes, men det må tidligst have været i juli eller avgust måned.) Med hende havde han først sønnen *Ove Guldberg* (født $\frac{7}{10}$ 1775, død $\frac{24}{10}$ 1775), dernæst datteren *Kristine Guldberg* (født $\frac{20}{7}$ 1777) og endelig sønnen *Peder Schwane Bang Guldberg* (født $\frac{16}{8}$ 1778). I denne sin tredie barselsæng døde den nittenårige moder 10. avg. 1778, syv timer efter barnets fødsel, og blev jordet samme dag som hendes spæde barn blev døbt. Men dette overlevede hende ikke længe: det blev kun nitten måneder gammelt og jordedes i Skagen $\frac{17}{3}$ 1780. — Kort forinden, $\frac{1}{11}$ 1779, var faderen kaldet til tolder (hvad senere kaldtes toldkasserer) i Ribe, og $\frac{10}{8}$ 1780 giftede han sig i Skagen 2den gang. Hans anden kone var Anna Margrete Holst (født i Skagen $\frac{11}{12}$ 1763, død i Ribe $\frac{20}{3}$ 1843), en datter af købmand Peder

Jakobsen Holst (B i Skagen ¹¹/₁₉ 1726, jordet ssteds ¹⁸/₁ 1781, «gl. 54 år 29 dage») og Inger Larsdatter.

Da lille Kristine blev født i Skagen — det var 10. juni 1777 —, underrettede hendes fader sine svigerforældre om barnets fødsel med den tilføjning, at hun skulde kaldes op efter sin mormoder Kristine Charlotte. Lige fuldt kaldes hun kun Kristine i kirkebogen, hvad enten præsten så har glemt at indføre navnet Charlotte, eller dette måske endog af gudmoderen er glemt ved selve dåben. Men, da hendes moder var død, kom det lille barn strags til sine morforældre. Disse kaldte hende kun Lotte (Charlotte), og under dette navn vedblev hun at gå. Først ved sin dåbsfæstelse fik hun af sin døbeseddel at vide, at kirkebogen ikke gav hende det. Da var «**Lotte Guldberg**» imidlertid i vide kredse blevet hendes kendingsnavn, og navnet Lotte, og egentlig kun dette, vedblev hun at bruge til sin dødedag. Selv i skiftebreve og andre lignende offentlige aktstykker kaldtes hun næsten altid og udelukkende Charlotte, med hvilket navn da også de mange kaldes, som bleve opkaldte efter hende.

Hendes morforældre vare *Jørgen Andreas Bang*, (J i Ulkerup, Egebjerg sogn, af den gamle, store Bangslægt*) ²¹/₉ 1730, fik væntebrev**) som res. kap. i Vig og Asminderup ³⁰/₁₁ 1753, præsteviet ²⁹/₁₀ 1755, fik væntebrev ¹⁷/₆ 1765 [kgl. stadf. ²⁰/₉ 1767] som præst i Store- og Lille-Fuglede, hvilket embede han dog først kunde tiltræde 1769) og *Kristine Charlotte Friboe* (J i Højby ¹¹/₈ 1735, gift ssteds ¹⁸/₁₀ 1758; en datter af kaptejn Hans Friboe og Anna Dortea Wildenradt, som havde bryllup i Højby ⁸/₉ 1730, og som atter var en datter af assessor Kristian Wildenradt til Annebjærggård og Ellingegård og Vibeke Margrete Velding, der efter sin første mands død ægtede kommerseråd Peder Schwane, som † ¹¹/₆ 1762, men forinden havde kaldet sin kones datterdatters fæstemand, der var hans egen datters stiftsøn, til kapellaniet i Vig og Asminderup). — Hos disse sine morforældre opvåksede altså Lotte Guldberg og var bægges øjesten. Men morfaderen blev allerede ¹⁹/₁₂ 1781

*) Hans fader, *Nils Kristian Bang*, forvalter på kongsgodserne i Ods herred (*1 *Katrine Marie Kjær*; *2 *Ulrikke Eleonore Schwane*), var en sønnesøns sønnesøns sønnesøn af den Oluf Bang, borgmester i Middelfart, som ¹⁷/₅ 1517 blev adlet af kong Ludvig af Ungern.

***) Det var i den tid skik at give folk «væntebreve» på embeder, som endnu ikke vare ledige; men den, der havde et sådant væntebrev, tiltrådte strags embedet, når det blev ledigt.

kaldet til præst i Korsør og Tårnborgh, og til Korsør, ikke til Fuglede, knyttede sig altså hendes fleste og bedste barn-doms minder. Jeg har for firtito år siden fortalt («Poetisk Læsebog», Kbhvn 1835, side 444), at hun en tid havde Baggesen til lærer; — hvori? og hvornår? jeg mindes det ikke længer, og sagen kan næppe heller have stor betydning, da det kun kan have været en meget kort tid, måske i en af Baggeseus ferietider. Langt større betydning havde den kærlige og omhyggelige vejledning, hun fik i morforældrenes eget hjem. Den varede dog så kort. Ti allerede ^{26/12}1788 døde mormoderen, «53 år 4 mån. 9 dage gl.», og morfaderen, der havde sin datterdatter inderlig kær ligesom hun ham, mente nu, at det vilde være bedst for hende, hvis hun kom i et andet hus, hvor hun kunde være under kvindeligt tilsyn. Han skilte sig altså ved hende og sendte hende til sin broder, justitsråd Jakob Bang, amtsforvalter i Odense, gift med Johanne Walther.

I Odense var hun omtrent i to år, og her blev hun opdraget sammen med *Marie Magdalene Steffens*, en datter af regimentskirurg Henrik Steffens og Susanne Kristine Bang, altså et syskendebarn til hendes egen moder, men dog næsten fem fjærdingår yngre end hun selv*). De to unge piger levede meget og fortrolig med hinanden; de sang sammen, arbejdede sammen, gjorde spilopper sammen og søgte på bedste måde at skaffe sig erstatning for et temmelig ensformigt og indesluttet liv. De havde en fransk lærer (— en tysk lærer synes de derimod ikke at have haft, ti et tysk, trykt nyårsvers på fire linier, som Lotte Guldberg seks år senere fik, måtte hendes fader tyde for hende), de havde altså en fransk lærer, hvis snustobaksdåse de til egen brug tömte, når han lejlighedsvis havde glemt den på skolen. Men de lode det ikke blive ved slige løjer: for at skaffe sig den nødvendige bevægelse og indånde den nødvendige mængde frisk luft, foretog de sig jævnlig i de sildige aftener, i almindelighed forklædte, hurtige vandringer omkring på byens torv. Nu vel, det var jo piger på en tolv, tretten år, som ellers hele dagen vare indelukkede.

Men hendes morfader døde allerede ^{23/8}1791, og nu blev Lotte Guldberg atter husvild. Hun kom da til Køben-

---

*) M. M. Steffens var født i Trondhjem ^{13/8}1778. Hun blev ^{26/10}1796 gift med Frederik Bagger Zeuthen (J) i Skamby ^{10/11}1767, præst i Kullerup og Refsvindinge ^{26/2}1796, i Skamby ^{12/10}1804, † stædets ^{12/8}1851; selv † hun i Skamby ^{10/3}1850.

havn, til passkriver *Lavrits Leth* (fø 1755, † 1808), der var gift med hendes eneste moster, *Anna Dortea Ulrikke Eleonora Bang* (fø 1760, † 1807), i hvis døtre hun atter fandt nogenlunde jævnaldrende legesystre*), der dog aldrig bleve det for hende, som Magdalene Steffens havde været. Hos Leths var hun i to år, og i den tid blev hun uidentivl dåbsfæstet, uden at jeg dog kan opgive i hvilken kirke eller af hvem. Hun tilbragte imidlertid også megen tid hos sin moders farbroder, den navnkundige, fromme læge, professor Frederik Ludvig Bang, med hvis stiftsønner, Ole Hieronimus Mynster og Jakob Peter Mynster, hun således jævnlig kom sammen; men langt nærmere stod hun dog tre af sin moders fætttere: både den siden så navnkundige Henrik Steffens (Magdalenes broder) og den sværmerisk-følsomme Baltasar Bang (der siden fik et vist navn som digter), men især dog Hans Friboe Garde (fø i Vig ^{11/8}1767, † som præst i Horslunde og Nordlunde ^{9/10}1819), hvem hun flere år senere kalder «en af mine kæreste onkler, jeg havde nær sagt den kæreste».

Imidlertid havde hun udviklet sig til en femten-, sejsten-årig pige af en helt ualmindelig skønhed. Et par anekdoter må vise os dette. Hun gik engang på vålden med en jævnaldrende veninde, *Kristle* (o: Anna Kristine Dortea Lassen) (fø ^{12/1}1777, * ^{22/6}1792 Kristian Drewsen, ejer af Strandmøllen). Da mødte de kong Kristian den syvende, som ligeledes gik sig en tur med et par af sine adjutanter. Den frække, fjantede konge stiller sig foran dem og stirrer vækselvis så på den ene, så på den anden. Derpå vender han sig mod sine adjutanter med udråbet: «Et par s...ns kønne piger! — Nej se hende, hvor hun er dejlig!» tilføjede han og pegede på Lotte Guldberg. Endelig drev han af, og som et par skræmmede fugle flygtede de ind til professor Bangs. Noget senere var der balparé i Kristiansborg riddersal. Det var skik og brug i hin tid, at folk ved balpareerne gik i mængde op på galleriet for at se på stadsen og høre på musikken, men det var ikke skik at pynte sig til denne vandring, på hvilken man jo nærmest vilde se og ikke ses. Lotte Guldberg gik også derop med Leths familie. Hun havde dog ikke været der længe, inden Kristian den syvende fik øje på hende og sendte en

*) Den ene af disse var Olave Frederikke Karoline Leth, som senere blev gift med sejmager Brenøe og ved ham blev moder til den snilrige skuespillerinde Anna (Wexschall) Nielsen.

adjudant op med det bud, at hun strags skulde komme ned at danse en menuet med ham. Der hjalp ingen undskyldninger. I sin daglige dragt, en hværgarnskjole, måtte hun ned i riddersalen og træde en menuet med kongen. Både arveprinsen og arveprinsessen vare meddansere; de øvrige mindes jeg ikke. Men næppe var dansen til ende, før hun skyndte sig hjem, og på Kristiansborg slot satte hun aldrig tiere sin fod.

Desuden forlod den sejstenårige pige strags efter København. For mig står det, som om professor Bang sendte hende hjem ifølge den nys nævnte begivenhed; fru Zeuthen mente dog, at faderen kaldte hende. Det er muligt; der kunde jo vel nok være brug for den våksne datter i hjemmet; og af et brev (²⁵/₂97) synes det virkelig, som hun er bleven kaldt hjem med det løfte, at hun siden skulde få lov at vende tilbage til København. I hvilket som måtte hun nu bryde op fra en kreds, der var hende kendt og kær, for at vende hjem til en fader, der egentlig var hende aldeles fremmed, og til et hus, i hvilket hun umulig kunde have sønderligt håb om at finde et hjem. Det var 1793. På hjemvejen var hun et øjeblik inde i Odense, hvor hun i få ord betroede sin barndomsveninde sin ængstelse og sin sorg, sagde hende et ømt farvel og — genså hende ikke i tretito år*).

Faderen havde i sit 2det ægteskab seks sønner, men ingen døtre: 1.) *Ove Høegh Guldberg* (født ⁴/₉1780, stud. 1797, institutbestyrer i Kbhvn 1807—1812, toldinspektør i Ribe ¹²/₄1813, fradømt embedet 1818, kæmner i Ribe 1821, † 1853); 2.) *Peder Kristian Guldberg* (født 1781, † 1790); 3.) *Arnoldus de Fine Olivarius Guldberg* (født 1782, stud. 1800, tog 2den eks. 1802, blev 3die lærer ved døvstummeinstituttet ¹⁹/₁₂1809, † på Bistrup 1834); 4.) *Klemens Olivarius Guldberg* (født 1783, gik 180* som sejlmagersvend til Nordamerika); 5.) *Vitus Guldberg* (født 1784, stud. 1805, tog 2den eks. 1806, lærer for fru Dannemands børn, † 1819); 6.) *Holger Guldberg* (født 1785, styrmand, ved en ankring knust imellem ankertovet og spillet 1813). Der var altså ved hendes hjemkomst endnu fem sønner levende, og der vilde

*) Først ³⁰/₂1825 gæstede Magdalene Steffens (Zeuthen) med sin mand Lotte Guldberg i Fakse, og i et par dage genlevede de barndommens minder med hinanden. — Jeg gæstede 1842 fru Zeuthen i Skamby og modtog da en del af de ovenfor meddelte efterretninger, hvilke jeg på stedet nedskrev. Også fru Drewsen kan jeg takke for en enkelt meddelelse, andre kilder ikke at omtale.

da været arbejde nok for en voksen datter, selv om stifteren havde været dygtigere, end hun i virkeligheden var. Rigtig nok var der tillige en yngre syster af stifteren i huset, men det var slet ikke hendes opgave at mindske arbejdet. — Faderen var vistnok godmodig af naturen, og han holdt på sin vis meget af sin datter; men han var i højeste måde letsindig; ved den mindste anledning og uden al anledning rejste sig hans skrækkelige mistænksomhed; så blev han ustyrlig hæftig og kunde sige eller gøre, hvad han strags efter fortrød; men han savnede sædeligt mod til at vedgå sin fortrydelse, og, hvad han engang havde sagt eller gjort, derved skulde det blive, om det så var aldrig så galt. Hans ulykkelige huslige forhold og de mange sørgelige økonomiske følger af hans egen og hans kones letsindigheder gjorde ham gnaven og vranten. Så gik det ud over hele huset. Men Lotte havde en varm og livlig følelse; hun kaldte sig selv «hæftig i sine lidenskaber»; men det var altfor hård en selvdom; laCour siger: «Himlen skænkede dig en følsom sjæl og en levende indbildningskraft»; det rammer bedre sømmet på hovedet. Hun var ikke helt utilbøjelig til et noget mørkt syn og en noget tung stemning; laCour siger: «din ømtfølelse tager mod enhver bekymring med så levende indtryk, at du med nød kan udslette dem igen». Det var sagtens i det mindste tildels en virkning af alt det nedtrykkende i hjemmet. Så var tåren hendes tilflugt. Men sorgen og gråden havde ingen god indflydelse på hendes øjne, der vare langt mindre stærke end dejlige.

Hendes første ophold i Ribe blev dog ikke meget langt; hvor langt skal jeg ikke kunne sige. Men til København kom hun ikke igen. I sommeren 1795 finde vi hende hos en af faderens ungdomsvenner, præsten Jens Hartmann i Randlev. Jörgen laCour kom nu og da i dette hus. Her og andensteds så han altså jævnlig den attenårige ranke pige med den smukke vækst, de ædle træk, de dejlige himmelblå øjne under den hvælvede tænksomme pande; og hun gjorde indtryk på den næsten tyveårige mand. Det første indtryk var dog ikke selve kærligheden med dens attrå for sig selv; det var undring, det var agtelse, det var, om man så vil, medlidenhed, eller det var den ridderlige følelse, der ukaldt vilde værgе den menløse due for høgen. Hun var kommen i et meget dårligt hus; men hun var sat der af sin egen fader, og det var altså rimeligt, at hun mødte det med tillid. Og virkelig «begyndte man i egnen at mumle».

laCour «kendte hende endnu ikke», men lige fuldt agtede han det for sin pligt at advare hende, så hun altid kunde være på sin post, og det særlig imod præsten selv. «Din skæbne krænkede mig i mit inderste», skriver han flere måneder senere (^{27/12}95); «ja såre ofte bad jeg for dig i løn. Jeg vovede at give dig nogle velmente, redelige råd . . . jeg kunde ikke styre min pen, men besluttede at tale sandhedens språk, hvad enten jeg derved skulde forfejle mit ønske eller ej»^{*)}. . . Det var et ejendommeligt, vanskeligt skridt, der krævede både sjælens renhed, fuldstændig pålidelighed og naturlig finfølelse på begge sider; men det lykkedes, og lykkedes så fuldstændig, at den unge piges rygte blev lige så uplettet som hendes dyd, og hun var en velset gæst i alle egnens kredse, allevegne omtykt, allevegne agtet. Hun havde jo vel blevet dette også uden denne advarsel; men en enkelt troskyldig uagtsomhed havde dog lettelig kunnet rejse en ugrundet mistanke, som så rygtet kunde lånt både vinger og vækst; ti tiden var hværken ren eller troskyldig, men tungen var ofte løs og kåd, for ikke at sige ond og giftig. — For øvrigt bestod familien i Randlev præstegård af: den gamle kødelige præst, som var meget velhavende (han havde arvet det gode embede efter sin fader); hans kone, som var meget lunefuld, smålig og gærrig; deres datter Maren, som var to år yngre end Lotte Guldberg, godmodig, men indskrænket og i høj måde udannet (hun blev næste år gift med lægen H. H. Voigt, som kort efter fik et embede i Nörborg på Als, men døde 1820 som distriktskirurg i Kolding); og Sille Hoffmann, en ældre pige, som havde været lærerinde på flere steder, sidst vistnok for Maren Hartmann, — et trofast, kærligt menneske, der stod på en meget venlig fod med laCour, som var hendes stadige rådgiver, ligesom med Lotte. Også Petrea Bering, en meget svagelig, en legemlig og sjælelig nedtrykt slægtning, en syster til præstekonen i Holme, var et jævnligt om ikke stadigt lem af den randlevske præstefamilie. Det har langtfra været nogen hyggelig sommer for stakkels Lotte Guldberg, som dog vistnok nærmest var kommen der for at more og adsprede sig.

---

*) De breve, til hvilke der her sigtes, ere ikke længer til; de ere rimeligvis strags brændte for ikke at falde i urette hænder.

4. Jörgen laCour og Lotte Guldborg.

Der findes en samling af 131 breve (o: 69 fra laCour og 62 fra Lotte Guldborg), det ældste fra (septb.?) 1795, det næstnyeste fra ²¹/₁1798 (det yngste, fra laCour, er af ³⁰/₁ 1800). Det er en sand familierigdom, en sand familiehellighed. Jeg har gennempløjet den mangfoldige gange, og jeg har læst den med en glæde, der vilde været aldeles ublandet, hvis den ikke i en enkelt retning havde båret tydelige spor af tidsånden, *ikke* ved hvad der står skrevet, men ved hvad der ikke er skrevet: når den urokelige tro på det faderlige «Forsyn», den villige, trøstige hengivelse i alt, hvad dette «Forsyn» i sine vise råd måtte have besluttet, når den havde haft i følge med sig et hjærtelig opladt øje for hele Herrens frelsergerning, — når, for at jeg skal udtrykke det således, nyårsdagen ikke åbenbart havde været en større festdag end selve juledagene. Der er så megen sandhed og sundhed, så megen ærlighed og alvår, så megen finfølelse og renhed i disse breve, at, når man ellers kender noget til tidens språgtone og udtryksmåde, enhver linie i dem gerne kunde trykkes og vilde dog kun tale til ære for de unge brevskrivere. Naturligvis fører den ti år ældre teologiske kandidat pennen med større lethed end den atten-, tyveårige pige, men heller ikke hun har dog trangt ved at lægge sin ånd og sit hjerte i skriften. — Denne brevsamling er min hovedkilde til nærværende afsnit, om jeg end ved siden har haft adskillige andre kilder.

laCour og Lotte sås jævnlig i Randlev præstegård og hos alle egnens andre familier. Han kunde også stundom se hende samt andre unge mennesker hos sig selv, i det telt, han havde opslået i præstens lund ved Odder. Men det forhold, som var indledet på så ejendommelig en måde, gik snart over til et fortroligt venskab. Ti Lotte Guldborg mødte ham med fuld tillid: som hun skriver (¹³/₁96): «jeg ved, du har vist så megen troskab, hvor den ikke er bleven gengældt; *endog för jeg kendte dig*, beundrede jeg din tænke-måde». Og han skådede den unge pige med en adhu, der lidt efter lidt steg fra medfølelse til undring, beundring, kærlighed. Derfor kan han også (¹⁴/₁96) skrive: «Men vi, Lotte, vi vare jo virkelige venner, för jeg nogensinde ytrede mig for dig som elsker». Han sagde hende altså intet; han roste hende knap; han havde advaret hende, da tid var, men han vilde ikke vække følelser hos hende i utide;

han vilde først kende hende og sig selv, ja kende hende og sig selv til gavn. «Så længe jeg ikke kendte dig, og lige indtil den tid jeg erholdt dit ja, sig mig, Lotte, hørte du da nogensinde en lovtale af min mund? Nej, da fandt jeg det upassende.» Han lærte fingerspråget af hende, og «iblandt de språk, jeg har lært, har intet været lettere og kærere for mig; så går det, når man har haft gode lærere». Det fejler vel ikke, at han har lært endnu mere af hende, og at den indbyrdes undervisning har strakt sig over mange andre kundskabsområder. Endelig blev han da klar over sig selv og klar over hende; han var, som han senere skrev, vis på, at hun aldrig vilde «glemme sin laCour, som gjorde det første indtryk på hendes sjæl»; men endnu, syntes han, optårnede der sig hindring på hindring, for at han kunde nå sit mål. Det er ikke ligefræm sagt, men vi tage dog næppe fejl, når vi opfatte ham således, at hovedhindringen fandt han i — sin stilling som «degn».

Da kom der rejsebud til Lotte: hun skulde tilbage til sit hjem i Ribe; og (i septb.?) 1795 sendte han hende «et strikketøj», «en strikketen», som han efter hendes ønske havde ladet lave af en konstfærdig drejer i Odder. Han sendte hende det med et varmt skriftligt levvel, og, skönt «jeg ikke er poet, ejheller vil tiltrænge mig navn deraf», sendte han hende samtidig en lille «bindevise», som han selv havde lavet. Den har nu i al sin jævnhed gennem åtti år og derover gået fra mund til mund i arv i slægten. Den lyder således:

Mit arbejde går så let og rask,
den målte tråd svandt ind,
og pinden glider let i mask';
jeg er så glad i sind.
Og kostbar sundhed er hos mig,
:|: hvor er jeg lykkelig! :|:

Jeg stundum vel bekymret blev,
men gavnligt jeg det fandt;
ti aldrig angers tårer ned
ad mine kinder randt;
og lønlig sorg jeg kender ej,
:|: ti er jeg lykkelig. :|:

Jeg elskovs glæder kender ej
og ej dens bitre nag,
men, når jeg vandrer dydens vej,

Alfader ved en dag,
han lede vil en ven til mig, —
:|: hvor blir jeg lykkelig! :|:

Med ham jeg trolig vandre vil,
hvor Gud os kalder hen,
og i hans ve og i hans vel
jeg blir den bedste ven;
og tro igen han elsker mig,
:|: ti er jeg lykkelig! :|:

Ved stille dyd og virksom dåd
vi fryd os skabe vil,
og for at stanse armod's gråd
vi hjælpe bægge til.
— Gud Fader signe ham og mig!
:|: så blir jeg lykkelig! :|:

Samtidig foreslog han hende at lade en brevvæksling træde i steden for de jævnlige mundtlige samtaler, som nu måtte afbrydes, dog ikke «hvis De haver bortgivet Deres

hjærte til en anden; ti da kunde det måske have ubehagelige følger». — Hun modtog med glæde «det smukke strikketøj», men «som gave» turde hun ingenlunde modtage det af frygt for sin fader, og på «brevvækslingen tør jeg på ingen måde indgå, da min fader en gang for alle har begært af mig som et tegn på min kærlighed til ham, intet at gøre uden hans villie». Den grund fandt laCour så fuldstændig gyldig, at «jeg selv må rødme ved min godhjærtige troskyldighed». — De sås dog endnu adskillige gange inden hendes afrejse, og 11. okt. skriver han: «Da jeg ved, at De og H. [s: Sille Hoffmann] tager del i min skæbne, vil jeg lade Dem og hende vide (men ingen anden), at min ansøgning om et præstekald afgår i aften til kanselliet. De spørger vel, hvorledes jeg så snart har fattet det forsæt igen at søge. Jo, visse omstændigheder have givet mig lyst dertil. Jeg har og mine hensigter derunder, som jeg for nærværende tid må skjule, så længe jeg kan; men, får jeg dette levebrød eller et andet, som jeg håber ikke skal vare længe, da skal De og, i hvor De end opholder sig, underrettes om min nærværende plan».

Så længe kunde han dog ikke skjule den. Præsten Hartmann døde, og, dels for at følge sin ven til jorden, dels for at afhente sin datter, kom gamle Guldberg til Randlev. Nu stod altså skilsmissen virkelig for hånden, og — «nu stod alene erklæringen tilbage; men Gud skal være mit vidne, at jeg, da mit ønske var på det højeste, dog bad så inderlig, at, hvis den Alvidende så, at vor fælles lykke ikke derved kunde beforders, han da i tide vilde afværge det. Ængstlig gjorde jeg tilbudet; min Lotte modtog det og skænkede mig sit hjærte, hvis hendes fader vilde samtykke deri; han skænkede os sit faderlige samtykke, når jeg fik levebrød» . . . Det var den 2. novb. 1795; «da spurgte jeg dig, om du for min skyld kunde fornægte ethvært tilbud; og ivrig svarede du mig: kan du tvivle derom?» — Faderen gav sit samtykke, når han fik «levebrød». Men han havde jo «levebrød»! Ja, et degnekald! Men gehejmeråd Guldbergs kødelige fætter, tolder Guldberg, kunde jo dog umulig give sin datter til en degn! nej, kun til en præst. — Da laCour første gang sagde til syster Kragballe: «Her er den pige, syster, jeg har valgt! så du da ikke, min Lotte! glædestårer at trille af hendes øjne?» Hun vilde endog haft sin svagelige mand til at afstå Odder præstekald, for at «Lotte med sin laCour kan gå derind»; en plan, som oftere dukkede op igen, men stødte på uvæntede hindringer. Og med samme glæde

blev budskabet hilst af hans øvrige slægt. Derfor var det også i et nu udbredt over hele egnen, hvor vel heller ingen havde været så blind, at de ikke så de to unge mennesker drages nærmere og nærmere til hinanden. Men i Ribe måtte ingen vide det, slet ingen, ikke engang stifmoderen, forinden hendes fæstemand havde trukket et eller andet præstekald ud af lykkens lotteri.

Kun i et par dage vare de samlede, efter at faderen havde givet dem sit samtykke. Det var hos en anden af faderens ungdomsvenner, magister Nils Lisberg, præst (1790—1813) i Holme og Trandbjærg, hvis hustru, Maren Bering, var i slægt med Hartmanns*). I Holme skiltes de, hun for at drage med sin fader hjem til Ribe, han for at gå til København og på kraft søge embede. Han havde gode forord med fra biskop Janson, og han var to gange hos konsejlspræsidenten, gehejmeråd Brandt, for hvem han efter tidens skik tilbød at ville prædike. Men Brandt havde allerede to søndage i træk lovet at høre et par andre søgende prædikanter, og den tredie søndag turde laCour på grund af vinteren ikke overbie. Brandt sagde desuden, at han af hans vidnesbyrd kendte hans gaver således, at han trøstigt kunde rejse hjem uden at blive hørt. Det skulde være ham kært at kunne hjælpe ham, især hvis biskop Janson efter løfte vilde «proponere» ham «med eftertryk», når der atter blev et kald ledigt i Århus stift. Han rejste altså hjem med et godt håb, men måtte for modvind lægge vejen over Kalundborg isteden for at sejle lige fra København til Århus, og fik så den trøst af sin pige: «Jeg har allerede takket Neptunus og Æolus, fordi de ikke vare dig gunstige; enhvær anden vilde jeg være bleven vred på for det».

Men hun havde samtidig en hjertesorg. Han havde bedt om at måtte sende sin pige en fæstensring, og hun havde bedt sin fader om at måtte modtage den. Men faderen afslog dem dette: det var ingen nytte til, for hun kunde bruge den, og hun kunde jo ikke bruge den, for forbindelsen måtte være kendt. Det var et hårdt slag, «men det er en kær og god faders villie, og den må og bør vi rette os efter», eller, som hun noget senere udtrykker sig: «det var en faders villie, jeg efterlevede, og det var min pligt». Hun havde imidlertid en smuk brystnål, og

---

*) Hun var nok en systerdatter af ham; i det mindste kaldtes han af hende og hendes syskende for «morbror Jens i Randlev».

den fik *hun* lov at sende sin laCour, der modtog den med inderlig glæde*); og det blev heller ikke *ham* nægtet at sende hende «angorisk hareuld» til et par hatte, som hun selv strikkede sig, og som allevegne gjorde overordentlig lykke, eller at sende hende åtte pund hör og åtte pund bomuld som den første grøde til et udstyr.

Der kom en anden sorg til den første. Forlovelsen måtte ikke kendes; ingen måtte ane, at hun havde givet sit hjerte til «deggen» laCour; altså måtte hun heller ikke sende sine breve til ham selv, men til syster Sabroe. Det fik endda gå, ti syster Sabroe læste dem aldrig, brød dem ikke engang. Men — faderen vilde læse alle hendes breve fra og til laCour, og, når laCour så havde noget at skrive, som faderen ikke skulde læse, måtte han få Sille Hoffmann til at skrive et brev, som han kunde lægge sit eget indeni. Faderen anede dog strags uråd, og hun måtte brække Silles brev i hans nærværelse; det indsmuglede brev blev opdaget, og så lå der et hus.

Og der kom en tredie sorg til: laCour håbede allerede ²/₁₂ 95, at han kunde få lov til at gæste sin veninde i Ribe noget efter nyår. Derom gik man og drømte i åtte uger. Han havde gjort alt rede til rejsen, pakket sit tøj, bestilt vogn og heste. Da måtte Lotte (²⁷/₁ 96) mælde ham, at hendes fader tillod det ikke, da jo så alle vilde få at vide; hvad slet ingen måtte vide. Han måtte altså blive hjemme, men han modtog dog samtidig som en ringe bod den efterretning, at endelig havde faderen fortalt stifmoderen deres forlovelse, og at hun, som det syntes, var glad for den. Hun havde igrunden anet den længe; ingen i huset *måtte* vide noget om den, men «de vide det lige så godt som jeg», og moder «ved meget godt, hvem jeg skriver til». Og der var mange andre i Ribe, med hvem det samme var tilfældet, så «vor forlovelse er nu i alles munde». Lotte selv havde kun fortalt det til sin kæreste veninde, *Ingeborg Kirstine Fridsch* (en datter af justitsråd Fridsch; gift ²⁰/₅ 1796 med tobakspinder Tobias Schultz i Altona, som dog i slutningen af samme år flyttede til Varde); men senere havde en «frøken» Teilmann fra Endrupholm været i Hadsherred og derfra bragt efterretningen til Ribe, hvor altså både Kirstine Fridsch og hendes forældre måtte hjælpe til med at nedslå den. Ti gamle Guldberg truede

*) Den ejes nu af L. U. laCours næstældste datter, Kristine Charlotte laCour (o: i. 2), som jo er opkaldt efter hende.

ligefræm med, at, når man ikke overholdt hemmeligheden, som var det satte vilkår for samtykket, så var heller ikke han bunden ved dette. Hun skulde ikke bilde ham ind, at hun ikke, hvis hun kun vilde, kunde tage en alværlig mine på, når hun nægtede sin forlovelse; men det var altsammen kun «kaprise». Under en sådan tale kunde hun falde i gråd og kunde da modtage det hæftige bud, strags at «gå i sit kammer, for det sure ansigt vil jeg ikke se». I Randlev, i Saksild, på Rodstenseje og trindt i Hadsherred drak man trøstig «den fraværende vens skål» med laCour, og han måtte modtage den, hvis han ikke vilde gøre sig latterlig; i København var man nær ved at gøre det samme; men i Ribe måtte Lotte rødmende svare nej, når nogen påduttede hende, hvad der var hendes sjæls fryd. Det var hende skrækkelig pinligt, men alle hendes bønner hos faderen vare frugtesløse; og dog hjalp denne hende selv, som allerede sagt, at tyde et tysk nyårsvers fra grevinde Trampe, i hvilket alt var sagt med rene ord; men — det var jo da og fra en grevinde!

Med faderen gik det imidlertid op og ned. ⁷/₁96 hedder det: «Det er meget sjældent, han nu vil læse dine breve; nu tror han os så godt». Altså mente la Cour en stund, han kunde skrive frit og uden fare. Men ²⁴/₉96 hedder det: «Fader har nu et par gange faldet på at brække og læse brevene, inden han leverer dem til mig». I et af disse, det uskyldigste, der kan tænkes, havde laCour takket moderen for «den kærlighed, med hvilken hun sørger for dine ønskers opfyldelse», uden at det samme eller noget modsat var sagt om faderen. Denne anede da, at Lotte måtte have sagt sin ven, at det ene var faderens skyld, at han ikke fik lov at komme til Ribe. Han gav hende derfor det stakkels brev med de ord: «Du har sladret, og det havde jeg ikke væntet af dig», og var i øvrigt så vred, at han ikke talte til hende hele dagen. Og hvad sladder havde hun da ført? Hun havde skrevet: «endog min moder var ikke fornøjet med, at du ikke kom . . . jeg tror endog, at det gør min fader ondt, at han må nægte os at samles,» . . . men «du må ikke blive vred på fader, for han nægter os det; han må vist have sine årsager». Hun fortrød imidlertid strags, hvad hun havde sagt, og skrev derfor næste gang: «Det var en stor fejl af mig, at jeg skrev det til dig; det var ikke mere end min pligt at fortie min faders handlinger; han har jo i så fald lov at gøre, hvad han vil, og jeg bør være fornøjet dermed». Og mens disse

linier vare undervejs til laCour, havde han skrevet til hende: «Lotte behøver jeg ikke at erindre om, at det var hendes fader, og at hun desuagtet skylder ham sin ganske forrige kærlighed . . . Din fader havde nok för din ganske fortrolighed, og, dersom han mærker, at den tid efter anden overdrages til din moder, da kunde han let blive mistænkelig, og du kunde derved tabe noget af hans faderlige kærlighed». — Sandelig, sådanne breve kunde faderen godt lade de unge væksle, uden at han havde nødig at trænge sig ind imellem bark og træ. Men, siden han nu engang vilde gøre det, måtte der findes på udveje til at skuffe ham: laCour måtte vedblive til de regelmæssige tider at sende hende breve, som faderen *kunde* læse (men som hun dog, selv når faderen i flere dage var bortrejst, på ingen måde turde bryde, inden han selv kom hjem og gav hende dem); vilde han engang imellem skrive noget, som han *ikke* vilde have læst af faderen, måtte han sende det til fru Fridsch (senere, efter at forlovelsen allerede var bleven kundbar, til toldfuldmægtig Prætorius), naturligvis med en anden mands udskrift. Således tvang hans nysgærrighed de unge til enkelte snedige omgæelser.

Magister Lisberg og kone vilde i våren 1796 gæste Guldbergs i Ribe. Endnu inden hun havde måttet sende laCour forbudet mod at komme ene til Ribe, havde hun dog en hemmelig anelse om, at dette forbud vilde følge; og allerede $\frac{7}{1}$ 96 skrev hun derfor til laCour, at han endelig måtte gøre Lisbergs følgeskab. Kort efter skrev laCour: «Rygtet har sagt mig, at du skulde tåle adskillige ubehageligheder af din tante hjemme», og spurgte, om dette var sandt; men samtidig udkastede han planen, at hun skulde tilbringe sommeren i Holme hos Lisbergs. Hun måtte tilstå, at rygtet havde talt sandhed, men «jeg er nu så vant dertil, at jeg bryder mig ikke noget derom» *), og jeg har aldrig sagt det til min fader, da «det kunde måske have faldet ham ind at jage hende bort, og det, ved jeg, moder vilde taget sig meget nær»; jeg kunde heller ikke få det over mit sind, «da hun er meget letsindig» og derfor, når hun forlod vort hus, «måske kunde blive ulykkelig . . . så vil jeg hellere tåle noget af og til». — I flere måneder gik man altså med det dobbelte håb, at laCour skulde følge

---

*) En enkelt prøve blandt mange skal jeg dog meddele: det hedder således under $\frac{28}{1}$ 97: «Hun har ofte siden fortalt mig, at jeg var dig ikke værd, at jeg var en djævel under en engels skikkelse» osv.

med Lisbergs til Ribe, og at Lotte skulde følge med dem tilbage til Holme. Det sidste havde faderen endog lovet, men det blev dog den boble, som først skulde briste. Madam Lisberg skrev til Lotte, at hun håbede, «at fader holder sit løfte», og Lotte lod faderen læse også dette brev; men han udbrød kort og afgørende (^{6/4}96): «Nej, min kære Lotte! det bliver der ikke noget af». Endnu var dog det andet håb ikke bristet, og her havde hun moderen på sin side [, som sagtens også kunde have lyst til at se sin svigersön]. Hun havde derfor godt håb: «Jeg har allerede sagt min moder, hun må ingen gavn vente af mig i den tid, du er her»; og moderen havde fundet dette i sin orden. Alt var atter redet til rejsen, men i det allersidste øjeblik, da den endnu kunde afværges, bød faderen hende skrive (^{7/5}96), at laCour ikke måtte komme, for at rygten ikke skulde vinde stadfæstelse; derimod kan du — «følge med Lisbergs» hjem. «Er det da vist, at jeg kommer med Lisbergs, fader!» «Har jeg nogensinde lovet dig noget, som jeg ikke har holdt? — — Det er sandt, jeg har noget at sige dig endnu, som du skal skrive: du kan hilse ham fra mig, at, når han ikke holder sit løfte til mig, så er og mit løfte brudt». «Hvilket løfte?» «Når du endelig vil have det nøjere forklaret, så lovede han at være præst, inden året var omme; nu er det halve forbi, og der er ingen udsigt endnu». Da græd hun og sagde: «laCour gör jo alt, hvad der står i hans magt, men tage selv kan han jo ikke». «Der er endnu seks måneder tilbage, og, når han vil anstrænge sig, kan han endnu gjerne blive hjulpen. Men gå nu i din sæng, for jeg gider ikke høre på din gråd». — Til denne beretning, som hun skrev på faderens bud, föjede hun den bön: «Søg endelig at skjule min faders fejl så meget, du kan». Sagtens stod det for hende, hvad hun seks uger tidligere havde skrevet til laCour, da han varmt klagede sig over en gammel vens utroskab, at «man ikke må dömmen en mand efter hans sidste handling uden hensyn til hans foregående». I sit næste brev tilföjede hun: «Du vil heller ikke dömmen hendes gamle fader for hårdt».

laCour gjorde, hvad han kunde, for at få præstekald. Jeg har allerede omtalt én københavnsrejse; senere gjorde han flere. Han gjorde rejser didhen, hvor der var ledige embeder; og han søgte igennem venner og venners venner at få adgang til dem, der havde kaldret. Hans elev, grevinde Trampe, forordede ham «på det kraftigste» hos grev

Hardenberg, som havde «sejsten, atten kald» at bortgive; og Hardenberg lovede, at han skulde komme i betragtning ved det næste ledige kald. Fru Weinigell indbød endog samme grev Hardenberg til Rødstenseje, for at han kunde blive personlig kendt med laCour. Lignende forsøg gjordes på flere andre steder, men lige meget hjalp det. Han havde dog stadig godt håb; ⁷/₁₃ 96 skriver han: jeg lader nu «et og andet forfærdige, som kan være til nytte i en præstegård. Når jeg undtager bæster, køer, vågne og kakkelovne, da har jeg for største del det øvrige, som udfordres til en besætning i förstningen». Men om de kongelige kald var der ansøgere nok med mægtigere patroner, og, hvad de private angik, havde godsejerne både lærerne for sine egne og sine venners børn, som de först skulde befordre, eller de havde sine lærerinders og husjomfruers fæstemænd, for ikke at tale om sønnen eller svigersønnen af den gamle præst på kaldet.

De unges håb trættes dog ikke. I hvor tit det end skuffedes, levede det lige kækt op påny, og stadig lyder det fra hende så vel som fra ham, «at det altstyrende Forsyn ikke vil glemme os til den tjænligste tid». Desuden havde de nu tre yndige sommermåneder sammen. Ti hun fik virkelig lov at følge med Lisbergs tilbage til Holme, og de sås nu atter meget jævnlig. Da de påny skiltes ad, det var i Uldum, fulgte hun til Ribe med sin fader og sin broder Ove, som bægge havde hentet hende, mens laCour igen drog til København. Men hun havde hans malede sjiluet med sig, og det udrettede (måske i pagt med hensynet til Klemens; se det følgende!), hvad hidtil hværken bønner eller fårer havde kunnet udrette. Hun skriver (⁷/₁₀ 96): «Jeg viste min fader dit sjiluet, om han ikke fandt, at det lignede. Han sagde jo og spurgte, hvor det skulde hænge. Jeg svarede, at jeg turde jo ingen steder hænge det. Han svarede mig da, at han kunde nok mærke, det kunde ikke længer hjælpe, han nægtede os, at det måtte være bekendt; ellers gik vi nok af vort gode skind. Min glæde herved kan jeg ikke beskrive dig; nu hænger dit sjiluet i vores dagligstue» *). Og laCour blev ved efterretningen «næsten drukken af glæde», ti «Lotte er min! og verden må vide det!» — Men heller ikke denne glæde var ublandet. Hun

---

*) Dette sjiluet af laCour og et tilsvarende af Lotte Guldberg ejedes tidligere af deres søn Lavrits Ulrik og ejes nu af dennes ældste søn, Jørgen (s: i. 3).

kunde vide, at nu vilde hendes laCour med det første gæste Ribe; og samtidig kunde hun forudse, at enten hospitalspræstens embede i Ribe vilde blive ledigt eller kapellaniet ved domkirken sammesteds; og at dem vilde hendes forældre have ham til at søge. For første gang måtte hun derfor sætte sin ven ind i de huslige forhold i hjemmet, der dag for dag bleve misligere. Det var hende såre pinligt, men hun måtte. Om de to embeder skriver hun: «Søg for al ting ingen af dem! Jeg vilde blive inderlig glad ved at høre, at du var bleven præst ethvært andet sted end i Ribe, om det end aldrig var så langt borte; men dér vilde jeg blive det modsatte. Du kan tro, det er os slet ikke tjænligt at være mine forældre så nær. Når du lærer at kende vor huslige forfatning, da er jeg vis på, du vil være enig med mig. Når du engang kommer her, som da nu er vist, da forestil dig for al ting intet ordentligt hus, ti da vil det endnu forekomme dig værre, end det er . . . Det gör mig ondt for min gamle fader, især nu, jeg er kommen hjem fra en husmoder som madam Lisberg; ti der er kun få af middelstanden, hvis husholdning koster mere, og [som] har mindre glæde deraf end han. Hans børn våkse hver dag til, og hans levebrød tager hvært år af, så der er kun mørke udsigter for ham på hans gamle dage. Du ved ikke, min Jörgen! hvor dette smærter mig . . .» Lidt senere skrev hun: «Jo længere jeg kan komme bort fra Ribe, jo kærere er det mig; når jeg kun er hos Jörgen, så lige meget, hvor jeg er i verden!» — Da hospitalskaldet virkelig blev ledigt, sagde imidlertid hendes fader, at «han kunde nok begribe, hvorfor jeg ikke vilde, at du skulde søge det, og at det gjorde ham uendelig meget ondt, at jeg ikke vilde bo her i byen, fordi mine forældre boede der. Han havde ingen glæde, og, når det stod i hans børns magt at gøre ham den, så vilde de ikke engang. Bedste Jörgen! hvor dette smærtede mig, kan jeg ikke beskrive dig; om jeg i dette øjeblik havde hørt, at du var bleven præst i Ribe, var jeg bleven overmåde glad, så nu vil jeg ikke bede dig mere at lade være at søge det, men gör fuldkomment, hvad du vil. Dog må du endelig ikke søge det, med mindre du selv har lyst dertil». — Da havde laCour allerede været i Ribe og lært de sørgelige forhold at kende; men for at glæde sin tilkommende svigerfader søgte han ligesuldt hospitalet, som han dog ikke fik. Men jeg sagde, at laCour efter skilsmissem i Uldum atter drog til København for at søge. Han havde «en

ypærlig attest» med fra biskop Janson; landråd Manderfelt havde desuden lovet ham «at virke af alle kræfter». I København gav gehejmeråd Brandt ham gode løfter, og landråd Manderfelt «viste sig overmåde venskabelig; han lovede mig ikke at holde op, før jeg blev hjulpen, og lagde til: hos mig skal De ikke finde tomme løfter; tiden er lang for væntende, men giv Dem kun tilfreds: jeg skal en af dagene tale med Brandt, og, når De søger noget herefter, da lad mig vide det, og jeg skal ingen lejlighed forsømme». — Han kom desuagtet dog netop lige vidt.

Han vendte tilbage fra København og tog strags til Ribe, som det ikke længer var nægtet ham at gæste. Han var der vel omtrent i fjorten dage, og de to nøde atter samlivets glæder, så godt som de lode sig nyde i hendes forældres hjem. Han gjorde et godt indtryk på alle, om det så var på mosteren, og der var kun én mening, især blandt kvinderne, om hans store personlige elskværdighed. Men hos hele byens mandlige ungdom var der en almindelig forbavselse, ja vel forbitrelse over, at «den dejlige Lotte Guldberg» skulde være — «en degns» brud. Hun var hele byens stolthed og prydelser; desuden, ikke alene dansede hun smukt og gærne, og ikke alene var hun byens dygtigste skjøteløberske, men hendes sjældne skønhed var parret med en sådan mildhed og blidhed, en sådan hjærtets renhed og sjælens adel, at man uvilkaarlig böjede sig for hende, i hvor hun så trådte frem. Jeg har tyve år efter hendes død set øjnene tindre på hvidhårede mænd, når de kom til at tale om den tid, da de vare unge sammen med Lotte Guldberg; og den alt andet end poetiske L. K. Huulegaard (født 1779, student fra Ribe skole 1798, død som præst i Magleby og Holtug 1848) har således forsikret mig, at der ikke gaves den ungersvend i Ribe (han var selv en af dem), som jo villig på hendes bud havde sprunget i ilden; man måtte egentlig billige hendes valg af den smukke, modne, kraftige og elskværdige mand, men man var lige fuldt «rasende» over det.

Da laCour sidst i oktober vendte fra Ribe hjem til Odder, havde han Lottes broder, den tolvårige Klemens, med sig. Lotte havde en måned tidligere (²¹/₉96) bedt ham om at tage ham til sig: han havde nys mistet sin lærer; at lade ham gå i den danske skole, vilde intet nytte, «da den er i slet stand»; og at lade ham gå hjemme vilde nytte endnu mindre, «da min fader ikke altid er tilstede, og min moder lader des værre sønnerne have alt for meget

deres frie villie». Han var desuden «så tungnæv». Da Lotte engang tidligere i en fortrolig samtale havde beklaget den stakkels dreng, havde laCour svaret: «Havde jeg ham hos mig, tror jeg sikkert, jeg kunde bibringe ham det». Ifølge faderens ønske måtte hun da nu bede laCour tage sig af ham, men som sædvanlig skulde hun lade, som hun gjorde det af sig selv; at det var faderens egen bøn, måtte hun slet ikke lade sig mærke med. Hun skrev dog, som hun måtte, og fik svar, som hun ønskede: «Med fornøjelse vil jeg modtage ham, opdrage og lære ham som min egen broder». Nu tog laCour ham altså med sig, og mindst i halvandet år, men vistnok længere, havde han ham uden vederlag hos sig, klædte ham vel endog tildels. Jeg ved heller ikke rettere, end at han havde glæde af den vilde dreng, der var lige så godmodig, som han var indskrænket. (Som allerede anført, blev han senere sejmagersvend; men i en række af år hørte man intet fra ham, så man mente, at han var død i Amerika. 1824 skal han dog, hvad hans syster aldrig fik at vide, have været i land i Helsingør, syg, ussel og i den ynkeligste forfatning. Han blev imidlertid hjulpen ud igen, men, hvad der senere blev af ham, ved jeg ikke.)

Imens laCour var i Ribe, havde grev Hardenberg været på Rodstenseje. laCour fik ham altså ikke i tale, men han havde gang efter anden gentaget sit «bestemte løfte, at jeg skulde være vis på det første kald, som på hans gods blev ledigt»; og grevinden havde føjet til, at «jeg kunde sikkert stole på hendes mands løfter». Der var altså stor, ja overvættes glæde.

Men det varede ikke længe, inden glæden skulde afløses af sorg og bitter skuffelse. Den 3. novb. 1796 døde svåger Kragballe, og «vistnok har intet dødsfald efterladt dybere præg af inderlig sorg i mit hjærte. Jeg sad hjemme ved mine forretninger i det håb, at alt stod vel til i præstegården, da min svåger aftenen i forvejen havde været oprømt og glad; og i det samme køm præstens dreng, udstønnende det budskab: præsten vil dø! Jeg ilede derop, fandt ham endnu i live og ved sund forstand, sagde ham det sidste kærlige farvel; og en halv time efter var han ikke mere! Min stakkels syster var utrøstelig; syster Worm, hendes små uskyldige børn, ja alle folk i huset fløde hen i tårer. Jeg skulde trøste og var næsten stum og ubevægelig af vemod, og stod næsten færdig at spørge: Herre, hvi gjorde du os dette?» — Og skuffelsen fulgte sorgen i hælene: oberstløjtnant Weinigell døde først fire

måneder senere (18. marts 1797); det var altså ham og ikke hans frue, der bortgav embedet; og han gav det til «den unge Behr fra Grenå» (født 1770, havd-illavdabilist fra 1791), som var forlovet med en «frøken» Anne Pallene Hoff fra Ryumgård, hvis slægt oberstløjtnanten vilde komme imøde. «Mit glade håb om engang at bo her med min Lotte svandt som et lynglimt for mine øjne». Det var fire måneder, som skilte laCour fra Odder præstekald! — Men hans Lotte svarede ham, inden hun endnu havde modtaget hans brev (ti Behrs kaldelse havde hun hørt ad anden vej): «Vi tabte meget, men dette håb var og for stort. Det har lært mig kun at håbe og ønske mig lidet; kan jeg da få det større, så vil jeg føle min lykke dobbelt. Men, når jeg ret betænker mig, hvad var da vor tab imod din syster Worms og hendes tre små børns! Dog ikke mere herom; jeg føler tabet, men jeg skal bære det, som jeg bør».

Og efter nyår 1797 var laCour atter et svip i Ribe. Men det var et sørgeligt besøg: «Din sorrigfulde fader står for mine øjne; gjerne vilde jeg lindre hans smærte, og jeg kan dog ikke... Trøst din bedrøvede fader, men vågt dig for, at ikke din vedholdende gråd skal forstørre hans kummer... Hold måde med din sorg, at du ikke for dybt skal nedbøjes under den!» — Han kunde ikke «lindre hans smærte», thi han kendte den ikke, om han end vel nok har kunnet ane, at den tildels måtte være pengenød. Så skrev da Lotte noget senere, at det, hendes fader mest havde frygtet for, var en kassebrist på 500 rdl.; men samtidig kunde hun trøste ham med, at *denne* byrde havde justitsråd (borgmester) Balle og apoteker Eilschow lettet af hans skuldre. Endnu stod dog frygten for suspensjon tilbage. Og mens dette sværd hang dem over hovedet, måtte hun lige fuldt gå på klubbal med sin broder Ove; faderen vilde have det! Også suspensjonen blev dog afværget ved stiftamtmandens og toldkammerets længmodighed, da hans fætter, gehejmeråd Guldberg, trådte til med en borgen, som han havde skaffet. — Der var lige fuldt kummer nok tilbage, og «ret glad er fader aldrig, men jeg undrer mig dog over, at han kan være således som han er».

Ove skulde være student, og laCour måtte i et brev formane ham til flittighed. Han gjorde dette. Men moderen ransagede sønnens lommer, mens han var på bal, fandt brevet og læste det. På Ove havde det haft en god virkning; ikke så på moderen. laCour havde skrevet, at han skulde «indskrænke sine forlystelser»; men moderen

fandt, at han havde slet ikke flere end Lotte. laCour havde sagt ham, hvor nær «hans fader» vilde tage sig det, hvis han gjorde en dårlig eksamen; og hun spurgte, om man da ikke mente, at hun vilde tage sig det lige så nær. Kort sagt: brevet «viser dumhed i højeste grad, og det kunde da heller ikke andet, fra den kanal det kom». — Således dømt hun nu den laCour, som hun nys havde løftet til skyerne, og alt det sagde hun Lotte, just ikke på den blideste måde, i det hun samtidig røbede sin ustyrlige nysgærrighed. Havde Lotte sagt hende det mindste imod, havde hun rimeligvis som ellers fået et kort «hold mund!» — Men lige fuldt måtte Ove efter at have taget sin skoleeksamen tilbringe nogle uger hos laCour, for at denne kunde herse ham i de fag, i hvilke han var mindst sikker (såsom hebraisk), så at han i København kunde gøre en god studenteksamen. Og laCour gjorde ikke alene dette med held, men fulgte ham selv til København.

Det var sidst i april 1797, og han vilde atter prøve sin lykke som embedssøger, skönt grev Hardenberg påny havde gentaget alle sine gyldne løfter. Da forlovelsen var bleven åbenbar, var den også mældt gehejmeråd Guldberg, hvem man desuden havde bedt om at tage sig af hans befordring. Dette gjorde han ved særlige breve til sine venner i København (arveprinsen osv.), og biskop Janson gav ligeledes laCour de bedste forord. I København traf han Hardenberg, som forsikrede ham, at han alt havde talt hans sag hos Colbjørnsen og skulde gøre det hos Brandt med. Brandt var meget artig imod ham og Colbjørnsen endnu artigere. Da laCour udbad sig hans bevågenhed, eftersom «jeg ingen har her, som i min fraværelse kan tale min sag», svarede Colbjørnsen: «De behøver heller ingen; Deres attester skulle tale for dem. Det er en ære og fortjæneste nok for Dem at have udrettet, hvad disse attester bevidne, og jeg skal sikkert have Dem i erindring, lille laCour!» Så megen artighed måtte nødvendig hæve hans mod, og med det bedste håb forlod han atter København. Hans Lotte skrev dog, da hun hørte om Colbjørnsens smukke talemåder: «Ja, bedste Jørgen, mente han kun noget af det! Hans svar forekommer mig så smigrende, så jeg må rent ud sige, at jeg tror, han sagde kun så for at blive af med dig».

Lotte skulde have fulgt med Ove til Odder; laCour havde så mindelig bedt hendes fader derom. Faderen nægtede hende det dog, men i sommeren måtte hun komme,

når laCour vendte tilbage fra København. Hun glædede sig så inderlig til dette samliv, «og jeg er dobbelt glad, fordi det er udenfor mit hjem; ti der kan jeg ikke være så glad, som jeg burde, når jeg er hos min Jørgen». Også dette håb havde dog nær glippet. — Om det var Oves heldige eksamen, eller hvad det ellers var, nok: faderen erklærede hende, at, «er der noget menneske, jeg elsker, da er det laCour»; men lige fuldt vedblev han at ville læse alle hans breve, og allerede fjorten dage efter hin erklæring kom der en slem kurre på tråden. Barfoed skulde sankthansdag have bryllup i København; han vilde have sin ven laCour med til sit bryllup, og den sag var allerede afgjort imellem dem; men han vilde også have Lotte med, og hun har åbenbart næret et håb om, at hun vilde kunne opfylde hans ønske, så meget mere som hendes eneste moster, hendes plejemoder, samtidig havde bedt hende komme til København. Men så kom løftet om Odderfærden, og, da efterretningen om den nåede Barfoed, skrev han hende til: «Jeg gjorde hidtil min regning efter, at De vilde bæret mig med Deres sælskab til København og der bivånet min fest, og nu — hvad hører jeg? De har i sinde at sende mig kurven og desuden ved at rejse til Odder forbyde min ven at dele min glæde. Jeg vil ikke skænde, før end jeg får bekræftelse på alt dette fra Deres egen hånd . . . Alvårligt, har De da ganske forandret Deres løfte til mig og opgivet planen at følges ihed til København?» Dette brev viste hun sin fader og «fortalte ham vor hele plan. Jeg kunde nok mærke, han blev stødt. Han sagde: det synes mig slet ikke om; og efter en kort tavshed sagde han, at jeg gjorde bedst i at blive hjemme hos ham, for, når laCour rejser til København, så har du jo intet at bestille i Odder. Jeg tav; jeg troede, det skulde gå over. . . I dag, da jeg var gået hen at skrive, kom han strags op til mig og spurgte, hvem jeg skrev til. Jeg svarede, at jeg skrev både til dig og Barfoed. Han spurgte: hvorom da? Jeg svarede, at jeg lod dem vide, at jeg ikke fulgtes med til København. Ja, sagde han, I skulde sagt mig eders kabaler, da I lagde dem, men nu får du ikke tilladelse dertil. Siden I ikke har mere kærlighed til mig, end I kunne spille mig sådanne streger, så giver jeg ikke en pibe tobak for den. Jeg kan ikke beskrive dig, hvad jeg følte; at det kunde have skin af kabale, kunde aldrig falde mig ind, især da jeg selv fortalte det. Men det er min fader; jeg bør ikke sige mere.» — Hun vilde nu haft laCour til at tage ene

til bryllupet, og opsat sin egen rejse til Odder, indtil han atter kom hjem; men derpå vilde han ikke gå ind. Også han blev da hjemme fra bryllupet.

Og hun kom virkelig til Odder. Faderen fulgte hende, og ^{28/5}97 stødte de sammen med laCour, som havde rejst dem imøde til Lejrskov. Det blev et samliv på henved fem måneder, ti laCour fulgte hende på tilbagevejen indtil Jællinge, hvorfra han først atter nåede sit hjem fredag aften d. 20. okt. — *Hvad* der afhandlede og afgjordes under dette samliv, kunne vi slutte os til, ti sit næste brev (^{23/10} 97) begynder laCour således: «Nu er da taget oplagt på den tilkommende bolig, og . . . jeg må da tale et par ord med min medinteressent i boligen.» Altså må man alt dengang have bygget en tid*). Og ikke nok hermed, ti laCour skriver endvidere: «Så vidt jeg kunde mærke på fader, vil han nok tilstede vor forening i februar.» Men *hvorledes* denne afgørelse blev fræmkaldt, derom savne vi enhver efterretning. Jeg mener dog, at vi uden stor vanskelighed nogenlunde kunne gætte os dertil. Gehejmeråd Guldberg havde fortalt sin fætter, at Odder var et godt degnekald, og har da sagtens med held modarbejdet den latterlige forfængelighed, der kun vilde have en præst, men ingen degn, til svigersøn. (Da bryllupsdagen allerede var sat, skrev han i det mindste til faderen, at han gjorde meget klogt i at lade de unge folk gifte sig: «degnekaldet er ikke så ringe, og lad dem arbejde sig fræm; således have vi gjort.») Stiftsprovst Grundahl i Ribe havde nys sagt til Lotte, som næppe har undladt atter at sige sin fader det: «Der er så mange hørere i denne tid, som søge, så det er vanskeligt for en student [o: kandidat] at blive hjulpen». Men hertil kom, at faderens økonomiske stilling blev uslere og uslere, så han nok kunde have opfordring til at indskrænke sit hus. Af sønnerne vare Ove i København og Klemens i Odder; han havde da kun Arnoldus, Vitus og Holger hjemme. Når han nu foruden sin kone også havde sin svigerinde i huset, måtte han vel nok kunne undvære datteren. Det havde desuden gået op for ham, i hvad forhold både moder og moster havde sat sig til denne datter, så hun vistnok havde fuld ret til at sige: «Jeg tror, de glæde dem over at blive mig kvit, og jeg sørger slet ikke derover». Alt dette må have bragt den gamle til at

*) Barfoed, som gæstede ham d. 21. juli, skriver da og i sin dagbog: «Han har nu i sinde at bygge sig selv et hus og gifte sig».

give sit samtykke til bryllupet, så han vel endog ligefræm ønskede det så snart som muligt (derfor sagde han også i Jællinge, at «det første [o: snarest] var vel lige så godt som det sidste»); og de to unge, — ja de vare vistnok for længe siden enige om, at det nok kunde gå; ti «vi skal jo ikke leve med de store, men med tarvelighed og sparsommelighed». Altså blev bryllupet aftalt; laCour købte med kanselliets tilladelse en byggegrund med have af præsten; gode venner sendte ham uopfordret bygningstømmer, mursten, langhalm osv. (svigerfaderen hjalp også, så godt han kunde, med en kakkelovn, glas til vinduesruder osv.); det tømmer, han selv måtte købe, hentede bønderne ham frit i Horsens, ligesom de også kørte al den nødvendige jord til for at fylde byggegrunden op; og alle de følgende breve dreje sig nu væsentlig om bygning, om indkøb af et tarveligt udstyr osv. — Men alter kom der en kurre på tråden: laCour skrev «i en sønlig kærligheds tone» til faderen og bad ham, at bryllupet måtte finde sted *først* i februar, *inden* fasten (o: inden 18. febr.), da han i denne vanskelig kunde være borte fra sit embede, og da det efter fasten vilde blive ham for bekosteligt at være borte fra hans agerbrug. Men faderen mente, at det var Lotte, som havde sat dette i ham, og blev vred. «Du er et utaknæmmeligt skarn, som spiller kabaler . . . Nu skal det ikke engang blive til den tid, jeg havde bestemt; nu skal det ikke blive før i april». — Denne gang gav han dog tildels efter, i hvad der så har påvirket ham, og bryllupet kom virkelig til at stå i Ribe fredag aften d. 2. marts 1798, men altså dog midt i fasten. Iblandt gæsterne vare (som Barfoed skriver) hans «både muntre og vittige, udvårtes behagelige og vistnok indvårtes ejegode systre Kragballe og Worm».

---

laCour var med sin egen vâgn kommen til Ribe at afhente sin brud, og umiddelbart efter bryllupet droge de til det fælles nye hjem, vistnok ledsagede af faderen. Men her stanser også med en enkelt undtagelse brevvækslingen, den rige og friske hovedkilde til skildringen af deres tidligere liv. Om deres elleveårige ægteskab have vi kun få efterretninger, og om dette må vi derfor fatte os i korthed.

Da de satte bo, havde laCour sin moder i huset, og endnu samme efterår tog han «syster Lone» til sig, da syster Kragballe, hos hvem hun hidtil havde været, giftede sig med præsten Wormslev. Om han tillige fik alle syster

Lones tre børn, er usikkert, men dog ikke usandsynligt; sønnen Peter Worm har i det mindste selv skrevet, at han «fra sit fjerde til sit trettende år» (altså fra 1792 til 1801) «opdroges» hos denne sin morbroder, hvorpå han i sommeren 1801 kom i Vordingborg latinskole*). Familien var altså strags ikke så helt lille, og den voksede stadig. Allerede i slutningen af det første år fødtes den første søn, og de følgende lode ikke meget længe vente på sig. — D. 8. febr. 1799 døde så præsten Behr, endnu ikke tyveni år gammel, efter kun i to år at have været præst i Odder; og laCour gav sig atter engang ud på ansøgningens vej. Men han kände ikke, som den tyvesyvrige kandidat Gottschalck, ægte Behrs unge enke; og derfor blev Gottschalk ham foretrukken. — Og det var sidste gang, han søgte præstekald; han vilde nu ikke forlade Odder, hvor han var kendt og elsket af alle. Desuden havde han nys forpagtet Randlev præstegårdsavling, hvor syster Sabroe styrede husholdningen for ham; sagtens var det også omtrent ved denne tid, at han købte en lille gård i Odder, som han herefter drev tilligemed sin embedsjord. Han var altså ved mange og stærke bånd knyttet til stedet, og med sparsomhed kunde han nok have sit tarvelige udkomme, så meget mere som han vedblev med sine informationer. Han vedblev således at være degn i Odder.

Præstegårdsavlingen i Randlev forpagtede han af Nils Blicher (Sten Blichers fader) og havde den vist i en åtte, ni år; men der er ingen forpagtningskontrakt tinglyst, så det hele har været et rent tillidsforhold. (Derimod lod Blicher kontrakten med den følgende forpagter tinglyse, hvis jeg ikke fejler, 1806.) — Gården i Odder købte laCour fra Rodstenseje, hvis gods fru Weinigell $\frac{10}{6}$ 1801 fik bevilling til at udstykke. Hun gav da $\frac{15}{6}$ 1804 «skøde til Jørgen laCour i Odder på den gård, som Hans Jensen har haft i fæste, af hartkorn 2 tdr., skovskyld 2 fdk. $2\frac{29}{100}$ alb., efter kontrakt af 1. marts f. å., for 1200 rdl.»**) Han skulde altså synes at have købt gården $\frac{1}{18}$ 1803, men det er vist et stort spørgsmål, om han ikke har købt den flere år tidligere, på vilkår, at den attræede bevilling til udstykning blev er-

*) Det var farbroderen, købmand Kristian Worm i Præstø, som holdt ham i denne, og det kan nok være, at han omtrent samtidig (eller måske endnu tidligere) har taget sig af de andre to børn, af hvilke han tog Birgitte i huset til sig.

**) Gården (der senere er ombygget) hedder nu Kristianslund, og dens nye hartkorn er 3 tdr. 6 sk. 1 fdk. $2\frac{1}{4}$ alb.

hværvet. Vi skulle dog senere komme tilbage hertil. — Ligeledes ejede han 1800 (og vel endnu tidligere) et hus på seks fag med haveplads. Det må have stået nær op til hans egen gård, og jeg skulde næsten mene, at i dette hus har hans moder og syster Sabroe boet lige til hans bryllup, da moderen tog i huset til ham og systemen flyttede til Randlev; ligesom jeg skulde mene, at syster Worm fik dette hus at boe i, da hun et halvt år efter bryllupet flyttede til ham; ti forinden moderens død var der næppe plads til hende i hans egen bolig.

For øvrigt randt livet stille og roligt hen i huslig fred og lykke. *Han* passede med troskab sin skole og kirke, vedblev også nu og da at prædike og havde for øvrigt bægge hænder fulde af mangehånde göremål, navnlig i marken og haven; og *hun* passede sit hus, der, alt som det våksede, kunde give hende sysselsættelse nok. Der var glæde og solskin over hele deres virksomhed. Hun strikkede engang et urbånd til ham, på hvis ene side der læstes: «morgenstund har guld i mund», men på den anden: «arbejd skænker brød, kinden rød, hvilen sød»; og disse ord kunde med føje sættes som en indskrift på hele deres livsfærd i Odder. — I mørkningen, når der var lejlighed til det, sang og spillede de, og om aftenen kunde han stundum læse et eller andet højt for hende. En enkelt gang kunde de en kort tid gæste de gamle i Ribe (således strags efter nyår 1800); men for øvrigt havde de mere end tilstrækkelig omgang i selve egnen, hvor dog, foruden Rodstensejes beboere, præsterne Blicher i Randlev, Ingerslev i Saksild, Ingerslev i Gylling og Kaalund i Gosmer hørte til deres nærmeste venner. laCour vedblev at være den mest agtede, den mest omtykte og afholdte mand både af høje og lave; i alt skulde man høre hans råd, og i enhver kreds skulde man have ham med, hvis ellers samkvæmmet skulde due noget. — En af de få, der endnu kunne mindes livet i Odder degnebolig (den tidligere præst i Boslunde, Hans Kristian Ingerslev), skildrer dette således: «Hvor fornøjeligt var det ikke at komme ind til laCours i Odder, hvor der var et liv og en munterhed hos den hele familie, der måtte indtage enhver og kendelig nok var helt fri for det trivielle og snæverhjærtede, der i hin tid var temmelig almindeligt i landbolivet, til stor fortræd for de unge. laCour var en ypperlig, elskelig mand, og Saksild drenge så ham altid komme med glæde. Han kunde tale, så det lavede op på både hos gamle og unge, kunde le så hjertelig og

syngte så könt, at det var en lyst. Hans elskelige hustru var en yndig kvinde med så mildt et ansigt, at det kunde fængsle de kåde drenge; og det kom helt af sig selv, at vi vare høviske og föjelige, når hun var tilstede». — Der var ikke et hus i egnen, hvor man ikke gärne så dem langt tiere, end det var dem muligt at give møde. Og det var ikke blot gæstfrihed, det var venskab grundet i sand agtelse, der varede ud over både den enes og den andens jordeliv. Da således gamle gehejmeråd Holstein-Rathlou var flyttet fra Ratlovsdal til Jomfruensegede og dér mange år senere traf laCours enke som præstekone i Fakse, mindes jeg godt den gensidige glæde, hvormed omgangen toges op påny og fortsattes. Kammerjunker Voss (som 1801 blev gift med den tidligere nævnte enkegrevinde S. A. R. Trampe, født Sehested) og krigsråd Møller vil jeg senere komme til at omtale. Endnu skal jeg blandt deres kæreste og stadigste omgang nævne Kjær på Lundhof, godsforvalter på Ratlovsdal. Efter laCours død blev en af Kjærs døtre (senere gift med godsforvalter Terndrup på Ratlovsdal) opdraget hos og af laCours enke.

Naturligvis gled livet dog ikke helt hen uden sorger, men af dem kender jeg kun få. Et tilfælde har sparet et brev (²²/₁₂ 1808) fra præsten Fussing i Horne og Asdal, en af laCours skolekammerater. Af dette ses det, at laCour nylig har betalt Fussing sin gæld (dens størrelse nævnes ikke), hvorfor beviset er brændt. Dette bringer mig til at mindes, hvad jeg har uddraget af Hadsherreds tingbøger. — D. 9. juli 1798 tilstår altså laCour, at han har modtaget sin kones arv efter hendes morfader, præsten Bang: 125 rdl. 19¹/₂ sk., med to års renter, altså i alt 135 rdl. 19¹/₂ sk. — D. 23. juni 1800 tilstår han, at han af oberstlöjtnantinde Weinigell har modtaget et fireprocents lån på 400 rdl., hvorfor han giver hende 2den prioritet (næst en 1ste prioritet på 500 rdl.) i sit hus med haveplads samt 1ste prioritet i sit indbo i Odder og sit udbo i Randlev. (Denne gæld slettes atter som betalt ¹⁷/₈ 1801.) — D. 15. juni 1804 modtager han af kaptejn Braem til Rungstedgård i Sælland et fireprocents lån på 400 rdl. og giver ham herfor 2den prioritet (næst en 1ste prioritet på 1200 rdl.) i sin gård med mark osv. i Odder samt i de af ham på [o: ved?] denne opførte bygninger: et stuehus på ti fag og et udhus på tyvefem fag o: hele den lejlighed, som han byggede til sig selv inden sit bryllup, så enten har han allerede dengang agtet sig som betinget ejer af jorden, eller han

har senere lagt jorden ind under sine gårdsbygninger, med hvilke den alt siden vedblev at følges. Gælden til Braem slettedes imidlertid som betalt ^{29/3}1808, omtrent på samme tid som han betalte sin gæld til Fussing. Men af dennes brev fræmgår det også, at laCour «forrige år» havde arvet 1400 rdl., — efter hvem kan jeg des værre ikke oplyse. Da det kaldes en «lykke», må det dog sagtens have været efter en temmelig fjærn arvelader. Nu — 1400 rdl. vare ikke så grumme mange penge, men de synes dog således at have kunnet dække to gældsposter, som vistnok have trykket; og desuden, han var jo en driftig og virksom mand, hun var husholdersk og tarvelig, bægge vare de unge og sunde, og, skönt huset blev større og større, vidste de klogelig at sætte tæring efter næring, så, om de end ikke arbejdede sig op til velstand, vedligeholdte de dog den økonomiske uafhængighed, der i denne skrøbelige verden er en af betingelserne for borgerlig agtelse. Og dog, medens deres egne børn våksede i tal, havde de også hjærte for andre: laCours halvbroder, Nils laCour, blev enkemand 1804 og sad i yderst trange kår. De toge da hans to yngste døtre, den treårige Birgitte og den etårige Kristiane, til sig. Hvor længe de havde dem, ved jeg vel ikke nøje, kun ved jeg, at i det mindste Kristiane havde de lige til laCours død, og at hun allerede forinden — ti sindssygdommen lå vistnok skjult hos hende allerede fra barn af — havde gjort sin plejemoder knuder og sorger nok.

Således svandt elleve lykkelige år. Da, det var ved midsommerstid 1809, holdt laCour engang på anmodning avksjon efter et fattiglem. Det var meget varmt; der var en mængde mennesker sammenstuede i det trange rum; og han blev stærkt ophedet. Da drak han et glas koldt vand og følte sig strags upasselig. Han led vistnok af nyresten (det er ikke ganske sikkert), men nu slog der sig mavebetændelse til. Han lå «et langt og smærtefuldt sygeleje», i åtte uger, og sluttelig forudså han sin død, ordnede også med kærlig hu, hvad han kunde, for sin tilkommende enke. Iblant andet kendte han en særdeles dygtig og pålidelig karl, den tretifemårige Jens Rask, som han kunde ønske, skulde hjælpe hende at styre gården. Ham kaldte han til sig og fæstede ham fra næstkommende 1. maj. Da det var sket, bad han hende holde fast på denne karl og stole på ham. Hun lovede dette. Derpå døde han søndagen d. 3. septb. 1809, kl. 3½ eftermiddag, endnu ikke firtito år gammel. Han blev jordet d. 8. septb., men hans

ven Barfoed nåede først sørgehuset, som jordefærden allerede var sluttet.

Denne ven satte ham følgende minde, hvis sandhed ingen skulde underkende: «Jørgen laCour, kandidat i teologien, skolelærer og kirkesanger for denne menighed i 21 år, var født d. 2. okt. 1767, død d. 3. sept. 1809. En lys forstand og et ædelt hjerte, forenet med redelig gavnelyst, udmærkede ham i tiden; derfor fulgte ham uafbrudt alle godes sande højagtelse, trofaste venners oprigtige hengivenhed, ægtefælles og børns inderlige kærlighed og taknæmlighed til døden; derfor vil forudgangnes og efterfølgendes velsignelse møde ham i evigheden.» Men i sin dagbog skrev Barfoed: «Han var min ældste og kæreste ven, min ærlige rådgiver og hjælper ved mange lejligheder, forbunden med mig ved 25 års oprigtighed, prøvet i medgang og modgang. Ikke siden min faders død er derfor noget dødsfald gået mit hjerte så nær som denne usvigelige vens.» — Af Sten Blichers digt ved hans bære skal jeg kun hidsætte følgende tre vers:

Du, som Algodhed gav det skønne hjerte,
så varmt ved fremmed fryd og fremmed smærte,
nu kold og følesløs som gravens ler,
har ingen smil og ingen tårer mer.

Ej mere under templets høje buer
din sang opvækker andagts rene luer;
blandt tidslerne på skumle kirkegård
den fromme sangers grønne gravhøj står.

På glædens dag jeg skal ej længer høre
det muntre kvad, der tryllede mit øre;
din blege læbe er for evig lukt,
for evig øjets milde flamme slukt.

I kirkens mur viser endnu en lille marmorplade, hvor han selv og hans moder bleve jordede.

I sit ægteskab havde Jørgen laCour og Lotte Guldberg fem sønner (o: d. 1 — d. 5):

d 1.) Peter laCour, Ø i Odder 14. novb. 1798, blev efter faderens død sat i et slags realskole i Århus; dåbsfæstet ssteds ¹¹/₁₀ 1812; blev 1813 huslærer i Vendsyssel; 1814 skriver hos konst. herredsfoged Björn i Hadsherred, 1815 hos by- og herredsfoged Westengaard i Kolding; kom 1819 på Lyngby seminarium; dimitteret ²²/₉ 1820 med udmærkelse; var så huslærer hos præsten Budtz i Torsager, indtil han ²⁷/₄ 1822 blev lærer ved domsognets borger-skole i Århus, hvorfra han ¹/₁ 1824 kaldtes til andenlærer

ved den kirketerpseke borgerskole i Randers; opgav dette embede $\frac{1}{11}$ 1827 for at kunne tage studenteksamen; blev student (priv. dim. havd.) $\frac{23}{10}$ 1829 og tog 2den eksamen, men blev af en gentagen hårdnakket tyfus tvungen til at opgive teologien; oprettede $\frac{27}{7}$ 1832 en skole på Kristianshavn, hvilken han atter sålgte $\frac{15}{1}$ 1835; konstitueredes så som skolelærer og kirkesanger i Fakse, til hvilket embede han endelig kaldtes $\frac{27}{10}$ 1838; opgav det igen $\frac{7}{6}$ 1843, efter at han $\frac{23}{11}$ 1842 ved sin broder Lavrits's hjælp havde forpagtet og betingelsesvis købt Margretelund v. Æbeltoft, hvor han tillige oprettede en kostskole, der var både søgt og agtet (forpagtningsafgiften regnedes til 100 rbd. sølv, den betingede købesum til 2600; Lavrits selvskyldner og borgen); fik Margretelund endelig overdraget $\frac{7}{8}$ 1859; † steds 25. maj 1862; — * Fakse 28. okt. 1835 **Ane Dorteia Elisabet Priergaard** (en datter af daværende proprietær, siden godsforvalter Peter Trolle Priergård og Else Katrine Dorteia Barfoed, hans stiftfaders syster), † på Riddersborg 25. okt. 1797, var i mange år husjomfru i Hunsøby præstegård; sålgte efter sin mands død, ved avksjon $\frac{6}{5}$ 1865, Margretelund for 10,800 rdl. og flyttede så til Æbeltoft, hvorfra hun i våren 1871 flyttede til København. — De havde ingen børn, men om den kærlighed, hvormed hans mange lærlinger hang ved ham, vidner den mindestøtte, de satte ham på Dråby kirkegård, og til hvilken jeg efter deres ønske skrev:

Selv barnløs havde han hjærte og tanke dog for de små,
hans ord var for barnesjælen som duggen for markens strå.

d. 2.) Holger Magarus laCour, † i Odder 18. novb. 1800*); blev efter faderens død taget i huset af kammerjunker Kristian Magnus Voss til Rodstenseje (gift med den titnævnte enkegrevinde Trampe); gik derpå i henvend to år i et slags realskole i Ribe, men gik strags efter sin dåbsfæstelse ($\frac{2}{4}$ 1815) til søs og fór på en mængde evropæiske havne; tog styrmandseksamen i Kbhvn $\frac{25}{7}$ 1818, gik endnu 1820 som matros til Bahia, men blev så styrmand; toges 1823 til fange af spanske sørøvere ved udsejlingen fra Bordeaux, men frigjorde sig ligesom det øvrige mandskab og bragte sørøverne fangne til

*) Kirkebogen har d. 17. novb. Han blev næmlig født ved midnatstid; men faderen holdt på, at det var d. 18., og således er der altid regnet. (Således lader også kirkebogen Kristine Katrine laCour [f. 3] være født 25. juli isteden for 24. juli.)

Kbhvn; vedblev at fare indtil våren 1827; gik samme års høst i kompagni med sin broder Lavrits om Skærso; udtrådte af kompagniet efter halvsjette års forløb og forpagtede $^{17}/_{9}$ 1832 Mejlgård (fra $^{1}/_{5}$ 1833 til $^{1}/_{5}$ 1839); købte $^{21}/_{3}$ 1835 (skøde $^{11}/_{7}$ 1836) for 7500 rbd. sølv Obdrupgården, som han af nyt opbyggede, og hvis jorder han alle bragte under plov (tidligere havde næppe trediedelen af de 410 tdr. land været dyrket), men sålgte den atter $^{28}/_{2}$ 1848 for 70,000 rbd.; købte tillige $^{21}/_{1}$ 1839 (skøde $^{23}/_{6}$ 1840) for 9000 rbd. sølv Søholt v. Æbeltoft, som han atter sålgte i høsten 1847 for 24,000 rbd.; købte 1848 for 64,000 rbd. Hjortshøjlund, som han atter sålgte $^{23}/_{1}$ 1852 med kongetiende, gods, besætning og inventarium for 62,500 rbd.; og købte $^{28}/_{2}$ 1848 Kærgård for 60,000 rbd. (på en måde en byttehandel mod Obdrupgården), men boede 1844—58 for sine børns skolegangs skyld i Århus, hvor han $^{11}/_{12}$ 1845 købte den såkaldte guldbergske gård for 8000 rbd. (sålt igen for køberprisen $^{14}/_{11}$ 1854). Siden 1858 boede han på Kærgård, som han dog $^{27}/_{5}$ 1875 sålgte for 220,000 kr., og købte isteden $^{29}/_{5}$ 1875 for 28,000 kr. Petersminde v. Randers, hvorhen han flyttede samme års høst; han vil naturligtvis jævnlig blive omtalt i det følgende; — * Hyllested 28. april 1830 **Edle Charlotte Ingerslev** (en datter af overkrigskommissær Hans Peter Ingerslev til Rugård og Severine Elisabet Rothe, som atter var en datter af landsdommer Kasper Peter Rothe; se side 8), $\emptyset$ i Århus 24. juni 1795; — de have seks børn (c: **h. 1** — **h. 6**):

h. 1.) Jørgen Peter Ingerslev laCour, $\emptyset$ på Skærso 1. marts 1831; gik i Århus realskole 1844—47; lærte så landvæsenet på Sjørupgård 1847—48 og på Nakkebølle 1848—50; dernæst underforvalter på Kallø 1850—52, forvalter på Hjortshøjlund $^{1}/_{11}$ 1852—53, på Mallinggård 1853—55, på Vilhelmsborg 1855—58, hos sin fader på Kærgård 1858—72; styrer siden novb. 1872 Løvenholm for sin broder Lavrits.

h. 2.) Jørgen Karl laCour, $\emptyset$ på Mejlgård 10. juni 1833, kom 1844 i Århus katedralskole, stud. herfra (lavd.) $^{17}/_{9}$ 53, teol. kand. (havd.) $^{23}/_{1}$ 60, huslærer hos godsforvalter Kjer på Herlufsholm 1860, hos proprietær Petersen på Ødemark 1861, hos etatsråd Neergaard på Førslev 1862—66 og hos grev Moltke på Nørager 1866—68; pers. kap. i Helsingø og Valby $^{20}/_{7}$ 1869; præst i Torup, Kvols og Borris $^{10}/_{9}$ 1873; —

* Kbhvn 6. maj 1874 **Adelaide Charlotte Fransiska Giovaunina Huth** (en datter af Kaptejn Frederik Johannes Herman Huth og Adolfine Eleonora Emilie Møller, hans farbroder Karls svigerinde), Ø i København 12. novb. 1844, kom 1869 i huset hos sin nysnævnte onkel Karl G. laCour (o: d. 5), med hvem hun 1872 gjorde en rejse til Italien.

h. 3.) Lavrits Ulrik laCour, Ø på Mejlgård 27. juni 1834, gennemgik fra 1844 Århus realskole, kom $\frac{1}{7}$ 1850 på et mæglerkontor i Århus, drog $\frac{1}{12}$ 1854 til Skotland; nedsatte sig 1856 som mægler og købmand i Leith sammen med R. Tvermoes; da denne næste år drog tilbage til København, tog han Ant. Watson (senere hans svåger) i kompagni; dansk visekonsul i Granton 1863; købte brugsretten til seks større kulgruber (o: Townhill 1867, Dykehead og West Limerigg 1869, Lochgelly, Edellewood og Labuan 1872); købte Løvenholm v. Randers 1872; — * London 19. okt. 1864 **Alice Maria Elam** (en datter af købmand og klædefabrikant John Elam og Maria Stanborough), Ø i London 3. febr. 1843, gik 1853—59 i en kostskole i Bryssel; — de have haft åtte børn (o: t. 1—t. 8):

t. 1.) **Alice Beatrix laCour**, Ø i Edinburgh 7. avg. 1865, † ssteds 29. avg. 1865.

t. 2.) **Constance Alice laCour**, Ø ssteds 13. septb. 1866.

t. 3.) **Mabel Adrienne laCour**, Ø ssteds 19. apr. 1868.

t. 4.) **Ethel Maud laCour**, Ø ssteds 6. desb. 1869.

t. 5.) **Mildred Severine laCour**, Ø ssteds 19. juni 1871.

t. 6.) **Kathleen Mary laCour**, Ø ssteds 8. apr. 1873.

t. 7.) **Dagmar Louise laCour**, Ø ssteds 19. desb. 1874.

t. 8.) **John Holger Dornonville laCour**, Ø ssteds 15. septb. 1876.

h. 4.) Severine Elisabet laCour, Ø på Mejlgård 24. marts 1836; har stadig haft sin gerning i hjemmet.

h. 5.) Holger Vitus Louis laCour, Ø på Mejlgård 10. avg. 1837, kom i Århus realskole 1845, i latinskolen 1848; lærte landvæsenet på Skårupgård 1852—54 og på Rugård 1854—55; tog afgangseksamen på Skårupgårds landvæsensinstitut $\frac{29}{4}$ 1857; forvalter på Konstantinsborg 1857, på Overbjærg v. Frederikssund 1858, på Bodal v. Sorø 1861; gjorde krigen 1864 med som menig i kaptejn Aarøes frikorps; blev dernæst atter forvalter på Bodal, som han forpagtede fra $\frac{1}{5}$ 1870;

— * Farum 6. maj 1870 **Karoline Amalie Rudolfine Fensmark** (en datter af generalmajor Johan Henrik Fensmark og Talia Lovise Dorthea baronesse Holck), $\text{\O}$ i København 19. desb. 1843; de have haft tre børn ($\text{\O}$: u. 1 — u. 3):

u. 1.) **Henrik Holger Dornouville laCour**, $\text{\O}$ på Bodal 14. marts 1871, $\dagger$ ssteds 13. marts 1875.

u. 2.) **Edle Talia Alice laCour**, $\text{\O}$ ssteds 26. apr. 1873.

u. 3.) **Edle Lavrence laCour**, $\text{\O}$ ssteds 27. febr. 1876.

h. 6.) **Edle Kristine Charlotte laCour**, $\text{\O}$ på Søholt 20. juli 1839; var 1871 hos sin broder Lavrits i Skotland; lever hjemme; har en lille skole for småpiger.

d. 3.) **Lavrits Ulrik laCour**, om hvem i det følgende.

d. 4.) **Peter Kristian laCour**, $\text{\O}$ i Odder 26. jan. 1805, kom i sommeren 1815 til Skive, hvor provst Bregendahl (en fætter til hans faders halvbrødre) tog ham som sit eget barn og satte ham i borgerskolen, hvis førstelærer, kand. R. Rasmussen (siden præst i Håsum og Ramsing), desuden forberedte ham til Århus latinske skole, i hvilken han kom 1822; stud. herfra (lavd.) $\frac{20}{10}$ 1824; lærer først for sine tre tilkommende svågre og så (fra marts til okt. 1827) for sine brødre Frederik og Peter Barfod; teol. kand. (havd*) $\frac{2}{3}$ 1831; pers. kap. i Fakse $\frac{14}{3}$ 1832, præst i Nimtofte og Tøstrup $\frac{25}{7}$ 1837; valgt af Randers amts 4de valgkreds til medlem af den grundlovgivende rigsforsamling $\frac{5}{10}$ 1848 og til medlem af folketinget $\frac{4}{12}$ 1849; mødte altså som sådan i rigsforsamlingen og på de tre første rigsdage; var desuden formand for Randers amts landkommunalforening, hvilken han stiftede 1842 (man påstod 1845, måske med lidt overdrivelse, at hans præstegård var det bedst drevne avlsbrug i amtet); medlem af Randers amtsråd 1849; præst i Ålsø og Hod $\frac{27}{10}$ 1853, i Odder $\frac{6}{3}$ 1861; $\dagger$ ssteds 16. marts 1865. Litograferet 1865 af I. V. Tegner efter et fotografi. Var fra ung-af svagelig og blev det mer og mere, hvorfor han tilsidst måtte tage kapellan; men det var dog nok nærmest sorgen over Sønderjyllands tab, der slog ham ihjæl. Hans præstegerning vil blive omtalt i det følgende.

— * Ønslev 30. desb. 1835 **Karoline Jakobine Bregendahl** (en datter af hans plejeforældre, provst Albert Filip Bregendahl og Karen Marie Mörch), $\text{\O}$ i Skørping 9. juni 1809, vedblev efter sin mands død at bo i Odder, $\dagger$ ssteds 19. febr. 1871; hun var en inderlig from, blød og kærlig sjæl, der bar på et svagt legeme fra ungdommen af.

Hans mange venner og tilhørere rejste dem bægge og deres datter Hanne smukke mindesmærker på Odder kirkegård. — De havde åtte børn (∅: j. 1 — j. 8):

j. 1.) Kristine Charlotte laCour, ∅ i Fakse 8. novb. 1836, lærerinde ved Kolds pighøjskole 1868 og 1869; — * Odder 30. novb. 1870 *Hans Bernstorf Lillelund* (en søn af proprietær Anders Nikolaj Lillelund og Kirstine Elisabet Lund), ∅ på Kovstrup (Sønderhå sogn) i Ty 24. desb. 1827, stud. fra Viborg skole (lavd.) 1846, teol. kand. (havd. 1.) ^{21/6}1854, bestyrer af en pigeskole i Tisted 1855—60, huslærer hos Callisen på Norslund 1860—63, måtte for en halssyge gøre en bade-rejse til Ems 1863; pers. kap. i Øster- og Vester-assels ^{14/4}1866, præst i Frøslev og Mollerup ^{26/2}1869; deltog i Appels præstevielser 1874; — de have børnene: 1.) *Peter Kristian Lillelund* (∅ i Frøslev ^{14/11}1871); 2.) *Johannes Nikolaj Lillelund* (∅ ssteds ^{10/8}1873); 3.) *Jens Peter Lillelund* (∅ ssteds ^{7/3}1876); 4.) *Karen Marie Lillelund* (∅ ssteds ^{2/6}1877).

j. 2.) Karen Marie laCour, ∅ i Nimtofte 23. febr. 1839, var hjemme indtil sit bryllup; † i Middelfart efter elleve ugers sygeleje 30. septb. 1876; hendes stille og arbejdsomme liv randt hen i skjul for verden, men hun levede og døde som en sand kristelig heltinde; — * Odder 28. avg. 1863 *Nils Larsen Tybjerg* (en søn af husmand Lars Jensen og Kirsten Jensdatter), ∅ i Fredsgårde v. Ringsted ^{20/8}1831, seminarist fra Lyngby seminarium 1855; huslærer i Ålsø hos sin tilkommende svigerfader ^{1/11}1855 — ^{1/5}1857; tog så til Kbhvn for at udvide sine kundskaber og var her tillige huslærer hos Fred. Barfod 1858—59; lærer ved den offentlige friskole i Middelfart ^{1/3}1860, tog sin afsked som sådan med årpenge ^{1/11}1871 og oprettede en privat friskole ssteds; — de havde børnene: 1.) *Hanne Petrea laCour Tybjerg* (∅ i Middelfart ^{14/12}1864); 2.) *Valborg laCour Tybjerg* (∅ ssteds ^{2/5}1866); 3.) *Sigrid laCour Tybjerg* (∅ ssteds ^{11/5}1868); 4.) *Jens laCour Tybjerg* (∅ ssteds ^{11/2}1870); 5.) *Peter Kristian laCour Tybjerg* (∅ ssteds ^{1/3}1872, † ssteds ^{2/5}1872); 6.) *Peter Kristian laCour Tybjerg* (∅ ssteds ^{4/5}1873); 7.) en datter (∅ ssteds ^{15/7}1876, men † næste morgen, inden hun blev døbt).

j. 3.) Albert Filip laCour, ∅ i Nimtofte 9. desb. 1841, var ^{1/9}1854 — ^{1/11}1855 i sin farbroder Peters kostskole på

Margretelund; lærte så landvæsenet hos landstingsmand O. Larsen i Tøstrup, hos sin fader og på Mallingsgård; kom $1\frac{1}{4}$ 1860 til Kbhvn, tog præliminæreksamen $\frac{1}{6}$ 1860 og landbrugseksamen på landbohøjskolen (1ste kar.) $\frac{1}{4}$ 1862; underforvalter på Gedsørgård $\frac{1}{5}$ 1862; deltog som underoffiser i krigen 1864 (særlig 17. marts); ledede for landhusholdningsselskabet overførslen af kreaturer fra Kbhvn til Leith 1865; forvalter på Ovrupgård $1\frac{5}{8}$ 1866, på Sædinggård $\frac{1}{4}$ 1870; forstander for landbrugsskolen på Næsgård $\frac{1}{5}$ 1877; — * Middelfart 11. maj 1870 **Henriette Vilhelmine Blicher** (en datter af distriktslæge Jens Blicher og Juliane Johanne Mantzius), $\emptyset$ i Ringkøbing 2. maj 1848; — de have haft fem børn (s: aa. 1 — aa. 5):

aa. 1.) **Peter Kristian Blicher laCour**, $\emptyset$ på Sædinggård 29. marts 1871.

aa. 2.) **Åge Blicher laCour**, $\emptyset$ ssteds 9. juli 1872, $\dagger$ ssteds 22. desb. 1875.

aa. 3.) **Hakon Blicher laCour**, $\emptyset$ ssteds 29. juni 1874.

aa. 4.) **Juliane Johanne Blicher laCour**, $\emptyset$ ssteds 24. desb. 1875.

aa. 5.) **Johannes Blicher laCour**, $\emptyset$ på Næsgård 26. juni 1877.

j. 4.) **Apollone Elise laCour**, $\emptyset$ i Nimtofte 5. juni 1843, $\dagger$ ssteds 21. jan. 1849.

j. 5.) **Georgia laCour**, $\emptyset$ i Nimtofte 26. desb. 1844, gik på Askov pighøjskole 1866, lærerinde hos Hövring i Lund 1866—69, lærerinde ved Rødding pighøjskole 1871—74; — * Frøslev 6. novb. 1874 **Knud Petersen** (en søn af gårdejer Kristian Peter Andersen Aakjær og Bodil Marie Knudsdatter), $\emptyset$ på Brøstrupgård $2\frac{1}{9}$ 1845, gik tre fjærdingår på Tønder seminarium, indtil det lukkedes af Preusserne; seminarist fra Blågård seminarium 1866; udvist af Sønderjylland 1867; var så huslærer i Idom, konst. lærer i Vælde (1868), midlertidig lærer i Hygum, huslærer i Hjærtning 1871—74; oprettede friskolen i Skibelund $\frac{1}{5}$ 1874 og tillige kostskolen ssteds $1\frac{3}{11}$ 1874; — de have haft tvillingesønnerne *Kristian Peter Petersen* og en udøbt, $\emptyset\emptyset$ og $\dagger\dagger$ $1\frac{1}{9}$ 1876.

j. 6.) **Jørgen Holger Lavrits laCour**, $\emptyset$ i Nimtofte 28. avg. 1846, $\dagger$ ssteds 5. jan. 1847.

j. 7.) **Hanne Petrea Karoline laCour**, den forriges tvillingesyster, $\emptyset$ ssteds 28. avg. 1846, $\dagger$ ssteds 14. marts 1848.

j. 8.) Hanne Petrea laCour, † i Nimtofte 19. juni 1848, † i Odder 18. marts 1865. *)

d. 5.) Karl Georg laCour, † i Odder 2. avg. 1808, var fra novb. 1820 til maj 1824 i huset hos sin fætter Peter Worm (se a. 8) i Hyllested, som forberedte ham til universitetet, derpå i Fakse hos sin stiftfader; stud. priv. dim. (lavd.) ¹⁸/₁₀ 1826; læste så med provst Bregendahls sønner og 1829 med kantor Lang på Vemmetofte, som havde tænkt at studere; teol. kand. (lavd.) ²⁹/₁₀ 1830; adjunkt på Herlufsholm ¹¹/₁₂ 1830; lå i Karlsbad for sin sundhed 1832; præst i Björnsholm og Malle ⁴/₆ 1834, i Helsinge og Valby ²¹/₉ 1847; gæstede gentagne gange Tyskland, Sverige, Norge, Schweiz, Frankrig og Italien, dels for sin sundheds skyld, dels for at gøre sig kendt med det lavere undervisningsvæsen (særlig gymnastikken) og billedgallerierne; deltog som afsending i de «almindelige skolelærermøder» for 1855 i Århus, København og Odense; provst i Strø og Holbo herreder ³⁰/₁₁ 1856 (tog sin afsked som sådan ¹⁶/₁₀ 1872 fra ¹/₁ 1873), og var som sådan medlem af amtsskoledireksjonen; i tyvefem år formand for sogneforstanderskabet og i mange år forligsmægler i tyende- og aftægtssager; danebrogsskriver ²⁶/₇ 1869; litograferet efter et fotografi 1873 af Harald Jensen; — *1.) Vemmetofte 25. maj 1835 **Ida Teodora Vilhelmine Møller** (en datter af kammerråd Ludvig Nikolaj Møller, siden godsforvalter på Vemmetofte, og Johanne Kirstine Mort-horst), † i Vordingborg 30. desb. 1814; ledsagede sin mand både til haveudstillingen i Hamburg, på en kanal-færd til Stokholm samt på en Rhinfærd; † i Dyrhuset v. Frisenborg 16. marts 1875 efter et halvt års håbløst sygeleje; jordet på Helsinge kirkegård; var en trofast hustru, en kærlig og selvopofrende moder; — *2.) Lemvig 26. maj 1876 **Hanne Vilhelmine Sølling** (en datter af distrikts-læge Gustav Emil Sølling og Henriette Katrine Plum), † i Rudkøbing 15. okt. 1848; fulgte 1858 med sine forældre til Lemvig; opholdt sig efter sin faders død 1865 dels hos slægtninger (som forpagter Andersen på

*) Kristian og Bine laCour toge endvidere i forsommeren 1857 som plejebarn *Vilhelmine Sofie Danielsson*, † i Lyngby v. Grenå ⁶/₃ 1854, datter af en svensk fader (skomager) og en dansk moder. Hun blev i huset hos dem til bægges død og kaldes derfor almindelig **laCour**, uden dog at være ætledet. Dernæst var hun et halvt år hos provst Boesen i Odder, så hos Lillelunds i Frøslev 1871—75, men blev så lærerinde på Korstoftgård v. Herning.

Skovsbo, landstingsmand Andersen på Søvertorp), dels hos adskillige andre; kom i juli 1874 til Helsingø som medhjælp i huset, da Ida allerede i flere år havde været meget svagelig. — Af 1ste ægteskab tre børn (o: **k. 1** — **k. 3**):

k. 1.) Lovise Nikoline laCour, † i Ranum præstegård 22. apr. 1837; var med sin fader i Stockholm og Upsala samt i saksisk Schweiz og Harzen; — * **Helsingø** 2. avg. 1866 *Johannes Frederik Spleth* (en søn af provst Frederik Spleth og Karen Magdalene Frederikke Ellefsen), † i Barmer præstegård ¹⁶/₁ 1835, stud. fra Viborg skole 1853, teol. kand. (lavd.) ²⁸/₆ 1859; huslærer hos Neergaard på Skjoldnæsholm ¹/₁₁ 1859 — ¹/₈ 1864; godsforvalter ssteds ¹/₅ 1866, tillige konst. godsforvalter for den subrske stiftelse (Bonderup og Merløsegård) ¹/₄ 1871, fast ansat som sådan ¹/₅ 1876; — de have børnene: 1.) *Konrad Karl Frederik Spleth* († på Skjoldnæsholm ²⁷/₁₁ 1867); 2.) *Ludvig Nikolaj Spleth* († ssteds ⁵/₁₂ 1868); 3.) *Gustav Johannes Spleth* († ssteds ²⁶/₁₂ 1869).

k. 2.) Georgia Kristine Charlotte laCour, † i Ranum 25. febr. 1839, † ssteds 11. jan. 1845.

k. 3.) Jean Henry Villiam August laCour, † i Ranum 30. juni 1842, kom i Frederiksborg latinske skole 1854, i Roskilde latinske skole 1857, stud. herfra (2den kar.) 1862, tog 2den eks. 1863, lærte praktisk skovbrug i Ods herreds distrikt ¹/₈ 1863 — ¹/₉ 1864, skovbrugskandidat (2den kar.) ⁴/₆ 1868, strags efter assistent hos skovrider Christensen i Dyrhuset v. Frisenborg, konst. skovrider ssteds ¹/₅ 1872, virkelig skovrider ¹/₁₁ 1872; — * **Helsingø** 9. septb. 1872 *Sofie Amalie Suhr* (en datter af forvalter Georg Frederik Suhr og Sofie Magdalene Worm), † på Brede 8. novb. 1840, kom tidlig som plejebarn i huset hos sine tilkommende svigerforældre; — de have tre børn (**bb. 1** — **bb. 3**):

bb. 1.) Nils Georg laCour, † i Dyrhuset 9. septb. 1873.

bb. 2.) Teodor Sofus laCour, † ssteds 30. desb. 1874.

bb. 3.) Povl laCour, † ssteds 25. juni 1876.

5. Lotte Guldberg og H. P. Barfoed.

Lotte Guldberg levede i halvåttende år som laCours enke, og det var i mange måder trange år, om end mange kærlige hjerter søgte at lette hende dem; men solen smilte altid til hende gennem skyerne, og hvær ny sorg og smærte var hende kun en ny spore til kræfternes udvikling. Derfor vedblev også hendes hjem at være lyst og venligt, så endnu mange, mange år senere, da hårene vare blevne grå, tindrede øjnene på hendes børn ved at tale om det. — Næppe var laCour død, før hun måtte skille sig ved sine tre ældste sønner og sin plejedatter Kristiane: Peter kom i skole i Århus; kammerjunker Voss på Rødstenseje tog Holger til sig, mens hans svåger og forpagter, krigsråd Møller, tog Lavrits; og lille Kristiane (o: b. 7) kom til Wormslevs. Hun sad altså ene tilbage med sine to yngste sønner, Kristian og Karl, af hvilke den sidste kun var år gammel; og dog nej: ikke ene med *dem*, ti hun kunde umulig skille sig ved «syster Worm», der ikke havde andet hjem, og til hvem hun desuden var bunden ved alle hjærtets ömmeste følelser. — Få måneder efter, d. 12. desb. 1809, mistede hun sin fader; men han var både gammel og svagelig og døde bort fra en elændighed, hvis fulde dybde han dog vistnok skånedes for at opleve. For så vidt var vel endog hans død en lettelse for datteren.*)

Sine yngste sønners, Kristians og Karls, undervisning ledede hun selv, alt som de efterhånden kom så vidt, at de kunde tage fat på læsning, skrivning og regning, hvilket hun da selv lærte dem. Hun var ikke uddannet til lærerinde, men en moder har vidunderlige medfødte gaver til

---

*) Syv fjærdingår senere (¹¹/₉ 1811) skriver Vitus Guldberg til sin syster: «At moders tunge kår nu ere mildnede, at hun ikke mere er i Ribe, men i hovedstaden, hos Ove, det ved du formodentlig . . . Den evige Gud være lovet! vor ulykkelige moder er nu for så vidt reddet, og glade fræmtidsdage synes nu at lyse hende imøde. Gud give hende dem! Hun har virkelig lidt meget. Hvor ædelt handlet af Ove! . . . Mange penge kostede det ham og dertil mange bitre øjeblikke; ti at se noget menneske, det være moder og sin bitre fjende, nedsunken i sådan en armodss usselhed, måtte fræmpresse tårer endog af det hårdeste øje . . . Men nu er systemen tilbage med barnet[!]; også for hende er gjort alt . . . Vel har hun ikke fortjænt en sådan behandling, men man må glemme . . . Jeg har næppe nødig at fræmdrage flere slægtsorger (og dog kom der senere dem, som vare fuldt så tunge), for at godtgøre rigtigheden af, hvad jeg tidligere har sagt, at hendes forældres hjem i mange måder var et dårligt hjem.

at vejlede sine børn. — Hendes forhold til den nærmeste omverden forandredes i ingen henseende, og degneenken var endnu allevegne en kær og agtet gæst. Ifølge kongelig bevilling hensad hun i uskiftet bo, og krigsråd Møller var hendes trofaste og omhyggelige lavværge. Jens Rask blev hende også tro, og ved hans hjælp drev hun sit lille gårdbrug med en sådan dygtighed, at hun kækt holdt sig oven vande, mens så meget omkring hende ramlede. De åtte gode køer, de to smukke brune heste og de to prægtige vågne, som hun siden førte med sig til Lyngby, vakte endog en vis opsigt i den nye egn. For at øge sine små indtægter af den lille gård bryggede hun eddike og lavede desuden stivelse af kartofler; men hun savnede en maskine hertil, så hun måtte gøre det med sine egne hænder kraft. Hun brændte også brændevin; det var ulovligt; men det stjal dengang alle sig til, herremand og husmand, præst og gårdejer; det havde hendes mand gjort for hende, og det gjorde hendes søn efter hende. Hun lavede senere en ypperlig slåenvin, en prægtig æblemost osv., og har da vel også gjort det allerede nu. I marken og i skoven indsamlede hun med børnene omhyggelig alle slags mos og urter, som hun kunde bruge til farvning. Hun elskede sin have, blomsterhaven så vel som køkkenhaven, holdt den altid i en fortrinlig stand og lagde sig endog efter sjældnere have-sager. Hads og Ning herreders retskreds var meget stor, og hværken kontoret eller politiet i Århus kunde gøre fyldest, særlig ikke for de fjærnere sogne; altså lejede man hendes «storstue» til politifuldmægtigen (den senere byfoged og politimester i Århus) Jørgen Nielsen og skriveren Kjær. Hendes lejlighed blev da så meget mindre, men huslejen og kostpengene gave hende en meget ønskelig indtægt. Måske har dette lejemål været grunden til, at hun $^{12}/_{2}$ 1811 (skøde $^{20}/_{6}$ 1811) af selvejerhusmand Peder Rasmussen i Odder købte et seks fags hus med tilliggende gårds- og haveplads for 825 rdl. Det synes at være det selvsamme seks fags hus, hvori laCour $^{23}/_{6}$ 1800 lånte 400 rdl. af fru Weinigell. Han må da senere have sålt det, jeg gætter, da han 1801 tilbagebetalte lånet, og da samtidig hans moder døde og Peter Worm kom til Vordingborg, så «syster Worm» kunde flytte ind i moderens værelse. Nogen grund til nu atter at købe det må dog hans enke have haft. (Hun sågte det atter $^{20}/_{7}$ 1816, skøde $^{23}/_{5}$ 1817, med «udskov og haveplads» til husmand Nils Jensen for 850 rbd. navneværdi.) — Ved tiendeforening af $^{5}/_{12}$ 1814 (tinglæst $^{20}/_{3}$ 1816)

fik hun sin korn- og kvægtiende afløst mod en årlig afgift på $1\frac{1}{2}$ sk. rug, $2\frac{1}{2}$ sk. byg og 3 sk. havre af hvær tønde hartkorn for kongetienden, og det samme for kirketienden. — Hun tænkte dog på andet end på indtægt: af fru Weinigell havde hun lært at lave et plaster, omtrent som Kongs plaster; det lavede hun i store mængder og gav det villig bort til enhver, der søgte hende om det. Dermed vedblev hun til sin død, og vidt og bredt gik det under hendes navn; men der var nok ingen, som tænkte på at lære hende kunsten af, så nu er hendes lægemiddel sagtens helt glemt. Også indsamlede hun alle slags lægedomsurter for dermed at komme dem til hjælp, som trængte. — Men det var strænge tider for landmanden, og af statens store opbud 1813 kunde hun lige så lidt som andre blive uberørt. 1815 måtte hun skille sig ved sin næstyingste søn, hvis videre undervisning hun hværken længer kunde lede eller bekoste (det næste år måtte hun, som vi nys have set, skille sig ved det hus, hun fem år tidligere havde købt); og hun måtte være sjæleglad, at hendes afdøde mands valgfætter, den skikkelige og godmodige amtsprovst Bregendahl i Skive (jfr. side 66), vilde tage drengen til sig, imod at hun sørgede for hans klæder og fodtøj. — For at spare lys og brændsel måtte karlene så vel som pigerne tilbringe de lange vinteraftener inde i dagligstuen, disse ved karterne eller spinderokken, hine ved et eller andet arbejde i gårdens tjeneste, ved at lave grimer, simer, river osv.

Men laCours «kæreste ven» var **Hans Peter Barfoed**, som gav sin afdøde ven det vidnesbyrd: «gennem femogtyve år tillige mer end ædlest broder var du mig». Han var født i Tistrup præstegård ved Æbeltoft af en ældgammel præsteslægt d. 15. febr. 1770, var altså henimod halvtredie år yngre end laCour og blev også to år senere student (1789). Han havde tidlig mistet sin fader, præsten Kristen Hansen Barfoed, og endnu tidligere sin moder, Kristiane Elisabet Kruse, og i den mest trykkende armod havde han kæmpet sig gennem Viborg latinskole, på mange måder støttet af velgørende mennesker. Han var dog for så vidt heldigere end laCour, som han, da han var bleven student, ved gode informasjoner sattes i stand til at blive i København. Derfor tog han allerede $\frac{10}{5}$ 1792 sin teologiske embedseksamen (havd.) og var dog forinden udset til kateket ved Nikolaj kirke i Kbhvn, i hvilket embede han også blev indsat sankthansdag 1792. Årsdagen efter forlovede han sig med en af sine tidligere elever, *Marie Katrine Hjorth*

(Ø) på Kristianshavn ³¹/₁₂ 1776, altså knap et halft år ældre end Lotte Guldberg). Endvidere var han så heldig ¹⁹/₈ 1796 at blive kaldet til præst i Branderup, i Törninglen, kun et par mile fra Ribe, af hvis biskop han præsteviedes. Da han altså skulde til Ribe, skrev laCour til Lotte (¹⁹/₉ 96): «Lad mig se, at du søger hans bekendtskab, ti han er alt for undselig til at søge dit»; og Lotte svarede (⁵/₁₀ 96): «Jeg glæder mig meget ved din vens komme, og, endskönt jeg ikke har meget godt ved at søge fremmedes bekendtskab, især når de ere så tilbageholdne, som du siger, din ven er, så skal jeg dog gøre mig al mulig umag for at søge hans, da jeg ved, det er dig så meget om at gøre». laCour bragte dem dog bægge ud over den store vanskelighed, da han selv fulgte sin ven til Ribe og her (10. okt.) førte ham sammen med sin veninde, der hurtigt lærte at skatte ham og tit følte sig trøstet af ham, så hun allerede ⁷/₁₂ 96 måtte udbryde: «Hvor det er rart at have sådan en ven!» imedens Barfoed skrev i sin dagbog: «Gud velsigne min redelige, sande ven og hans yndige og fromme Lottel!» — Jeg har allerede fortalt, at Barfoed vilde haft både laCour og Lotte til sit bryllup (²³/₆ 97), men at hendes fader forbød denne «kabale». Derimod var det bæggens inderlige ønske, at Barfoed skulde vie dem, og Lotte skrev (⁹/₁ 98): «Det vilde gøre mig meget ondt, hvis vi ikke skulde få Barfoed til at vie os». Dette gjorde han dog meget gjerne, som vi vide, men et brev var nok gået fejl og derved hans svar sinket. Venskabet vedblev usvækket mellem de to ungdomsvener; det knyttedes vel endog endnu nærmere af deres to jævnaldrende, ypperlige hustruer, som snart bleve fortrolige venner. — Imidlertid var Barfoed ⁹/₄ 1808 kaldet til præst i Lyngby og Albøge, og ³⁰/₄ 1813 oprettede han skolelærerseminariet i Lyngby. Han tilbød nu (1814) at tage Lottes ældste søn, Peter, til sig, for i sin tid at lade ham komme på seminariet; men dette tilbud kunde dengang endnu ikke modtages, eftersom Peter havde tænkt at gå den juridiske vej. Så blev Barfoed enkemand (¹⁷/₁ 1816) og sad med syv sønner*).

*) *Kristen Hansen Barfoed* (født ²³/₄ 1798, † som prokurator i Storehedinge og ejer af Rengegård ¹³/₆ 1868); *Hans Kristian Teodor Barfoed* (født ⁷/₁₀ 1799, tog sin afsked som præst i Kippinge og Brarup ¹⁸/₁₂ 1865); *Magnus Kruse Barfoed* (født ²⁹/₆ 1801, † som præst i Arninge ¹⁶/₁₀ 1858); *Kristian Severin Barfoed* (født ¹²/₈ 1804, † som toldbetjent i Maribo ²³/₁ 1857); *Georg Lavrits Barfoed* (født ⁷/₁₁ 1805, prokurator i Nakskov); *Povl Frederik Barfoed* (født ⁷/₄ 1811, forfatter af disse linier); *Peter Marius Barfoed* (født ¹/₅ 1813, præst i Lillelyngby og Ølsted). — Foruden dem havde der været en dødfødt

Da tilbød han sin vens enke sin hånd. Hun havde tidligere haft andre tilbud, men afslået dem, således et fra den nysnævnte politifuldmægtig Nielsen, hvis venskab for hende dog ikke derfor blev mindre trofast. Nu gav hun Barfoed sin tro ($\frac{6}{1}$ 1817). Barfoeds svåger, præsten Ferslev i Jællinge og Hover, skulde viet dem, ligesom han tidligere havde viet Barfoed til sin svigerinde; men han blev syg. Så viede da laCours svåger Wormslev dem i Viby præstegård 25. marts 1817. De tre af hendes sønner (Holger, Lavrits og Karl) og de tre ældste af hans (Kristen, Hans og Magnus) overværede vielsen. — Jeg mindes endnu grant den eftermiddag ved solsæt (det var lørdagen d. 29. marts), da fader og moder — ti nu var Lotte Guldberg min moder! — samlede kørte ind i Lyngby præstegård med Jens Rask som kusk. Det var en glædesdag, og, Gud være lovet og priset! den blev til rig velsignelse for os alle. Jeg spurgte i fjor sommer (1875) min broder Holger: «Hvordan var efter din opfattelse samlivet imellem din moder og min fader?» «Godt, rigtig godt!» svarede han; «jeg ved aldrig, at der var andre mørke timer, end når det kneb for fader at give moder de penge, hun skulde bruge.»

Her stå vi altså atter ved pengene. Det var endnu strænge tider både for embedsmanden og for landmanden, og vedblev længe at være det. Jeg kommer senere til at godtgøre det noget nærmere. Embedsmandens løn af statskassen (således faders løn som seminarieførstander) kunde stå halve år hen, inden det var ham muligt at få den, ikke at tale om de indtægter, han skulde have af menigheden (vederlaget for tienden, for så vidt den var bortakkorderet, rekognisjoner, småredsel osv.). Intet under, at han da stadig måtte gøre lån, stadig stod tilbage med skatter, afgifter, pensjoner osv. Konen måtte altså nøjes med de få skillinger, hun til nød kunde få. Nu fatter man knap det forhold, at regeringen kunde lade embedsmanden vente på hans løn det ene fjærdingår efter det andet, men true ham med indførsel, hvis han udeblev åtte dage med sine skatter. — Fader og moder havde, da de sluttede ægteskabet, en samlet børneflokk af tolv sønner imellem nitten og fire år, og et par år senere fik de den trettende søn*). Der kunde visselig være trang til en meget god husholdning, og spar-

datter ($\frac{15}{3}$ 1810) samt en dødfødt søn ($\frac{11}{1}$ 1816), hvis strænge fødsel kostede moderen livet.

*) *Immanuel Barfod* ($\frac{7}{7}$ $\frac{15}{7}$ 1820, nu præst i Våbensted og Engestofte).

sommelige vare de bægge, da ingen af dem stillede store fordringer til livet; men jeg tror dog nok, at moder var en bedre, en fornuftigere husholder end fader. Det var heller ikke hende, der bragte den mindste formue ind i det fælles bo, medens han ganske vist sad med embedet, det gode, faste levebrød. På samfrændeskiftet ²⁵/₂ 1817 blev hendes gård (bygningerne med tilhørende jorder, et jordløst hus samt et tórveskær og engskifte i Morsholt mose) værdsat til 8000 rbd. navneværdi, indbo og besætning af alle slags til 4300 rbd., hvorimod hendes gæld var 2300, formuen altså 10,000 rbd. navnev. Da hun gav afkald på broderloden, fik hun således for sin del 5000 rbd., men hvær af hendes sønner 1000 rbd., som indtil videre bleve stående i gården med 1ste prioritets panteret. — Ved samfrændeskiftet i Lyngby ⁹/₃ 1817 værdsattes faders indbo og besætning af alle slags kun til 2110 rbd. navnev. og hans (efter svigermoderen arvede) lod i en bryggergård på Kristianshavn til 1125 rbd.; derimod var gælden 1987 ¹/₂ rbd. og udgifterne ved skiftet omtr. 72 rbd., så hele formuen blev kun 1175 rbd. 61 ¹/₂ sk. navnev. Af denne formue var halvdelen hans egen lod, så, da også han frafaldt broderloden, fik hvær af de syv sønner i arv 83 rbd. 91 ¹/₂ sk., hvilke han dog afrundede til 100 rbd. Men for dem, som ikke måtte vide, hvad «navneværdi» vil sige, skal jeg endnu tilføje, at 100 rbd. «navneværdi» svarede 1817, da skifterne holdtes, til 53 ¹/₃ rbd. «sølvværdi».

«Lotte Guldberg var nu bleven min moder», — og det vidnesbyrd skal jeg give hende, at hun var bleven det i ordets fuldeste og fyldigste mening. Jeg mindes med glæde, hvorledes hun fuldstændig vandt mig allerede den allerførste aften og aldrig tabte mig noget øjeblik siden, skönt jeg var en vild, hæftig og dumdristig dreng, der i sognet endnu længe efter gik under kendingsnavnet «præstens gale Frederik». Jeg er nu bleven gammel og har hørt mange slags lovtaler i mit liv, mere eller mindre ærlige, mere eller mindre fortjænte eller ufortjænte; men endnu har jeg ikke modtaget det skudsmål, der har glædet mig så inderlig eller gjort så dybt og varigt et indtryk på mig, som da jeg hørte min stifmoder sige om den syv-, åtteårige dreng: «Nej, jeg holder på min Frederik, for han gør ingen røverkule af sit hjerte». Hun var mild og kærlig, men hun var fast og alvårlig, og det kunde vel gøres nødigt lige over for en tyllt af viltre drenge, hvis fader mest måtte passe sit embede og sin pult. Var man

uartig, så lød det jævnlige: «Du er syg, min dreng! det er det bedste, du går i seng». Der var ingen vrede, ingen hæftighed i den tone, hvormed disse ord bleve sagte; men der var en fasthed, en alvår, der ikke lod rum for den fjærneste tanke om indvendinger. Var man lydig og artig, var der ingen lang vej til hendes hjærte. — Når jeg skal skildre hende, fortæller jeg helst, hvad jeg selv har oplevet og derfor bedst kan gengive. En sommeraften stod jeg med min yngste sammenbragte broder, Karl, ude på gymnastikpladsen. Hvordan ordene faldt, kan jeg ikke længer mindes, men jeg må have sagt noget, som gav Karl grund til at sige: «Nej, jeg har aldrig sagt «a» til mig selv», hvortil jeg svarede: «Da er du dog født dertil, for din fader var jo kun degn». Det var byrdsselvfølelsen hos den seksårige præstesøn, der således gav sig luft. I det samme kom fader og moder arm i arm fra haven. De kunde mærke, at der var et eller andet urede, og Karl sagde dem, hvad det var. Jeg fik skænd af fader, men moder bad om godt vejr for mig, og, så vidt jeg mindes, slap jeg ikke alene uden al anden tugtelse, men fik endog lidt efter lov til at vise min færdighed i entring op ad skråbjælken. — Vi havde en sommer fremmede fra Århus: murmester Lisbergs enke med børn, iblandt hvilke der var en søn, som var noget ældre end jeg (siden bleve vi samtidig studenter). Vi havde leget lystig, og der havde ikke været noget udestående imellem os, ikke engang da vi samtidig dumpede i møddingpølen. De fremmede rejste, og jeg fatter nu slet ikke, hvorledes jeg fik det snurrie indfald at sende min legekammerat et navnløst brev, der skulde være en kostelig spøg. Men den åtteårige forfatter har sagtens været uheldig i sin spøg, og brevet fræmkaldte ikke alene opmærksomhed, men ængstelse. Endelig mente man at have gættet sig til forfatteren, og for at vinde vished sendte man moder brevet. Hun havde læst det, da jeg kom ind. Det var i tusmørket; jeg stod med ryggen op til skatollet, og moder sad ved vinduet med sit strikkeskjorte, med ansigtet vendt imod mig. Hun spørger: «Har du skrevet dette brev?» og, som om et af mine priseligste indfald var kommet for en dag, svarede jeg med hjærtelig latter: «Ja, moder!» Hun holdt min højre hånd i sin, og med sin bløde, dæmpede stemme sagde hun mig, at jeg havde vakt uro ved mit brev, skildrede mig, hvor urigtigt det var at afsende sådanne navnløse breve, og hvilke virkninger de kunde have. Hun hævdede intet øjeblik sin stemme over den milde,

fortrolige advarsels tone; hun skændte ikke; men, inden jeg vidste et ord af det, sortnede det for mine øjne, og jeg lå for hendes fødder. Det var, så vidt jeg mindes, den første gang i mit liv, at jeg svimede. — Der gik en fire år hen; vi vare flyttede til Fakse. Jeg går en dag fra køkkenet over den smalle gang, der skilte dette fra dagligstuen. Men døren til fadeburet stod åben. Jeg kikker ind i dette og ser et dejligt stort æble, det eneste. Jeg tager det og spiser det. Lidt efter kommer moder samme vej og savner sit æble. «Har du taget det?» Nølede svarer jeg ja. «Det havde jeg mindst væntet af dig, Frederik!» Den, som aldrig har hørt sølvet i hendes stemme og aldrig set ind i de dejlige blå øjne under den smukt hvælvede pande, vil have vanskeligt ved at fatte, at jeg ved disse få stilfærdige ord græd, som jeg var pisket. Men det var en underlig trolddomsmagt, hun øvede over ethvært hjærte, som ikke var helt forhærdet.

Og med hende var en anden venlig ånd dragen ind i præstegården: hendes svigerinde, gamle «syster Lone» eller «tante Worm». Hun havde været i hendes hus, lige fra dette grundedes (1798), og nu fulgte hun naturligvis med til Lyngby. Hun blev der også, skönt hendes ældste søn blev faders nabopræst i Hyllested og Rosmus; hun blev der, lige til vi 1823 flyttede til Fakse. Først da tog hun til sin søn i Hyllested (hvorfra hun 1824 gjorde et sommerbesøg i Fakse) og fulgte ham senere til Kristrup, hvor hun døde. Hun var en ualmindelig smuk gammel kone med fine, skarpe og dog bløde træk. Som allerede fortalt havde hun i sine unge dage været lærerinde, og, da hun stavede sit modersmål ret ordentlig og havde gode ævner, som ikke helt havde ligget brak, har hun vistnok i provinserne været et særsyn blandt den tids kvinder. Hendes liv havde både som ugift og gift været skyløret og stormfuldt, indtil hun endelig fandt hvile i Odder, først hos sin svåger Kragballe, siden hos sin halvbroder Jørgen, der «altid viste sig som en helbroder imod hende», hvorfor hun også inderlig elskede både ham og hans minde (da han netop døde hendes årsdag, vilde hun siden aldrig have denne fejret). Nu skøttede hun mest sin spinderok, men hun var fuld af alle slags historier, som hun med gavmild hånd uddelte til os små; og jeg var i et års tid eller to hendes sængekammerat.

D. 6. novb. 1822 blev fader kaldet til præst i Fakse; men han fik tilladelse til i marts 1823 både at dåbsfæste dem, der ellers skulde været dåbsfæstede i april, og at

dimittere det hold seminarister, som ellers først skulde været dimitteret i septb. Så rejste han i april til Fakse, men moder og vi børn kom der først d. 14. maj, onsdagen før pinse. Hun glædede sig ved den dejlige natur og de vide udsigter fra Fakse, og hun vandt hurtig venner her, som hun havde haft dem i Jylland. Hun var jo venlig og hjælpsom mod alle, mod de fattigste og usleste som mod stormanden. Hun havde altid et godt ord og et godt råd, når nogen søgte hende. Selv når sorgen og smerten greb hende, var dog hendes alvår stadig parret med blidhed og venlighed; og, når hun smålo, mens hvært af de to havblå øjne var dugget med et par tårer, var hun, jeg kunde fristes til at sige uimodståelig. Jeg har kun kendt én eneste kvinde til, der på samme tid kunde fræmtræde med samme mildhed og samme majestæt som hun; og denne ene er enke-dronning Karoline Amalie, hvem altså dronninghværvet virkelig var givet.

Men hun skulde ikke blive gammel i Fakse. I februar 1826 var hun upasselig og måtte i nogle dage holde sængen. D. 15. febr., faders årsdag, var hun dog atter oppe og lagde som sædvanlig for ved bordet. Søndagen d. 19. kørte hun endog med fader i besøg til Rosendal og gottede sig hjærtelig forinden over et lille puds, jeg havde spillet en af mine brødre. Men de havde ikke været længe borte, inden de atter måtte vende hjem. Hun var bleven alvårlig syg og måtte strags i seng. Den tro Jens Rask, som havde fulgt hende fra Odder til Lyngby og fra Lyngby til Fakse, måtte strags køre de tre mil efter den dygtige læge Steenberg på Vallø. På egen hånd vækkede han endog Steenberg midt om natten for hurtigst muligt at få ham med sig hjem. Steenberg fandt hende meget betænkelig syg af mavebetændelse. Næppe rygtedes dette i byen, før sognefogden, Johannes Larsen, kaldte alle bymændene sammen og fik enstemmig vedtaget, at, så længe hun var syg, skulde alle bymændene på hans tilsigelse skiftevis sende vågn efter læge og ridende bud efter lægemidler. D. 21. febr. havde den stille, tungsindige kromand Thaning hentet lægen, og desuagtet sendte han atter sin vågn afsted d. 22. Jeg hørte ham selv sige til kusken: «Der er sendt forspand til Hårlev, så der skifter du heste; når du fra Vallø kommer tilbage til Hårlev, skal der være nyt forspand. Og så kører du, alt hvad hestene kunne strække; styrte de, så ere de betalte». Og Thaning var dog langt snarere en fattig end en rig mand. Ved sit komme fik nu Steenberg at vide, at

hun som attenårig pige engang havde væltet og var falden med lænden på en stor sten. Man havde dengang ikke videre ænset det, men det sidste par år havde hun klaget over tunghed, når hun gik ned ad bakke. I dette slag mente nu Steenberg at måtte søge grunden til hendes gådefulde sygdom, og mente, at en operasjon vilde kunne blive nødvendig. Altså hentedes d. 23. både Steenberg, lægen Westergaard i Køge (en dygtig kirurg) og lægen Kruise på Snedkergården. Da mildere midler syntes at virke, fandt man dog ikke operasjonen aldeles nødvendig. En bedring syntes at indtræde, og, indtrådte der end atter af og til ængstende tilfælde, gave lægerne dog både denne og de følgende dage godt håb. Søndagen d. 26. var, som det syntes, bedringen så kendelig, at vi drenge fik lov til at deltage i et bondebryllup i byen. Men, som vi sad om middagsbordet, kom der bud til sognefogden, at hun havde fået et hæftigt tilbagefald. Altså atter ridende bud for at hente skriftligt råd hos Steenberg, og atter vågn efter ham selv, og atter forspand for at fremskynde hans komme, og atter ridende bud til Præstø efter lægemidler. — Men bymændenes kærlighed og lægernes konst hjalp lige lidet. Hun blev mattere og mattere; lægemidlerne vilde ikke længer virke; hendes tale var næppe hørlig; men hun kendte alle, og til det sidste bevarede hun åndens klarhed. Mandag formiddag gik jeg gennem sovekammeret. «Tag dine skøjter og gå ned på Hovby mølledam; du trænger til at røre dig lidt»; — det var de sidste ord, jeg hørte af hendes mund. Men hun længtes så inderlig efter sine fraværende børn. Der var dog ingen af dem, om hvem det var tænkeligt, at de kunde komme tidnok, uden Kristen, som dengang var herredsfuldmægtig i Storehedinge, og som allerede d. 23. havde været hjemme at se til hende. Efter ham blev der altså sendt bud. Hun vidste dette og glædede sig så inderlig til hans komme. Men han var uheldigvis på en embedsrejse, så heller ikke han kom tidnok. Ved midnatstid dummedes hendes øjne, skönt fader kendte hun stadig, og han forlod da næsten heller ikke hendes leje. Lidt efter midnat gik en høj skikkelse om fodenden af hendes seng. Det var husjomfruen Dorteia Budtz. Hun kunde dog ikke skelne dette, men i sin længsel udrød hun: «Herre Gud, Kristen, er det dig! Gud velsigne dig!» Det var et af de sidste ord, hun i dette liv talte, men den, som fik denne hendes velsignelse, var hendes ældste stiftsøn, som dog allerede var nitten år gammel, da han første gang kaldte

hende moder. — Tirsdagen d. 28. febr. 1826, kl. 6 $\frac{1}{2}$ om morgenen, sov hun stille hen.

Men lægerne Steenberg og Westergaard samledes atter torsdagen d. 2. marts, og nu viste det sig, at over lænden havde der tid efter anden dannet sig en indvendig knude, som, i forbindelse med en udbredt betændelse i dens omfang, ved sit tryk umuliggjorde enhver virksomhed af tarmkanalen. Det blev den firtiniårige kvindes død, tretiet år efter den væltning, som man tidligere knap havde ænset. — Onsdagen d. 8. marts blev hun under stor og almindelig deltagelse jordet på Fakse kirkegård.

Jeg var endnu ikke femten år gammel, da jeg mistede min anden moder — min stiftmoder. Siden den tid er der rundet over et halvt hundredår, men endnu står hun lige høj og ren, lige kærlig og elskelig for mig. Og kunde jeg samle alle hendes egne børn og alle hendes stiftbørn omkring mig, de vilde omtrent alle underskrive ethvært af mine ord. I hendes mindsten ristede hendes anden mand ni år efter hendes død: «Højagtelse og taknæmlighed ledsagede hende til graven; manges velsignelse vil møde hende i evigheden».

1813 blev hun i Ribe malet på elfenben af Løve. Det er et fint lille billede, men ingenlunde noget godt billede: trækkene ere der jo vistnok så nogenlunde (det er taget helt fra venstre side), men ånden og hjertet fattes. Det er dog det eneste billede, der findes af hende (med undtagelse af det s. 49 omtalte sjiluet). Det arvede jeg i sin tid efter hendes broder Ove, som 1845 havde givet mig løfte på det. Jeg har et sidestykke til det: et billede af min fader, malet 1824 af J. J. Turretin (og det er da egentlig også det eneste af ham, som ligner). De blive bægge i mit væрге, så længe Gud lader mig leve, men efter min død tilfalde de *hendes* sønnesøn og *hans* sønne-datter: min ældste svigersøn og min ældste datter.*)

*) Min fader giftede sig 3die gang $\frac{3}{8}$ 1827 med sin systerdatter *Kristiane Elisabet Priergaard* (f. i Løjtofte $\frac{5}{8}$ 1800), med hvem han havde børnene: 1.) *Konrad Karl Hjort Guldberg Barfoed* (f. i Fakse $\frac{22}{4}$ 1829, † ssteds $\frac{13}{5}$ 1830); 2.) *Teofilus Ehieser Trolle Barfoed* f. ssteds $\frac{5}{5}$ 1831, nu (1877) præst i Års og Havbro); 3.) *Marie Charlotte Kristiane Barfoed* (f. i Fakse $\frac{7}{4}$ 1833, † ssteds $\frac{10}{8}$ 1835); 4.) *Benjamin Barfoed* (f. ssteds $\frac{24}{4}$ 1840, † i Kbhvn $\frac{7}{11}$ 1846). — Selv døde min fader $\frac{14}{11}$ 1841 som præst i Fakse, provst i Fakse, Stævns og Bjæverskov herreder samt danebrogsskriver.

6. Slægterne Poulsen og Dinesen.

Endnu et stykke indledning, for at vi ikke senere skulle skulle «Lars og Stine» ad!

Povl Mikkelsen (*Tisted*) boede i Dalsgården (som også kaldtes «Bolet»), det er den nuværende krogård i Års. Han var imidlertid fra Kongens-Tisted, hvor han boede både $^{13}/_1$ 1755 og $^{2}/_1$ 1757 og sagtens både før og senere. Henimod 1763 må han dog have købt Dalsgården, hvor han siden boede. Han havde vistnok i forvejen et par systre i Års sogn: *Mette Mikkelsdatter* (gift med forpagteren på Mølgård, msr. Nils Hansen) og *Anna Mikkelsdatter* (gift med Jens Hansen i Overovstrup, siden i Bigum, forpagterens broder). Endnu vide vi kun dette om ham, at han jordedes i Års $^{13}/_5$ 1777, femtiseks år gammel; han var altså rimeligvis født i Tisted 1721, men kirkebogen her er brændt. — Med sin kone, **Ellen Nilsdatter**, havde han i det mindste følgende fem børn: *Johanne Povlsdatter*, som allerede må være født i Tisted, eftersom hun $^{26}/_5$ 1771 stod fadder i Års (hun blev $^{6}/_8$ 1779 i Års viet til ungkarl Kristen *Stenild*; deres bryllup stod i Dalsgården, og fra dem nedstammer hele slægten *Stenild*); *Mikkel Povlsen*, (hj. Æ $^{20}/_9$ 1763, jordet $^{19}/_1$ 1778); *Kirsten Povlsdatter* (hvis dåb blev kundgjort i Års kirke $^{9}/_4$ 1765; hun blev senere gift med Nils *Aagaard* på Hessel ved Hvalpsund og blev ved ham stammomoder til en mængde Aagaarder); **Nils Poulsen**, om hvem mere i det følgende; og *Mariane Povlsdatter* (hvis dåb blev kundgjort i kirken $^{20}/_1$ 1771, men om hvis senere skæbne jeg ikke har kunnet opspørge det allermindste; sagtens er hun død både ung og ugift).

Men i Handest i Glenstrup sogn boede **Kristen Pedersen**. Han jordedes allerede $^{28}/_2$ 1753, men med sin kone, **Dorte Larsdatter**, havde han i det mindste følgende fire børn: *Dorte Kristensdatter*, som synes at have været en hel del ældre end de andre, men om hvem jeg dog kun ved, at hun blev dåbsfæstet 1742*); **Dines Kristensen**, om hvem mere her nedenfor; *Peder Kristensen*, Æ $^{22}/_8$ 1733 (når der tilføjes: «hans syster bar», menes der rimeligvis faderens syster) og dåbsfæstet 1750, men ellers lige så ukendt som

*) Glenstrup kirkebog begynder først med 1732 og Tisted først med 1778; derfor er min kundskab så brøstfældig, og nærmere underretning vil vanskelig kunne vindes.

systemen Dorte; samt *Maren Kristensdatter*, hvis dåb blev kundgjort i kirken ¹⁸/₁₂ 1735, men som allerede jordedes ¹⁵/₄ 1736.

Povl Mikkelsens søn Nils Poulsen og Kristen Pedersens søn Dines Kristensen bleve stamfædre til slægterne Poulsen og Dinesen, hvilke vi nu skulle dvæle ved, — men først ved Dinesenerne.

Dines Kristensen må ifølge sin ligsten være født i høsten 1731, og det stemmer godt med kirkebogens efterretning, at han blev dåbsfæstet 1749, altså året før broderen Peder, der var døbt i våren 1733. Desuden findes hans dåb ikke i kirkebogen, så den må have fundet sted inden 1732. Sin fader mistede han således i sit tyveandede år og styrede derefter gården i Handest for sin moder, der blev ved at sidde enke. Fra nu af optræder han også jævnlig i kirkebogen som fadder og som forlover. — Men hans fader havde en broder, *Dines Pedersen*, som var ladefoged (godsforvalter) hos Arenstorff på Dronningborg ved Randers. Han skal som hele sin slægt have været en dygtig regnemester, og han har måske haft flere kundskaber og færdigheder. I det mindste lader sagnet Arenstorff sige til ham (på tysk): «Har du hoved, så har jeg penge», så de nok i fællig kunde udrette en hel del. Han brugte da også sit hoved både i sin egen og sin herres tjeneste, og, da han levede ugift, samlede han sig en formue, der ved hans død tilfaldt hans slægt. Dines Kristensen fik sin del af den. — Men så skulde der atter være avksjon på Rørbæk-hovgård, en lille hovedgård, dengang på omtrent hundrede tønder land (nu ved tilkøb tohundrede). Den havde i sin tid (indtil 1616) tilhørt slægten Kruse, havde dernæst haft ejer sammen med Nöragergård, men havde i den senere tid gået fra den ene hånd til den anden. Dines Kristensen drog derhen for at købe sig en hest, men isteden købte han 1. maj 1763 selve gården for 500 rdl. «Fik du så hesten?» spurgte hans moder, da han vendte hjem. «Nej, men a fik gården». «Men hvad vil du med den?» «Det ved a int, mor! men a kan vel bliv af med den igen.» Da han fik sovet på det, vilde han dog ikke af med den, men gik til generalmajor Kristian Ditlev v. Lüttichau på Tjele, som var hans herskab, for af ham at få sit fripas. Det kostede atter 500 rdl. Dem lagde han på bordet, og Lüttichau lagde fripasset ved siden ad. «Nu kan du tage hvilken af delene du selv vil, men jeg råder dig i al venlighed til at tage pengene, som du vil have mere gavn af

end af passet.» «Nej, nu må Herren råde for lykken, men a vil li' godt helst ha min frihed!» Altså tog han passet, blev sin egen frie mand og overtog som sådan Rørbæk-hovgård. Hans moder har da sagtens opgivet sin fæstegård, ti hun fulgte med ham og styrede vistnok i de fire første år hans hus (hun jordedes i Rørbæk $^{18}/_2$ 1767). Men 5. juli 1768 ægtede han i Glenstrup pigen **Kirsten Kjeldsdatter**, med hvem han 14. juni var bleven troløvet (forloverne vare mrs. Nils Bigum fra Hobro og forpagter Lars Ring på Karmark). Hun var en datter af *Kjeld Jensen* på Gunde-strupgården og *Dorte Nilsdatter* fra Årup, og hun var født på Gundestrupgården 10. marts 1745 samt dåbsfæstet i Glenstrup kirke $^{10}/_4$ 1763, halvfjærde uge efter faderens jordefærd.*) Hun var sine forældres ældste barn, men desuagtet var hun halvfjortende år yngre end sin mand. Denne var ikke alene en from og gudfrygtig mand, der vilde lade «Herren råde for lykken», men han var tillige en driftig og virksom mand, der grundlagde sin egen families velstand og lidt efter lidt hjalp sin kones syskende til ejendomme trindt i egnen.**) Han stod sig altså godt ved hovgården, hvilken han ejede til sin død. I november 1793 tænkte han tillige på at købe Nøragergård, som i så mange tider havde haft fælles ejer med hovgården; men det blev ikke til noget. Han døde desuden kort efter og blev $^{6}/_3$ 1794 jordet på Rørbæk kirkegård, 62 $^{1}/_2$ år gammel. Hans enke, om hvis skrivekyndighed endnu et brev fra

*) **Kjeld Jensen** (jordet i Glenstrup $^{16}/_3$ 1763, gl. 50 år) var vistnok en søn af **Jens Kjeldsen** i Gundestrup (jordet $^{17}/_4$ 1751) og **Malene** . . . . (jordet $^{11}/_1$ 1747). — **Dorte Nilsdatter** (J) i Årup, Kvorning sogn, 4. apr. 1722, * Kvorning 21. okt. 1743. **Kjeld Jensen**, † på Mølgård 5. avg. 1807) var derimod en datter af **Nils Nilsen** i Årup (jordet i Kvorning $^{13}/_5$ 1746, gl. 66 år) og **Kirsten Pedersdatter** (jordet i Kvorning $^{12}/_6$ 1758, ligeledes 66 år gl.).

) Hendes syskende, fra hvem den udbredte slægt Kjeldsen stammer, vare: **Nils Kjeldsen (J) $^{8}/_2$ 1747, † $^{13}/_5$ 1809; * $^{4}/_7$ 1786 **Agate Mågensdatter** Marqvard en datter af præsten Mågens Kristian Markussen eller Marqvard i Kovsted), fik stamgården i Gundestrup; — **Jens Kjeldsen** (J) $^{21}/_9$ 1749, † $^{22}/_9$ 1796; * 1778 **Mette Lavrsdatter** fra Bygholms Mølle, (J) $^{6}/_9$ 1748, † $^{1}/_2$ 1801), købte Volstrup; — **Anna Kjeldsdatter** (J) $^{6}/_3$ 1752, * $^{16}/_{12}$ 1785 **Enevold Enevoldsen**, sognedegn i Hjerminde); — **Malene Kjeldsdatter** (B) $^{16}/_6$ 1754, jordet $^{19}/_6$ 1756); — **Mikkel Kjeldsen** (B) $^{17}/_{10}$ 1756), blev 1792 ejer af Lærkenfelt i Vesterbølle sogn; — **Peder Kjeldsen** (J) $^{17}/_{12}$ 1758), blev ejer af Mølgård i Havbro sogn. (Et åttende barn, dødfødt? ikke fuldbåret? må Dorte Nilsdatter have født 1762, da hun atter blev indledet $^{1}/_{11}$ 1762; men af barnet selv er der ikke spor i kirkebogen).

1793 vidner, overlevede ham i tretito år. I en alder af over syvti år var hun endnu rask nok til nu og da at kunne gæste sine børn på det fjærne Rolsegård, og til at kunne spise sine børnehørns «ringe», som vare dem for hårde. Hun døde på Rørbækhovgård 8. maj 1826, over åttetiet år gammel. I gravskriften over hende og hendes mand hedder det: «Fromhed, flid og orden udmærkede de kæres vandel. De dydiges støv fortjæner at mindes af de efterlevende med taknæmlighed. Jordlivet er vel endt, men dyden lever evig». — De havde tilsammen følgende åtte børn:

1.) **Kristen Dinesen**, $\emptyset$ på Rørbækhovgård 28. maj 1769, fik sine svigerforældres gård, Volstrup, en meget stor avlsgård med ufrit hartkorn, som ligger nær ved hovgården; her † han 30. marts 1828; — * Rørbæk 16. maj 1798 **Sofie Hedevig Kjeldsen** (en datter af hans morbroder Jens Kjeldsen og Dorte Lavrsdatter), $\emptyset$ på Himmestrup 10. okt. 1779, † på Volstrup 7. desb. 1840; — de havde kun et eneste barn, sønnen:

Jens Dinesen, $\emptyset$ på Volstrup 29. marts 1802, arvede gården efter sine forældre og † ssteds 6. marts 1869, det sidste mandlige skud af slægten; — * 26. novb. 1842 **Margrete Elisabet Grøn Kjeldsen**, der var hans farmoders slægt uvedkommende; hun var $\emptyset$ på Kragelund 9. febr. 1799 og † på Volstrup 10. maj 1870; — deres ægteskab var barnløst.

2.) **Kjeld Dinesen**, hj. $\emptyset$ ^{11/12} 1770, fik Rørbækhovgård efter forældrene og levede stadig her med sin moder og sin yngste syster; † ugift ssteds 17. jan. 1839. «Guds nåde og de godes agtelse var stedse målet for den ædles bestræbelse; derfor vil hans minde bevares hos mange og hans sjæl frydes i Guds rige».

3.) **Dorte Dinesdatter**, om hvem nedenfor mere.

4.) **Mariane Dinesdatter**, $\emptyset$ på Rørbækhovgård 3. novb. 1775, tjænte i syv år (1805—12) sin broder Jens på Rosenholm; † på Krannestrup 15. apr. 1855; — * 1.) Rosenholm 14. febr. 1812 **Hans Pedersen Bech** ($\emptyset$ i Tyrsted v. Horsens ^{1/2} 1775, ejer af Krannestrup i Mejlby sogn 1811, † ssteds ^{6/6} 1821); — * 2.) Mejlby 28. juli 1822 **Jørgen Pind** ($\emptyset$ på Karmark ^{13/1} 1795, fik Krannestrup med sin kone, † på Sjarlottehøj ^{14/11} 1857); — med sin 1ste mand havde hun døtrene: **Ane Katrine Bech** ($\emptyset$ på Krannestrup ^{1/12} 1812, † ssteds ^{17/12} 1824) og **Dinesine Kirstine Bech** ($\emptyset$ ssteds ^{21/9} 1815, * Mejlby ^{20/4} 1856 **Nils Jensen Kjeldsen** ($\emptyset$ i Halting ^{1/5} 1823, nu gårdejer i Vejlbj v. Århus; en søn af

gårdejer Jens Kjeldsen og Mette Andersdatter Kjeldsen); — hendes 2det ægteskab var barnløst.

5.) **Jens Dinesen**, Ø på Rørbækhovgård 13. juli 1778, var forpagter af Rosenholm 1805—1815 og samlede sig der en meget betydelig formue; forpagtede dernæst Kallø ligeledes på ti år fra $\frac{1}{5}$ 1815 og havde desuden indledet, eller egentlig afsluttet, købet af Rolsegård, men gik 3. juli 1816 ud at bade i Kallø vig, fik krampe i vandet og druknede. Da han døde ugift, deltes hans formue mellem hans moder (som dog nok kun tog en meget ringe del) og hans seks sysskende; og man vil vide, at disse hver fik omtr. 25,000 rdl. (navneværdi?).

6.) **Kirsten Dinesdatter**, hj. B på Rørbækhovgård $\frac{17}{8}$ 1781, jordet $\frac{1}{8}$ 1784.

7.) **Dorte Dinesdatter**, hj. B ssteds $\frac{31}{8}$ 1784, jordet $\frac{23}{7}$ 1784. (Hendes navn er slet ikke nogen skrivefejl; hun og hendes elleve år ældre syster vare bægge døbte Dorte, og kun Dorte.)

8.) **Dorte Kirstine Dinesdatter**, Ø på Rørbækhovgård 9. febr. 1787, styrede på sjette år huset for sin broder Jens, først på Rosenholm, siden på Kallø; † på Kristianslund 25. marts 1858; hun var en from og kærlig kvinde, som bar megen langvarig sygdom og mange sorger med et stille, gudhenvigent sind; — * Rolsegård 28. novb. 1817 *Lavrits Ostenfeld* (en søn af ladefoged Søren Larsen Ostenfeld og Maren Kristensdatter), Ø på Rosenholm 5. avg. 1789, eks. juris (bekv.) $\frac{22}{10}$ 1812 (prakt. prøve temm. vel $\frac{7}{11}$ 1812); boede i Skørring mølle, da han $\frac{11}{4}$ 1813 beskikkedes som sagfører ved alle underretter i Randers amt; senere boede han på Rolsegård og købte herfra ($\frac{27}{2}$ 1816) flere mindre ejendomme på Helgenæs (lidt over 4 tdr. hartk. for 500 rbd. sølv), hvilke han dog kort efter ($\frac{23}{7}$ 1816 og $\frac{16}{12}$ 1817) atter sålgte (for 400 rbd. sølv og 950 rbd. sedler); samtidig købte og sålgte han flere lignende mindre ejendomme; forpagtede så (1818?) på få år Bjørnholm; købte, mens han var her, Ulstrup mølle på avksjon ($\frac{30}{10}$ 1820) for 1000 rbd. sølv (skøde $\frac{7}{11}$ 1821), men sålgte den atter; boede så en tid på Søholt og skulde styre både den og Skærsø; købte imens ($\frac{18}{6}$ 1822) et sted i Femmøller, som han dog atter sålgte $\frac{9}{4}$ 1824; dengang boede han på Stenalt, hvor han var bleven kgl. godsforvalter; dette forlod han dog, da han 1826 forpagtede Kristianslund v. Randers, som han 1831 købte; valgtes $\frac{8}{4}$ 1836 til stænderdeputeret for de mindre landejendomsbesidderes 9de distrikt og mødte som sådan i

Viborg 1836 og 1838; † på Kristianslund 4. juli 1856. — De havde ingen børn, men ætledede ved kgl. bevilling af ^{17/4}1855 *Nilsmine Pedersen Ostenfeld* († i Værum 13. juli 1841, blev efter forældrenes død opdraget hos Lars og Stine på Skærso; * Vartov ^{4/9}1868 Hans Peter Gote Birkedal-Barfod, † i Frederiksberg ^{14/9}1843, læge i Kbhvn).

9.) **Kirsten Dinesdatter**, † på Rørbækhovgård 7. avg. 1789, var i mange år forlovet med den driftige Kristoffer Gleerup til Højslev mølle (en jævnlig handelsfælle af hendes systemsøn Jens Risager Poulsen), men han døde inden bryllupet; derfor levede hun altid ugift på sin fædrenegård, sammen med sin moder og sin broder Kjeld, og arvede ved denne sidstes død gården; her † hun også 24. novb. 1869, det sidste kvindelige led af slægten, ligesom hendes brodersøn Jens havde været det sidste mandlige. Som hele slægten havde hun en rund hånd, og hvær eneste dag gav hun værdier bort, «der snarere løb op til fem end til to rdl.» ti «det var hende en velsignelse at give»; men gammeldags var hun i et og alt, og ingen som helst nyheder tillod hun indgang, hværken i hus eller bohave, dragt eller skik. Hun var dog elsket af flere end slægten, så systemsønnen, hendes universalarving, Sigfred Viktor Poulsen (se denne!), stod ikke ene, når han på mindstene indristede: «Din faste tro var livets skat, den lyste selv i dødens nat»; eller når han tilføjede: «For al dit hjertes kærlighed Gud lønne dig med fryd og fred!»

Vi vende os til slægten Poulsen, der havde en længere blomstringstid end slægten Dinesen, og som endnu står i fuld grøde.

Jeg har allerede nævnt dens stamfader, Nils Poulsen, hans forældre og syskende. Inden jeg går videre, skal jeg meddele hans gravskrift på Rolse kirkegård:

«Herunder gemmes, hvad jorden tilhører af proprietær **Nils Poulsen** til Rolsegård, født d. 23. august 1767 i Dalsgården i Års sogn af forældrene Povl Mikkelsen og Ellen Nilsdatter, død d. 28. marts 1830; og hans trofaste ægtefælle **Dortea Poulsen**, født **Dinesen**, [født] d. 5. april 1773 på Rørbækhovgård af forældrene Dines Kristensen og Kirsten Kjeldsdatter, død d. 10. april 1834. — Disse vore fromme forældre, kærlige opdragere og ædle forsørgere bleve ved Forsynets hulde styrelse i ægteskab forenede på Lærkenfelt d. 13. juli 1799. De modtog forpagtningen af hoved-

gården Nörlund med underliggende d. 1. maj 1799 og vedblev [den] indtil d. 1. maj 1817. Under deres ophold der velsignede Gud deres fælles flid og strævsomhed således, at de d. 13. okt. 1816 købte hovedgården Rolsegård med underliggende gods og tiender. — Deres ægteskab blev af Gud velsignet på Nörlund med fjorten børn, nemlig elleve sønner og tre døtre, hvoraf åtte modtage dem i evigheden, men seks efterleve og begræde tabet af de værdigste forældre. — De gik foran, vi følge efter. Fred over deres støv! Johannes's evangélium 16de kap. 22de vers.

Hviler sødt, I hedengangne kære!
 som med òmhed ledte os i barndoms år,
 som lod os af eders vandel lære,
 dyd og flid er vej til held, til blide kår.
 Vi velsigne, takke evig eder,
 om hvis grave denne sten nu freder.*

De korte historiske kendsgerninger i denne gravskrift skal jeg dernæst efter ævne søge at udfylde.

Ligstenen siger, at Nils Poulsen var «født» 23. avg. 1767; kirkebogen siger dog, at han blev «døbt» (i kirken), ikke hjemmedøbt, den nævnte dag, og at «forpagterkonen af Dalsgård bar ham»; (²⁸/₈ 1767 var den tiende søndag efter hellig-trefældighed). Han er da næppe født den 23. avg., men sagtens nogle dage tidligere. Sin fader mistede han i sit tiende år, og i de samme dage, som han fyldte elleve år, blev (¹⁹/₈ 1778) hans moder «trogiven den unge karl mrs. Kristen Aarup, forpagter på Nöragergård», med hvem hun ¹⁷/₈ 1778 holdt bryllup i Dalsgården. Her boede de endnu, da datteren Johanne, som ovenfor er omtalt, ⁶/₈ 1779 havde bryllup med Kristen Stenild. Men hvor længe de vedblev at bo her, er usikkert, ligesom og hvorhen de flyttede fra Dalsgården. Ingen af dem er død i Års eller Havbro sogn, heller ingen af dem i Tisted, Binderup eller Durup sogn; det er det nærmeste, vi kunne komme. Men fra Dalsgården måtte de flytte, ti «msr. Kristen Aarup» var ej alene en «ung karl», sagtens meget, meget yngre end hans hustru, men han var hværken nogen dygtig eller driftig mand, hvorimod han i kort tid satte fuldstændig hendes formue over styr, og hendes gamle dage — hvor gammel hun blev, vides lige så lidt, som hvor og når hun døde — vare i alle henseender meget trykkede.

Nils Poulsen kom derfor tidlig til sin svåger Stenild, hvem han i mange år tjænte; men, hvor fuldstændig han fik magt over denne sin gamle svåger, viser følgende træk.

Gården var forfalden og trængte både til ombygning og udflytning; svågeren havde vel råd men ingen lyst dertil, og på enhver opfordring svarede han: «To nærenstid her er a fød, to her vil a dø». Sagtens har Nils Poulsen dog haft systemen på sin side, ti uden videre byggede han den nye gård, som siden kaldtes Stenildmosegård (den ligger i Vesterbølle sogn), og nedrev den gamle over hovedet på den syge svåger, hvem han så flyttede.

Han var en født handlingens mand og en født handelsmand. Alt mens han tjænte, handlede han med tobak og lammeskind, siden, da han fik større pengekræfter, med kreaturer. Først handlede han på egen hånd, siden i samlag med sin tilkommende svåger, *Kristen Dinesen*, den senere ejer af Volstrup. De havde oprindelig ingen formue, men de havde en ypperlig kredit og købte kreaturer trindt i Jylland, som de selv dreve til København og sålgte. Og de dreve handelen i det store. Da Nils Poulsen således engang vendte tilbage fra København over Kalundborg og Århus, havde han, inden han nåede Viborg, i flere flokke mødt (nihundrede?) kreaturer, som tilhørte dem, og som nu dreves ad København til. Han undredes over mængden, men Kristen Dinesen svarede ham, at han kunde være rolig: «Enten ere de betalte, eller de skulle blive det». Undertiden kunde der dog komme en lille kurre på tråden, som ved følgende lejlighed: Brændevinsbrænder Spentrup købte jævnlig køer hos dem. Engang var Kristen Dinesen kommen til København og havde overladt Spentrup ti køer for en urimelig billig pris, hvilket Nils Poulsen lod Kristen Dinesen høre. Spentrup kom til og sagde, at Kristen Dinesen var meget rimeligere at handle med end Nils Poulsen. Dette krænkede denne, og han udbrød: «Kan han gi Dem ti køer, kan a med! To nu kan De ta hva' for ti køer af hele flokken, De selv vill!» Dette vilde Spentrup dog ikke gå ind på, men vennerne vare snart enige igen. — Det stadige samlag mellem Nils Poulsen og Kristen Dinesen ophørte imidlertid, da de omtrent samtidig bleve gifte, om de end også efter den tid kunde nu og da købe en flok stude sammen. Dinesen opgav så omtrent handelen, men Poulsen fortsatte den, jævnlig ene, i en fire, fem år dog også i samlag med den dygtige Anders Frederiksen, til hvis ærlighed han imidlertid ikke kunde have så ubetinget en tillid som til Kristen Dinesens. Nu og da handlede han også i fællig med sin systersøn Povl Aagaard samt med Kristen Ostfeld (en broder til hans kones svåger);

men de vare bægge «dårlige folk» og mere at agte som hans fuldmægtige, med hvem han oven i købet måtte have et øje på hver finger ligesom med Anders Frederiksen; og Kristen Ostenfeld lykkedes det virkelig engang at narre ham ret følelig. — Poulsen kunde dog ikke lige strags sælge de kreaturer, han havde købt; han måtte først have lidt kød lagt på dem; ej heller kunde han bringe dem alle samtidig på markedet. Derfor havde han stadig et par store græsmarker i leje på Løvenborg og kunde da stundum ligge et par uger eller derover i Skomagerkroen. Ligeledes havde han et par måneder om efteråret nogle marker i leje af de nærmeste bønder omkring Vibenshus og Sluk-efter, mens han selv boede hos Jens Larsen ved Damhus-søen, men efter dennes død hos Mads Olsen i Vigerslev og hans sønner Lars og Ole Madsen. Når han efter sluttet handel betalte bønderne deres græsleje, måtte han hvært år give dem et gilde, hvortil endvidere hørte, at han i det kongelige teater tog plads til deres koner og alle deres døtre.

Men han var ikke udelukkende handelsmand. Som allerede sagt, var det 1799, at han på seks år forpagtede Nörlund og Torstedlund af gehejmekonferensråd Sigfred Viktor Raben-Levetzau. Om forpagtningen af Nörlund var han ene, om forpagtningen af Torstedlund var han derimod halft med *Jens Risager*, en mand, der forstod sig godt på landbruget, men var aldeles fremmed for handelen*). Forpagtningen af Torstedlund varede imidlertid ikke så længe som forpagtningen af Nörlund, da ejeren selv fik lyst at drive den; og de så afstode ham den. — Når Poulsen var på sine handelsrejser, drev Jens Risager ene Torstedlund for dem bægge, medens det var Poulsens dygtige hustru, som nærmest selv drev Nörlund. Ti han havde, som sagt, 13. juli 1799 ægtet **Dorte Dinesdatter**, ældste datter af Dines Kristensen og Kirsten Kjeldsdatter. Hun var født på Rør-bækhovgård 5. apr. 1773 og bragte sin mand langt mere lykke og glæde end formue. De synes allerede at være blevne forlovede 1797, i det mindste har J. R. Poulsen en sukkerbøsse med dette årstal og med bogstaverne N. P. S. og D. D. D. Dette sidste mærke (D. D. D.) findes også på en pladering, som tilhørte hende, og som gik i arv til

---

*) Han var født i Risager i Jetsmark sogn. — Efter forpagtningens ophør købte han Sandagergård ved Nibe og flyttede did med sin kone Maren Nilsdatter. Her døde han 1820, og hans død fremskyndedes rimeligvis ved en injuriesag med den berygtede degn Martin Dietz.

hendes datter, men fra denne til svigerdatteren Agate. — Inden sit bryllup havde Dorte Dinesdatter i seks på syvende år styret husholdningen på Lærkenfelt for sine to morbrødre Mikkel og Peder Kjeldsen.*) Åtte dage efter bryllupet red Poulsen vesterpå for at købe kreaturer. Da dette var gjort, og han vendte tilbage til Nörlund, vilde hans unge kone haft ham til at blive hjemme, men han sagde, at det kunde han ikke, og drog da til København, hvor han blev indtil henimod jul. Her tilbragte han også i regelen åtte, ti måneder årlig, indtil hans tredie søn, Jens Risager Poulsen, i de første år af tyverne løste ham af. Sit stade havde han i nr. 4 på Trommesalen. Imens var det som sagt hans dygtige kone, der nærmest drev Nörlund; men til hjælp havde hun Matias ladefoged, der var gammel kendt på gården, på hvilken han under adskillige husbønder i alt tjænte i firtifem år. (Nu hviler han på Ravnkilde kirkegård, ved hovedet af de åtte små børn, som Poulsens tidlig mistede.)

Nörlund var en god forpagtning, som Poulsen nødigt vilde af med. Foruden selve avlingen havde han alle tienkerne og fuldt hoveri af hele godset; og det samme var tilfældet på Torstedlund. På bægge gårde tilsammen holdt han derfor en tre-, firehundrede stude. Da den første forpagtningstid var i færd med at løbe ud, fik han imidlertid medbejlere til den. Han var atter i København, men hans gamle ven og svåger, Kristen Dinesen, sendte ham et ilbud, at Jens Ipsen på Svallinggård var en sådan medbejler, rede til alt for at nå sit mål. Han modtog svågerens brev på Trommesalen kl. 4 om morgenen og satte sig strags til hest. Endnu samme aften inden solsæt nåede han Bremersvåld efter på en og samme dag at have ridt atten mil og sat over to sunde. Og dette ridt havde han gjort på en og samme hoppe, en gråskimmel, efter hvilken der endnu findes afkom på Rolsegård. Han gik strags til Raben-Levetzau, som heller ingen vanskeligheder gjorde ved forpagtningens fornyelse, denne gang på tolv år; men dagen efter kom Ipsen med overbud. Raben-Levetzau vilde dog

---

*) Da hun flyttede fra disse, skulde hun haft hundrede gamle kurantdalerer for sin husstyrelse, men først mange år senere, først efter 1813, bleve de betalte hendes mand med hundrede rigsbankdaler-sedler. Da hun hørte, at han havde modtaget disse, blev hun utilfreds og sagde: »Undt de mig ikke mere, kunde du gærne ladet dem heholde dem med!» men han stillede hendes billige harme med et sagtmodigt: »Tys, tys, lille mor! ikke så stor på det?»

ikke gå fra sit ord, men sagde kun til Poulsen, at han måtte give hans skriver en kendelse for kontraktens udfærdigelse. «Det havde han ellers ikke haft nødvendig at sige mig, for to a ved da vel, at, vil a køre godt, må a osse smør godt; det ord har a kendt, fra a var dreng». Og han gav kendelsen: han gav skriveren (godsforvalteren?) en prægtig tyr og tolv tilsvarende køer, alle af tyboslaget, hvilke han straks sendte ham ved sin gamle driver, Peder Jensen. — I et af de nærmest følgende år var det vistnok, at han sammenkøbte og byggede Povlholm, en gård i Blære sogn, som nu står for 14 tdr. hartk. og har et tilliggende af omtr. 100 tdr. agerland, 30 tdr. land eng, 10 tdr. land mose og 50 tdr. land hede. Den ejede og opdyrkede han siden i en række år, men sågte den dog tilsidst til sin gamle handelsfælle Anders Frederiksen.

Da elleve år vare gåede af den nye forpagtningstid, købte han som sagt 13. okt. 1816 Rolsegård af vinhandler og stadskaptejn Lorens Petersen. — Iver Hansen (som 1802 blev gift med Kristine Sofie Amalie, en datter af oberst Vauvert-Benzon til Skærsø) havde på avksjonen $15\frac{1}{7}$ 1790 efter afdøde Thorsen købt Rolsegård med et stykke af Møllerup mark (3: 9 tdr. 5 sk. 1 fdk. ager, engs og skovskylts hartk.) for 120,000 rdl. Men Hansen sågte atter Rolsegård $\frac{4}{3}$ 1807 (skøde $2\frac{4}{6}$ 1808) til landeværnskaptejn Erik Kristian Müller til Møllerup og Tårupgård, og købte sig isteden Borksminde v. Horsens. Müller havde dog kun Rolsegård i fire år, men sågte den (46 tdr. fri hovedgårdstakst; Rolse sogns konge- og kirketiende, hvær matrikuleret for 10 tdr. 7 sk. hartk.; Knebel sogns kirketiende, matr. for 9 tdr. $1\frac{1}{2}$ sk. hartk.; samt bøndergods 208 tdr. ager og engs hartk.) $29\frac{2}{6}$ 1811 til nysnævnte Lorens Petersen for 125,000 rdl. Petersen bortsågte det meste af bøndergodset, men tilkøbte Knebel sogns kongetiende (ligeledes matr. for 9 tdr. $1\frac{1}{2}$ sk. hartk.). Allerede inden fem års forløb havde han dog, som ovenfor sagt, sålgt Rolsegård til Jens Dinesen. Men denne druknede, og der var fare for, at hele hans store formue skulde gå tabt for slægten, hvis ingen af den vilde træde ind i hans forpligtelser. Dette gjorde Nils Poulsen, som i øvrigt dengang havde øje på det dejlige Nörlund, der også kort efter blev sålgt af Raben-Levetzau til Malte Ulrik Friis. Poulsen overtog ikke alene forpagtningen af Kallø sammen med Lehmejer, men han købte tillige Rolsegård af Petersen. Rolsegård, hvis bøndergods nu kun udgjorde 60 tdr. 1 sk. $\frac{1}{2}$ fdk. hartk., købte han

(skøde $^{25}/_{10}$ 1816) for 100,000 rbd. navneværdi, af hvilke 10,000 rbd. betaltes $^{11}/_{12}$ 1816 og 10,000 rbd. $^{11}/_6$ 1817; desuden påtog han sig Iver Hansens prioritet i gården, som var 25,000 rbd. sølvværdi (omskrevne til 46,875 rbd. navnev.); og for de øvrige 33,125 rbd. navnev. gav han Petersen dels 2den, dels 1ste prioritet i ejendommen. Af denne gæld skulde han svare fem procent renter. Han kaldes nu «Nils Poulsen, ejer af Rolsegård og Povlholm samt forpagter af Nörlund». Denne forpagtning udløb dog et halft år senere, og til Rolsegård, som han strags overtog og midlertidig lod styre af en avlskarl, flyttede han selv med sin familie kristihimmelfartsdag (d: 15. maj) 1817. — Som allerede tidligere sagt, var det imidlertid skrækkelige år for landmændene, og 1818 blev noget nær det allerstrængeste. Det varede derfor ikke meget længe, inden han måtte sige Petersen, at enten måtte denne eftergive ham noget i gælden, eller han måtte tage ejendommen igen. Petersen fandt sig i rimelighed og eftergav det halve af sit tilgodehavende. Af den øvrige halvdel vedblev Poulsen at svare de vedtagne renter, men inden sin død havde han dog fået hele denne gæld klaret. — Af de 25,000 rbd. sølv, som Iver Hansens arvinger havde indestående i Rolsegård, tilhørte de $13,333\frac{1}{3}$ rbd. hans enke, men de $11,666\frac{2}{3}$ rbd. hans søn, Jakob Ludvig Vauvert Hansen, som vi senere jævnlig ville komme til at omtale. Af sidstnævnte sum betaltes $^{6}/_8$ 1825 de 1080 rbd. sølv og $^{25}/_8$ 1825 atter 2500 rbd. sølv, hvorpå den øvrige sum eftergaves, alt ifølge forlig af $^{19}/_2$ 1825. Af enkens tilgodehavende udbetaltes derimod $833\frac{1}{3}$ rbd. d. $^{16}/_6$ 1821, og de øvrige 12,500 rbd. bleve stående i Rolsegård. Af disse betaltes $^{10}/_1$ 1826 uden lovlig opsigelse 2000 rbd., hvorfor 500 rbd. bleve eftergivne. Kun 10,000 rbd. bleve altså herefter stående i Rolsegård, men også de bleve senere betalte. — Således blev i virkeligheden købesummen, de 100,000 rbd., afgjort med lidt under 68,000 rbd. navneværdi, naturligvis foruden renterne.

Om Poulsens drift af Rolsegård (ligesom af Nörlund og Kallø) er der intet særligt at mærke; han var i et og alt en driftig, virksom og påpassende mand af den gamle skole, men han var langt mere handelsmand end avlsbruger, om han end ingenlunde forsømte denne del af sin gerning. — Om huslivet i hans hjem, om ham selv og hans hustru derimod endnu et par ord.

Nils Poulsen og hans kone vare fromme, troende mennesker, og, så vidt det stod til dem, vilde de gerne

sørge for, at deres børn og tyende kunde blive det med. Derfor var det husets skik, at de hele vinteren, så snart kreaturerne vare komne på stald, efter nadveren gik med børnene ud i folkestuen. Her sang man først en salme, hvær ugedag sin særlige (om søndagen: «Herren han er min hyrde god»; om mandagen: «Jeg beder dig, min Herre og Gud»; om tirsdagen: «Herre Jesus Krist, min frelser du est»; om onsdagen: «Hvad kan os komme til for nød»; om torsdagen: «Nu bör ej synden mere»; [fredagssalmen har jeg ikke kunnet få rede på;] om lørdagen: «Den lyse dag forgangen er»). Derefter blev aftenbønnen i salmebogen læst højt samt et hjertesuk, hvorpå der sluttedes med fadervor, Herrens velsignelse og de to sidste vers af «Nu velan, vær frisk tilmøde». Når den næstældste søn, Povl, var hjemme, var han forsanger og forelæser, ellers var avlskarlen det, da gamle Poulsen selv savnede sangstemme. — Således havde det stadig gået på Nörlund, og således tog man også fat på Rolsegård; men dér vilde det ikke rigtig gå. Det var her noget nyt og uvant, folkene vare ikke ret med, men tidsånden var imod. Man holdt jo desuden op, når vinteren var omme, når det travle markarbejde gjorde stærkere krav både på tid og kræfter; og spotterne sagde derfor: «Når studene ere sålgte, bede Poulsens ikke længer». Hværken jul eller nyår opgav man dog den fælles husandagt; hvær juleaften og nyårsaften, når familiens bordbön var sluttet, tog man lysene og gik ud til folkene. Her blev nu læst og sunget, og jævnligst var det sønnen Povl, som måtte lede denne andagt, men stundum var også faderen selv forelæser.

Man levede godt men tarvelig på Rolsegård, og hele året igennem brugte man kun et eneste pund te. Om aftenen spiste man mælkegrød og hver morgen enten øllebrød (om vinteren) eller mælkegrød og mælkebrød (om sommeren). Også klædedragten var tarvelig, men sømmelig. Husmoderen gik altid med et stort blåtærnet forklæde, når hun var i køkkenet. — Men huset var meget sælskabeligt, og der var altid mange fremmede, især på Nörlund. Her kunde der tit ligge flere prangere hele vinteren over, når de ingen handel havde at skøtte. Selv bød man aldrig fremmede; kun var det skik, at man engang hvær jul indbød præstens. Indbydelser vare heller ikke fornødne, da huset dog altid, også på Rolsegård, fik fuldt op af gæster, og det både fra selve egnen og «nordfra». Især var dette tilfældet i juletiden, og alle gæster vare trygge for, at de

fik et mildt og hjærteligt velkommen. Derfor kunde man kun sjælden selv modtage indbydelser fra venner og naboer, men morede sig efter ævne i hjemmet, ungdommen med julelege, dans osv., de gamle med en pibe tobak, et krus øl og samtaler. Kårtspil kendte man næsten slet ikke til, og dam spillede man kun en sjælden gang. Man gik tidlig til ro, men man var også tidlig på færde om morgenen, om sommeren kun lidt dovnere end solen og om vinteren langt flittigere.

Om religiøsiteten har jeg tidligere talt; om den var ægteparret fuldt enigt, men ellers var det hinanden uligt i mangt og meget. Den lille, magre Nils Poulsen med de skarpe træk var en stille, rolig mand af få ord, der krævede det gamle holdt i ære og hævd og ikke kunde lide, at børnene sagde «jeg»; de skulde sige «a», hvad derfor også de tre af sønnerne (Povl, Jens og Sigfred) bleve ved med. Han var jævn og ligefræm, uden stolthed og uden forfængelighed, men ikke uden en vis selvfølelse, hvad jo da også Spentrup, som vi have set, fik at vide. Han var meget nøjeregnende i småting, men i det store var han meget velvillig og tjænstagtig, en støtte både for sin egen og sin kones slægt. En ven kunde uden vanskelighed låne store penge af ham, så tid efter anden tabte han vel en ti- til tyvetusinde rdl. i lånte penge hos venner, og det uden videre at brumme derover; men han så meget nøje på en stump reb eller en nagle; ti det var hans mundhæld, at «den som ikke passer på skillingen, får aldrig daleren». Af hans vaner var den stærke tobaksrøgning den mest fremtrædende. — Hans kone var livsfrisk, sund og stærk, skönt meget halt. Hun var stærkbygget og meget fyldig, men flittig, virksom og dygtig. Hun var stoltere og ømtåligere end manden, vel også noget hæftigere; men desuagtet havde hun det rette greb på at tage ham, når han stundum selv kunde blive hidsig, så hun strags fik ham god igen. Hun havde «et skönt blik på livet og var en ret dannekvinde», afholdt og agtet af alle. Men hun var en praktisk kone og meget bestemt. Ligesom det nærmest var hende, der måtte rævse børnene, således nød hun også stor respekt hos sine folk; men, ligesom hendes mand kunde have sine karle i mange, mange år, således hun sine piger: sønnerne Povl og Jens kunne knap mindes, at hun havde flere end to sådanne: Lille-Maren og Store-Johanne. Mange hentede gode råd hos hende i sygdomme, og hun var manges vejleder og

trøster; hun havde en såre rund hånd og lod aldrig nogen fattig gå uhjulpen bort.

Nils Poulsen havde nys fuldendt en rejse i det nordlige Jylland, hvor han red fjorten dage omkring for at gøre indkøb af kreaturer og for at se til gamle venner. Søndagen d. 28. marts 1830 havde han som sædvanlig været i kirke, spist til middag, taget sig en times middagslur og drukket kaffe. Han gik da ud i marken, men var kun kommen et lille stykke ad vejen, der nu fører fra Rolsegård til Aldershvile, omtrent til det såkaldte Bjørnshoved. Da faldt han om på stien langs grøftevålden, med stokken i højre hånd og piben, som han holdt med venstre hånd, i munden. Han blev strags funden af en vejfarende mand, og hværken var han selv bleven kold endnu ej heller piben. Ingen oplivning vilde dog lykkes; han var død og blev død. I den ene side var han helt blå; sandsynligvis var der sprunget et blodkar, eller og han var ramt af en rørelse. Han blev kun lidt over sekstio år og syv måneder. ⁵/₁₅ 1829 havde han og hans kone løst kgl. bevilling for den længstlevende til at sidde i uskiftet bo og til samfrændeskifte. At hans kone overlevede ham i fire år, have vi alt set, og skulle fræmdeles yderligere se. Hun var sekstiet, da hun døde, og i hendes enkestand var hendes svåger L. Ostentfeld hendes lavværge.

De havde sammen fjorten børn (o: a. 1 — a. 14): elleve sønner og tre døtre (to gange tvillinger). De bleve alle hjemmedøbte, og tæt østen for Nörlund findes der en dejlig klar kilde, af hvilken vandet hentedes til deres dåb. Hun kunde stundum synes, at det var mange børn, Vorherre således gav hende, men hendes fromme moder sagde ikke forgæves til hende: «Du har ikke flere, end Gud under dig, og Gud sørger lige så vel for mange som for få»; og om de ord mindede hendes yngste syster ikke forgæves hendes datter Stine. Af børnene bleve dog kun seks våksne (fem sønner og en datter), men over de åtte børn, der døde små, lagdes der 1833 en fælles ligsten på Ravnkilde kirkegård. Den har deres navne, fødsels- og dødsdage samt den på hver enkelt gående sætning: «Set, elsket, savnet», hvorunder der står fire verslinier, som, når et par småting (vistnok skrivfejl) ere rettede, lyde således:

Om morgenen blomstrer den rose så rød,
og vandrerer henrykt den ser;
men dræbende insekt var skjult i dens skød:
om aftenen er den ej mer.

a. 1.) Dines Poulsen, $\emptyset$ på Nörlund 10. septb. 1800; eks. juris (bekv.) $^{24/10}$ 1822 (prakt. temm. vel $^{5/11}$ 1822), var så en tid skriver hos sin onkel, prokurator Lavrits Ostenfeld; konstitueret kgl. godsforvalter på Mejlgård $^{1/3}$ 1825, forflyttet herfra i samme egenskab til Silkeborg $^{1/5}$ 1828, fik tilståelse for rigtig aflagt regnskab som sådan $^{7/5}$ 1836; købte Allinggård i Svostrup sogn 1829, men sålgte den atter 1837; boede det næste par år i Ans; købte 1839 Kærsgårds mølle v. Silkeborg, som han sålgte 1856; flyttede samme år til Dinesminde, en hedelod fra Gødvad på syvti tdr. land, som han købte 1846 og siden bebyggede, men som kun stod for fire skæpper hartk.; blev sluttelig sindssvag, og var et år på sindssygehuset ved Århus, men udkreves i sommeren 1858; † på Dinesminde 4. jan. 1859; — * **Mette Marie Elisabet Demuth**, $\emptyset$ på Agentoftgård v. Randers 6. jan. 1821 (en datter af proprietær Kristian Frederik Demuth og Kirstine Holm); — foruden en valgdatter (c: **b. 1**) havde de fem børn (c: **b. 2** — **b. 6**):

b. 1.) Dinesine Kirstine Hornslet-Poulsen, $\emptyset$ i Kærsgårds mølle 5. jan. 1843; valgdatter; var et par år på Dalsgård hos sin farbroder Peter Poulsen; — * Gødvad 28. desb. 1863 **Georg Larsen** (en søn af skolelærer Jørgen Larsen og Ane Katrine Demant), $\emptyset$ i Nörrenørå $^{7/2}$ 1834, seminarist fra Jællinge seminarium 1860, organist og lærer i Silkeborg s. a., skolelærer i Hammel 1869; — de have haft børnene: 1.) **Jørgen Larsen** ($\emptyset$ i Silkeborg $^{30/4}$ 1865, † ssteds $^{1/5}$ 1865); 2.) **Marie Katrine Larsen** ($\emptyset$ ssteds $^{30/8}$ 1866); **Lydia Larsen** ($\emptyset$ ssteds $^{2/11}$ 1868); 4.) **Jørgen Larsen** ($\emptyset$ i Hammel $^{13/11}$ 1871); 5.) **Dines Hjalmar Larsen** ($\emptyset$ ssteds $^{13/11}$ 1873); 6.) **Ellen Kirstine Larsen** ($\emptyset$ ssteds $^{29/4}$ 1874); 7.) **Erik Frederik Larsen** ($\emptyset$ ssteds $^{2/8}$ 1876).

b. 2.) Nils Kristian Poulsen, $\emptyset$ i Kærsgårds mølle 12. jan. 1846; kom 1858 i huset hos sin faster på Skærso og gik i P. laCours kostskole på Margretelund; lærte landvæsenet på Kvelstrup 1860—64; gik næste vinter på Frederiksværk folkehøjskole; tilbragte sommerhalvåret 1865 i Skotland; underforvalter på Åkær $^{1/11}$ 1865— $^{1/5}$ 1867, på Kvelstrup $^{1/5}$ 1867— $^{1/5}$ 1868; soldat (gardist) 1868; købte Risagergård $^{1/4}$ 1869; — * Tved 7. avg. 1869 **Mette Sofie Poulsen** (en datter af hans farbroder J. R. Poulsen c: a. 4), $\emptyset$ på Kvelstrup 24. septb. 1840, † på Risagergård 15. jan. 1876; — de havde fem børn (c: **g. 1** — **g. 5**):

g. 1.) Erasmie Marie Dorte Poulsen, $\emptyset$ på Risagergård 1. juli 1870.

- g. 2.) Agnes Dinesta Poulsen, $\emptyset$ ssteds 12. avg. 1871.
 g. 3.) Jens Risager Poulsen, $\emptyset$ ssteds 31. avg. 1872.
 g. 4.) Sigfred Viktor Poulsen, $\emptyset$ ssteds 31. okt. 1874.
 g. 5.) Sofie Poulsen, $\emptyset$ ssteds 15. jan. 1876.

b. 3.) Dorus Teus Poulsen, $\emptyset$ i Kærsgårds mølle 29. novb. 1850, siden 1858 en plejesøn af farbroderen Povl Poulsen (o: a. 2); kom $\frac{1}{3}$ 1862 i P. laCours kostskole på Margrete-lund, men, da laCour strags efter døde, gik han 1862—65 i realskolen i Æbeltoft; kom så i gartnerlære i Silkeborg $\frac{1}{5}$ 1865, på Frisenborg $\frac{1}{5}$ 1867 — $\frac{1}{11}$ 1868, hos Olsen på Østerbro $\frac{1}{3}$ 1869, hos Fløystrup på Nørrebro $\frac{1}{3}$ 1870; elev på landbohøjskolen v. Kbhvn $\frac{29}{8}$ 1870, havebrugs-kandidat (1ste kar.) $\frac{1}{4}$ 1872; konst. assistent ved landbohøjskolen $\frac{1}{5}$ 1872; soldat 1873; arbejdede næste vinter hos J. G. Henderson & son i London; atter konst. assistent ved landbohøjskolen $\frac{1}{8}$ 1874, fast ansat $\frac{1}{10}$ 1874.

b. 4.) Dortea Poulsen, * sin fætter *Kristen Sofus Poulsen* (o: c. 4); se denne!

b. 5.) Ellen Kirstine Poulsen, $\emptyset$ i Kærsgårds mølle 11. febr. 1856; styrer efter sin svigerindes død huset for sin broder N. K. Poulsen.

b. 6.) Povl Jens Sigfred Peter laCour Poulsen, $\emptyset$ på Dinesminde 17. septb. 1857, lærte landvæsenet på Risagergård, Alstrupgård og Frederikkesminde 1872—76, elev på landbohøjskolen $\frac{1}{10}$ 1876.

a. 2.) Povl Poulsen, $\emptyset$ på Nörlund 17. febr. 1802, var stadig hjemme og hjalp fra tidlig tid sine forældre at styre gården. D. 12. jan. 1832 sålgte moderen Rolsegård (hvis bøndergods nu kun var 56 tdr. 1 sk. $\frac{1}{2}$ alb. hartk.) til sine sønner Povl og Jens (skøde $\frac{29}{1}$ 1832) med besætning og fækreaturer (undtagen to heste, seks køer og ti får) for 19,000 rbd. sølv og 9640 rbd. sedler, men hun skulde vedblive at have frit ophold på gården. Brødrene vedbleve at eje og drive gården i fællesskab og købte ligeledes 1839 Kvelstrup i fællesskab (skönt på den fik kun Jens skøde, hvornæst han $\frac{19}{1}$ 1844 tilskødede Povl sin halvdel af Rolsegård). Uagtet nu Povl boede på Rolsegård og Jens på Kvelstrup, uagtet de bægge vare gifte og bægge havde børn, og snart enkeltvis snart i fællig dreve en meget udstrakt handel både med gårdenes avl og med kvæg, især med stude, — vedbleve de dog i fuldeste forstand at have fuldstændigt sameje og fælles pengeskuffe, indtil de 19. juli 1865 skiftede med hinanden, altså i over en menneskealder. Men grunden til skiftet var nærmest den, at Jens

havde allerede en gift datter, og nu skulde også Povl have sin ældste datter gift. Povl beholdt Rolsegård, men havde forinden (1861—64) bygget sig Aldershvile på et par fæstegårdes mark i Knebel sogn samt på en hospitalsjord, som tidligere havde været dreven under Rolsegård, — og did flyttede han 1865. — * Hvilsager 14. marts 1840 **Ane Brendstrup** (en datter af Peder Brendstrup til Dalsgård og Bodil Sörensdatter), ∅ på Dalsgård 17. marts 1813, husjomfru hos Søndergaard på Brusgård $\frac{1}{5}$ 1831 — $\frac{18}{1}$ 1837. De have haft fem børn (∅: d. 1 — d. 5):

d. 1.) **Nils Poulsen**, ∅ på Rolsegård 12. juni 1841, gik i P. laCours kostskole på Margretelund 1852—55, dernæst i Thorups skole i Randers 1855—56; var så på herredsfoged Kampmanns kontor i Randers 1856—58, hvorpå han lærte landvæsenet i hjemmet; købte Asmusgården v. Århus $\frac{10}{1}$ 1866; — * Rolse 7. novb. 1866 **Ragnhild Marie Frederikke Lyngbye** (en datter af toldfuldmægtig Kristian Frederik Lyngbye og Anna Nilsine Kragh), ∅ i Nykøbing p. Mors 24. maj 1843; — de have fem børn (∅: h. 1 — h. 5):

h. 1.) **Anna Nilsine Poulsen**, ∅ på Asmusgården 10. avg. 1868.

h. 2.) **Povl Poulsen**, ∅ ssteds 28. juli 1870.

h. 3.) **Kristian Frederik Poulsen**, ∅ ssteds 12. avg. 1872.

h. 4.) **Minna Kristine Teodora Fernanda Poulsen**, ∅ ssteds 21. juni 1874.

h. 5.) **Karl August Poulsen**, ∅ ssteds 21. juli 1876.

d. 2.) **Petrea Bolette Poulsen**, ∅ på Rolsegård 13. jan. 1844; — * Rolse 7. okt. 1865 **Kristian Ludvig Hansen** (en søn af Jakob Ludvig Vauvert Hansen og Jane Margrete Mygind), ∅ på Frederikkesminde $\frac{22}{5}$ 1833, lærte landvæsenet i hjemmet; forvalter hos hofjægermester Schütte på Torstedlund og Nörlund 1849, hos Steinthal på Kyø 1851, hos Eckermann på Nørregård 1853; bestyrer af hovedgården Vår 1857, af Løvenholm 1861; forpagtede Rolsegård 1865; — de have børnene: 1.) *Povl Hansen* (∅ på Rolsegård $\frac{21}{7}$ 1866); 2.) *Teodor Ludvig Hansen* (∅ ssteds $\frac{9}{6}$ 1868); 3.) *Kristian Sofus Hansen* (∅ ssteds $\frac{26}{7}$ 1870); 4.) *Aksel Hansen* (∅ ssteds $\frac{3}{1}$ 1873); 5.) *Harald Oluf Ejnar Hansen* (∅ ssteds $\frac{19}{4}$ 1875).

d. 3.) **Teodor Poulsen**, ∅ på Rolsegård 26. jan. 1846, gik i Thorups skole i Randers, † ssteds 30. okt. 1861.

d. 4.) **Jensine Erasmine Poulsen**, ∅ på Rolsegård 3. juli 1848, † ssteds 21. apr. 1857.

d. 5.) **Lavra Eline Kirstine Poulsen**, ∅ på Rolsegård 27. jan.

1852; — * Rølse 7. apr. 1876 *Karl Avgust Lyngbye* (en broder til hendes broderkone), Ø i Nykøbing p. Mors $\frac{7}{11}$ 1850, stud. fra Viborg skole. (lavd.) 1868, filologisk kand. (havd.) $\frac{25}{1}$ 1875; lærer ved Fengers realskole i Århus $\frac{1}{8}$ 1875.

a. 3.) **Ellen Kirstine Poulsen**, Ø på Nørlund 2. juli 1803, † ssteds 22. okt. 1803.

a. 4.) **Jens Risager Poulsen**, Ø på Nørlund 11. sept. 1804, hjalp fra sin tidligste ungdom, allerede fra 1820, faderen med hans kvæghandeler og afløste ham sluttelig i disse, men styrede vinteren 1822—1823 Frederikkesminde for sin onkel L. Ostefeld; handlede også på egen hånd og drev særlig 1824—34, i fællig med Kristoffer Gleerup (s. side 87), Jens Gaardsø fra Sønderonsild og Jens Lavrsen fra Havnø, en meget stor handel med heste og kær; købte $\frac{2}{8}$ 1839 (skøde $\frac{26}{16}$ 1840) Kvelstrup med tilliggende gods af Nils Petersen på Isgård for 23,000 rbd. sølv. Hvorledes han i en menneskealder havde Rølsegård og Kvelstrup i sameje med sin broder Povl, er allerede fortalt under denne. Bortforpagtede 1873 Kvelstrup til sin yngste søn og købte sig selv en gård i Åby v. Århus, hvorhen han så flyttede; — * **Æbeltoft** 7. okt. 1836 **Erasmie Ørting** (en datter af købmand og konsul Nils Ørting og Mette Sofie Munck), Ø i Æbeltoft 27. jan. 1813, lærerinde hos præsten Gyldendals i Højrup v. Odense 1827—29, hos proprietær Pinds på Tustrup v. Randers 1832—35. — De have haft fire børn (o: e. 1 — e. 4):

e. 1.) **Dorte Poulsen**, Ø på Rølsegård 30. desb. 1837; — * Tved 7. okt. 1860 *Hans Gram Roedsted* (en søn af forpagter Nils Kristian Roedsted, der 1840 købte Borupgård og siden Edelslund, og Ellen Kirstine Aagaard, Nils Poulsens systerdatter, se s. 82), Ø på Rask $\frac{18}{7}$ 1835, købte 1858 Alstrup mølle i Rud sogn og senere en anden af Alstrupgårdene; opholdt sig vintrene 1875—76 og 1876—77 i Meran og Mentona for sin helbreds skyld; forpagtede $\frac{1}{8}$ 1877 tillige Katrinebjerg ved Århus; — de have haft børnene: 1.) *Elna Kirstine Erasmie Roedsted* (Ø på Alstrupgård $\frac{11}{11}$ 1864, † ssteds $\frac{21}{4}$ 1866); 2.) *Erasmie Sofie Roedsted* (Ø ssteds $\frac{21}{10}$ 1865, † ssteds $\frac{13}{4}$ 1872); 3.) *Jens Risager Roedsted*, Ø ssteds 6. juni 1868, går i Randers latinskoles realklasser; 4.) *Anna Povline Sigfride Petrea Roedsted* (Ø ssteds $\frac{10}{4}$ 1871).

e. 2.) **Mette Sofie Poulsen**, * sin fætter *Nils Kristian Poulsen* (o: b. 2), s. denne!

e. 3.) **Nils Poulsen**, Ø på Kvelstrup 11. febr. 1842, gik i

- P. laCours kostskole på Margretelund 1852—55; skriver hos prokurator Hee og herredsfoged Willemoes i Århus $\frac{1}{6}$ 1856—61; eks. juris (bekv.) $\frac{2}{2}$ 1863 (prakt. vel $\frac{7}{2}$ 1863); fuldmægtig på landsoverrettens justitskontor i Viborg $\frac{1}{4}$ 1864 — $\frac{1}{3}$ 1865, på Tyrsting-Vrads herredskontor $\frac{1}{11}$ 1865 — $\frac{1}{11}$ 1869, hos herredsfoged Faurschou (først i Mariager, siden i Randers) $\frac{1}{11}$ 1869; tillige medejer af en gård i Asfærg 1876; — * Kbhvn 22. novb. 1871 **Olivia Augusta Marie Albrechtsen** (en datter af møller Albert Ludvig Albrechtsen og Andrea Vibeke Møller), $\emptyset$ i Bispebjerg mølle v. Kbhvn 12. novb. 1850; — de have tre børn (o: i. 1 — i. 3):
- i. 1.) **Knud Albert Erasmus Poulsen**, $\emptyset$ i Randers 14. okt. 1872.
  - i. 2.) **Jenny Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 17. novb. 1873.
  - i. 3.) **Ellen Margrete Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 11. juni 1876.
- e. 4.) **Kristen Sofus Poulsen**, $\emptyset$ på Kvelstrup 22. septb. 1845, gik i Århus realskole 1857—62; lærte dernæst landvæsenet; var 1865 forvalter på Skærso, siden i hjemmet; gjorde 1866—68 tre kortere og længere rejser til England (London) og Skotland; forpagtede Kvelstrup af sin fader fra $\frac{1}{4}$ 1873; — * Knebel 10. juni 1873 **Dorthea Poulsen**, (en datter af hans farbroder D. Poulsen o: a. 1), $\emptyset$ i Kærsgårds mølle 26. jan. 1853, siden 1858 en plejedatter af sin farbroder P. Poulsen (o: a. 2); — de have haft tre børn (o: j. 1 — j. 3):
- j. 1.) **Astrid Poulsen**, $\emptyset$ på Kvelstrup 17. maj 1874.
  - j. 2.) **Jens Risager Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 9. marts 1876, † 11. marts 1876.
  - j. 3.) **Jenny Povline Povlsen**, $\emptyset$ ssteds 12. febr. 1877.
- a. 5.) **Sigfred Viktor Poulsen**, $\emptyset$ på Nörlund 6. febr. 1806, † ssteds 18. septb. 1807.
- a. 6.) **Jens Peter Poulsen**, den forriges tvillingbroder, $\emptyset$ på Nörlund 6. febr. 1806, † ssteds 19. septb. 1807.
- a. 7.) **Nils Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 17. marts 1807, † ssteds 22. febr. 1809.
- a. 8.) **Sigfred Viktor Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 27. marts 1808, † ssteds 27. maj 1808.
- a. 9.) **Ellen Kirstine Poulsen**, om hvem mere i det følgende.
- a. 10.) **Nils Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 6. marts 1811, † ssteds 30. marts 1813.
- a. 11.) **Dødfødt tvillingbroder til den forrige**, $\emptyset$ 6. marts 1811.
- a. 12.) **Mette Johanne Poulsen**, $\emptyset$ ssteds 6. okt. 1812, † ssteds 24. marts 1813.

a. 13.) **Sigfred Viktor Poulsen**, Ø på Nörlund 3. juli 1814, blev, fjorten måneder gammel, tagen i huset af sin moster Kirsten Dinesdatter (se s. 87) på Rørbækhovgård og tilbragte her hele sin barndom; lå i Mildsted 1830—31 for at lære tysk osv.; lærte landvæsenet hos sin onkel L. Ostenfeld på Kristianslund 1831—32; forvalter på Havnø $\frac{1}{6}$ 1833 — $\frac{1}{5}$ 1848, forpagter af Gl.-Viffertsholm 1848—61, af Smörup præstegård 1861 — $\frac{1}{8}$ 1874; arvede Rørbækhovgård efter sin moster og plejemoder $\frac{23}{11}$ 1869 og flyttede did $\frac{1}{8}$ 1874; opbyggede og ombyggede lidt efter lidt den gamle gård; — * Brorstrup 24. febr. 1863 **Ane Marie Vest** (en datter af skrædder, senere politibetjent Jens Vest og Kirsten Marie Nielsen), Ø i Fjældsted v. Hobro 23. febr. 1821, styrede fra 1848 hans hus, først på Viffertsholm, senere i Smörup; — ingen børn.

a. 14.) **Peter Johannes Poulsen**, Ø på Nörlund 21. septb. 1815; var indtil dåbsfæstelsen halvsjette år i huset hos skolelærer Høgh i Torsager; gik $\frac{1}{7}$ 1830 — $\frac{1}{5}$ 1831 i skole i Husum for med det samme at lære tysk; var $\frac{7}{8}$ 1831 — $\frac{5}{8}$ 1834 på justitsråd Rejersens kontor i Randers; eks. juris (bekv.) $\frac{6}{11}$ 1835 (prakt. vel $\frac{18}{11}$ 1835); forvalter hos sin onkel L. Ostenfeld på Kristianslund 1836; fik fuldmyndighedsbevilling $\frac{5}{5}$ 1838; godsforvalter på Gammelestrup 1837—47; havde som sådan en fæstegård i Liltved; købte en gård i Allestrup, Vejby sogn, 1842; købte Dalsgård i Hvilsager sogn 1846; valgt 1847 til stænderdeputeret for 9de distrikt af Jyllands mindre landejendomsbesiddere og mødte som sådan i Viborg 1848; — * 1.) Favsing 5. jan. 1841 **Ane Marie Frederikke Brandt** (en datter af præsten Kristen Brandt i Favsing og Avning og Mette Pind), Ø i Favsing 30. novb. 1814, † på Dalsgård 13. marts 1872; — * 2.) Hvilsager 11. apr. 1875 **Nikoline Juliane Johnsen** (en datter af sognefoged Kristen Johnsen og Frederikke Ehrenreich), Ø i Gelsing 22. novb. 1848. — Havde i sit første ægteskab ti børn (o: f. 1 — f. 10) og i sit andet en søn (o: f. 11):

f. 1.) **Nils Kristian Brandt Poulsen**, Ø i Liltved 3. novb. 1841, lærte landvæsenet på Skærso $\frac{1}{5}$ 1858 — $\frac{1}{5}$ 1859 og på Førslevgård $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{11}$ 1859; siden forvalter i hjemmet til $\frac{13}{8}$ 1864, da han blev soldat; styrede så Odder præstegårdsavling for sin fætter Nils laCour (o: i. 4); opholdt sig de følgende tre, fire år på Dalsgård som sin faders forvalter, men handlede samtidig på egen hånd med kreaturer; købte Stærkærgård v. Bjerringbro $\frac{1}{8}$ 1869; — * Gerning 16. maj **Dortea Marie Jensen** (en datter af murmester Jens Kristian Axelsen og Ane Marie Larsdatter),

Ø i Højen, Hune sogn, 28. septb. 1836; — de have haft tre børn (o: k. 1 — k. 3):

k. 1.) Ane Marie Frederikke Poulsen, Ø på Stærkærgård 17. septb. 1873.

k. 2.) Marie Kristine Poulsen, Ø ssteds 19. novb. 1874.

k. 3.) Emilie Dortea Poulsen, Ø ssteds 19. desb. 1875, † ssteds 9. jan. 1876.

f. 2.) Metty Dortea Poulsen, Ø i Liltved 3. juni 1843, † ssteds 27. febr. 1846.

f. 3.) Kristian Kristen Scheel Poulsen, Ø ssteds 19. maj 1845, † ssteds 27. febr. 1846.

f. 4.) Kristen Teodor Poulsen, Ø i Liltved 20. juli 1846; gik 1856—61 i P. laCours kostskole på Margretelund; lærte landvæsenet et par år i hjemmet; var i mellem-tiden (1863) et år på kontoret hos landinspektør Kidder i Randers; gik vinteren 1864—65 på Frederiksværk folkehøjskole; lærte så et halft år landvæsenet på Kvelstrup; derpå forvalter hos sin fader til ^{29/5}1868; soldat (gardist) 1868; avlsforvalter på Rosenholm 1869—72; købte Frederikshøj v. Ålborg ^{12/1}1873; — * Hvilsager 28. marts 1873 Nikoline Henriette Emilie Brandt (en datter af møller Kristian Frederik Brandt, siden ejer af Egensekloster, og Oluffa Rudebeck), Ø i Blåkilde mølle 20. desb. 1846; — de have datteren:

l. 1.) Anna Oluffa Poulsen, Ø på Frederikshøj 4. marts 1874.

f. 5.) Metty Katinka Poulsen, Ø på Dalsgård 10. maj 1848, † ssteds 19. apr. 1853.

f. 6.) Jenny Povline Poulsen, Ø ssteds 29. okt. 1850, † ssteds 13. febr. 1851.

f. 7.) Jørgen Povl Frederik Poulsen, Ø ssteds 7. febr. 1852, † ssteds 13. marts 1853.

f. 8.) Lavra Kirstine Poulsen, tvillingsyster til den foregående, Ø ssteds 7. febr. 1852, † ssteds 16. jan. 1853.

f. 9.) Jenny Charlotte Amalie Poulsen, Ø ssteds 14. marts 1854; har stadig levet i hjemmet.

f. 10.) en datter, Ø og † ssteds udøbt 2. jan. 1856.

f. 11.) Povl Frederik Sigfred Poulsen, Ø ssteds 7. marts 1876.

7. Lars laCours ungdom.

Efter at vi kortelig have skådet de slægter, af hvilke «Lars og Stine» vare rundne, vende vi os nu til dem selv.

Lavrits Ulrik laCour var født i Odder tirsdagen d. 6. april 1802 og blev dagen efter hjemmedøbt, hvorpå dåben kundgjordes i kirken onsdagen d. 19. maj. Kirkebogen nævner ikke hans faddere, men rimeligvis blev han båret til dåben af madam Lisberg i Holme, og krigsråd Møller var vistnok en af hans andre faddere. — For sine «nærmeste» begyndte han i sine allersidste dage «en kort skildring af, hvorledes det religiøse liv i tidens løb er kommet til at udvikle sig hos mig»; og denne skildring skulle vi i det følgende stykkevis udskrive.

«Da jeg var syv år gammel, kom jeg på grund af min faders død ud af barnehjemmet og kom da til et par inderlig gode folk for af dem at opdrages, folk, som mine forældre havde stået i et venskabeligt forhold til, men som egentlig ikke kendte til børneopdragelse, og som, skönt de mente mig det på det bedste, dog, efter den tids skik, toge opdragelsen temmelig alvårlig, navnlig manden. De havde endnu dengang selv ingen børn og havde desårsag ikke rigtig lært betydningen i at agte på det barnlige gemyts ejendommelighed. Jeg var fra barndommen af godmodig og bly af gemyt, var derhos rask i mine bevægelser, havde gode kræfter og tog med liv og lyst del i al forefaldende leg og lystig kvimmers; men jeg var derhos noget ubetænksom, en svaghed, der, ifølge min livlighed — eller, som man gerne kaldte den, vildhed — ofte gjorde, at jeg forløb mig og pådrog mig straf, der ifølge datids strængere opdragelsesmåde ofte faldt lidt hård. At jeg blev straffet, når jeg indså at have fejlet, fandt jeg mig med resignasjon i; derimod smærtede det mig meget, når jeg blev straffet for noget, hvori jeg følte, man gjorde mig uret, hvorunder navnlig hørte, når man vilde tillægge mig mangel på flid til at læse mine leksier, hvad i regelen aldrig var tilfældet — men tungnæm til at lære udenad på ræmse var jeg —, eller man beskyldte mig for ligegyldighed og slet tænke-måde. Jeg ved blandt andet, at jeg i regelen søgte i henhold til Balles lærebog, hvor det hedder: «hvo, som ved sin herres villie, men ikke bereder sig på at gøre derefter, skal straffes meget, da derimod den, som ikke ved den, men alligevel har forset sig, skal straffes mindre,» — at

holde mig denne lære efterrettelig, idet jeg da betragtede min plejefader som denne «herre». Imidlertid blev til mit store held følgen af behandlingen, jeg nød, denne, at jeg, da jeg i min trængsel ingen anden havde at ty til om trøst, kom til at søge hen til alles Gud og fader og lærte derved allerede som en ni, ti års dreng at bede med en inderlighed, som jeg med beklagelse ofte i en modnere alder har måttet savne. Jeg kom således allerede fra barndommen af til at søge Herren, og kom som en følge deraf — uagtet en meget tarvelig religionsundervisning, mest bestående i at lære på ræmse — til at tænke lidt over det gudsord, jeg læste, navnlig over pligterne og sædelæren, som jeg da søgte at rette min vandel efter, for så vidt naturen ikke stundum tog magten og førte mig på afveje, noget, der, mine gode forsætter uagtet, vel nok skete oftere, end ønskeligt kunde være.

«Imidlertid fik jeg ikke af min religionslære fat på troen og dens sande betydning, skönt jeg med barnlig tillid til sandheden i Guds ord ingenlunde påtvivlede læren om Jesus Kristus samt om hans lidelse og død, menneskene til frelse; men, da jeg som barn ikke følte noget egentligt tryk af synden, så fornam jeg heller ikke nogen virkelig trang til frelse; og, da ingen åbnede mit øje for, hvad troen var i sit rette indhold, så gik den mig så at sige upågtet forbi; ti den smule død kundskabstro, jeg så løselig havde fået fat på, blev helt fortrængt af pligt- og gerningsvæsen. — Imidlertid blev jeg konfirmeret og kom strags derefter som et temmelig samvittighedsfuldt ungt menneske, med sans for mine pligter, til landvæsenet. At jeg efter det liv, der var blevet udviklet i mig, måske mere dreves af pligtfølelse i trædom end af kærlighed, tør jeg ikke benægte, skönt jeg ellers var velvillig af hjærte. Jeg kom imidlertid som landvæseneselev i lære sammen med flere unge mennesker, alle ældre og af langt friere tænke-måde end jeg; og, da jeg fornam, at de som ældre havde mere livserfaring i mange retninger end jeg, så kom jeg i visse måder til at se op til dem og måtte finde mig i stundum at blive gjort nar ad for min (som man kaldte det) hellighed. Følgen af denne omgang blev da, at jeg i tidens løb påvirkedes således, at min moralitet led derunder, så den tabte i sit indre væsen. Jeg kom da blandt andet til også at skulle være klog og til i tidens løb mere og mere at ville sætte forstanden på højsædet, så jeg gjerne vilde forkaste al lære, når den ikke harmonerede med min indre

følelse og efter mit begreb ikke passede ind under naturens love. Jeg kom derved til gånse at ville fornægte min kære Jesus som gud og frelser; det forekom mig urimeligt, at han som menneskefødt af en kvinde kunde være gud; jeg betragtede ham derimod som et ualmindelig vist, retskaffent, veltænkende, kærligt og dydigt menneske, hvis rene, skønne sædelære jeg ikke kunde andet end billige. Heller ikke kunde jeg komme afsted med læren om den treenige Gud — tre personer i én gud —; især blev mig den velsignede Helligånd tilovers. Derimod kunde jeg ifølge det vidnesbyrd, der lå i naturens og verdens vise styrelse, ingenlunde påtvivle, at der var en almægtig, alvis, retfærdig, kærlig og hellig Gud til, der styrede og regerede alt. Følgen af, hvad der således havde udviklet sig hos mig, blev da denne, at jeg til rettesnor i livet kom til, i forbindelse med en større frihed i tænke- og handlemåde, at danne mig en egen religion, i hvilken de ti lovens bud i forbindelse med den kristelige sædelære, som i sin rene, kærlige ånd tiltalte mig meget, kom til at udgøre indholdet. Til denné selvavede religionslære holdt jeg mig i mange år, og, før der skete nogen egentlig forandring, havde jeg gennemgået adskillige livsstadier.» —

Til denne indre livshistorie, dette åbne, jævne og ærlige skriftemål af den gamle mand, skulle vi — næst at fræmhæve det aldeles enestående i, at han således roste sig selv eller sine ævner, et stærkt vidnesbyrd om, at han under nedskrivningen har været så fyldt af taknæmlighed mod Vorherre, hvis kraft og nåde han sporede i hele sin livsførelse, at han måtte lægge alle hensyn til side for kun at vidne — næst dette skulle vi tilføje nogle korte bemærkninger om hans rent ydre liv.

Han var så svag og ussel, da han kom til verden, at ingen troede, han kunde leve. Sine døbenavne fik han efter sin moders moster, Ulrikke Bang, og dennes mand, passkriver Lavrits Leth, hos hvem moderen jo havde tilbragt et par år i København. — Han var som lille dreng meget hengiven til kårtspil, men hans fader vidste at helbrede ham: han bød ham en hel dag fra morgen til aften spille kært; ingen i huset måtte vægre sig ved at spille med ham; den ene kunde gærne afløse den anden, men Lars skulde uden afbrydelse blive ved. Det hjalp: fra den tid plagede han aldrig nogen med kårterne. På Rodstens-eje fik han dog ny øvelse i kårtspil, da han her næsten hver aften måtte spille med den gamle fru Weinigell. —

Povl Møller havde dengang endnu ikke skrevet: «Der er kræfter i det danske brød»; men tante Worm vidste det længe forinden. Derfor holdt hun alle børn, sine egne og andres, til at spise dygtig rugbrød til maden. Og det blev hun ved med livet igennem. Hendes børnebørn måtte endnu stadig høre, at «Lars havde været en rar, lydig dreng» i dette stykke, men derfor var han også bleven en sund og kraftig mand. Og han holdt stadig fast ved den lære, han tidlig havde næmnet: først i slutningen af femtjerne nægtede hans tænder ham den nydelse at spise en udhulet endeskive med ost til.

Han var næsten halvåttende år, da han mistede sin fader, og, samtidig med at kammerjunker Voss på Rodstenseje tog hans ældre broder Holger til sig, kom han selv i huset hos forpagteren sammesteds, Voss's svåger, krigsråd *Hans Kristian Møller* og dennes hustru, *Ditlevine Voss**), der bægge hørte til forældrenes kæreste og jævnligste omgangskreds. Men her fik han til sovekammer et loftsværelse og måtte om aftenen gå op på dette uden lys og uden følgeskab, over et stort loft. Det var den sværeste prøvelse for den lille dreng, der hidtil havde ligget sammen med sine brødre, nær ved sine forældre; og mod sin store angst kunde han kun kæmpe ved at bede ivrig til Herren. — På Rodstenseje havde han sammen med Holger fælles lærere, først (indtil høsten 1810) Lavrits Jordhøy († som præst i Sæby 1845), dernæst en Obel (Palæmon Fogh O.? «som siden blev præst i Vendsyssel»?) og endelig Povl Emil Hansen († som præst i Lundum og Hansted 1858). Da Hansen maj 1813 blev kaldet til res. kap. hos amtsprovsten i Görding o. fl. herreder, tog han Holger med sig til Ribe og dåbsfæstede ham her 1815; Lars kom derimod (et års tid?) i et slags realskole i Århus, hvor han dog savnede

---

*) H. K. Møller var ifølge sønnens opgivende født i Skægs mølle v. Ratlovsdal 2. febr. 1776 (ifølge et jærnkors på graven skulde han være født $\frac{1}{4}$ 1776, men ifølge kirkebogen blev han døbt $\frac{20}{3}$ 1776); eks. juris 1797, godsforvalter på Rodstenseje, som han tillige havde i forpagtning 1805—14; under krigen 1807—14 kystbefalingsmand, hvorfor han blev krigsråd; ejede Favrgård ved Odder 1809—23 og tillige hovedgården Østergård 1814—21; blev så godsforvalter på Scheel og siden på Gammelstrup; forpagtede Marselisborg 1828; † ssteds $\frac{4}{1}$ 1838. — Margrete Magdalene Dillevine v. Voss (datter af kammerherre, oberst J. G. v. Voss og F. S. v. Pentz, en slægtning af fru Weinigell) var født i Frederits $\frac{24}{6}$ 1779, * Rodstenseje $\frac{30}{9}$ 1808, † på Marselisborg $\frac{13}{4}$ 1834. — Deres første levende barn, en datter, blev født $\frac{31}{12}$ 1809; senere fulgte der flere.

landluften og blev sygelig. Han toges da atter ud af skolen og vendte tilbage til Rodstenseje, hvorfra han kort efter flyttede med Møllers til Østergård. I dennes sognekirke, Tulstrup kirke, dåbsfæstedes han 21. apr. 1816 i sin moders og sin yngste helbroders nærværelse; men det var særlig Rasmus Gjeding Müller («Sorte-Ras» kaldet), præst i Astrup, Tulstrup og Hvilsted, som havde forberedt ham dertil, og vist næppe havde gjort det med sønderlig alvår eller værdighed. — Krigsråd Møller var en af hin tids mest agtede landmænd og i øvrigt en dygtig og hæderlig mand. Det var under hans øjne og ved hans hånd, at Lars lærte landvæsenet, og det var vistnok for så vidt meget heldigt; men husliv kendte han kun lidet eller intet til på Østergård. Der var en del andre landvæsenslæringer, «alle ældre og af langt friere tænke måde» end han. Dem måtte han omgås og desuden gårdens karle. Det kan imidlertid vel være, at han her udviklede den ævne, som dog vistnok var ham medfødt, til at omgås med det menige folk, og som blev en af hans særlig fræmtrædende ejendommeligheder, i det han i al ydmyghed og kærlighed gjorde den erfaring, at han og det vare dannede af selvsamme skrøbelige ler. Vi skulle dog ikke glemme, at en mindre fordomsfri og sandhedskærlig ejendommelighed vilde kunne vundet det modsatte udbytte af den selvsamme lærdom. — Møllers ældste datter, der var henved åtte år yngre end han, siger, at han «i sin opvækst var munter og sang og morede os syskende med lege og fortællinger. Også var han særdeles dygtig til at strikke og kunde en vinteraften strikke en hel strømpefod» (hvorfor han nok også en tid lang forsynede det meste af huset med strømper). En jomfru Haderup, der var i huset hos Møllers, roste sig langt senere af at have været hans lærerinde i strikkekonsten; jeg skulde dog mene, at han har lært den i hjemmet ligesom vi andre, men nok muligt, at hun kan have sat kronen på hans lærdom. — Også mekanikken sysselsatte i høj grad hans tanker: han lavede således som knøs en ejendommelig hævert, der skulde være et «perpetuum mobile» (et evighedsværk), og, løste han end ikke en uløselig opgave, gav han dog uforkastelige prøver såvel på sin tænksomhed og sindrighed som på sin seje udholdenhed. Lignende opgaver sysselsatte ham endnu langt senere, og selv som ældre mand arbejdede han jævnlig og ivrig på at løse nu en nu en anden opgave, såsom på at dele vinkelen i tre lige store dele. — Til krigsråd Møller og hele hans hus vedblev han igennem hele sit liv at føle

sig i en stor taknæmlighedsgæld, hvilken han på mange måder søgte at afbetale, da det var gået tilbage for krigsråden. Også opkaldte han sin tredje søn efter bægge sine afdøde plejeforældre.

Vi skulle fortsætte hans livsførelse med hans egne ord, men vi må stadig mindes, at det egentlig kun er sin religiøse udviklingshistorie, han har villet give. Vi kunne derfor ikke undres, når han om alt andet fatter sig i den største mulige korthed.

«Efter at jeg fra mit fjortende år havde lært landvæsenet, overtog jeg atten år gammel bestyrelsen af min stiftfaders præstegård i Lyngby, som jeg forestod i halvfjerde år. Derpå var jeg forvalter på Rugård i halvandet år, havde Hyllested præstegård i forpagtning i et år, og købte derefter, uden så at sige at eje noget, i kompagni med forvalter Hansen på Rugård, Skærsø og Frederikkesminde samt Dråby sogns konge- og kirketiende. Efter at to år vare forløbne, hævdede vi kompagniskabet og delte ejendommen, af hvilken Hansen fik Frederikkesminde samt Holme bys tiender, og jeg beholdt det øvrige, i hvilket jeg derpå fik min broder Holger til kompagnion.»

Denne korte fræmstilling skal jeg efter ævne udfylde.

Det gik stærkt tilbage for Møller på Østergård, så han i alle måder måtte indskrænke sig; væsentlig derfor kom Lars tirsdagen d. 2. maj 1820 fra ham til Lyngby for at overtage styret af præstegårdens avling, der tidligere var dreven af avlskarlen; ti selv havde fader liden eller ingen forstand på landbruget. Nu overtog Lars styret, men det lå i hans natur, at han altid arbejdede med som fuld karl. Jeg mindes godt, hvor tit jeg som tilskuer har fulgt ham, når han enten mejede eller såede, kørte ind eller stak op, eller når han styrede harven eller ploven. Det gik stadig med liv og lyst. Han var en stærk tobaksrøger og gik altid med en lille tråpibe i munden; trak hestene da ikke ploven villig nok, kastede han jævnlig under spøg piben efter dem, og samlede den så atter op af furen, når han med ploven kom forbi den. — Jeg har gennemgået faders indtægts- og udgiftsbog for 1820 og de følgende år; jeg ser da, at Lars ligesom vi andre børn i hjemmet fik husly, føde, klæder og nu og da nogle lomme- penge, men, så underligt det synes, har jeg ikke kunnet opdage fjærneste spor af, at han fik nogen fast løn. Derimod lånte han $\frac{2}{6}$ 1821 sin stiftfader tohundrede rbd. sølv, af hvilke han i de følgende år modtog ti rbd. renter årlig.

Hvorfra havde han disse penge? Mon det var hans fædrene-arv? — Som jeg allerede har fortalt, blev på skiftet efter faderen hver af de fem sønners arvelod sat til 1000 rbd. navneværdi, fordi gården var regnet til 8000 rbd. Den blev også sålgt for 8800 rbd. til Gert Ditlev Møller (en ældre broder til krigsråden), som strags udbetalte (5000 rbd.?) af købesummen, men måtte desuagtet atter gå fra handelen ifølge et forlig, som han sluttelig indgik med boet. Gården blev da sålgt påny, men for en meget lavere pris: præsten Wormslev købte den på avksjonen $\frac{7}{2}$ 1820 til sin datter, præsteenken Marie Kirstine Bastrup, for 2010 rbd. Forinden havde den ældste søn, Peter, fået sin arv udlagt, på hvilken han dog tabte det allermeste, da krigsråd Møller ikke kunde svare ham, hvad han skulde; men det vedkommer os ikke her. Nu blev ved kgl. bevilling af $\frac{15}{7}$ 1820, «da alle vedkommende dertil havde givet sit samtykke», de andre fire sønners arv, 4000 rbd. navneværdi, omsat til 2000 rbd. sølv*). Hver af dem skulde altså have 500 rbd. sølv. Var det af disse femhundrede, at Lars lånte sin stiffader de tohundrede? Jeg kan ikke vide det, men jeg må mene det, da jeg ikke kan skønne, at han allerede selv kunde have tjænt sig denne formue. Ti vel ved jeg, at han $\frac{11}{18}$ 1821 fik ti $\frac{1}{2}$ af fader til fem potter sennep; og jeg ved tillige, at han for egen regning af bønderne lejede tofter og vænger, som han dyrkede med kartofler, ved hvilke han om vinteren fedede en tolv, fjorten gamle køer, som han indkøbte i høsten og fik opstaldede i præstegården; men selv af denne virksomhed kan jeg vanskelig tro, at han, fjorten måneder efter at han kom til Lyngby, kan have lagt tohundrede rbd. tilside, og det på en tid, da et lispund godt kød kun kostede en rbd. Mens moder i sin have dyrkede et slags små violette kartofler, som jeg hverken før eller siden har set, samt de såkaldte sukkerkartofler, gjorde han i marken prøver med himmelbyg og andre lignende sager; men det har dog næppe heller kastet stort af sig. — Han arbejdede stærkt og havde derfor altid en god madlyst; især havde han en stor kærlighed til brødskorper, pandekager og marv; men hverken i mad eller drikke var han overdådig. Ifølge et væddemål med husjomfruen, Grete Kaalund, spiste han rigtignok engang 50 æbleskiber (han havde forinden fastet hele formiddagen),

*) En tilsvarende omsætning fandt ligeledes sted med faders egne fire yngste sønners arv, der heller ikke endnu var udbetalt.

og væddemålet vandt han, men lovede også højt og dyrt, at på slige ting skulde han ikke anden gang indlade sig. Ej heller mindes jeg nogensinde at have set ham nyde spiritus til umåde: — At han var en ivrig og dygtig jæger (dog næppe så ivrig som Holger), har nærmest med hans adspredelser at gøre; ligeledes, at han var en ivrig danser og dansede udmærket smukt og godt, samt at han heller ikke stod tilbage i svømmekonsten*) så lidt som i nogen anden kraft- og smidighedsidræt, hvad enten det nu gjaldt at klatre, entre, springe, løbe, slå hjul eller hvad som helst.**) Kraftig, smidig og utrættelig som han var, havde han i det hele sit legeme i et sjældent mål til sin fulde rådighed. — Han var nu fuldt udvåkset, og med sit lyse hår, sin høje pande, de milde blå øjne, den fint krogede næse, den lille mund, den skiftede hage, den friske hudfarve og det tynde, sparsomme skæg, som hværken kunde eller vilde skjule et par skælmske smilehuller, med den ranke kraftige vækst, lidt over mellemhøjde, ikke for svær og ikke for spinkel, og med den lette, friske holdning var han — især set fra venstre side — et mere end almindelig smukt ungt menneske, der drog manges øjne på sig, især af de kvindelige. Damerne vilde knap synes, at noget hal duede, når ikke «den smukke laCour» var med. Når hertil føjes hans sindighed og rolighed, hans beskedenhed, ja ret egentlig blyhed, hans usvigelige ærlighed og sandhedskærlighed, der jævnligen spillede over i en barnlig troskyldighed (han anede ikke altid, at en spøg kun var spøg), var det intet under, at han noget nær var alles yndling.

Men der er andre begivenheder at mærke fra Lyngby.

Fastelavnssøndag d. 17. febr. 1822 rejste der sig en våldsom ildebrand i Albøge, som varede fra kl. 7 aften til kl. 1 om natten og lagde tre gårde, ni huse og lejebygninger, degneboligen og den smukke nye skole i aske. Naturligvis ilede også Lars derover, og derom vare alle enige, at man nærmest kunde takke ham for, at ilden ikke greb endnu videre om sig. Han ledede slukningen, og med livsfare sad han på rygningen af et brændende hus, indtil det så godt som styrtede sammen under ham; men ved Guds nåde hjalp hans smidighed og kraft ham uskadt derfra. — Det

*) Ikke des mindre havde hans kræfter nær engang svigtet ham, da han tillige med Holger svømmede frem og tilbage over Kolind sund.

***) Da Eline Poulsen (c: d. 5) blev døbt (1852) spillede han om eftermiddagen endnu langbold med ungdommen; og dengang havde han dog allerede fyldt de femti.

ligner den tyveårige yngling, at, da der var tale mellem de ikke-brandlidte om, at de vilde se at skaffe ham medallien for ædel dåd (hvad de dog vel næppe vilde have kunnet), afværgede han strags dette forsøg; og, da de så vilde indrykke en taksigelse til ham i bladene, afværgede han ligeledes dette. Men, hvad der næsten er endnu mere mærkeligt, hværken hans kone eller børn vidste det allermindste om denne hans hædersdag, før jeg lejlighedsvis for en seks, syv år siden kom til at fortælle dem det. Så lidt talte han om sig selv, eller om hvad han selv havde gjort. — En senere, noget lignende begivenhed kunde dog have fristet ham til at gøre en sammenligning. I desb. (1833?) var der nemlig ildebrand i Stubbe. Her var det også ham, som ved sin raskhed fik ilden stanset, efter at et par gårde vare brændte. Men han fik kun skam til tak, da den mand, hvis gård havde været den mest udsatte af de reddede, blev snydevred, fordi han nu gik glip ad forsikringssummen, hvis beløb ikke lidet oversteg bygningernes værdi.

Tre uger efter branden i Albøge, mandagen d. 11. marts 1822, havde vi den våldsømste orkan, som dette hundredår hidtil har kendt. Dens ødelæggelser vidt og bredt vedkomme os ikke her, men også i Lyngby blæste flere huse om. At præstegården slap, som den slap, skyldtes vistnok tildels den gode hjælp fra seminariets mange elever, men Lars var ikke den mindst virksomme. Næste dag var det endnu en rask storm, og man måtte vedblive at lægge tunge ting på mønningerne, for at ikke tagene skulde ryge bort. På en af husrygningerne lå Lars, og jeg havde — med eller uden tilladelse, det mindes jeg ikke — arbejdet mig op ad stigen til ham. Da tog et våldsomt vindstød fat i mig, og den elleveårige purk havde sagtens tumlet ned på borggårdens stenbro, hvis ikke hans ni år ældre broder havde taget et kraftigt tag i ham.

Næste vår drog fader til sit nye embede i Fakse. Kun Lars ledsagede ham derover, ti den øvrige familie kom først en måned senere. Vejen lagdes over Århus, Kalundborg og København til Fakse, hvor Lars blev fra 15. til 28. april og ordnede i dette mellemrum præstegårdsavlingens bortforpagtning på et år. Denne avling, omtr. hundrede tdr. land, lå dengang spredt på 54 (*femtifire!*) steder, eftersom Fakse bys jorder endnu ikke vare udskiftede, men lå endog i fællesskab med Stubberup bys. — Lars kom allerede igen d. 13. avg. og blev i Fakse til d. 1. okt. I denne tid opmålte han jorderne og gjorde magelæg med bønderne både

i Fakse og Stubberup, så fader fik omtr. tyve tdr. land samlet udenfor præstegårdens have; dem skulde han så selv drive, og alt det øvrige bortforpagtedes atter til fire af byens gårdmænd. «Denne akkord synes fordelagtig og bekvæm; gid det samme stedse må findes og erkendes i framtiden!» skriver fader i sin dagbog; og jeg ved ikke rettere, end at både han og alle de øvrige vedkommende stadig vedbleve at finde sig tilfredse ved den ordning, Lars havde truffet.

Ved afskeden i april fik han følgende hilsen af sin stiftfader: «Når du, min gode Lavrits! som kyndig og driftig landmand vedbliver at udføre det arbejde, Forsynet betror dig, med ufortrøden og uegennyttig flid; når du under dit arbejde i naturens store have stedse med ærbødighed og taknæmlighed mindes om naturens algode og almægtige herre; og når du ved dette minde stedse agter din flids fræmbringelser som Guds gave og, ved at agte dem således, opmuntres til at anvende dem for dig selv og andre med samvittighedsfuldhed og orden; når du i al din gerning stedse omgås redeligen med alle og retsindigen med dem, der arbejde for dig, og beflitter dig på kristelig nøjsomhed og tillid til Gud; når du således vedbliver at gå din vej fræm i verden rolig og trolig, redelig og fredelig: da vil Guds bifald og gode menneskers kærlighed og agtelse og overmænds yndest og undermænds hengivenhed vorde din glade lön, indvårtets tilfredshed og huslig lykke vorde din herligste ejendom, og gavnlig virksomhed befordre din legemlige sundhed. Og alle disse livets dyrebare goder tilønskes dig med hjærteligst oprigtighed af din kærlige fader.» — Sjælden gik et varmt ønske fuldstændigere i opfyldelse: han fik alt, hvad der ønskedes og — endnu meget, meget mere.

I øvrigt styrede han endnu i nådensåret Lyngby præstegård for sin stiftfader, hvem vintersæden jo tilhørte. Han havde da tillige græsningen samt staldrum til sine kreaturer. Men dem købte han stundum langvejs borte og var da slet ikke for fin eller for fordringsfuld til selv at være driver. Således så man ham engang drive nogle køer, han havde købt, fra Århus til Lyngby. Det kunde lønne sig dengang, da pengene vare så knappe, men desuagtet var der ikke mange unge herrer, som jo agtede det dybt under sin værdighed. I det mindste de ældre og fornuftigere mænd priste ham dog lydt, at han hævdede sig over slige fordomme.

Da nådensåret i Lyngby var omme, blev han i novb.

1823 forvalter på Rugård hos den dygtige og højt ansete overkrigskommissær Ingerslev. Her var han i halvandet år, til maj 1825, da han forpagtede præstegårdsavlingen i Hyllested af sin fætter og formynder Peter Worm. — Kristen Kaysen i Stubbe tjænte som karl på Rugård, mens Lars var forvalter der, og vidner, hvad der er rimeligt nok, at Lars kom ypperlig ud af det både med ejer og folk, ja at Ingerslev jævnlig betroede ham at rejse både til det ene og andet marked for at sælge heste og kvæg. Ligesom i Lyngby drev han også her stærkt på kartoffelavlens og lejede dertil egne jorder. Det samme havde hans femtenårige broder Karl gjort, mens han gik i skole hos Worm i Hyllested; men, da han i våren 1824 forlod denne for at drage til Fakse, sålgte han sine tre sidste tønder læggekartofler til Lars. — Sören Povlsen i Hyllested «tjænte sammen» med Lars i Hyllested præstegård fra maj 1825 indtil sit bryllup ($\frac{2}{12}$ 1825). Han kalder Lars kun «bestyrer» af præstegårdsavlingen, og vist er det, at forpagtningen var af et helt ejendommeligt slags, var et rent tillidsforhold mellem de to fættre. Lars boede i præstegården, spiste ved Worms bord og holdt selv kun en eneste (brun) hest, dragonhesten. Worm fæstede, lønnede og kostede alle folkene, ligesom han ejede alle heste, kreaturer, avlsredskaber osv. Selv kalder Lars sig jo imidlertid forpagter og må altså virkelig have været det. Ligesom tidligere drev han også her kartoffelavlens med stor kraft og lagde omtr. tolv tdr. land af præstegården med dem. Men hermed nøjedes han ikke: han havde desuden lejet jord både i Grovlev og Boslum, hvor han ligeledes avlede kartofler, som få eller ingen der i egnen dengang dyrkede. Det havde sine vanskeligheder at få sagen i gang, men det gik dog. Bønderne lagde jorden til, han selv sættekartoflerne og arbejdet; og udbyttet delte de lige. En del af kartoflerne brugte han til kvægfodning, en anden i et lille smugbrænderi, som han havde i Hyllested. En pige brændte her brændevinen for ham, og med affaldet fodrede han svin. Det var vistnok den eneste vitterlige ulovlighed, han nogensinde tillod sig; men, som allerede sagt, det var de manges foredømme, der blændede hans syn og smittede ham. (Da regeringen 1843 *atter* gav smugbrænderne en frist af syv uger, inden hvilken tid de ustraffet kunde aflevere sine brændevinstøjer, afleveredes der i Jylland omtr. *ellevetusinde* sådanne, og mange bleve dog holdte tilbage. Men da havde Lars i mange år ikke brændt.) — Af al sin virksomhed så han dog endnu

ingen ret velsignelse; ti, da han kom til Hyllested, ejede han henved femhundrede rbd.; da han opgav forpagtningen, var hans formue næsten svunden ind til det halve.

Og så en lille anekdote fra Hyllested: syv måneder efter at han kom did, blev Povline Worm født. Han holdt grumme meget af børn og kunde prægtig tumle dem. Nu sang han ved hendes vugge, og mens han gik med hende på armen: «Vyslelilul, mit kyllingetrug! havde vi sådanne syv som du!» Derfor skænkede barnet ham også sin genkærlighed og blev den tro igennem livet. Intet under! en *sådan* sang ville vi jo alle så gerne høre.

8. Hovedgården Skærsø.

Men nu indtrådte den afgørende vending i hans borgerlige liv. Ifølge rentekammerets beslutning af 22/1 1825 skulde «hovedgården Skærsø med afbyggergården Frederikkesminde» stilles til offentlig avksjon. Vi skulle dvæle en kende ved disse ejendomme.

Skærsø ligger i Dråby sogn på Mols og er en meget gammel hovedgård, der — således hedder det ved slutningen af forrige hundredår — «ligger på en liden ø udi en sø, som nu moksen er borttørret. Ladegården og noget af borggården er grundmur, resten bindingsværk.» Søen er nu for længe siden helt udtørret, og der skal skarpe øjne til at opdage Skærsøs ønatur, som imidlertid fræmgår af selve navnet, der visselig skal sige «øen imellem skærene», øen imellem den mængde skær, der nu rage op som [bakker over de vandrette kærjorder. — Den nævnes 1343 som tilhørende *Johannes Mågensøn* («Magnusson»), men 1371 tilhørte den *fru Inger*, Åge Steks enke. I over et hundredår kende vi ingen af dens følgende ejere, men 1498 ejedes den af *Albrekt Engelbretsøn Bydelsbach* og fru *Pernille Akselsdatter Brok*, hvis datter, *Mette Bydelsbach*, bragte den til sin husbonde, den navnkundige rigshovmester *Mågens Æskilsen Göye* til Krænkerup, Boller, Gunderslevholm osv., sin tids «rigeste herre på børn og på godser» i hele Danmark. Da han var død (1544), ejedes Skærsø først af en af hans sønner, *Falk Göye* den ældre († 1554) og fru *Ide Truidsdatter Ulfstand*; dernæst af disses søn, den mellemste *Falk Göye* († 1594) og fru *Karen Iversdatter Krabbe*. Denne *Falk Göye* opførte 1592 gårdens bygninger af ny.

Så ejedes den (endnu 1619) af *Falk Göye* den yngre og fru *Helvig Stensdatter Brahe*, som ingen børn havde. Derpå kom den til den lærde *Just Høg* til Gjorslev († 1646), hofmester for det adelige akademi i Sorø, og fru *Ane Lunge*; så til disses søn *Jørgen Høg* og fru *Elisabet Parsberg*; dernæst en kort stund til justitsråd og landsdommer *Johannes Hemmer*; og endelig til justitsråd og landsdommer *Hans Benzon* († 1650, adlet ¹³/₁₂ gl. st. 1679, † på Skærso ²¹/₁₂ 1704) og fru *Kristine Glud* († 1668, * 1683, † på Skærso ¹¹/₇ 1724; en datter af biskop Sören Glud i Viborg og lde Kristine Moth, en syster til Kristian den femtes frille).

Med disses søn *Kristian Benzon* († på Skærso ²⁵/₉ 1696, † ssteds ⁴/₂ 1730) får Skærso en helt ny historie. Han havde ²⁹/₇ 1717 købt gård og gods af sin moder; men, for at det samlet og «til evig tid» kunde blive ved slægten, fik han ⁶/₉ 1720 tilladelse til at oprette et stamhus for «de Benzonsers familie», og oprettede det virkelig ¹⁰/₄ 1722. Foruden selve hovedgården hørte til dette: 327 tdr. 1 sk. 2 fdk. ¹/₂ alb. hartk. bøndergods, 4 sk. 1 fdk. skovskyld, 5 tdr. 2 sk. 2 fdk. mølleskyld og 31 tdr. 2 sk. tiender; eller, som der i jordebogen regnes, udgjorde hele stamhuset 495 tdr. 6 sk. 2 fdk. ¹/₂ alb. ager og engs, skovskylds, mølleskylds og tiendehartkorn, liggende i Dråby, Vistofte, Knebel, Æbeltoft, Helgenæs og Fuglslev sogne. — Kristian Benzon døde selv som det sidste mandlige skud af sin unge adelsslægt, og stamhuset tilfaldt nu hans syster *Sofie Amalie Benzon* († 168*, † 1769), gift 1700 med admiral *Andreas Rosenpalm* († 1678, † ¹⁹/₁ 1754), intendant over søetaten, gehejmeråd og hvidridder. Da Rosenpalm var død, sluttede hans enke endnu samme år (¹⁰/₁₂ 1754) en overenskomst med sin fætter, stiftamtmand *Ulrik Kristian Nissen-Benzon* (ti ifølge stamhusbrevet skulde enhver stamhusejer lægge navnet Benzon til sit eget slægtnavn), ifølge hvilken denne tiltrådte stamhuset ¹/₅ 1755. Han døde dog allerede næste år (1756), hvorpå stamhuset gik over til hans broder, oberst (siden generalmajor) *Kristian Sigfred Nissen-Benzon* til Skærrildgård. Også han døde sønneløs (jordet i Dråby ¹⁴/₇ 1763), hvorfor stamhuset tilfaldt hans datter, *Kristine Sofie Nissen-Benzon* (jordet i Dråby ²²/₂ 1774, gammel ³⁹/₃ år). Hendes mand, oberst *Jakob Ludvig Vauwart-Benzon* (af en fransk familie Vauwart, eller Vauvert), blev da nu stamhusejer og var det til liden både for gård og for gods omtrent i en menneskealder. Han skildrer (⁵/₄ 1785) i en afkrævet indberetning Skærso således: «Hartkornet bruges alt ved hoved-

gården ved hoveri. Marken ligger i fællig med tilgrænsende bønderjorder; den er delt i to hovedlodder, den ene i ni vange og den anden i atten vange. Hver af de ni vange er tildels ubrugelig og af mig i mange år ej er ladet pløje formedelst den bedrøvelige flyvesand. Indhegning er her ingen grund til, dels for markens vidtløftighed, dels også fordi det er den løse sand. Åers oprensning og mosers udgravning er intet foretaget. På gårdens grund er skov af eg, bøg, el; til ung skovs opelskning er intet anlagt. Humlehaver til husbehov, men ej til salg. Hör og hamp-sæd bruges ej, da jorden dertil ej er tjenlig. Teglværk eller anden fabrikering er ej her anlagt.» Den allerstørste del af godsets byer ere ikke udskiftede, og hertil, siger han, «ere hovedårsagerne disse: 1.) at deres formue er ringe, da de ikke kan svare de kongelige ordinære og ekstraordinære skatter, langt mindre de ved udskiftning pågående omkostninger; 2.) haver de mange eksempler for sig, at de, der haver været i velstand förend udskiftning, ere blevne meget ringe derefter; 3.) er dette godsens jordavl så ringe, at den fattige aldrig kan vænte nogen oprejsning.» Obersten gavnede altså heller ikke godset, hvad landbrug angår, og — han gavnede det dog endnu mindre i sædelig forstand. Tilsidst blev han dog træt af det, og mod en årlig penge af 1200 rdl. overdrog han det ²⁵/₈ 1804 til sin ældste datter, *Frederikke Kristiane Katrine Vauvart-Benzon* (Ø ²/₇ 1752, * Skærso ²⁷/₉ 1776 ritmester *Henrik Fischer* til Kvistrup, som var Ø 1731, og efter hvem hun blev enke ⁷/₈ 1794), — hvorpå han flyttede til Æbeltoft, hvor han † ¹³/₁ 1809 i en alder af åttito år. Men fru Frederikke Fischer-Benzon var hjemmevant i Kiel, hvor hun hidtil havde boet. Hun længtes did tilbage, og, «da jeg . . . for det første i vinter bliver i Holstein», overdrog hun allerede ³/₉ 1804 sin ældste søn, kaptejn *Jakob Ludvig Fischer*, «brugen og bestyrelsen» af stamhuset. Det varede heller ikke længer end til ¹⁰/₅ 1805, før hun endelig overdrog ham hele besiddelsesretten. Han var ifølge de benzonske stamtavler i gehejmearkivet Ø (1776?), blev ²²/₁₁ 1805 som *Fischer-Benzon* adlet med det benzonske våben, et kohoved, og blev få år senere major.

«Og må ingen stamhusets besidder ved sig selv eller ved andre søge eller tage imod nogen kongelig dispensasjon» [til at sælge eller pantsætte noget som helst af stamhuset] «uden at tabe sin og sines rettigheder til stamhuset, som da falder til den næste berettigede», — således stod der i stamhusbrevet, og man skulde da virkelig mene, at

stamhuset var grundet for evigheden. Men evigheden varede kun i åttifire år. Da stamhuset «årlig kun indbringer 3316 rdl., når udgifterne fradrages, og da hovedgårdens bygninger trænge til betydelig reparation, samt da jorderne endnu meget kunde forbedres, men hvortil der dog udfordres så store summer, at det ikke kan ventes, at fideikommissarius skulde udrede dem af egen kasse,» — fik kaptejn Fischer-Benzon ²⁰/₆1806 på ansøgning tilladelse til at afbænde stamhuset «imod at oprette en fideikommisskapital af 150,000 rdl. og derfor at stille samme sikkerhed, som for offentlige stiftelsers og umyndiges midler er befaleet», samt imod at birkeretten og retten til at kalde præster overdrages til kongen. Hans moder havde dog to systre (Georgine Lovise Amalie de Vauvart, * ³/₆1787 premierløjtnant Kristoffer Vilhelm v. Bibow, og Kristine Sofie Amalie de Vauvart, * ²²/₃1802 Iver Hansen til Rolsegård), og i det mindste den sidste havde en søn (hvorvidt den anden havde arvinger, ved jeg ikke); til den ene af disse var stamhuset lovlig hjemfaldent, så snart ansøgning blev indgivet om at måtte sælge noget af det. Men ingen af dem gjorde sin ret gjældende; det synes næsten, som om ingen af dem har kendt den.

Men hermed begynder den lange sørgelige historie både for den hæderlige Fischer-Benzon selv og for stamhuset, så sørgelig, at jeg umulig kunde ønske mig noget klarere bevis for sandheden af den sætning, jeg oftere har fræmført, at det var «skrækelige tider» for landmanden.

Fischer-Benzon sålgte endnu samme år en mængde af bøndergodset og vedblev hermed i de følgende år. Men tillige sålgte han en del af Skærso gårds jorder til *Nils Johnsen*, som i flere år havde været først «fuldmægtig» hos oberst Vauvart, siden «foged» (skriver) hos ham selv. Hvad år han gjorde dette, er uvist, ti der blev intet skøde tinglæst, men på den købte jord byggede Johnsen, vistnok 1808, en gård, som han efter Fischer-Benzons moder kaldte **Frederikkesminde**. Hvor længe han ejede den, er også uvist, men, da han ²⁵/₁₁1809 holdt bryllup, kaldes han endnu i kirkebogen «herre til Frederikkesminde».*) Han sålgte den imidlertid til *Peder Nilsen Bisp* fra Rosmus, en af de virksomste og utrætteligste blandt egnens mange ejendoms-

---

*) Siden købte han gårde i Pederstrup (1811), i Drammelstrup (1813) osv., men hans pengekræfter fik en brad ende, og han døde som skovfoged i Rugårds sønderskov.

handelsmænd på den tid. Han havde 1802 bygget Holmgård i Hyllested sogn, havde siden købt en mængde gårde, jorder og skove både hist og her, og det for mange, mange store penge, sturfdum for over syvti tusinde på én gang; byggede også Nöruplund i Tistrup sogn af nogle sammenkøbte gårde; men døde dog tilsidst som en fattig gårdmand i Hyllested-Skovgårde. Peder Bisp skal kun en føje tid («i få dage») have ejet Frederikkesminde, men jeg ser mig ikke i stand til at oplyse, hværken når han købte eller sålgte den, eller til hvem, ej heller hvorledes den atter vendte tilbage til Fischer-Benzon, som dog påny må være bleven dens ejer. (Jeg skulde dog mene, at han har købt den 1811 og samme år sålgt den til Fischer-Benzon.)

Ti ved købekontrakt af 1. april (en ildevarslende dag!) 1812 sålgte major Fischer-Benzon hovedgården Skærso og afbyggergården Frederikkesminde med hosliggende teglværk, Dråby sogns konge- og kirketiende «samt kirken med dens ornamenten», desuden tretten huse med jord, firti jordløse huse og tre ubyggede jordstykker til præsten *Hans Fønss* i Feldballe og Nødager, proprietær *Jens Klitgaard* til Bangsbo og Søholt samt handelsassistent *Filip Kristian Tüchsen* på Kristanshavn, — sålgte det for 196,000 rdl. dansk kurant, af hvilke de 56,000 skulde betales d. $\frac{11}{6}$ 1812, de 44,000 d. $\frac{11}{13}$ 1812, de 46,000 d. $\frac{11}{6}$ 1814 og de 50,000 d. $\frac{11}{6}$ 1816. Der gik i min barndom stygge rygter om denne handel, men de må vistnok have været meget løse og meget vanhædede, da der ikke var noget som helst uhæderligt ved nogen af de handlende. — Tüchsen betalte imidlertid aldeles intet d. $\frac{11}{6}$ 1812, hvorfor Fønss havde måttet gøre udveje også for hans trediedel af de 56,000 rdl.; og han kunde heller ikke skaffe nogen sikkerhed for betaling til de følgende terminer; derfor vedgik han ved et forlig med Fønss i København $\frac{21}{11}$ 1812, at han havde «sin andel i den sluttede handel aldeles forbrudt»; og Fønss og Klitgaard bleve således de eneste virkelige købere af Skærso, på hvilken de modtog skøde d. $\frac{16}{12}$ 1812, eller tyve dage før den ulyksalige rigsbankforordning af $\frac{5}{1}$ 1813, ved hvilken statskassen gjorde opbud og statens borgere blev plyndrede. — For de 56,000 rdl. gav Klitgaard Fischer-Benzon «lovligt skøde» på Søholt gård med mølle. Her boede da denne sidste, indtil han i sommeren 1814 flyttede til Kokkedal, som han fra tidligere tid ejede.

Den grundskikkelige Klitgaard blev senere hovedmanden for Skærso, og ham skulle vi derfor omtale lidt nærmere.

Han ejede siden 1788 sin fædrenegård, det dejlige Bangsbo ved Frederikshavn, og ægtede samme år *Matise Sesilie Marie Lassen* fra Nibstrup (men dengang på Høstmark), hvem man kort forinden efter nogle fyldte bægere havde narret ham i et sådant forhold til, at han blev nødt til at ægte hende. Allerede på Bangsbo spillede madamen således op, at de nær havde gået bag af dansen; men overkrigskommisær Ingerslev tog dem under armene og hjalp dem tillige til Søholt, som Klitgaard $^{12}/_2$ 1805 (skøde $^{16}/_6$ 1806) købte med skov og mølle af Mads Olesen for 18,000 rdl. Men strags efter ($^{1}/_6$ 1805) oprettedes der følgende ægtepagt mellem «Jens Klitgaard til Bangsbo» og hans kone (kgl. stadfæstelse $^{26}/_7$ 1805): «Da jeg ikke har haft den heldigste anførsel i min ungdom og derfor ikke tilfulde har den indsigt, erfaring og selvstændighed, som udfordres til under alle mødende omstændigheder at opfylde de pligter, der påligge mig som værge for min og families fælles formue, hvorom jeg flere gange på en følelig måde er bleven overbevist, så har jeg for at betrygge min familie mod følgerne af enhver uoverlagt handling besluttet at dele værgemålet over vor fælles bo med min kone således, at vi ere fælles om bestyrelsen. Som en følge heraf, så længe vi leve i ægteskab sammen, skal ingen kontrakt, forskrivning, lån, løfte eller anden handling, som kan have indflydelse på vor fælles bo, være af nogen kraft eller gyldighed, når samme ikke er indgået og samtykt af os bægge.» — Fuldt betryggende viste sig dog heller ikke dette skridt, ti $^{20}/_6$ 1810 lånte de i fællig, mod Fischer-Benzons selvskyldnerborgen og mod pant i Nøruplund med tilliggende fire gårde i Tistrup sogn osv., den nysnævnte Peder Bisp 30,000 rdl., men tabte dem senere så godt som allesammen.

Klitgaard og Fønss sålgte strags en mængde kirke- og kongetiender samt adskillige jordlodder og huse. Således tilskødede de $^{9}/_1$ 1813 tyve mænd i Holme, Dråby, Bøslum, Egsmark, Lyngsbæk og Ulstrup deres tiender for tilsammen 14,355 rdl. dansk kur., hvilke to dage senere ved rigsbankforordningen bleve omskrevne til 3,588 rbd. 72 sk. sølv. Endvidere tilskødede de $^{23}/_6$ 1813 bager Mellerup i Æbeltoft nogle tiender for 475 rbd. sølv, bager Kristian Hardel ssteds andre tiender for 350 rbd. og selvejer Hans Møller i Holmgård ligeledes tiender for 300 rbd. — Af jordsalg skal jeg kun nævne, at de ved købekontrakt af $^{24}/_7$ 1812 (altså tyveen uge før de selv fik skøde) sålgte Nils Nilsen May og Kristoffer Krarup af Birkehusene to lodder af Skærsø

hovedgårds mark (ager og engs hartk. 1 td. 1 $\frac{1}{4}$ alb.) for 500 rdl. d. k. (der ved rigsbankforordningen omskrevs til 125 rbd. sølv), såfræmt «den attræede udparsellerings-bevilling erholdes». (Renten for et halft år, femten rdl., modtog de for en sikkerheds skyld.) Ti herved mindes vi om, at det var deres hensigt at udstykke Skærso, og at det sagtens var i denne hensigt, de havde købt gården. Man tænkte sig Skærso delt i sekstire lodder af højst ulige godhed og størrelse; lodderne vare allerede afsatte både på kærtet og i marken, og rentekammeret havde under $\frac{4}{2}$ 1815 givet den dertil nødvendige bevilling, som blev gentaget $\frac{3}{1}$ 1818; men lige fuldt blev, som vi senere skulle se, udstykningen aldrig «på lovlig måde» fuldbyrdet. Planen og bevillingen lokkede dog flere, end vi her kunne nævne, og, når löjtnant og landmåler Fred. V. Fønss (der «ingen tinglæst adkomst» havde) $\frac{19}{8}$ 1815 sålgte Jens Kristensen Fløjstrup (med dr. theol. H. F. Rørdam som selvskyldner) et hus med smedje mellem Holme og Dråby samt to lodder af Skærso mark (bægge tilsammen ager og engs hartk. 1 td. 2 fdk. 1 alb. hovedgårdstakst) for 800 rbd. sølv eller 1500 rbd. navnev., da havde han åbenbart selv först købt alt dette af Fønss og Klitgaard, for hvem han som landmåler havde besörget udstykningsplanen.

Der var dog også andre ting at göre i penge. Mols i almindelighed, men Skærso i særdeleshed har i tidligere tid været langt rigere på skov, end det nu er. Derom vidne allerede bynavnene: Eg, Egense, Egsmark, de mange Skovgårde, Skovmølle osv. Derom får man syn for sagn, nu, man retter åens løb, som går fra Stubbe til Kattegat, og dør opgraver en mængde eg, bøg og birk. Hele Skærso sandmark har været skovgroet; derom vidner den store mængde træ, som graves op af ethvært mosehul i den. Fra Mols's banker skal jo desuden Frederik den fjærde have hentet det meste af det egetømmer, han brugte til sine orlogsskibe. Dette har allerede givet skovene et godt svind. Admiral Rosenpalm har som ejer af Skærso sagtens fortsat denne fordelagtige handel, hvortil hans stilling som intendant over søetaten gav ham en så gunstig lejlighed. Hvordan det senere gik med skovene, skal jeg ikke kunne sige, kun er det sagt mig, at Fischer-Benzon ingenlunde misbrugte dem. Men især skulle Skærso skove have lidt, da bolaget ejede gården. Jeg vil slet ikke sige, som man dengang sagde, at det ligefræm havde stilet på i en kort tid at skove både købesummen og lidt til ved at omhugge skovene,

men de aldeles fortvivlede pengeforhold nødte dem til at gøre, hvad de kunde, for at gøre penge, og derfor huggedes der ned for fode, uden noget spørgsmål, om det var fredskov eller ikke fredskov.

Der måtte også göres lån, store lån. ²⁷/₁₁ 1812 lånte Fønss og Klitgaard af kaptejn Johannes de Krieger 35,000 rdl. d. k. mod pant i Frederikkesminde med teglovn, marker, moser, bygninger, jordegods osv. Bygningerne vare værdsatte for 15,000 rdl. (men brandsikrede for 6,780), agerlandet sattes til 24,000, engen til 5000, tegloven med törve-moserne til 25,000, alt i alt 69,500 rdl. Jordegodset og de jordløse huse havde tilsammen 2 tdr. 6 sk. 3 fdk. ²¹/₇ alb. hartk. og svarede 1 td. 1 sk. byg landgilde, 27 rdl. 80 sk. penge samt 390 ugedage; desuden var der besætning, avlsredskaber osv.: treti stude, ti køer, åtte heste, to grisesøer, to galte og to grise, to beslagne vågne med behør, to jærnplove med tilbehør, en harve med jærntænder, seletøj til seks «hester» og fire folkesænge. Det skulde altså synes et godt og tilstrækkeligt pant. — ²⁶/₆ 1813 lånte de 5000 rbd. sølv af amtstufuldmægtig Jensen i Århus mod 1ste prioritet i Skærsø hovedgård med underliggende ejendomme, bygninger, besætning, indbo osv. Det skulde også synes et godt pant. Men det fischer-benzonske fideikommis havde jo endnu 96,000 rbd. d. k. stående deri; og det måtte dog vel være allerførste prioritet?

Endelig blev Fønss ked ad ejendommen, hvad under de forhold ingen skulde fortænke ham i, og ved overenskomst af ³⁰/₁₂ 1815 afstod han sin ejendomsret; så nu var Klitgaard enejer af Skærsø og Frederikkesminde. Og dog — giver Fønss (ikke Klitgaard) ¹⁵/₁ 1816 *Tøger Kjærsgaard Asch* skøde på Frederikkesminde! Og at det var alvårlig ment, fræmgår iblandt andet deraf, at Asch på en revers af ⁵/₇ 1816 kalder sig «proprietær til Frederikkesminde». Og desuagtet giver Klitgaard ²⁸/₈ 1816 «proprietær» Asch 3die prioritet i Skærsø og *Frederikkesminde* for 8000 rbd. navnev., som han skylder ham! Endnu en gåde: ¹¹/₁₂ 1816 sælge Klitgaard og *Fønss's enke* (Fønss selv var død ⁹/₁₁ 1816) en tiende til møller Kristen Lyngby i Skovmølle for 100 rbd. — Der måtte dog göres ende på denne væv, hvorfor Klitgaard og enken Fønss ¹⁶/₁ 1817 sluttede et forlig i Æbeltoft, ifølge hvilket: enken Fønss forpligter sig til i juni termin 1817 at give Klitgaard skøde på sin del i Skærsø med tiender osv., hvilken del regnes til 16,000 rbd. sølv; Klitgaard forpligter sig til at give enken Fønss skøde på

tre åttendedele af Skærso skov; Klitgaard og enken Fønss forpligte sig til at give Tøger Asch (der allerede har skøde på Frederikkesminde) skøde på en åttendedel af Skærso skov (næmlig Mørkestuen), «hvilken åttendedel er betalt med 1000 rbd. sølv»; Klitgaard og enken Fønss forpligte sig til at give landinspektør og löjtnant Fønss skøde på ti lodder af Skærso mark osv. for en købesum af 1700 rbd. sølv; ligeledes skal Klitgaard give alle andre købere af gods eller tiender skøder; han skal overtage al den samlede (Fønss's og sin egen) gæld på Skærso, i alt 34,300 rbd. sølv; endelig ordnes adskillige andre pengeforhold. — Man syntes virkelig at have taget alt med, så nu måtte knuden endelig være løst; men det var en hårdeknude, der ikke kunde løses, men kun overhugges; og dertil savnede de sværdet. I virkeligheden var slet intet løst, og det skulle vi snart få at se.

Först nu styrtede alle ulykker ret synlig lös over den stakkels Klitgaard og over alle de mange, som stode i et hvilket som helst forhold til ham. Jeg tröster mig ingenlunde til at kende hele rækken, men jeg skal kortelig nævne dem, som jeg kender.

Det förste lynslag, der imidlertid lige så lidt som de fölgende kom fra «en klar himmel», ramte dog ikke Klitgaard umiddelbart. Det var en kanselliskrivelse af $16/8$ 1817, som sagde: major Fischer-Benzon har nyttet tilladelsen til at sælge Skærso, men endnu ikke oprettet fideikommisskapitalen; da der nu $15/7$ 1817 er gjort udlæg hos ham af en af hans borgnere for 22,779 rbd. 75 sk. navnev., belægges hans ejendomme med arrest, og der göres forbud imod, at noget af det, som endnu måtte indestå i Skærso osv. af købesummen, bliver udbetalt til ham. Der udestod dengang i det hele 102,491 rbd. 76 sk. sølv og 3,520 rbd. 91 sk. navnev., af hvilken sum Klitgaards gæld efter omskrivningen udgjorde 28,000 rbd. sølv.

Men nu kommer raden til Klitgaard selv. $23/8$ 1817 må han ved forlig forpligte sig til i juni termin 1818 at betale fuldmægtig Jensen de 5000 rbd. sølv, som denne havde indestående i Skærso, men som da med påløbne renter ville udgöre 10,500 rbd. navnev.

$15/9$ 1817 dömmes landsover- samt hof- og stadsretten ham til inden femten dage at betale kommandör Krieger de 8750 rbd. sølv, som denne havde indestående i Frederikkesminde; og höjesteret stadfæster $22/6$ 1818 denne dom.

Ved landsoverrettens dom af $9/4$ 1818 (stadfæstet af

højesteret $1\frac{1}{6}$ 1820) kendes præsten i Lintrup, Peter Kaae, berettiget til at søge sit tilgodehavende i Søholt hos Klitgaard, og det kendes tillige, at, da der ikke af «rette vedkommende» var gjort, hvad der efter forordn. $\frac{5}{1}$ 1813 skulde gøres, for at gælden kunde blive omskrevet, skal hver kurantdaler nu betales med en rbd. sølv. — Men denne dom kræver nogen nærmere forklaring: $17\frac{1}{6}$ 1806 lånte Klitgaard af præsten Kaae 10,000 kurantdaler imod 1ste prioritets panteret i Søholt gård og mølle osv. Samtidig med at Fønss og Klitgaard købte Skærso, sågte Klitgaard, som allerede sagt, Søholt til Fischer-Benzon, som tog den i betaling for de første 56,000 rbd., der skulde udbetales ham, og overtog Klitgaards gæld til Kaae. Men om denne ordning af mellemværendet var Kaae ikke spurgt; i så fald havde han vistnok gerne modtaget Fischer-Benzon som sin skyldner isteden for Klitgaard. (I forbigaaende blev han da også underrettet derom af Fønss, da denne sendte ham rentepenge, hvilke han kvitterede for.) Da Fischer-Benzon forlod Søholt og drog til Kokkedal, gav han $18\frac{1}{6}$ 1814 Asch på Frederikkesminde uindskrænket fuldmagt til at styre sit strøgods og afgøre sine «øvrige sager». (Dengang havde han i øvrigt optaget nok et lån [af ukendt størrelse] i Søholt, ti ved skadesløsbrev af $28\frac{1}{6}$ 1817 giver han iblandt andet købmand Jens Røgingd i Århus panteret for dette lån i Søholt gård og mølle, næst efter præsten Kaae.) Kort efter må Søholt være bleven sålgt til kammerherrinde Fønss, ti denne (for hvem der ikke fandtes nogen tinglæst adkomst) afstod ved overenskomst af $\frac{4}{8}$ 1815 (købekontrakt $\frac{9}{11}$ 1816, tinglæst $11\frac{1}{11}$ 1816) Søholt gård, mølle osv., hvilket hun alt havde købt af Fischer-Benzon, til løjtnant Peter Fønss for 22,000 rbd. sølv, 1000 rbd. navnev. og 25 dukater (tilsammen 42,530 rbd. navnev.). Denne handel hævdedes dog atter ved forlig $\frac{9}{12}$ 1816 og hævdedes formelig ved en «forening» af $13\frac{1}{8}$ 1821, og «med hensyn til det stæmpede papir anmeldes, at efter nutids pris er genstanden for denne forening anset af værdi 2500 rbd. sølv» (II). — Dengang må Tøger Asch imidlertid have stået i et forhold til Søholt, som det nu holder hårdt at udrede; ti $14\frac{1}{4}$ 1819 og $\frac{4}{8}$ 1820 kaldes han i retslige aktstykker «proprietær på Søholt»; $18\frac{1}{11}$ 1819 derimod «forpagter på Søholt»; og $14\frac{1}{7}$ 1821 «besidderen af Søholt, hr. proprietær Asch». — Det var for panteretten i dette Søholt, der således i handelen havde gået fra hånd til hånd, at domstolene kendte præsten Kaae berettiget til at søge hans tilgodehavende

hos Klitgaard, der knap drömte om, at han endnu stod i noget forhold til Søholt; og kendte Kaae berettiget til at kræve 10,000 rbd. sølv for 10,000 kurantdalere, da det var Fischer-Benzons, der havde søgt om denne gælds omskrivning, og ikke Klitgaard, som dog efter loven måtte agtes for den rette skyldner.

⁷/₁₂ 1818 må Klitgaard give statskassen en obligasjon, ved hvilken han, næst efter tidligere prioriteter, pantsætter Skærsø osv. for resterende skatter for 1817, i alt 1126 rbd. 19 sk., som han med fem procent renter skal afbetale i de nærmeste fem terminer, med en femtedel hver gang.

⁵/₂ 1819 må han indgaa forlig om renterne af det legat til Dråby sogns fattigvæsen, som står i Skærsø, men som hværken vare betalte for 1817 eller 1818.

²⁰/₂ 1819 må han indgå forlig om 162 rbd. navnev., som han skylder forvalter Leth på Hessel.

⁶/₃ 1819 gör fuldmægtig Jensen eksekusjon i Skærsø for sit tilgodehavende, som endnu stadig er ubetalt trods forlig ²³/₈ 1817.

⁴/₅ 1819 pantsætter Klitgaard i et skadesløsbrev på 3000 rbd. sølv, foruden nogen væntet arv osv., hele sit ind- og udbo til enken Fønss. Indboet skal jeg her ikke opregne, i hvor interessant det end kunde være, men hele udboet opregnes således: «en stor holstensk vågn, en do. rejsevågn, fire arbejdsvågne, tre plove, tre harver, åtte heste af forskellig alder og farve, sejsten køer og en tyr, tredive får med yngel».

Ved fogedforretning ¹²/₁₀ 1819 forpligtede Klitgaard og kone sig til «ikke at oppebære nogen af de summer, de have tilgode for sålgte ejendomme eller tiender i navnlig måde», forinden det fischer-benzonske fideikommis er fuldt betalt; men over renterne af hine summer må de dog råde. Endvidere forpligte de sig til «imidlertid ikke at skove brænde uden til egen fornødenhed». — Og i henhold til denne fogedforretning vedtog Klitgaard ved forlig ¹⁸/₁₀ 1819, at «alt, hvad Klitgaard og hustru eje, uden undtagelse, skal være sikkerhed som arresteret til fideikommisset, indtil det er blevet betalt alt, hvad det har tilgode hos Klitgaard og hustru i renter og rentes renter» osv.

Ved dom ⁷/₂ 1820 tilpligtes Klitgaard at betale assistent Tüchsen 600 rbd. sedler for hans ulejlighed ved afslutningen af handelen om Skærsø (medens enken Fønss og Asch på Frederikkesminde hvær skulde betale ham 300 rbd. sedler).

Ved forlig ⁶/₃ 1820 tilpligtes han at betale byskriver

Sinding 248 rbd. 10 sk. rede sølv, hvilke vare resten af den selvskyldnerborgen, som Klitgaard ^{20/10}1812 havde indgået for daværende købmand Peter Fønss, da denne på avksjon købte en gård i Dråby for 7,300 rdl. d. k.

Ved dom ^{4/1}1820 tilpligtes han at betale Jens Sørensen i Drastrup 1187 rbd. sedler fra en ældre studehandel.

Ved underrettsdom ^{16/10}1820 dømmes han til inden femten dage at betale det fischer-benzonske fideikommis et afdrag (13,800 rbd. rede sølv) på gælden, tillige med påløbne renter i alt 18,554 rbd. 3 sk. rede sølv.

^{7/11}1820 gjordes der eksekusjon i hans løsøre til fordel for assistent Tüchsen, men i det hele var der allerede sket udpantning for kgl. skatter.

^{19/12}1820 dömmes underretten ham til at betale den kgl. kasse 1126 rbd. 19 sk. navnev. med fem prosent renter fra ^{1/1}1818 (jfr. ^{7/12}1818).

Da præsten Kaae atter kræver Klitgaard for de skyldige 10,000 rbd. sølv, der med renter og rentes renter nu ere løbne op til 12,480 rbd. 56 sk., lover han ved forlig ^{29/1}1821 at betale 2000 rbd. inden fjorten dage. Dette løfte kan han dog lige så lidt indfri som noget af de tidligere, hvorfor Kaae ^{14/2}1821 gör eksekusjon i Søholt med tiliggende og lader ejendommen gå til avksjon. Ved de tre første avksjoner skete der intet bud, og ved fjerde avksjon, ^{1/8}1821, blev Kaae selv højstbydende med — 115 rbd. (!!) og lod sig den så tilslå. (Han tilskødede dog ^{20/6}1822 Kr. P. Munch hele ejendommen for 2070 rbd. sedler.)

Ved to forlig af ^{24/12}1821 fornyedes de ældre domme over Klitgaard, 3: Kriegers dom af ^{15/9}1817 og fideikommissets af ^{16/10}1820. (Gælden til Krieger var dog nu nedbragt til 5,100 rbd. sølv.)

Ifølge rekvisisjon af kommandør Kriegers enke, Anna Elise Finne, blev der ^{19/1}1822 deklareret eksekusjon og indførsel i Frederikkesminde med alle tilhørende ejendomme. I rekvisisjonen nævnes «T. K. Asch til Lyngsbækgård, der nu besidder Frederikkesminde m. v.» — Vi så nys, at Asch ^{15/1}1816 havde fået skøde på Frederikkesminde; han havde boet der et par år tidligere, vistnok som forpagter (han havde allerede i Fischer-Benzons dage en tid været forpagter af Skærsø, ligesom han ^{16/11}1811 havde købt Margretelund af Mikkel Knudsen for 4000 kurantdalere). Han nød almindelig tillid i egnen, hvor snart den ene, snart den anden, og det åbenbare modparter, valgte ham til at styre og ordne sine sager eller til som våldgiftsmand at

afgøre tvistigheder. Men han beholdt ikke længe Frederikkesminde; han sålgte den ved købekontrakt $\frac{28}{10}$ 1818 til *Kristian Karl Gustav Rosenørn* («den lange Rosenørn») for 19,000 rbd. rede sølv, af hvilke de 5000 skulde betales ved skødets udstedelse $\frac{13}{6}$ 1819, og i øvrigt gaves der anvisning på køberens arv efter hans nys afdøde fader, kammerherre, oberstløjtnant Matias Peter Otto v. Rosenørn. På den tinglæste panteobligasjon lånte Asch $\frac{2}{4}$ 1820 af forligelseskommissær Lihme i Århus 6000 rbd. sølv. Desuden købte han jo, som des synes, Søholt, hvor han boede, da Kaae gjorde eksekusjon, og endelig købte han $\frac{23}{1}$ 1821 Lyngsbækgård på avksjonen efter sin svigerfader. Men Rosenørn har næppe kunnet betale, hvad han skulde, så Asch har atter måttet tage Frederikkesminde, hvis «besidder» fru Krieger jo kalder ham. Desuden gav han $\frac{2}{11}$ 1821 prokurator A. Hansen et skadesløsbrev for lånte penge og indgåede selvskyldnerborgener, og i dette giver han ham blandt andet 2den prioritets panteret (næst efter fru Krieger) i Frederikkesminde, «som er en mig tilhørende parselgård af Skærsø». Dog var Rosenørn heller ikke jaget ud, men, som vi senere skulle se, vedblev han endnu en stund at bo der; ja, i et avksjonsskøde af $\frac{22}{8}$ 1822 kaldes han endog af selve retten «proprietær Rosenørn til Frederikkesminde». Sandelig, det er vanskeligt at hitte rede i hin tids ejendomsforhold.*) — Det var altså i dette Frederikkesminde, at fru Krieger nu gjorde «eksekusjon og indførsel».

*) Denne Rosenørn afgiver også et lærerigt eksempel med hensyn til skæbnens omskiftninger i hine dage. — Kammerråd Ole Esmarch sålgte $\frac{2}{3}$ 1811 (skøde $\frac{26}{6}$ 1812) Ingvorstrup til baron Johannes Emil Adeler for 46,000 rdl. og 50 spesiesdukater. Adeler sålgte den atter $\frac{26}{7}$ 1811 (skøde ligeledes $\frac{26}{6}$ 1812) til den tyveårige Rosenørn for 55,000 rdl. Efter rekvisisjon af overkrigskommissær Ingerslev blev den så ved avksjon $\frac{1}{2}$ 1817 sålgt til Lorens Petersen fra Rolsegård for 24,500 rbd. sedler (skøde $\frac{30}{11}$ 1818). — Siden købte Rosenørn, som alt fortalt, Frederikkesminde, men måtte atter gå fra den, og købte $\frac{22}{8}$ 1822 en bondegård i Tolstrup, Vejlbys sogn (med 6 tdr. 2 fdk. 2 alb. hartk.) for 800 rbd. sølv. Denne måtte han atter sælge $\frac{29}{11}$ 1832 for de 650 rbd. sølv, som den almindelige enkekasse havde stående i den. — Om han var sløv af naturen, eller han blev det lidt efter lidt under modgangen, skal jeg ikke kunne sige, men vist er det, at han tog sig livet og dets sorger temmelig let. Og hans kone (tidligere mejerske; født Sørensen) gjorde det med. Hun plejede at sige: «Man kan tage fra mig alt, hvad jeg ellers ejer og har, men min fruetittel skal man min salighed lade mig beholde!» (Denne kunde imidlertid ikke afværge, at et par af hendes børn senere, medens forældrene endnu levede, måtte modtage fattighjælp.)

Men allerede forinden var det drøbende lyn udslynet, det, som skulde knuse både Klitgaard og så mange med ham. Inden vi gå til dette, skulle vi ved en hurtig gentagelse overskue stillingen. — Frederikkesminde var pantsat til kommandørinde Krieger for 8,750 rbd. sølv (nu nedbragte til 5,100); Skærsø var pantsat til fuldmægtig Jensen for 5000 rbd. sølv; Skærsø og Frederikkesminde tilsammen vare i 2den prioritet pantsatte for 8000 rbd. navnev. til T. Asch; der desuden havde skøde på Frederikkesminde, som han atter havde givet Rosenørn skøde på; den kgl. kasse havde en 3die prioritets panteobligasjon i Skærsø gård og gods, besætning og jordebogsindtægter for resterende skatter 1126 rbd. 19 sk. sedler og tegn; ind- og udbo osv. vare pantsatte til enken Fønss; ved dom af ¹⁶/₁₀ 1820 var Klitgaard forpligtet til at betale det fischer-benzonske fideikommis 18,554 rbd. 3 sk. sølv; med præsten Kaae havde han klaret, da denne tog Søholt; men endnu var der gældsposterne til assistent Tüchsen (600 rbd. sedler), byskriver Sinding (248 rbd. 10 sk. sølv) og Jens Sørensen i Drastrup (1187 rbd. sedler), adskillige ringere fordringer, eksekusjoner og domme ikke at omtale, så lidt som de mange påløbne renter.

Det knusende lyn kom fra statskassen. For skatter i juli og oktober fjærdingår 1820, som «efter foregået enkelt og dobbelt eksekusjon» ikke vare betalte og ej heller kunde fås ved udpantning i løsøre, blev hovedgården Skærsø med alle tilliggende og underhørende ejendomme d. 11. maj 1821 belagt med sekvestre. Under 8. okt. 1822 blev dernæst Klitgaard og hans kone samt Fønss's enke (hvilken sidste dog kun vilde eje tre åttendedele af Skærsø skov) stævnedes for at høre inddragningsdom i sagen. Ligeledes indstævnedes hele den store mængde, som ved tinglæste skøder og købekontrakter havde tilkøbt sig dele af ejendommen uden for disse at have særlige skattekontouer (såsom Asch, bagerne Mellerup og Hardel osv.) samt adskillige pantekreditorer (således kommandørinde Krieger, fuldmægtig Jensen osv.) samt det fischer-benzonske fideikommis, hvilket Klitgaard og kone ved tinglæst forlig af ²⁴/₁₂ 1821 havde forpligtet sig til at betale 18,554 rbd. sølv. — De resterende skatter beløb sig ved udgangen af året 1822 til 2307 rbd. 44¹/₂ sk. sølv og 163 rbd. 59 sk. sedler og tegn. — Ved underrettens dom, afsagt af overavditør Stockfleth d. 14. apr. 1823 (tinglæst ²³/₂ 1824) tilkendtes Skærsø hovedgård med alt dens underliggende (også Frederikkesminde) statskassen,

hvis ingen af de indstævnte, en enkelt eller flere i ening, vilde inden seks uger efter dommens lovlige forkyndelse betale de resterende skatter foruden statens udgifter på den sekvestrerede ejendom samt sagens omkostninger. «Skönt en udparsellering af Skærsø hovedgård ved tvende rentekammerresolusjoner af $\frac{1}{2}$ 1815 og $\frac{1}{1}$ 1818 er bleven bevilget, er denne udparsellering dog ikke fuldført og ejendommenes adskillelse fra hinanden ej bevirket på den ved forordn. $\frac{25}{6}$ 1810 osv. befalede måde». Derfor kan indløsningen kun tilstedes af *alle* sekvestrerede ejendomme *under ét*. — Foruden over Klitgaard og kone gik dommen da ud over enken Fønss, det fischer-benzonske fideikommis, Tøger Asch, fru Krieger, fuldmægtig Jensen og *tretifem* andre mænd eller boer. Ingen af dem alle appellerede imidlertid underrettsdommen; ingen af dem vilde heller indlade sig på indløsningen. — Skærsø tilhørte altså statskassen.

Klitgaard var fuldstændig afklædt og mangfaldige med ham*). Siden havde han ro — så nogenlunde, dog ikke fuldstændig. $\frac{3}{2}$ 1826 måtte han for tid efter anden lånte penge, i alt 4,220 rbd. 58 sk. sedler og tegn give Jens Buch i Søby en panteobligasjon med anvisning på den arv, som han havde i vænte efter afdøde overkrigskommissær T. L. Althalt på Lyngbygård. Sagens har dette rygtets, og ved en fogedforretning $\frac{16}{2}$ 1826 gjordes der forbud imod, at der udbetaltes ham noget som helst af hans arv efter Althalt, forinden Jens Sørensen i Drastrup havde fået sit tilgodehavende; og ved en ny fogedforretning $\frac{23}{2}$ 1826 göres der et lignende forbud med hensyn til fru Kriegers fordring, der nu ved renter osv. var våkset til 6,300 rbd. sølv. Hvad det blev til med arven, og om noget eller flere af disse krav bleve tilfredsstillende, derom har jeg ingen anelse. Ti med hine fogedforretninger forsvinder Klitgaards navn af skøde- og panteprotokollen, når proklamet undertages, der blev udstedt efter hans død.

Naturligvis måtte selve ejendommen lide, og lide hårdt, under ejerens økonomiske elændighed. Enhvær driftskapital savnedes, og så vel bygninger som besætning og jorder

*) Den, som kom forholdsvis bedst fra det, var den hæderlige Asch. Han var teol. kand. (havd.) fra $\frac{11}{7}$ 1800. Da alt andet var gået ham imod, søgte han præstekald og blev $\frac{20}{4}$ 1825 præst i Jannerup og Billum, $\frac{29}{12}$ 1838 i Anst og Gesten. Her døde han $\frac{13}{12}$ 1848 med tittel af konsistorialråd (han var født $\frac{29}{3}$ 1778).

forsømtes. Eller jorderne forpagtedes bort på kort åremål og bleve så udpinte. Og ikke det alene. Ved fogedforretningen ¹²/₁₀ 1819, ligesom ved adskillige forlig, havde Klitgaards jo måttet fraskrive sig enhver væsentlig indtægt af gård og gods. Men de skulde dog leve, og madam Klitgaard, som jo på en måde var sin mands formynder, vilde gjerne leve lystig og godt. Således skulde hun engang have et fødselsdagsselskab, men savnede penge; altså sålgte hun åtte fag af Falk Göyes prægtige lade til Erik Rugaard på Kvelstrup, hvor de stå endnu. Det var en uhyre stor lade med to langloer, altså også med to indkørselsporte i hver gavl. Den var bygget af det sværeste, over tre kvarter tykke egetømmer, og man sagde, at den i sin tid var hugget på Holmen og af kong Kristian den fjærde givet Falk Göye, fordi han ved et dystløb havde overvundet en navnkundig fremmed ridder. Den havde altså prydet Skærso i over to hundredår, da man begyndte at sælge den. Og som man havde begyndt, således fortsatte man: andre fag af laden (og af gårdens andre bygninger?) måtte lidt efter lidt gå til Isgård eller andensteds hen, enten på grund af nye sælskaber eller for at betale spillegæld. Og dog var laden så stærk, at man måtte sprænge flere dele af den med krudt. — Den ulovlige skovhugst vedblev, og det i stigende mål. Klitgaard og kone vilde dog gjerne have nogle skillinger, for hvad de sålgte, men deres meget betroede forvalter, den drukne Ole Martensen, lod det ene stykke bøgeskov og egeskov efter det andet gå for nogle snapse, som han hentede hos bønderne. Tilsidst bleve både Klitgaard og hans kone for ulovlig skovhugst dømte til nogen tids simpelt fængsel. Men endnu hører man allevegne, hvorledes overavditør Stockfleth udførte dommen: hver aften måtte de dømte møde i Æbeltoft for der at tilbringe natten i fængsel, men om morgenen vendte de tilbage til Skærso for at kunne røgte den daglige gerning. Sådant kunde nu gå i den tid, for lidt over et halft hundredår siden, langt fra regeringen i København og langt fra pressen, som endnu var ufødt.

Da regeringen sekvestrerede Skærso (¹¹/₅ 1821), satte den et par bestyrere (forpagtere?) dør, som atter havde underbestyrere eller forvaltere. Udgifterne bleve altså større og større og forholdet mere og mere indviklet. De første bestyrere (forpagtere?) vare prokuratorerne L. Ostenfeld (se s. 86) og Anders Hansen, i hvis tid (det var i den vådsomme storm ¹¹/₁₁ 1822) Frederikkesminde lade blæste ned,

og man gjorde dens tømmer, døre, beslag osv. til gribsgods. Men L. Ostenfeld boede dengang på Stenalt, Anders Hansen enten på Lyngsbækgård eller i Æbeltoft. Altså beholdt den nysnævnte Ole Martensen en tid sin stilling. Han fik dog nogenlunde snart løbepas, som det synes, og nu måtte L. Ostenfelds broder, Kristen Ostenfeld (se s. 89—90) styre Skærso, mens hans kones systersøn, den dygtige og hæderlige men kun attenårige Jens Risager Poulsen (se s. 100) et halft år styrede Frederikkesminde, hvor dog endnu Rosenørn vedblev at bo, indtil det ved dom var endelig afgjort, hvem der skulde eje Skærso og Frederikkesminde. For øvrigt havde man dengang på Frederikkesminde foruden forvalteren følgende tjenestefolk: en rygter, en anden mand og to kvinder, altså knap hvad man holder på en almindelig bondegård; og på Skærso var folkeholdet forholdsvis endnu mindre: det var fire karle, to rygttere, en jomfru og en pige. — Da dommen var falden $\frac{1}{4}$ 1823, som tilkendte statskassen hele den samlede ejendom, bortforpagtedes denne fra maj af til kammerråd Kristen Lanng på Hessel v. Grenå, og han lod den atter styre ved sin tilkommende svigersøn, forvalter Leth. Men dels var det jo usikkert, hvor længe man beholdt forpagtningen, dels måtte gårdens ry på ingen måde hæves, for om den mulig skulde komme til salg. Altså vedblev man at forsømme ejendommen, om man end måske ikke egentlig vedblev at udpine den. Den samlede besætning på Skærso og Frederikkesminde var dengang ligesom i Ostenfelds tid: sejsten heste, åtte køer, tolv eller fjorten stude og henved firti får. Det ene år med det andet avlede man omtr. treti travre havre, treti travre byg, lidt mere rug og en lille smule boghvede.

Da besluttede rentekammeret, at Skærso skulde sælges «samlet» . . . «uden hensyn til den ved resolusjoner af $\frac{1}{2}$ 1815 og $\frac{3}{1}$ 1818 bevilgede og tildels iværksatte, men ej på lovlig måde fuldbyrdede udstykning af gårdens mark og dens skov, samt uden hensyn til de skete afhændelser af en del af tienderne, hvilke afhændelser alle ere at anse som ugyldige og annullerede ved den i adjudikasjionssagen afsagte dom». — Ifølge avksjonskundgørelsen bestod ejendommen af:

- 1.) *Skærso hovedgård*, 72 tdr. 1 sk. 1 fdk. 1 alb. hartk. ager og eng, 1 td. 2 sk. 2 fdk. 2 alb. skovskyld samt forhen umatrikuleret jord 2 sk. 3 fdk., tillige med

den på gårdens mark opførte parselgård *Frederikkesminde*;

2. og 3.) *Dråby sogns konge- og kirketiender*, hvilke tiender hver især ere matrikulerede for 45 tdr. 5 sk. hartk., og have tiendeydende hartk. omtrent 266 tdr., samt Dråby kirke med dens ornamenten, inventarium osv.

4.) *Bøndergods*, bortfæstet til husmænd, hvorover en jordebog fræmlægges, af kontribuabelt hartk. 3 tdr. 6 sk. 1 fdk. 1 $\frac{1}{2}$ alb. [Ifølge jordebogen var «bøndergodset», foruden nogle ubyggede jordlodder, omtr. 40 huse med eller uden jord, spredte i Dråby, Holme, Boslum, Egsmark, Vistofte, Lægerholm og Grovlev; og de svarede tilsammen i årlig afgift omtr. 6 sk. rug, 9 sk. byg, 34 rbd. 72 sk. penge og 340 ugedage; dog vare enkelte af dem fæsteledige, og indtægterne kunde altså ikke nøje opgives.]

Foruden bygningerne, tømmeret af den nedblæste lade på Frederikkesminde, brandredskaber og bygningerne på «bøndergodset», medfølger der ingen redskaber, men 150 tdr. sæd, der enten ere såede eller skulle sås eller ved forpagterens fratræde skulle afleveres; desuden en kyrasserhest (men den anden kyrasserhest skal køberen selv skaffe tilveje). — Fredskoven skal indhegnes i løbet af de første fem år, med en femtedel årlig, og det samme gælder om den såkaldte dyrehave, der ligeledes skal være fredskov. — En sjettedel af købesummen betales i desb. 1825, en sjettedel i juni termin 1826, og de øvrige to trediedele blive indestående på en 1ste prioritets panteobligasjon og forrentes med fire procent fra juni termin 1826. — Da vedligeholdelsen af bygningerne på Frederikkesminde mulig kan blive en unyttig byrde for køberen, kan han få tilladelse til at nedbryde dem, når han godtgør, at Skærso er forsynet med de fornødne udbygninger, til at Frederikkesminde jorder atter kunne drives under den. — Ejendommen tiltrædes førstkommande 1. maj. — Skatter og afgifter skulle betales fra 1. juli 1826, og ligeledes overtager køberen fra 1826 af alle de byrder, som hvile på ejendommen. — Til lige skal der svares en aftægt til den forrige ejer af Skærso, Jens Klitgaard og hustru, nemlig fri bolig i forpagterens lejlighed, græs og foder til fire køer og åtte får, en fjerdedel af frugt- og køkkenhaven, åtte tdr. rug og åtte tdr. byg, to favne brænde og ti tusende törv, frit skårne og tilkørte; og deres bolig skal køberen holde vedlige.

Sådanne vare betingelserne, men ejendommen var så udskregen, at ved 1ste avksjon på Æbeltoft rådstue, d. 21. febr. 1825, indfandt der sig ingen køber; heller ikke ved 2den avksjon, d. 28. febr. Ved 3die avksjon, d. 16. marts, blev ejendommen først opråbt for tusende rbd., så for femhundrede og endelig for hundrede; men der var ingen, som vilde byde. Da gjorde Lars laCour aftale med forvalter Hansen på Rugård, at de i fællig vilde købe Skærse. Ti *Jakob Ludvig Vauvert Hansen* (en dattersøn af oberst Vauvert til Skærse og en søn af den tidligere ejer af Rolsegård, Iver Hansen; se s. 93, jfr s. 136 og 139) havde en smule penge, og de mente, at, når den ene lagde sine penge til, den anden sin flid, sine kundskaber og ævner, så måtte det vel kunne gå. — Så kom 4de avksjon d. 13. juli. Ejendommen blev opråbt for tusinde rbd., og Lars bød femhundrede, hvorpå der blev givet tilslag på approbasjon, da intet højere bud skete. Men næppe var avksjonen endt, før både avksjonarius (overavditør Stockfleth) og Skærseos hidtidige forpagter (kammeråd Lanng) i varme, faderlige ord advarede så vel det unge menneske, der vilde indlade sig på en sådan vidløftighed, som især hans formynder, der vilde tillade ham at sætte hans få skillinger overstyr i en ødelæggende handel. Imidlertid drog kammerrådens egen tilkommende svigersøn, den allerede nævnte forvalter Leth, strags til amtmand Stemann i Randers. Han havde ikke budt på avksjonen, men nu gjorde han underhånden overbud. Dette hørte Lars og gjorde ligeledes overbud. Altså blev der ikke givet approbasjon på hans forrige bud, men amtmanden forespurgte hos rentekammeret, om man skulde prøve en ny avksjon eller helt opgive salget. Ifølge rentekammerets skrivelse af 17. septb. blev en ny avksjon sat. — Men Lars og Hansen havde forinden enets om, at de ved 5te avksjon vilde gå til to tusinde rbd. Så var der jo imidlertid driftskapital at skaffe tilveje. Hansens penge kunde umulig slå til, og altså måtte Lars være sig om yderligere hjælp. I København var hans syskendebarn, Birgitte Worm («tante Lones» datter og hans formynders søster), gift med en velhavende urtekræmmer, *Karl Kristian Madsen*. Til ham vilde han da ty. Og nu fortæller den ovenfor nævnte Sören Povlsen, at, da høhøsten i «præstehaven» allerede var inde, og der fattedes endnu kun bjærgningen af et par læs hø, som Lars havde købt af en nabo, da kørte Sören Povlsen en dag til Glatved strand med Lars, og denne gik i en lille båd for at sejle til Sælland. Men

der opkom et stærkt uvejr, så Lars og bådføreren nær havde gået under. De bleve dog tagne op af et forbi-sejlende skib, og deres båd blev bunden til dettes agterstævn. Men i stormen rev den sig atter løs og gik tilbunds med alle deres sager: med alle Lars's klæder, «hvoriblandt et par helt nye støvler».*) — Han kom dog altså til Sælland og til København, og Madsen havde så megen tillid til sin unge frænde, at han strags svarede, han kun trøstigt skulde købe, hvis han mente, at det kunde svare regning; så skulde Madsen nok skaffe ham penge. Ja, Madsen tænkte endog en stund på selv at gå sammen med ham om købet: han vilde da nedsætte sig som købmand i Æbeltoft. Fra København drog Lars til Fakse, hvor han var fra 4. til 16. avgust, og hvor han nok ligeledes fik sine pengesager ordnede med sin stiftader (et par ytringer derom i faders dagbøger ere mindre tydelige). Og så kom han atter hjem til Hyllested.

Og lørdagen d. 8. okt. 1825 kom den store dag, da Skærso skulde til 5te avksjon. Anders Hjulmand, som dengang tjænte i Hyllested præstegård, kørte Lars og hans formynder til avksjonen; men Leth vilde ikke lade sin medbejlers heste komme på stald; de måtte kønt blive stående i gården. Efter bud og overbud blev Lars højstbydende med 2400 rbd. sølv, hvorpå der skete tilslag på approbasjon. Men atter tog Leth til amtmand Stemann i Randers for at gøre overbud. Dette hørte Lars dog strags og drog samme vej. Amtmanden havde svaret Leth, at han var ked ad de idelige små overbud underhånden; han måtte inden næste morgen kl. 9 gøre et «ordentligt» overbud [200 rbd.], så skulde han få tilslag; ellers fik laCour det i medfør af det kgl. rentekammers skrivelse. Herom underrettedes Lars, da også han kom til amtmanden, og i en stærk spænding gik han op til sin broder Peter, som jo dengang var lærer i Randers, men traf ham ikke hjemme, da han var på skolen. I den spænding, som han gik i, syntes det ham, som om han hørte en vidunderlig dejlig melodi, som han slet ikke kendte. Den tonede længe for hans sjæl og gjorde ham roligere og mere trøstigt. Han kunde dog hværken mindes eller gengive den, men den

---

*) I en lignende havsnød var han en fire, fem år senere, da han havde været ovre i Hadsherred og fra Norsminde vilde sejle hjem igen. Imellem Samsø og Æbeltoft blev han overfalden af et sådant uvejr, at det var et Guds under, at han atter så land.

tonede atter i hans sjæl i et par andre afgørende øjeblikke af hans liv. — Leth havde imidlertid truffet på nogle gode venner i Randers; med dem måtte han jo dog tømme et glas. Det sinkede. Så red han de syv mile til Hessel for at få sin svigerfaders samtykke til det krævede overbud. Man rådslog og rådslog, inden man enedes, og det tog atter tid. (Hvis jeg ikke mindes fejl, var Nils Poulsen fra Rølsegård tilfældig på Hessel og deltog i rådslagningen og stemte for overbudet.) Da man endelig var bleven enig, red Leth tilbage til Randers, men, da han kom til amtmanden, var den fastsatte tid udrunden, og Lars havde approbasjonen i sin lomme. — Det var onsdagen d. 12. okt. 1825, han modtog denne, og han ilede så til Rugård, for at mælde sin medkøber Hansen udfaldet. Men her rejste der sig en ny vanskelighed. Hansen havde tabt mødet! Lars havde gået 200 rbd. over den aftalte højeste købesum*), og Hansen mente sig således løst fra fællesskabet. Han vilde dog ikke ligefræm bryde dette, men så til turde han heller ikke; og de to venner gik tavse omkring i en mørk og nedtrykt stemning. Dette så overkrigskommissær Ingerslev og spurgte om grunden. Da han fik den at vide, gjorde han udslaget. «De må være en grumme dygtig landmand», sagde han til Hansen, «langt dygtigere end enten jeg eller nogen af os andre, når De kan afgøre, om så stor en ejendom virkelig kan forrente endnu 200 rbd. eller ikke. Renterne blive åtte rbd. mere årlig». Så slog Hansen til, hvorpå Lars red til Århus, tog med smakken til Kalundborg og derfra til København for at underrette Madsen om den sluttede handel og hente den lovede hjælp. I København traf han vistnok sammen med moder, som var kommen dertil d. 16. okt. med Karl og Immanuel. Det var i så fald sidste gang, han så hende, men han modtog altså dog sikkerlig hendes lykønskning og velsignelse som ejer af Skærso. — Købekontrakten udstedtes, men kun på Lars's navn, mandagen d. 5. desb. 1825, undertegnet af herredsfogden, overavditør Stockfleth, og af byskriveren Sinding. Udgifterne ved den vare 7 rbd. 19 sk. foruden stæmpelpapiret, hvis pris var 20 rbd. 24 sk. Den læstes i Sønder og Mols herreders ret d. 12. desb. 1825.

*) Der råder en synlig uoverensstemmelse mellem de anførte tal, hvilken jeg — da jo avksjonsprotokollen må stå til troende — ikke kan løse på anden måde end ved at antage, at Lars og Hansen, som tidligere havde enets om at gå til 2000 rbd., under selve avksjonen have enets om at byde 2200, og at Lars så på egen hånd har gået til 2400.

Altså var Lars nu ejer af Skærsø, men Leth, hans medbejler, købte sig en gård i Lund skov, hvor han siden levede og døde.

Når skødet på Skærsø kun udstedtes til Lars, og ikke tillige til Hansen, må grunden sagtens have været den, at Hansen ikke har haft fuld tillid til, at handelen kunde svare regning, og derfor ikke har villet binde sig fastere end netop nødvendigt. Han har altså vel kun sat sin formue i gården mod tilstrækkelig sikkerhed og mod at dele det mulige udbytte halft med ejeren. — Denne Jakob L. V. Hansen, hvem jeg så til har nævnt, og om hvem der endnu jævnlige vil blive talt i det følgende, var født på Rølsegård 14. novb. 1802, altså årsbarn med Lars, kun syv måneder yngre end han. Men han var opvokset i Æbeltoft, hvor hans moder tog bo, da hun strags efter hans fødsel skilte sig fra manden. ²⁷/₄ 1822 blev han eks. juris (bekv.) og afløste så Lars som forvalter på Rugård. Her indgik de et venskab, som varede hele livet igennem. Broder Holger skildrer ham som en mindre duelig landmand, men dygtig jæger, ypperlig sælskabsmand, sand, ærlig og trofast til det yderste, «et af de mennesker, jeg har holdt mest af». Hans pengeforhold til Rølsegård har jeg tidligere gjort rede for, og her skal jeg endnu kun tilføje, at ¹⁴/₃ 1824 købte han en gård (4¹/₃ td. hartk.) i Elsegårde for 1000 rbd. sølv, men sålgte den atter ²⁸/₃ 1826 for 1200 rbd.

Men Skærsø! — Som tidligere nævnt var Falk Göyes berømte lade for flere år siden forsvunden, og meget mere havde gået samme vej. Af borggården stod der endnu kun henvend to længer, og det i en mædelig forfatning; af forpagtergården kun en eneste længe og af ladegården kun to længer. Næsten alt, hvad sæd der avledes, og det var dog ikke meget, måtte sættes i stak. Man påstod, at de, der skulde haft tilsyn med ejendommen, havde brændt det ene fag hus efter det andet isteden for at købe ildebrændsel, som de dog lige fuldt førte op i regnskaberne; vi have imidlertid set, at allerede madam Klitgaard havde fundet udvej til at skille sig ved flere af bygningerne. På Frederikkesminde svarede de bygninger, som endnu stode, omtrent til Skærsøs. Her som der vare de af bindingsværk, men af udhusene lå her som der de fleste murstenstavl på jorden. De fleste ruder vare ituslåede: på bægge gårdene tilsammen over to hundrede. Der var på bægge gårde ikke en eneste ko eller stud, intet får eller svin, ingen plov eller harve eller noget som helst avlsredskab. Re-

geringen havde sat to kyrasserheste derover, men af dem var den ene død (eller sålgt). Der var altså kun én hest, og den fik køberen med den forpligtelse, at han selv skulde skaffe den anden. Der var altså aldeles bogstavelig ved tiltrædelsen ÷ én hest. Alle vidste, hvad jo også købekontrakten og skødet sagde, at Lars var den egentlige køber, det egentlige drev i handelen; intet under, at alle spæede den unge mand ilde, som havde haft mod til at overtage en ejendom, der i en række af år var næsten systematisk forsømt, udpint, ødelagt og — bagtalt. De ynkedes over ham, ti han var jo både brav og dygtig, men underværker kunde han dog ikke gøre, og derfor måtte hans kraft og virkelyst inden føje tid være brudt. Da jeg tyve år senere, i sommeren 1845, på en rejse fra Århus til Skærsø tog ind i Rønde kro, kom jeg i snak med den livlige krokone. Hun skildrede mig med levende farver stemningen fra 1825: «Man sagde, at fuglene døde af sult, mens de fløj over Skærsø marker, så et menneske kunde umulig leve af den gård. Man ynkedes derfor hjærtelig over det unge menneske, som vilde sætte hele sin velfærd til der. Nu er han dog ellers kommen skikkelig godt efter det, så han har gjort alle spådommene til skamme».

Det var i april (eller maj) 1826, at Lars og Hansen flyttede til Skærsø; og umiddelbart efter fulgte den strænge sommer, den skrækkeligste tørke, vort land i dette hundredår har kendt. Dengang var Leth borte, hvorimod Klitgaards frændeles vedbleve at bo i forpagterboligen, som lå i haven, nogle skridt sydvest for borggården. Hele det første forår og den første sommer var en mand sysselsat med at lave plove, harver og andre avlsredskaber. Men Lars selv gjorde fuld tjeneste som avlskarl: han såede hvær eneste kærne (og det blev han da ved med i mange, mange år), han både pløjede, slog og mejede. Han havde en mængde kartofler med fra Hyllested, som han lagde, men i øvrigt kunde han kun dyrke det nærmeste par marker ved gården. Han kunde ikke tage fat på sandmarkerne: det havde han ikke kræfter til, og det kunde heller ikke lønne sig, inden han kunde gøde dem. Men for at kunne gøde dem måtte han have kreaturer; og for at kunne holde og fodre disse måtte han dyrke kartofler. Han blev altså af nødvendighed henvist til det, som han havde mest øvelse i og størst kærlighed til: kartoffelavl og kreaturfedning. Men herom mere senere. — Endnu skal jeg bemærke, at han den første vinter kun havde sejsten kør på Skærsø, men at det

kneb for ham at overfodre dem. Ved en tinglæst kontrakt af $15/4$ 1826 bortforpagtede han dog fra 1ste maj samme år mejeriet på Frederikkesminde til C. F. Evers fra Rosenholm. Han skulde inden 1ste juni levere denne seksti gode køer (de firti inden 1ste maj) samt to tyre, og i årlig forpagtningsafgift skulde han have seksti fjærdinger smør og tretti lispund ost. Forpagtningen var indgået på fem år, men kunde ophøre om to år, hvis den ene part var misnøjet med den anden. Så underligt det end lyder, skulde jeg dog næsten mene, at denne kontrakt, uvist af hvilken grund, er bleven hævet, inden den trådte i kraft. Der er i det mindste ingen, ikke engang broder Holger eller den gamle, dygtige Sören Grönfeld i Holme, som kan mindes nogen mejeriforpagter Evers på Frederikkesminde. Derimod mindes Holger godt, at Lars allerede 1827 havde raps her. — Og så skal jeg endnu meddele følgende lille træk: da Lars den første sommer en dag kom ud i det yderste af marken, ved Ulstrup mølle, fandt han her uvæntet et pænt stykke rug. Det var naboen, som havde pløjet og sået på Skærsø jord. Han påtalte dette, men manden svarede: «De kan vist ikke gøre mig noget for det, for det har a nu gjort i så mange år, at a vist har hævd. på det». Enden blev da, at manden fik lov at høste afgrøden, imod at han lovede ikke mere at så på Skærsø jorder.

Men med 1827 indtraadte der en ny vending. — Broder Holger havde været i Middelhavet, da moder døde. Et brev, som skulde bragt ham denne efterretning, gik fejl, og måden, hvorpå han ved sin hjemkomst fik hendes død at vide, bidrog ikke lidet til at gøre ham ked ad sømandslivet. Han var dog endnu engang i England, men kom atter hjem i våren 1827, tilbragte forsommeren i Fakse og tog $12/7$ 1827 til København for derfra i næste uge at gå med dampskibet til Århus og så videre til Skærsø. Her sagde Lars til ham: «Du skal ikke være sømand mere!» Det ene ord tog det andet, og han opgav virkelig søen, satte sine få penge i Skærsø ($27/9$ 1827 modtog han de sidste hundrede rbd., han havde stående hos fader) og gik i kompagni med sin broder om gården. — (Man kunde mene, at lidt måtte de vel samtidig have arvet efter moderen, da deres stiftfader jo atter måtte skifte, inden han indgik sit tredie ægteskab. Men forholdene her vare kun ringe. Faders hele ejendom sattes til 2810 rbd., hans gæld var 2657 rbd. 48 sk., og omkostningerne ved skifter 57 rbd. 19 sk. Der blev altså kun 95 rbd. 29 sk. tilbage. Uagtet fader nu frafaldt både

broderlod og jordefærdsomkostninger for sig selv, blev altså den samlede arv til Lotte Guldbergs seks sønner ikkun 47 rbd. 62 $\frac{1}{2}$ sk., eller til hver enkelt kun 7 rbd. 90 $\frac{5}{12}$ sk. Inden skiftet havde imidlertid de fem laCourer givet afkald på al arv, når fader, som han mundtlig havde lovet Holger, vilde lade deres syvårige halvbroder, Immanuel Barfod, få runde 400 rbd. På grund af dette afkald og på grund af æmbedets «bedre indtægter» gav fader ham imidlertid 500 rbd. med 1ste prioritet i boet næst efter andre 500 rbd.; men laCourerne fik aldeles intet.)

Omtrent samtidig havde Lars og Hansen delt og skiftet den ejendom, som de i virkeligheden havde fælles, om end kun den ene havde skøde på den. Delingen fandt allerede sted ved mundtlig aftale 1827, men rentekammerets bevilling til udstykningen kom først $\frac{15}{11}$ 1828. Den del, som Hansen valgte, var Frederikkesminde, som med en af Skærso sandlodder (o: 1 td. 4 sk. 2 fdk. 2 alb. hartk.) udgjorde lidt over 278 tdr. land med 26 tdr. 5 sk. 3 fdk. 1 $\frac{1}{2}$ alb. hartk.; desuden konge- og kirke-korntienden samt kirkekvægtienden af Holme by (54 tdr. 1 sk. 1 fdk. 2 $\frac{1}{7}$ alb. tiendeydende hartk.); fire jordløse huse i Grovlev og to ubyggede jordlodder på Grovlev mark (3 fdk. 2 alb. hartk.); samt en huslod i Holme (4 sk. 2 fdk. 2 $\frac{1}{7}$ alb. hartk.) tillige med seks jordløse huse sammesteds. Det var åbenbart de bedste jorder, Hansen fik, og de passede også bedst for ham, hvorimod Lars fik både de fleste og de sletteste jorder. Købesummen, som Hansen gav, var 1300 rbd., og skødet fik han $\frac{13}{12}$ 1828, fire dage efter at han i Æbeltoft havde holdt bryllup med Jane Margrete Mygind (Ø på Asmildkloster $\frac{15}{7}$ 1808). Som vi senere skulle se, varede det dog kun tretten år, inden han atter sålgte Frederikkesminde til Lars.*)

At Lars ved delingen havde fået mere end nok jord, fræmgår af følgende: bødker Rasmus Horn i Hesselballe (Ø 1777, † 1855) ønskede at frigøre sine sønner for værnepligt ved at bygge og drive en hidtil uopdyrket jordlod; og Lars ønskede at slippe for en del af de skatter, som trykkede ham (for henved ti rbd. årlig!). Altså sålgte han ifølge rentekammerets bevilling af $\frac{15}{11}$ 1828 ved skøde af $\frac{13}{12}$

*) Hansen forpagtede $\frac{12}{3}$ 1837 (fra $\frac{1}{5}$ 1837) Frydensberg, et afbygge af Rugård. Herfra flyttede han omtr. 1846 til Halkær v. Nibe og derfra omtr. 1854 til Vormstrupgård v. Løgstør, hvor han † $\frac{15}{2}$ 1867, men bad forinden sine børn at bringe laCour, «en af mine bedste og mest trofaste venner», sit sidste farvel.

1828 til Rasmus Horn: parsellen nr. 3 af Skærsø hovedgårds jorder med påstående bygninger og tilstødende ejendomme samt afbyggerstedet Loftshuset, der svarede ejeren en årlig fæsteafgift, stor fire rbd. sedler. Jordsmonnet var 592⁹/₁₄ tdr. land med 11 tdr. 7 sk. 3 fdk. 2¹/₄ alb. gammelt hartk. Nasjonalbankhæftelserne skulde påhvile køberen og fra ¹/₁1829 tillige de kongelige skatter. Købesummen var *trehundrede rbd. sølv*, som strags betaltes. Men foruden fæsteafgiften af Loftshuset, som jo netop forrentede det ene hundrede, fik køberen: fire fag hus (det såkaldte «lysthus» på lysthusbanken i skoven), der vare af egetømmer med tagtømmer af elletræ og havde gode vinduer og døre. Desuden måtte han tage en del svært egetømmer, som lå hist og her på Skærsø grund, dels af nedbrudte bygninger, dels af ældre broer; og i skoven måtte han få alt det elletræ til lægter, spænder og lignende, som han kunde opbygge i det første år. Han byggede derfor strags på kraft og kunde da nok sige, at han havde fået den ejendom til givendes, på hvilken han siden sad i tyvesyv år og levede tarvelig men godt med kone og seks børn. Men han var en brav og virksom mand, og Lars undte ham det godt, ja, så godt, at, da Horn noget efter kom til ham og vilde låne penge, gjorde det ham ondt, at han ikke kunde opfylde hans ønske. Imidlertid sagde han efter lidt betænkning: «Jeg har ingen penge, men jeg skal lade en stud trække til marked, og, hvad jeg får for den, skal De få til låns». — En fire, fem år efter, da han var kommen lidt til kræfter, ønskede Lars at købe ejendommen tilbage og bød ham *to tusinde rbd.* for den; men Horn afslog budet, og den stiltfærdige Lars sagde: «Ja, jeg indrømmer Dem også, at De kan få mere for den». Og så afstod han ham desuagtet ⁵/₉1833 rør- og blåtagskæret ved Stubbe sø, som han hidtil havde forbeholdt sig selv. Ligefuldt købte han ²¹/₁₀1850 af Horns søn den lille parsel 3. b. for 50 rbd. (Alle disse småhistorier, som ingen af os andre kendte, har jeg fra denne søn, den nuværende ejer.) — Nu er *Godthåb*, ti således kaldte Horn sin ejendom, vistnok godt sine 30,000 kroner værd, uagtet den nu kun har et fladefang af 202 tdr. land (hvoraf tyve tdr. land sandflugt) med kun 3 tdr. 3 sk. nyt hartk. Ti ³⁰/₈1833 overtog Sören Tommesen for 50 rbd. halvdelen af den dårligste jord, imod at Horn svarede skatterne deraf de to første år (denne ejendom blev ¹⁶/₁₀1840 sålgt for 200 rbd.), og andre stykker sålgte han til andre tider så for 50, så 100 rbd. Der var

oprindelig omtr. 80 tdr. land sandflugt, men den er nu for største delen dæmpet og bevåket, tildels endog skovgroet. På Horns oprindelige ejendom findes der nu (foruden Godthåb, men med Loftsbuset) i alt seks «parselsteder» og huslodder, som tilsammen holde fire heste og omtrent tretti køer og stude og have vel en værdi af godt og vel 20,000 kr.

Efter salgene af Frederikkesminde og Godthåb var Skærøs hartkorn 33 tdr. 3 sk. 3 fdk. $\frac{1}{4}$ alb. hovedgårds-takst foruden 2 sk. 3 fdk. forhen umatrikuleret jord og 1 td. 2 sk. 2 fdk. 2 alb. skovskyld.

Endnu skal jeg kun tilføje, at de første år, Lars var på Skærø, havde han ikke så grumme langt til sin gamle faderlige ven og lærer, krigsråd Møller, som jo nu var godsforvalter på Gammelestrup, og som skal have været en af de få, der mente, at det vel nok vilde kunne gå med købet af Skærø. De gæstede heller ikke så helt sjælden hinanden, men, da Møller 1828 flyttede fra Estrup til Marselisborg, havde Lars og Holger den glæde at kunne hjælpe ham med flytningen, skönt den rigtig nok fandt sted midt i den travle såtid. Også efter flytningen vedblev omgangsforholdet.

9. „Stines” ungdom og ægteskab.

Vi fortsætte Lars's selvschildring:

«Halvandet år derefter opnåede jeg at indtræde i et såre lykkeligt ægteskab med min elskelige, kærlige hustru, Ellen Kirstine Poulsen af Rolsegård, som i de første nitten år af vort ægteskab bragte os ti kære, sunde, velskabte børn».

Halvandet år — der står tydelig skrevet «1 $\frac{1}{2}$ år» — må være en skrivfejl, eller — hvad der er endnu rimeligere — der må i renskriften være sprunget nogle linier over; ti det, som talen er om, fulgte ikke halvandet år, men henved seks år, efter at Holger havde gået i kompagni med Lars. Fejlen tør jeg imidlertid ikke indlade mig på at rette (skönt jeg nok mener at kunne gætte, hvad der omtrent må have stået, og da gætter, at der ved de «halvandet år» er tænkt på forlovelsen, hvilket netop vilde kunne slå til), men jeg skal kun efter ævne udfylde det meddelte.

Ellen Kirstine Poulsen har jeg allerede (side 101) nævnt som den eneste levende datter af Nils Poulsen og Dorte

Dinesdatter. Hun var født på Nörlund 26. desb. (2den juledag) 1809 og samme dag hjemmedøbt, hvorpå dåben stadfæstedes i kirken . . . 1810; men hendes faddere kendes ikke, da kirkebogen er brændt. Hun gik altså i sit åttende år, da hun med forældrene flyttede til Rolsegård. Som barn udmærkede hun sig blandt andet ved sin regnefærdighed, men allerede dengang sad hænderne godt på hende; ti som lille pige var det hendes glæde at lave en mængde småting af ler; og hun blev ikke stående herved: hun lavede ure, der dreves ved vand, og gåsedrengen måtte hjælpe hende dermed. Hun våksede op i et fromt, et troende hus og deltog stadig i aftenbønnen, så snart hun blev gammel nok dertil; men med lærere stod det sig kun dårlig på Rolsegård: i en kort tid havde man nok i det mindste elleve sådanne, gamle kuske, murmestere, spillere, mænd, tjænere, fiskere osv. Endelig indså man dog, at disse ikke kunde gøre fyldest, og man sendte Ellen Kirstine (som barn kaldtes hun altid med bægge navne; siden kaldtes hun kun Kirstine, der lidt efter lidt, men meget imod hendes villie, blev snuppet af til Stine) — til degnen Lund i Agri, der havde en kostskole, som i den tid var temmelig meget søgt. Her blev hun et års tid, men havde det ikke videre godt, da Lund selv endnu var ugift, og hans tante Møllerup, som styrede huset for ham, var i det mål påholdende, at hun gav børnene både dårlig og utilstrækkelig kost. Dernæst kom Ellen Kirstine omtr. 1819 til student Bjødstrup, degn i Hornslet, hvor hun blev i en tre, fire år og havde det både kærligere og bedre. Med denne familie vedblev hun derfor også langt senere at stå i et venligt omgangsforhold. I forsommeren (1823?) vendte hun dog atter hjem og fik nu en vis Nils Jensen («den varme dreng» kaldet) til lærer. Hvor længe dette varede, er noget usikkert, men endelig blev hun 25te apr. 1824, netop 14¹/₃ år gammel; dåbsfæstet af præsten Henrik Haar i Knebel; og med hendes boglige undervisning var det slut, for så vidt hun ikke senere drev den på egen hånd. Hun havde dog en meget stor læselyst og vandt derfor langt flere kundskaber og en langt større boglig dannelse, end man efter det hidtil meddelte skulde slutte. Hun havde en god om end ikke meget hurtig fatteevne, en meget levende indbildningskraft, en god og sund dømmekraft samt en tro og omfattende hukommelse, der gemte det meste, af hvad hendes videlyst havde erobret. Men foruden meget andet gemte hun især slægtens ætfering og levnedsløb med

en slående redighed. Havde nærværende lille bog kunnet tænkes affattet i hendes levetid og med hende som hovedkilde, vilde alle dens enkeltheder ikke alene været vundne med langt større lethed og sikkerhed, men meget, som nu gik i graven med hende, og som jeg derfor ikke engang har kunnet antyde, vilde da have kunnet gives med fuld klarhed og sikkerhed. — Til hendes uddannelse hørte det endnu, at hun fra maj 1825 til maj 1826 lærte skræddersyning i Randers hos Severine Katrine Hem (nu enkefru Jessen), der havde en meget agtet skrædderskole for unge piger. Hele dette år boede hun hos gamle jomfru Caspersen på hjørnet af Brødregade og Dytmærskens (det nys afbrændte nr. 17, det højre hjørne, når man fra Brødregade går ind i Dytmærskens). Så var der endnu lægekonsten, rettere sår-lægekonsten, som hun tidlig lærte af sin moder, og som hun fortsatte livet igennem. Derfor samlede hun lilieblade og andre lægedomsurter, derfor lavede hun salver osv., og kom altid villig dem til hjælp, som trængte. Da hun jævnlig havde held med sig, fik man høje tanker om hendes ævner og indsigter; hun måtte sikkert «kunne langt mer end sit fadervor»; og endnu mange år efter at hun var bleven hustru og moder, kunde det nok hændes, at en eller anden kom til hende for at få hende til at vise stjalne sager igen. Når hun med undring veg tilbage ved en sådan bøn, kunde man endda trænge ind på hende for ved gyldne løfter at bryde hendes uvillie. Og sådant hændte *efter* mitten af dette vort «oplyste» hundredår!

Hun havde som ung pige en ypperlig helbred og gode kræfter; hun dansede udmærket godt og gærne (af hendes brødre dansede kun Peter), ti sine små, rappe fødder brugte hun lige så flinkt som hænderne; men hun savnede sangstemme (af brødrene kunde egentlig kun Jens synge). Hun havde stor kærlighed til bægge sine forældre, men synes dog at have omfattet moderen med størst varme, skönt hun i det ydre lignede faderen mest; men det kan nok være, at det modsatte var tilfældet med hendes indre bygning. Da Povl var den eneste af brødrene, som stadig var hjemme, kom han og hun også til at stå hinanden nærmest; men hun omfattede hele sin slægt med stor kærlighed, endog den fjærnere. — Og det gjorde hun ikke alene som ung pige; hendes livlige slægtfølelse vedblev at følge hende gennem hele livet. Der kom et ejendommeligt liv over hende, hvær gang hun skulde gæste slægten der «nordpå» eller gæste den egn, der var hendes slægts rette hjemstavn.

— Hun var sin moders husjomfru, og når, som nok kunde hælde, faderen tog alle pigerne til markarbejde, måtte moderen og hun gøre hele hjemmearbejdet. Hun blev altså tidlig vant til enhver husgerning, den grovere med den finere, og om vinteraftnerne spandt hun sammen med pigerne inde i dagligstuen. Men, når der blev sluttet en studehandel, gav køberen i regelen hende eller moderen fem eller ti spesier i lidkøb. — Man sagde allerede tidlig om hende: «Hun ligner sin mormoder, for *hun* sagde altid, at en rund hånd skal aldrig fattes». Nu, hun kunde også godt mindes denne mormoder, Dorte Lavrsdatter, som hun tit havde set, og som vedligeholdte både åndens livlighed og legemets rørlighed i en meget høj alder. For øvrigt kunde man lige så godt sagt, at hun i dette stykke som i så meget andet slægtede sin moder på, hvis godgørenhed næppe var mindre end mormoderens. Moderen gav selv den unge datter det vidnesbyrd, som hun vedblev at gøre sig værdig til igennem hele livet: «Hun giver lige gerne den dag, hun bager, og den, da hun spiser sit sidste brød». Det var et godt vidnesbyrd, men endnu bedre var et andet ord, som hun tidlig lærte af sin moder og heller aldrig glemte, men lod gå i arv til sine døtre: «En kvindes ære er som et blankslebet stål; et åndepust, og det er for-dunklet».

Men barnet var jo alt nu våkset op til fuldmoden jomfru, ikke meget høj, godt af mellemvækst, men rank, smidig og kraftig, med smukke regelmæssige træk, af hvilke der lyste mildhed og godhed, mørkebrunt hår, hvælvet pande, venlige blågrå øjne, en lille lige eller dog ikke meget bøjet næse, friske men ikke meget fyldige kinder, en fin lille mund og en lille rund hage. — Som hun var opvåkset i et troende hus, var hun selv from og troende, om det end varede mange år endnu, inden hun kom til fuld klarhed i sin tro. Forældrene så helst, at hun i deres nærværelse sagde «a» til sig selv, men ellers sagde hun stadig «jeg». Hendes mål, især dog tonefaldet, var imidlertid stærkt udpræget jysk (ligesom også Lars's), og hun holdt længe, ja vel egentlig stedse, ved flere gamle, fyldige ordformer, i hvilke de oprindelige endelser endnu ikke vare afslidte; hun sagde således gerne «hesteren, drengeren» osv. isteden for med skriftspråget «hestene, drengene». Trods disse enkelte ejendommeligheder var hele hendes tale dog naturligvis den dannede kvindes; men den kunde nok nu og da få et eget krydder ved et eller andet udtryk,

som den, der smålig hænger sig i det regelrette, kalder vrangt, imens det dog kun er særligt, egentlig bygdeejendommeligt. — Sagn og sange kunde hun en mængde af, og af ordspråk har jeg lært flere af hende.

Næst hos Bjødstrup i Hornslet havde hun sin meste omgang i Agri præstegård. Her var præstens ældste datter, Lavra Møller (nu gift med musiklærer Wittrup i Odense), ikke engang to år yngre end hun. De havde allerede gået i skole sammen hos degnen Lund, men vare så atter blevne skilte, indtil de som våksne piger på ny genfandt hinanden. De sluttede sig dog først ret sammen i det år, Stines fader døde, da de hjalp hinanden at sy hans ligtøj.

Men allerede forinden havde Stine nået den alder, da den følelse plejer at vågne, der danner vendepunktet, jævnlig det eneste, i kvindens liv. Og til dette lykkelige vendepunkt skal jeg nu gå over.

Den første gang Lars og Stine så hinanden, var på et bal i Æbeltoft. Han så hende lidt før ballet, i et tilstødende værelse, lagde strags mærke til hende og spurgte ved udgangen: «Hvad var det for en kön lille pige?» — Næste gang sås de på et bal i Århus. Hendes ældre brødre havde fulgt hende derud, men de dansede ikke og skulde desuden bort før selve ballet, så hun vilde blive forlegen for at komme hjem. «Det skal ingen fare have», sagde brødrene; «de unge laCourer fra Skærso ere her, og dem kan du godt følges med hjem.» Det vilde hun imidlertid nødig. «Ja, ja, så er der en bonde fra Vrinders her i byen; han kører tidlig i morgen, og ham kan du også følges med.» Det gik hun ind på, og der blev gjort aftale med bonden. Men ballet holdt så sent op, og bonden kørte så tidlig, at man ikke turde lade hende tage med ham, så varm som hun var. Der var da intet andet for: hendes broder Povl, som atter var kommen tilstede, måtte opsøge «de unge laCourer» og var også heldig nok til at møde Holger på gaden. Naturligvis blev tilladelsen gærne given. — Holger var kusk, og hos ham sprang strags en hr. Møller op, som var kørende med dem, så Lars og Stine måtte lige fra Århus til Skærso sidde de syv mil sammen på det andet sæde. Da man kom til Skærso, havde man her en gammel stram husholderske, jomfru Guldmann, som hjalp Stine rejsetøjet af. I dag havde hun dog så vidt fået munden på gang, at hun tillod sig at sige til den nittenårige skræmmede pige: «Det er et könt menneske, den unge Lars laCour: ham skulde såmænd iomfruen se at få!»

— Nogle måneder senere, vistnok efter høsten 1829, vare laCourerne på Rolsegård i anledning af en studehandel. Ved et tilfælde, der næsten kunde se ud, som det var lavet, bleve Lars og Stine en lille stund ene i dagligstuen og lode de andre skøtte handelen. De stode ved et stort grønt bord foran sofaen, og dér gave de hinanden hånd og hjærte. Men Stine sagde samme dag sine forældre, hvad der var sket.

En dags tid efter red faderen ud med sin søn Jens, og undervejs sagde han: «Jeg vil da sige dig, at Stine atter har haft en bejler; det er den yngste af laCourerne på Skærsø; og ham har hun sagt ja». Denne meddelelse faldt imidlertid ikke strags i god jord; man gruede for, at Stine, ved at knytte sin skæbne til ejeren af det halve, så bagtalte og ringeagtede Skærsø, skulde rede sig selv en alt for hård fræmtid; og i et familieråd blev det afgjort, at faderen skulde tage over for at sige Lars, at der intet kunde blive af partiet. — Som sagt, så gjort. De sad ene to ved frokostbordet på Skærsø, da den gamle udførte sit hværv. Dette gjorde så dybt og smærteligt et indtryk på den unge, at han tabte sin gaffel af hånden på gulvet, og tårer kom ham i øjnene, mens hans læber tav. Den godmodige gamle fik helt ondt af den unge mand, som han allerede forinden havde fået en vis agtelse for; men derved var der nu intet at gøre: det måtte dog blive, som han havde sagt, at Lars helt måtte slå Stine af tankerne.

Ved et ejendommeligt tilfælde er et eneste brev fra Lars til Stine blevet kendt. Om hele den øvrige brevveksling mente børnene derimod, at de hværken selv havde ret til at læse den eller til at lade andre læse den. Dette brev er af 17. septb. 1829, og det lyder fuldstændigt (omtrent), som følger:

«Kære, gode pige! Som du væntelig ved, har din fader for kort tid siden været her og har da nægtet sit samtykke til vor forlovelse, ligesom han og har erklæret, at jeg i fræmtiden ikke skal tænke på denne ting. Af hvad grund din fader så aldeles forkaster mig, kan jeg sandelig ikke vide; ti at grunden er den, som han har opgivet, derom må han rigtig undskylde, at jeg tvivler. Imidlertid synes mig ikke, kære pige! at tingen dermed skulde hændø; jeg synes, at der endnu skulde gøres et forsøg hos de gamle for om muligt at vinde deres samtykke. I håb om at denne min mening måtte være overensstemmende med din, har jeg til din fader opsat et brev, som herhos følger,

og som du bedes godhedsfuldt at gennemse, for om deri mulig kunde være et eller andet, hvilket du tror måtte forandres, i hvilket fald jeg beder mig brevet tilbagesendt med vedbørlige bemærkninger. Skulde imidlertid også dette forsøg fejle, skulde dine forældre fræmdeles sætte sig imod partiet, o da er der vel ingen anden udvej for mig, end at jeg må trække mig tilbage og løse dig fra det mig givne ord; ti ikke bör jeg opfordre dig til at handle mod dine forældres villie, og ikke kunde jeg fatte den beslutning ved din kærlighed at trænge mig ind i en familie, hvor jeg vidste at være ilde påset, ja endog agtet uværdig til din gunst. Dog, elskede, kære pige! ét kan jeg endda bede dig om, og dette er: så længe du i din barm endnu måtte vedblive at bære sand kærlighed for mig, så kast ikke uden nødvendighed denne blomst bort! hvorhos du så fra min side må være forvisset om, at sikkert heller ikke jeg skal glemme dig. Hvem ved igrunden, hvad tiden kan medføre. Verden er jo foranderlig og menneskenes tanker det ikke mindre, således muligt og dine forældres. — Jeg lovede i mit sidste brev, at jeg vilde besøgt dig i søndags [o: 13. septb.], men at dette ikke skete, var en følge af din bortrejse. Hvor urolig jeg ellers har været for at få dig et par ord tilsendt og for fra dig igen at erfare, hvad du mener, der tör håbes, hvad du mener, der tör ventes, det vil du nok kunne forestille dig; og vil du derfor, gode pige! undskyldte, at jeg igen ved Hansen sender dig disse linier. At imidlertid hverken Hansen eller nogen af mig har fået kundskab om, at vi alt vare forlovede, derom være du, ved alt hvad helligt er, forsikret; ej heller skal nogen, i hvordan det end går, uden din tilladelse af mig få den ting at vide. At Hansen ellers af alle er det menneske, jeg snarest kunde betro en hemmelighed, dette vidnesbyrd være ham herved aflagt. Kender du ellers nogen sikker hånd, igennem hvem man skulde kunne tilskrive hinanden uden frygt for opdagelse, da glem endelig ej derom at meddele mig underretning. Lev nu vel, bedste pige! lev bestandig vel! Mine bedste ønsker følge dig, og vær kærligst hilset af din Lavrits.»

Stine har naturligvis givet sin fader det hosliggende brev, i hvilket der sagtens har været ytret tvivl om, at det modtagne afslag var givet med hendes minde. For at Lars kunde se, at dette dog virkelig var tilfældet, måtte hun nu tilskrive ham et brev, som strags blev foresagt hende. Men, imens man hentede lak og signet, fik hun en lille

seddel puttet ind i brevet, på hvilken hun havde skrevet, at alt var afgjort uden hendes minde eller vidende, ti «min mening er ja», samt at hun nok skulde vedblive at være ham tro.

Han fik da nyt mod. Hendes løfte var heller ikke skum på vand, men hun vedblev at være ham tro. Faderen havde sagt, at hun «*atter*» havde haft en bejler; og hun fik flere siden. Selv var hun for kvindelig til at tale om sine erobringer, og hun nævnte dem ingensinde, ikke engang til sine egne børn. Jeg kender dog ad anden pålidelig vej en fem, seks sådanne, iblandt hvilke særlig den ene havde hele hendes slægts fuldeste samtykke, og for øvrigt heller aldrig glemte hende (hvad der vilde kunne siges om endnu flere); men netop derfor ønsker jeg ikke at nævne dem. Nok er det, hun blev sin laCour tro og sagde den ene rige bejler nej efter den anden. — Lars og hun vedbleve at stå i forhold til hinanden, men intet menneske, ikke et eneste, måtte være deres fortrolige. (Dog er der ting, som synes at tyde på, at moderen har vidst bedre rede, end hun vilde vedgå for sig selv eller andre.) De vækslede breve, men brevvækslingen kunde kun foregå således, at hun lagde et brev under en vis stor sten ved Rolsegårds strand; dette brev hentede han så de halvtredie mil i nattens mørke, ridende eller gående, som det kunde falde, og lagde et andet isteden. — Denne postforbindelse blev dog i længden både for usikker, for langsom og møjsommelig, og der måtte andre indvies i hemmeligheden. Det blev da Hansen på Frederikkesminde og Lavra Møller i Agri; ja tilsidst vovede man vel endog at betro sig til Anders Tommesen, der var meget på Rolsegård: både gartner, tiendetager og postbud. Men det faldt endda vanskeligt for dem både at ses og at brevvæksle. — Det var nok først i vinteren 1830, at Stine en dag kom til Agri for at overnatte. Lavra Møller måtte endelig hjælpe hende til en samtale med hendes ven, som L. M. endnu dengang aldrig havde talt med, i hvor ofte han end havde gæstet hendes fader: han havde altid bly og beskeden holdt sig tilbage fra den unge pige. Anders Tommesen måtte altså bringe ham et brev. Det blev et skrækkeligt snefog, men Lars *gik* trøstigt de to mil i det svære vejr og fik virkelig den attråede samtale. — Han vedblev meget jævnlig at gæste præstefamilien, og L. M. havde da stadig brev eller mundtligt budskab til ham. Men en vinteraften kom han ridende derover, vis på at træffe Stine selv. Hun var der dog ikke.

En kær frænde havde nys bedt om hendes hånd, og af den grund havde hun måttet gøre en rejse med sin broder Jens. Lars blev så stærkt greben af denne meddelelse og kæmpede således med sine følelser, at præsten, som endnu intet anede, mente, at han var syg, og fik ham til sengs. Næste morgen havde han dog genvundet sin ligevægt. — Han kom i den tid aldrig til Rolsegård, men derimod jævnlig til Agri, og man tog derfor ved at mene, at han havde slået Stine af hovedet. Endnu yderligere bragtes man på vildspor, da der 2den juledag 1830 var bal i Æbeltoft, til hvilket Stine var indbudt af Hansen på Frederikkesminde, men Lavra Møller derimod af Lars; og man fik heller ikke øjnene op, da det blev en meget lang dans, netop den, som Lars dansede med Stine; ti det var jo Hansen, som førte den op, og man drømte ikke om, at det således var aftalt, at han skulde gøre den så lang som muligt. — Derimod vakte det svær opsigt, da Lars ved næste Æbeltoft marked kom to gange ind til præsten Steenstrups, hvor han ellers aldrig plejede at komme; og man passede således på ham og Lavra Møller, at han nær aldrig havde fået givet denne det brev til Stine, som han dog gik med i sit frakkeærme. — Så rejste Lavra Møller 1. maj 1831 til Århus for at blive der. Rigtig nok havde Lars kort forinden også indviet hendes fader i hemmeligheden, for at han ikke skulde misforstå de jævnlige besøg i Agri; men man måtte nu dog atter tage stenen ved stranden i brug, og Stine måtte vinde sin yngste broder, Peter, så han både kunde hente brevene og lægge andre isteden, når vejret enten var for hårdt og råt, eller det ikke var helt sikkert, at hun selv kunde gøre det uden at opdages. — En tid gik det godt, men pludselig vakt mistanken til nyt liv: man fandt hende læsende en lille seddel, som hun slet ikke vilde give fra sig. Man trængte stærkere og stærkere ind på hende, og hun så ingen anden udvej end at putte brevet i munden, tygge og synke det. Måske styrkede også det mistanken, at Peter engang i nøddehøsten fulgte hende til Agri, hvor et nyt møde var aftalt; ti de vendte først hjem ved midnatstid. Moderen undredes over, hvor de kunde plukke nødder så sent; men derved blev det; hun har dog sagtens haft sine egne tanker. — Så kom noget senere præsten Møllers årsdag; det var d. 20. okt. 1831. Alle Poulserne vare i Agri præstegård ligesom Hansens fra Frederikkesminde, Lars og mange flere; og Lavra Møller var kommen hjem fra Århus. Stine turde ikke længer

beholde de breve, hun havde fået fra Lars, da hun var angst for, at de skulde blive fundne; hun havde derfor taget dem alle med, for at Lavra Møller kunde give Lars dem. Men så godt passede man på, at det ikke var L. M. muligt at gøre dette, og tilsidst måtte hun i en skynding give Hansen dem, for at han kunde lade dem komme til rette vedkommende. Men Hansen misforstod hende og sagde næste morgen til sin kone, at der i hans frakkelomme lå en pakke til hende fra Lavra Møller. Hun hentede og åbnede den, men udbrød forbavset: «Det er jo lutter breve til Stine Poulsen!» Således måtte nu også hun indvies i hemmeligheden, men hun var lige så tro og tavs som de andre. — De fortroliges kreds udvidedes jo dog således stadig, og en mere end toårig erfaring havde allerede vist de unge, hvorledes omstændighederne gjorde det til en bydende nødvendighed at indlemme snart den ene snart den anden i hemmeligheden. Man var altså hverken meget glad eller meget rolig.

Men dengang var meget sket. Stines fader var jo allerede død et halvt år efter den forlovelse, han ikke havde kunnet give sit samtykke til (han havde dog visselig gjort det, hvis han havde fået lov at leve lidt længer; visheden herom udtalte Stine tit i den lange væntetid). Så havde moderen ved nyårstid 1832 afstået Rolsegård til sønnerne Povl og Jens. Både før og efter den tid (ja lige til sit bryllup) førte Stine husholdningen, som om hun var husmoder. Hun var jo barn i huset og fik alt, hvad hun trængte til, men fik ingen løn. Derimod fik hun, som tidligere sagt, undertiden lidkøb ved salget af gårdens stude og kunde så ved indkøb af markedsgaver eller lignende glæde sig selv og andre. — Men mistanken om, at Stines hjærte ligefuldt var hos Lars, har naturligvis bragt både moder og brødre til at følge hele hans færdsel med spændt opmærksomhed; og de have da ikke alene set, at han i et og alt var en brav og hæderlig mand, men tillige, at han var en dygtig mand, om hvem der måske nok kunde være håb, at han lidt efter lidt vilde arbejde sig fræm til bedre kår. Og for det moderlige skarpsyn har det næppe kunnet være skjult, at hendes datters følelser vare endnu uforandrede. Det kan næppe heller fejle, at hun jo enkelte gange har talt med sine sønner herom og lært disses tanker at kende. Da var det pinsemorgen, søndagen d. 10. juni 1832, at Dorte Dinesdatter stod meget tidlig op og gik ind til sin datter Stine, som endnu lå i sængen. «Hvordan har du

sovet i 'nat, Stine?» begyndte hun sin tale. — «Jo tak, moder, godt!» — «Da har a mænd ikke, for a har hele natten ligget og tænkt på, at det bliver dog nok bedst, at du får laCour.» Og det store ord var udtalt! De tre års trofaste væntetid havde ikke været forgæves! Der blev strags sendt bud efter laCour, og gladere pinsetid havde de to unge mennesker ingensinde fejret. Få dage senere vækslede de ringe, men i ringene kom ikke deres egentlige fæstensdag, som derfor er ukendt (den har dog vistnok faldet en af de allerførste dage i septb. 1829), men derimod den dag, på hvilken de fik moderens samtykke. Denne dag, allerede tidligere en festdag i laCourernes slægt (Lotte Guldbergs årsdag), regnede de også altid siden som sin rette fæstensdag; den valgtes da også firtitre år senere som den dag, på hvilken deres ti børn årlig vilde mødes, så vidt Gud gav dem hilsen og kræfter dertil.

Nu skulde altså Stine over at se sig om på Skærso, og det varede heller ikke mange dage, inden hun kom. Men jomfru Guldmann, som jo dog selv først havde opfordret hende til at søge at vinde Lars, kunde nu slet ikke finde sig hværken i partiet eller i hendes komme. Hun var bleven «gammel i gårde», og ved sin alder og sit væsen samt ved sin husbondes beskedne hensynsfuldhed havde hun efterhånden dels fået, dels selv taget sig temmelig frie hænder i husvæsenets styrelse, altså en magt og en myndighed, som der nu var udsigt til, at hun lidt før eller lidt senere måtte afgive.*) Men det var nu mindre vigtigt. Og ligeledes var det mindre vigtigt, at avlskarlen, Lars Povlsen, næste jul måtte ride med en pæn præsenterbakke under armen til Rolsegård og levere gartneren den, som så skulde sørge for, at Stine fik den, så snart hun sin årsdag slog øjnene op. — Derimod var der store omvæltninger i gårde på Skærso. Broder Holger havde onsdagen d. 28. apr. 1830 haft bryllup med Edle Ingerslev, så lige siden den tid var der altså ført et ordentligt hus med en rigtig husmoder og ordentlig husholdning. Lars kunde dog heller ikke ønske at fortsætte sit ungkarleliv, efter at han længst havde fundet en brud, som nu havde vundet sin moders og slægts samtykke. Rimeligvis var dette den nærmeste grund til, at Holger i septb. 1832 forpagtede Mejlgård, som han overtog til næste

---

*) Hun flyttede et halft år inden brylluppet til Æbeltoft, hvor Lars sørgede for hendes fræmtidige udkomme; men hun † allerede 13/2 1833, gl. 64 år.

majdag. Og Lars gav ham så lidt efter lidt tre tusind rbd., for at han skulde træde ud af sit forhold til Skærso. Men det broderlige, kærlige forhold imellem dem ændredes ikke, så lidt som forholdet imellem deres bustruer. Lars og Stine vedbleve til sin dodedag at være meget, ja såre meget for Holger og Edle, og kærligheden, hengivenheden var gensidig*).

Da Lars således atter var bleven enejer af Skærso (juridisk taget havde han hele tiden været det), indrettede han strags alt på at modtage sin brud. Således kørte han også lørdag aften d. 3. avg. 1833 til olsmarkedet i Århus, hvor han vilde gøre adskillige indkøb. Han kom der søndag morgen tidlig og sagde til kusken, at han nu skulde tage sig en god hvile, «for vi køre hjem igen i nat», da folkene jo mandag morgen skulde sættes i arbejde. Men byen og markedet vare for lokkende for kusken, til at han kunde tænke på søvn. Heraf blev følgen, at han på hjemmevejen væltede dem ned ad en stejl klint imellem Løtten og Rønde. «Jeg syntes jo nok, du sov», sagde Lars til kusken, da de atter kom på benene og hjalp hinanden med at samle vågn og pakkenilliker sammen igen; og gartner Fløystrup, der som en femten års dreng var tredje mand på våggen, og fra hvem jeg har denne lille fortælling, tilføjer: «Det var virkelig de eneste skændsord, han sagde til karlen, skönt det var et under, at nogen af os slap derfra med livet; for han var nu så inderlig mild og god en mand». — Men han slap, som sagt, helskindet fra det, og to måneder senere holdt han lørdagen d. 5. okt. 1833 bryllup på Rølsegård. Hans gamle stiftader var hentet derover for at vie dem i Rølse kirke, og moderen gjorde et stort og prægtigt bryllup, som der vidt og bredt gik ord af, et langt større og prægtigere, end der stemte med brudeparrets egen smag. Bryllupet varede i hele åtte dage, og en uhyre mængde gæster vare indbudne, som til dels bleve i brudehuset både nat og dag, mange dog egentlig helt ufrivillig. Brudens moder havde næmliq sørget så godt ikke alene for sine talrige gæsters, men tillige for kuskenes levemåde, at adskillige herskaber, da

*) Holger har, så vidt jeg mindes, kun en eneste gang faret op imod mig. Det var i april 1874, da jeg kom fra Jakobs bryllup til Kærgård. Jeg fortalte her en historie, men Holger er tunghör ligesom jeg selv, og han mente, at jeg gjorde løjer med Lars. Det kunde han umulig tåle og blev meget hæftig. Men heldigvis havde alle de andre forstået mig ret, så misforståelsen var øjeblikkelig hævet.

natten kom, ikke fandt det rådeligt på de usikre veje mellem Mols's banker at give sit liv i kuskes våld, som nu ligeledes vare noget usikre, men foretrak at overnatte på stedet. Der blev altså dog lidt knap plads på det gæstmilde Rolsegård; «tante Lone» og hendes svigerdatter fik det værelse, som oprindeligt havde været tiltænkt brudeparret; bruden måtte sove *selvfjærde* i en «systersæng», og brudgommen måtte prise lejet på noget rejsetøj i forstuen. Men således hjalp man sig dog tilrette, som man bedst kunde. — Iblandt de mange brudegaver, som Stine fik, var der også fra hendes mands stiftfader en kageske med følgende fire verse-linier, som hun satte særlig og kærlig pris på:

Når mandens *fid* tilskærer livets kage,
og kvindens *huslighed* strør sukker på,
når *blid tilfredshed* alle livets dage
serverer den, — den lifligt smage må.

Brudens moder var allerede dengang legemssvag; netop et halft år senere døde hun. — Men, inden vi forlade dette afsnit, skal jeg skynde mig at tilføje, at moderen ikke var den eneste, som fuldstændig forsonede sig med datterens valg: alle brødrene gjorde det samme. Det varede ikke meget længe, inden både Povl og Jens Poulsen fik en ubegrænset tillid til, en uindskrænket højagtelse for den tidligere så lidet velsete svåger. Og han gengældte fuldeligt deres følelse. Men denne gensidige tillid og agtelse affødte en gensidig kærlighed, som var en af alle parter kosteligste ejendomme, og som derfor også stod sin prøve i alle livets omskiftelser. — D. 3. juli 1836 skrev Lars til mig: «Jeg har hilsen og sundhed, en herlig kone, en rask lille datter, et ret godt udkomme og står, så vidt jeg ved, i en god forståelse med min omgivelse; og hvad mere skulde man vel forlange i min stilling? Dog jo, en god bevidsthed, ti uden denne, hvad er da vel alt andet.»

D. 5. oktbr 1833 begyndte altså det «såre lykkelige ægteskab», som i de første nitten år velsignedes med ti «sunde, velskabte børn». Disse (o: i. 1 — i. 10) ere i aldersorden følgende:

i. 1.) *Dortea laCour*, ♂ på Skærso 4. oktbr. 1834, opkaldt efter sin mormoder (ved hendes døb ^{29/12} 1834 var krigsråd Møller fra Marselisborg en af gæsterne); læste i nogle år med sin farbroder Peter, hos hvem hun desuden tilbragte vinteren (1848—49) for sin dåbsfæstelse; styrede 1852—53

den store husholdning på Skærso, mens hendes fader byggede, og hendes svagelige moder var med de andre børn i Århus; — * Dråby 25. septb. 1860*) *Markus Anton Siegumfeldt* (en søn af tobakspinder, löjtnant Kristian Anton Siegumfeldt og Dorte Marie Elisabet Hjelm-drop), † i Århus 14/1 1827, stud. fra Århus skole (lavd.) 1846, gik frivillig med i krigen 1848—50 (hjemlovet 1/11 1851); måtte så for udkommets skyld hjælpe til ved korrekturlæsningen på «Adresseavisen»; teol. kand. (lavd.) 24/1 1855, og arbejdede nu en tid på «Dagbladets» kontor; pers. kap. i Lyngby og Albøge 20/5 1857, tillige andenlærer ved Lyngby seminarium 1/11 1860, res. kap. i Hjörning, St. Hans og St. Ols 24/11 1865, præst i Sneum og Tjæreborg 12/4 1873; — de have tilsammen haft følgende åtte børn: 1.) *Lavristine laCour Siegumfeldt* († i Lyngby 27/7 1861); 2.) *Kristiane Dorte laCour Siegumfeldt* († ssteds 16/8 1863); 3.) *Peter Kristian Georg laCour Siegumfeldt* († ssteds 10/7 1865, kom 1876 i Ribe latinske); 4.) *Jörgen Karl laCour Siegumfeldt* († og † i Hjörning 6/2 1867); 5.) *Johanne Hendrine Marie laCour Siegumfeldt* († ssteds 16/2 1868); 6.) *Ellen Marie Elisabet laCour Siegumfeldt* († ssteds 6/9 1869); 7.) *Immanuel laCour Siegumfeldt* († ssteds 9/1 1871); 8.) *Nikolaj Frederik Severin laCour Siegumfeldt* († ssteds 29/7 1872).

i. 2.) **Kristine Charlotte laCour**, opkaldt efter sin farmoder; læste, foruden med husets lærerinde, i nogle år med sin farbroder Peter; holdt 1853—54 hus for sine tre ældste brødre i Århus; * *Nils Peter Georg laCour* (o: f. 9); se denne!

i. 3.) **Jörgen Karl laCour**, † på Skærso 8. juni 1838, opkaldt efter sin farfader (og farmoder); gik i sin farbroder Peter laCours kostskole på Margretelund 1846—1848, i Århus real-skole 1848—53, i latinskolens realklasser 1853—54, tog afgangseksamen herfra (2den kar.) 1854; kom så på polyteknisk læreanstalt, hvortil han tog adgangseksamen 1855; tog landbrugseksamen her (2den kar.) 30/1 1857; lærte så landvæsenet og blev forvalter hos sin fader; assistent ved landbohøjskolen 19/6 1858 — 1/5 1867; imidlertid reservelöjtnant i fodfolket 30/10 1861, gjorde som sådan krigen med 1864, danebrogsskridder 27/6 1864; stiftede landboforeningen for Ballerup og omegn nyår 1863; styrede folkehøjskolen på Frederiksværk vinteren 1864—65; berejste på offentlig bekostning Belgien,

*) *Karen Stub Mulvad* (født 9/7 1781) havde 1799 været Dorte Dinesdatters brudepige og havde 1833 været med til hendes datters, Stine Poulsens, bryllup; nu var hun atter brudepige for Stines datter, Dorte laCour, og dansede om aftenen iblandt andre med Madsen (se side 198). Hun døde i Æbeltoft 24/7 1875, gl. 94 år.

Holland, Skotland, Irland, England, Frankrig, Schweiz og Tyskland 1865—66; medlem af landbrugsselskabet for «Departement du Nord» i Frankrig 1865; medredaktør af «tidsskrift for landøkonomi» $\frac{1}{4}$ 1867 (havde været medarbejder i det siden 1860) og eneredaktør $\frac{2}{5}$ 1868; rejste atter for landhusholdningsselskabet til England 1867; oprettede $\frac{1}{11}$ 1867 landboskolen i Nærum, som han $\frac{1}{10}$ 1868 flyttede til den bygning på Virum mark, til hvilken han $\frac{2}{8}$ 1867 havde lagt grundstenen; tillige (med sin broder Jakob) medejer af Skærsø $\frac{1}{9}$ 1873 (købekontrakt $\frac{7}{4}$ 1874, skøde $\frac{19}{9}$ 1875); tillige konstitueret sekretær i landhusholdningsselskabet $\frac{6}{5}$ 1875 (virkelig sekretær $\frac{15}{12}$ 1875); medlem af Lyngby sogneråd $\frac{1}{12}$ 1876; æresmedlem af Horns herreds landboforening $\frac{12}{12}$ 1876; sekretær for den fjortende almindelige landmandsforsamling (som skal afholdes i Svendborg 1878); — * Vartov 20. septb. 1867 Agate Johanne Gote Birkedal-Barfod (en datter af Povl Frederik Barfod og Emilie Birkedal), $\emptyset$ på Søvang v. Kbhvn 29. jan. 1845, berejste 1862 Sverrig med sin fader, lærte landhusholdning på Skærsø juni—novb. 1865; de have haft fem børn (o: v. 1 — v. 5):

v. 1.) Lars Frederik Barfod-laCour, $\emptyset$ på Landboskolen

15. juni 1869, kom i Thyssens realskole i Lyngby $\frac{1}{9}$ 1877.

v. 2.) Povl Barfod-laCour, $\emptyset$ ssteds 6. juni 1870, kom samtidig med sin broder i Thyssens realskole.

v. 3.) Jørgen Karl Barfod-laCour, $\emptyset$ ssteds 1. septb. 1872.

v. 4.) Ellen Kirstine Poulsen Barfod-laCour, $\emptyset$ ssteds 13. jan. 1876.

v. 5.) Marie Barfod-laCour, $\emptyset$ ssteds 23. jan. 1878, † ssteds 24. jan. 1878.

f. 4.) Nils laCour, $\emptyset$ på Skærsø 1. maj 1840, opkaldt efter sin morfader; gik i sin farbroder Peters kostskole på Margretelund 1846—48, i Århus borgerrealskole 1848—53, i latinskolens realklasser 1853—55; var så et halft år hos sin farbroder Kristian i Ålsø, hvor han dåbsfæstedes; lærte landvæsenet hos sin fader 1856; gik den følgende vinter på polyteknisk læreanstalt og veterinærskolen; lærte landvæsenet på Rolsegård $\frac{21}{4}$ 1857— $\frac{20}{5}$ 1858; forvalter hos sin fader 1858—61; styrede Odder præstegårdsavling 1862—63, havde den i forpagtning $\frac{1}{4}$ 1863— $\frac{1}{4}$ 1867; officersaspirant 1863, kom til Dybbøl $\frac{16}{3}$ 1864, reserveløjtnant i fodfolket $\frac{30}{5}$ 1864; forpagtede (med sin broder Jakob) Skærsø $\frac{1}{5}$ 1867; formand for våbenbrødrenes afdeling i Dråby sogn $\frac{1}{12}$ 1869—74; overtog (ligeledes med Jakob) Skærsø som ejendom $\frac{1}{5}$ 1871; købte Nils Fransens gård ved Stubbe sø 1871 (bortforpagtede

den 1874); sålgte sin medejendom i Skærso til sin broder Jørgen ^{17/6}1873; købte Sønderris v. Varde ^{20/11}1873 (tiltrådte den ^{1/4}1874); — * Randers 21. juni 1872 **Anine Karoline Elisabet Jacobsen** (en datter af institutbestyrer Hans Karl Jacobsen og Kristiane Hem), † i Randers 20. septb. 1840, var fra sit syttende år den meste tid ude, dels hos sin farbroder i Randers (tre år), dels på Skærso (halvandet år), hos sin syster og svåger i London (to år), i København (to år) og andensteds; — de have tre børn (o: y. 1 — y. 3):

y. 1.) **Severine Kristiane laCour**, † på Skærso 24. maj 1873.

y. 2.) **Lavrits Ulrik laCour**, † på Sønderris 21. marts 1875.

y. 3.) **Ellen Kirstine laCour**, † ssteds 24. desb. 1876.

i. 5.) **Hans Kristian Ditlev laCour**, † på Skærso 6. maj 1842, opkaldt efter sin faders plejeforældre (kriegeråd Møller og kone); gik i Århus borgerrealskole 1849—53, i latinskolens realklasser 1853—55, hos farbrødrene Peter på Margrete-lund og Kristian i Ålsø 1856—58; lærte så landvæsenet hos morbroderen Peter Poulsen på Dalsgård 1858—59; var dernæst hjemme; kom 1860 på landbohøjskolen, hvor han tog landbrugseksamen (1ste kar.) ^{1/4}1862; forvalter hos kammerråd Andersen på Gunderslevholm 1862—64; frivillig soldat (skærstant) i krigen 1864; ledede for landhusholdningsselskabet overførslen af kreaturer fra Kbhvn til Leith 1865; forvalter på Trinderup 1866; købte 1868 Havmøllen v. Æbeltoft af enkefru Juliane Aubert Thaulow for 33,000 rdl. (skøde ^{22/12}1869; sålgte møllens vandkraft ^{1/5}1875 for 18,000 rdl., men beholdt selve avlsgården); formand for Dråby sogneråd 1871; forpagtede hovedgården Trinderup af sin svigermoder ^{1/5}1873; medstifter af og formand for landboforeningen for Hobro og omegn 1874; — * Hornum 29. maj 1868 **Marie Sofie Utzon Wandborg** (en datter af proprietær, stænderdeputeret Matias Peter Wandborg og Johanne Steenild, altså en datter af sin mands næstsystendebarn), † på Trinderup 11. novb. 1841, lærte 1866 mejeri og husholdning på Dybvad; — de have fem børn (o: å. 1—å. 5):

å. 1.) **Matias Peter Wandborg laCour**, † på Havmøllen 4. apr. 1869.

å. 2.) **Lavrits Ulrik laCour**, † ssteds 25. desb. 1870.

å. 3.) **Johannes laCour**, † ssteds 26. novb. 1872.

å. 4.) **Ellen Kirstine Poulsen laCour**, † på Trinderup 8. marts 1875.

å. 5.) **Pierre Dornonville de laCour**, † ssteds 4. desb. 1877.

i. 6.) **Jakob Ludvig Vauvert laCour**, † på Skærso, 25. apr. 1844, opkaldt efter sin faders ungdomsven (medkøberen af

Skærsø); gik i sin farbroder Peters kostskole på Margretelelund 1852—60; lærte så landvæsenet i hjemmet; gik på Frederiksværk folkehøjskole 1864—65; lærte landvæsenet i Skotland 1865; forpagtede Skærsø (sammen med sin broder Nils) $\frac{1}{5}$ 1867; købte den (ligeledes sammen med Nils) $\frac{1}{5}$ 1871; ejer den nu sammen med sin broder Jørgen (skøde $\frac{19}{9}$ 1875); — * Tilst 24. apr. 1874 **Johanne Katrine Faurschou** (en datter af Jens Lassen Faurschou, nu ejer af Brøndstrup, og Ane Johanne Steenild, et syskendebarn til hans broder Kristians svigermøder og et næstsyskendebarn til sin svigersøn), Ø på Frederikkesminde 21. juni 1851; — de have tre børn (c: æ. 1 — æ. 3):

æ. 1.) **Lavrits Ulrik laCour**, Ø på Skærsø 17. marts 1875.

æ. 2.) **Jens Lassen Faurschou laCour**, Ø ssteds 15. maj 1876.

æ. 3.) **Ane Johanne Steenild Faurschou laCour**, Ø ssteds 18. jan. 1878.

i. 7.) **Povl laCour**, Ø på Skærsø 13. apr. 1846, opkaldt efter sin morbroder Povl Poulsen; gik i sin farbroder Peters kostskole på Margretelelund 1853-58 og forberedtes her til 3die klasse i Randers latinskole, i hvilken han kom 1858, og fra hvilken han blev student (2den kar.) 1864 (boede hele tiden hos den enkefru Sev. Jessen, hos hvem hans moder havde gået i syskole); gik på landbohøjskolen 1864—65; tog polyteknisk adgangseksamen 1865; studerede insjeniorfagene 1865—68 og tog imens 2den eks. ved universitetet; lærer på landboskolen v. Lyngby (Virum) 1868—69; cand. mag. i fysik $\frac{17}{4}$ 1869; soldat (korporal) 1869—70; gjorde en videnskabelig rejse til Holland, Skotland og Norge 1870; fik 1872 videnskabernes selskabs sølvmedallie for meddelelsen af sin (det foregående år gjorde) opdagelse, hvorledes man kan måle skyernes højde; var atter lærer ved landboskolen 1871; gjorde $\frac{28}{12}$ 1871 en rejse til Wales, herfra $\frac{17}{2}$ 1872 søledes til Sicilien og derfra igennem Italien samt over Triest, Wien, Berlin og Hamburg hjem; understyrer ved Kbhvns vejrkur $\frac{1}{4}$ 1872 (på ansøgning afskediget $\frac{15}{2}$ [fra $\frac{1}{4}$] 1877); opfandt $\frac{10}{5}$ 1874 det fonotelegrafiske system, for hvilket videnskabernes selskab $\frac{26}{2}$ 1875 tilkendte ham sin guldmedallie (ligesom både rigsdagen, Karlsbergfondet o. fl. fond 1876 og 1877 tilkendte ham understøttelser til fortsættelsen af hans videnskabelig-praktiske forsøg); gjorde juli 1875 en rejse gennem Polen og Rusland til det telegrafiske møde i Petersborg og derfra gennem Polen og Tyskland hjem; opfandt $\frac{18}{8}$ 1875 tonehjulet; gjorde i septb. s. a. en rejse til London; rejste i okt. s. å. med sin kone og sin syster Jenny gen-

nem Tyskland, Schweiz og det sydlige Frankrig til Syditalien, hvor han i seks måneder for sin sundheds skyld opholdt sig i Cava dei Tirreni; kom igennem Østerrig og Tyskland hjem igen $\frac{30}{5}$ 1876; — * Vartov 4. apr. 1873 **Hulda Kristine Nielsen Birkedal-Barfod** (en valgdatter af Povl Frederik Barfod og Emilie Birkedal), $\emptyset$ på Kbhvns Nørrebro 28. juni 1850, ætledet $\frac{27}{7}$ (kgl. bevill. $\frac{25}{8}$) 1851; var 1866 i huset hos præsten Rørdams i Unløse; gik 1867 på Askov pighøjskole; var 1869—70 i huset hos sin ældste svåger og syster på landboskolen og 1870—71 hos sin fætter, forpagter Ludvig Thomsen på Edelgave; de have to børn (c: **a. 1** — **a. 2**):

a. 1.) Dan Barfod-laCour, $\emptyset$ på Kalkbrænderivejen 12. septb. 1876.

a. 2.) Kristine Sjarlotte Barfod-laCour, $\emptyset$ ssteds 4. novb. 1877.

i. 8.) Lavristine laCour, $\emptyset$ på Skærsø 19. febr. 1848, opkaldt efter sin fader og moder; gik 1857—60 i sin farbroder Peters kostskole på Margretelund og var dernæst halvandet år hos sin svåger Siegumfeldt i Lyngby; gæstede med sin fæstemand (husbonde) Norge 1868, 1874 og 1876—77; — * Dråby 31. avg. 1871 **Emil René Aubert** (en søn af professor Ludvig Cæsar Martin Aubert og Ida Dorteia Mariboe), $\emptyset$ i Kristiania $\frac{13}{11}$ 1843; var først tre år ved handelen og dernæst ved studeringerne; lærte så fra $\frac{15}{6}$ 1865 landvæsenet hos sin onkel Thaulow på Havmøllen v. Æbeltoft, fra $\frac{1}{11}$ 1866 hos Jensen på Holmegård v. Hobro; styrede $\frac{1}{6}$ 1867 — $\frac{1}{5}$ 1868 Havmøllen for sin faster Thaulow; forvalter på Nissumgård v. Skanderborg $\frac{1}{5}$ 1868; styrede fra nyår 1869 Sølyst v. Grenå for sin svigerfader; købte den 1871 af ham og fik $\frac{3}{2}$ 1873 skøde på den; mageskiftede den $\frac{27}{n}$ 1876 mod Vestereng v. Århus (Sølyst regnet til 54,000 kroner, Vestereng til 130,000); fik skøde på Vestereng $\frac{10}{10}$ 1876 og tiltrådte den apr. 1877.

i. 9.) Jenny Erasminie laCour, $\emptyset$ på Jægergården v. Århus 20. maj 1849; opkaldt efter sin morbroder Jens Poulsen og dennes kone; gik 1857—60 i sin farbroder Peters kostskole på Margretelund og var dernæst halvtredie år hos sin svåger Siegumfeldt i Lyngby; gik på Askov pighøjskole 1872 (og påny 1876, tildels dog som lærerinde); var med sin syster Lavristine i Norge 1874; flyttede efter forældrenes død til sin broder Povl i Kbhvn og gjorde med ham den italienske rejse 1875—76; styrer siden sin svigerindes død 1877 huset på Havmøllen for sin broder Peter.

i. 10.) Peter Holger Magarus Kristian laCour, $\emptyset$ på Jægergården 21. apr. 1852, opkaldt efter sin faders fire bedste-

forældre (og med det samme efter sin faders tre ældste helbrødre); gik i sin farbroder Peters kostskole på Margrethelund 1861—62, dernæst i latinskolens realklasser i Randers 1862—67 og i Århus 1867—69; lærte landvæsenet hos sin broder Kristian på Havmøllen 1869—70; gik på sin broder Jørgens landboskole 1870—71; lærte landvæsenet på Frisenfelt og hos sin fætter Albert laCour (o: j. 3) på Sædinggård 1871—73; soldat (underkorporal) 1873—74; styrede så Havmøllen for sin broder Kristian og forpagtede den $\frac{1}{3}$ 1875; — * Vartov 17. septb. 1875 **Kristine Sjarlotte Gote Birkedal-Barfod** (en datter af Povl Frederik Barfod og Emilie Birkedal), † på Mosedal v. Kbhvn 24. apr. 1852; forlovet $\frac{29}{3}$ 1868 med stud. theol. Hans Andreas Rosendahl († i Påby præstegård $\frac{7}{12}$ 1845), et fromt, dygtigt og elskeligt menneske, hvis øjne hun selv måtte lukke på Kbhvns kommunehospital $\frac{19}{10}$ 1868, efter at han havde ligget femten uger i tyfus; da sang hun så stille:

Korset trykker mer, end nogen ved!
 korset bøjer mig i støvet ned;
 korset lægger mig for Jesu fod;
 korset lærer mig, at Gud er god —

mens hun til sine forældre skrev: «Eders hjerter forfærdes ikke; tror på Gud og tror på mig; Joh. 14. 1.» Var så klasselærerinde hos Natalie Zahle 1871—73 og genvandt under denne gerning både sin sjælelige og sin legemlige sundhed; var tillige lærerinde i sin broder Frederiks pige-skole 1872—75; gav Peter laCour sin tro ($\frac{23}{6}$ 1874*); † i Havmøllen efter næsten syv måneders sygeleje 16. marts 1877; jordet i sine forældres gravsted på Frederiksberg kirkegård (jfr. «Ved lille Sjarlottes jordefærd») $\frac{23}{3}$ 1877. Hele hendes korte livsfærd var idel kærlighed, trofasthed og opofrelse, idel fred og glæde i Herren. — De havde sønnen: **ø. 1.) Åge Birkedal Barfod-laCour**, † på Havmøllen 23. avg. 1876, hjemmedøbt ssteds sin mormoders årsdag $\frac{16}{10}$ 1876, dåben stadfæstet i Dråby kirke på hans oldmoders hundredårsdag $\frac{10}{6}$ 1877, medens det dejlige syskendemøde holdtes i Havmøllen og på Skærso.

*) Da Lars havde modtaget denne efterretning, skrev han iblandt andet til hende: «Vil du hilse dine kære forældre ret hjertelig fra os gamle, med hvem de — udtalt i Molbospråget — ved din og Peters ægteskabelige forening i sin tid ville blive end yderligere sammensvågrede; men, hvad måske ingen Molbo kan stikke os i, det er, at sammensvågringen da vil ske for fjerde gang, det vil sige, når jeg regner *Mine Barfod* [se side 87] som vor plejedatter med i tallet; — og det kunde han med fuld føje gøre.

10. Lars som landmand.

Således fortsætter Lars sin selvskildring:

«Imidlertid købte jeg Skødshoved i Tved sogn, en ubebygget jordlod på femti tdr. land, som for største delen aldrig havde været dyrket og i øvrigt havde ligget udyrket i et meget langt åremål. Af disse jorder optog jeg en del under ploven, opførte derhos en temmelig rummelig grundmuret bygning på ejendommen og anlagde ud i havet to gode ålegårde; men, da ejendommen, som var over tre mil fraliggende, ikke i bedriften kunde tilbørlig kontrolleres, og desårsag gav mindre fordel end forventet, så sålgtes den atter efter nogle års forløb. — Ligeledes købte jeg Sören Møllers nuværende gård i Stubbe, som, efter at der var foretaget adskillige forbedringer ved den, afstodes nogle år senere til min forvalter, F. Worm, for den i ejendommen indestående kapital til enke-kassen. — Frømdeles købte jeg 1841 Frederikkesminde med tilliggende tiender. Gårdens mark blev derpå for største delen merglet og blev ved hjælp af besætningens kraftige fodring bragt i en bedre kulturstand. Derhos blev på omtr. tyve tdr. land forhen udyrkede kærjorder tuerne afsløjfede og udgrøftede, hvorpå det dels blev opdyrket, dels forvandlet til eng. Skönt denne ejendom svarte sig udmærket godt, sålgte jeg den dog med forbehold af tienden efter syv års forløb, for derved at indskrænke vor store udvendige husholdning, som min kone, der var bleven noget svag, ikke vel kunde magte i forbindelse med den moderlige pleje og varetægt, som vore mange børn afkrævede hende. — Kort tid derefter købte jeg Jægergården ved Århus for her at tage bopæl, imens vore drengebørn, hvoraf flere vare våksede en del til, kunde fra hjemmet af benytte de bedre skoler i Århus. — Indtil den tid havde jeg som landmand vundet nogen anseelse dels ved sløjfning, udgrøftning og opdyrkning af de under Skærsø værende betydelige kærstrækninger, dels ved opdyrkning og oprødning af rå, med buskads indsprængte jorder samt en bedre regulering og drift af gårdens indmark, dels ved rapsdyrkning (som forhen var ukendt på egnen), ved en stor kartoffelavl, ved kartoffernes anvendelse til studedefning og ved anlæg af et skæferi på 600 stykker merinosfår. Desuden havde jeg anlagt et teglværk, opført en lade og andre manglende bygninger, indhegnet skoven, kæret og indmarken, som jeg ellers ikke

kunde holde fred på for mine naboer, samt udført flere andre nyttige foretagender på ejendommen. Jeg var derhos flere gange bleven valgt til offentlige bestillinger, hvorover jeg igunden ikke var videre glad, da jeg kendte min svaghed i såvel skriftlig som mundtlig at føre ordet, om jeg end for resten i min indbildning mente, at begrebet var godt og villien den bedste.»

Som sædvanligt skal jeg udfylde de korte meddelelser, men jeg er ikke landmand og kan derfor vanskelig skildre en landmands fortsatte kamp mod den genstridige natur. Den næste snes sider er altså i alt væsentligt udarbejdet af den afdødes ældste søn, Jörgen, min ældste svigersøn; hvis meddelelser jeg nærmest kun har udfyldt med nogle årstal, ligesom jeg i anmærkninger har tilføjet enkelte yderligere oplysninger. Han skriver altså:

«For tilfulde at fatte og værdsætte en mands virksomhed må man tage hensyn til den tid, i hvilken han levede, og til de midler, som stode til hans rådighed. Vi skulle derfor i korte hovedtræk skåde den tilstand, hvori det danske agerbrug fandtes, og den udvikling, som det modtog; medens fader var kaldet til at virke som landmand.

»De store landboreformer i slutningen af forrige hundredår havde helt eller delvis hævet de tryk, som hvilede på landbruget, og som, om de end mest umiddelbart skadede den mindre jordbruger med upriviligeret hartkorn, dog også middelbart lammede agerbruget på de større gårde; vi mene naturligvis stavnsbåndet, det usikre fæste, fællesskabet, det ubestemte hoveri, tienden i kærven, den ulige fordeling af skatter og byrder, de mange hæmmende bånd på omsætningen af landets fræmbringelser osv. Man trådte altså ind i nærværende hundredår med nogenlunde frihed for kræfterne til at udfælde deres dygtighed. Men så kom de mange store ulykker, som ramte landet i den første fjærdedel af dette hundredår: orlogsflådens ran, handelsflådens ødelæggelse, Københavns bombardement, krigen 1807 til 1814, statsbankerotten, Norges tab, dårlig høst med lave kornpriser, ejendomsprisernes stærke fald, store fallitter i stor mængde blandt landmændene osv.; og alle disse ulykker hindrede faste fræmskridt på agerbrugets område. Det vændede sig under kampen, søgte at bryde nye baner og tog fat på opgaver (således vækseldrift og sommerstaldfodring), som der hørte et langt modnere og stærkere agerbrug til at løfte, og som derfor dengang kun bragte skuffelser. Men efter de uheldige år midt i tyverne,

og særlig den tørre sommer 1826, indtræder der et omslag, støttet af en række gode år, om end nu og da en overvættets væde (som 1829 og 1830) kunde gøre høsten både særdeles vanskelig og sen. I de næste fem og tyve til tredive år gå da stræven ud på at bringe jorden i skik. Ploven, landmandens vigtigste redskab, ikke alene fordi den kræver en større arbejdskraft (hestekraft) end noget andet redskab på gården, men fordi det er på dens virksomhed, at alle de følgende arbejder skulle bygge videre, — ploven modtog en gennemgribende forbedring, idet den gamle klodsede hjulplov, forspændt med fire eller seks heste, og som gav et slet og yderst kostbart arbejde, ombyttedes med den lette svingplov, med hvilken man langt billigere og bedre kan åbne, tumle og gennemarbejde den moderlige jord. I tyverne og trediverne trænger den ind allevegne, og ved indtrædelsen i fyrretyverne er hjulploven næsten borttrængt fra enhver mark, selv i landets fjærneste udkroge. I trediverne vinder en ordentlig brakning af jorden udbredelse, hvortil gode harver (den gamle brakharve, den skotske harve og, i fyrretyverne, den svenske harve) blive nødvendige. Sten opbrydes i mængde, for at ploven kan gå dybere (tidligere pløjedes kun fire tommer, nu steg dybden til seks tommer); mergel føres på jorden for at lette, mildne og frugtbargøre den; brakgrøfter trækkes igennem markerne for at aflede surheder; særlig sysselsætte de to sidste arbejder landmændene stærkt i fyrretyverne. Men den nævnte vandafledning var for overfladisk, og, da vi nå lidt ind i halvtredserne, begyndes med den fra England indførte dræning. — Alle disse arbejder gik ud på at bringe jorden i skik ved at gøre den til en sund vugge for afgrøderne og ved at frigøre den bundne frugtbarhed, der lå gemt i den. Ved en opvunget korndyrkning søgte landmanden at bringe et stort udbytte af jorden uden at tænke på at vedligeholde dens frugtbarhed. Da vi nå tresindstyverne, vise imidlertid de færre fæld, at man har været inde på en rovdraft, og, hvad omtanken nu fæster sig på, er atter at tilføre jorden kraft. Man griber til det letteste middel: at købe konstig gødning, og i løbet af tresindstyverne nyttes den i stedse stigende mål; men samtidig bliver man dog klar på, at en vedholdende frugtbargørelse kun nås igennem staldgødningen; og navnlig fra først i halvfjærdstyverne bliver det altså opgaven at fræmbringe denne i rigeligere mængde og til billig pris. Hertil hjælpes man dels ved de højere priser på dyr og dyriske fræmbringelser (heste, smør, kød, flæsk), dels

ved fræmskridt i mejeridriften, i en fordelagtigere fodring (ved hjælp af rodfrugter og surrogater for den kostbare kornfodring) og ved et omhyggeligere valg og tillæg af dyr. — Fader oplevede at se agerbruget på dette sidste udviklingstrin; han gennemlevede hele denne fængslende og glædelige udviklingsgang af det danske agerbrug, tog væsentlig del i den og blev for sin omegn banebryder med hensyn til mange af de her anførte forbedringer.

«Allerede fra barnsben af bleve hans naturlige anlæg og hans lyst til agerbruget styrkede og udviklede, da han voksede op i kredse og under forhold, hvor det omfattedes både med kærlighed og dygtighed. Bedstefader var jo en dygtig jordbruger og godtgjorde dette på sin lille gård i Odder, hvor han prøvede mange af datidens forbedringer. Vel døde han, mens fader var en lille dreng, men bedstemoder fortsatte og udviklede med sjælden dygtighed den af hendes mand grundlagte bedrift. Vel var fader nu ikke længer hjemme, men han var dog ikke fjærnt fra moderens påvirkning, og under denne voksede hans kærlighed til de landlege sysler en sund vækst; ti der var solskinsvarme over hendes virksomhed, og, hvad der høstedes hjem fra marken, nyttedes ikke alene med forstandigt hushold i det lille hjem, men forædledes på mange måder, hvilket jo er godtgjort i et tidligere afsnit.

«Da fader ved bedstefaders død kom til krigsråd Møller på Rodstenseje, kom han til en mand, der stod som en af datidens mest fræmragende landmænd, hædret iblandt andet (1819) med det kgl. landhusholdningssælsskabs 2den guldmedallie for sin engvanding ved Østergård; og denne mands rige erfaringer bleve en frugtbar lærdomskilde for fader, som man ofte, endnu i hans sidste leveår, hørte ham vise tilbage til, og i hvilken han fandt vejledning gennem mange tvivlsomme spørgsmål.

«Senere styrede han Lyngby præstegårds jorder for sin stiftfader. Her lærte han endnu bedre at udføre og bedømme alle forefaldende arbejder ved et landbrug, samlede erfaringer ud af sin egen gerning og tog med varsomhed fat på en selvstændig virksomhed; lærte også at stå helt på egne ben og at bære fuldt ansvar, da hans stiftfader, der ikke var landmand, trøstigt overlod den unge men arbejdssomme og solide stiftsøn at styre med avlet. Også hans senere stillinger som forvalter hos den dygtige Ingerslev på Rugård og forpagter af præstegårdsavlingen i Hyllested må vel nærmest agtes som en forberedelse for ham til at

tage fat på det store arbejde, der blev hans egentlige livs-
gerning: at opdyrke og forbedre det mishandlede Skærse.

«Sådan var altså den skole, hvori fader blev uddannet til sit kald. Sammenlignede med nutidens hjælpemidler vare vilkårene tarvelige. Der havdes dengang ingen landbrugsskoler for ungdommen; ingen landboforeninger med vækkende møder, belærende foredrag og oplysende udstillinger; endnu mindre større landmandsmøder for hele landet. Men ved et menneskes uddannelse kommer det forholdsvis mindre an på, hvor fortrinlige læremidlerne ere, end på det liv, den interesse og friskhed, hvormed læremidlerne nyttes, selv om de ere tarvelige. Når man i hine dage samledes ved plovprøverne, hvor ungdommen fra nær og fjern flokkedes til kappestrid for at vinde de af landhus-
holdningsselskabet udsatte præmier, da affødte de livlige samtaler og meningsudvækslinger mellem de talrig samlede landmænd en sum af tanker, hvis befrugtende indflydelse ikke strags, som nu så ofte, bortvejredes af dagens strids-
spørgsmål på det borgerlige, sociale eller politiske område, og hine tarvelige møder bleve derfor ofte mere befrugtende end nutidens rigt udstyrede landbomøder. Og vare end i hin tid agerbrugets læresætninger («teorier») ikke således klarede og bragte i rede («system»), som man nu finder dem både i agerbrugets lærebøger og i agerbrugsskolerne, så var den friske, frejdige ånd, der præger mange af de landøkonomiske småskrifter fra hin tid, men særlig Drewsens skrifter, ofte af en ejendommelig befrugtende virkning. Særlig bleve de det for en natur som faders, ti han var i ordets fuldeste mening landmand. Ikke blot havde han et naturligt anlæg for landbruget — et menneskes virkelige kald er givet det af Vorherre, givet det med fødslen og grundet i vedkommendes hele ejendommelige bygning (tålmodighed, sagtmødighed, udholdenhed, nøjsomhed, en fast, ikke flyvende eller vovespillende tankegang, et åbent øje for naturen både i det små og det store, samt lyst til legemligt arbejde, kunne måske nævnes som nødvendige særpræg hos dem, der virkelig have et indre kald til landbruget), — ej alene, siger jeg, havde han et virkeligt kald og bestemt anlæg til landvæsenet, og ej alene støttedes dette, som allerede nævnt, både i hans oprindelige hjem og i hans plejehjem, men han blev også i sit øvrige liv bevaret i overensstemmelse med sit kald: hans lyst og kærlighed til agerbruget anfægtedes aldrig og svigtede aldrig; og derfor blev han en så helstøbt landmand, som

vi kun have set få. Derfor kom der altid et ejendommeligt lys i hans øjne og liv i stemmen, når han talte om landbruget; det var et område, på hvilket han med rette følte sig hjemme. Derfor trættes han aldrig af arbejdet, ti det var *en lyst* for ham at dyrke jorden, at fræmske kornet, at røgte og opdrætte kvæget. Derfor kunde han efter en anstrængende dag vende hjem fra arbejdet om aftenen og være så glad, så livlig og frisk og med sin glade sang samle børneflokken om sig enten til en ridetur på knæ eller skulder, eller til en leg for lille syster eller broder, eller til en vandring op og ned i stuen. Derfor faldt arbejdet ikke alene så let men tillige så godt for ham: ingen stillede ploven bedre, ingen lagde et smukkere sædekast, ingen førte et bedre skår, og for ingen dansede plejlen lettere på logulvet. Derfor svigtede hans hukommelse aldrig på agerbrugets område, ti enhvær erfaring, han her havde vundet, ethvært ord, han havde hørt derom, opfangedes og tilegnedes med en udelt iver; og endnu som gammel mand havde han denne sum af vidskab og erfaring så let og klart til sin rådighed, at han i sine samtaler snart hentede et, snart et andet fræm fra sine tidligste landmandsår. Derfor søgte også både ældre og yngre så trøstig og så gerne råd hos ham; derfor var der stedse i hans ungarledage på Skærsø ligesom langt senere en flok af unge lærlinger, der søgte plads hos ham; og, når han i spidsen for disse og for folkene drog i marken for at stakke hø, køre ind eller lignende, da var der luft i sejlene. Han var, hvad Engelskmændene vilde kalde «a selfeducated man, very clever indeed».

«Det var med disse kræfter og et frejdigt livsmod, men med en temmelig sparsomt spækket pengepung (vel omtr. 400 rbd.), at han i foråret 1826 tog fat på Skærsø, hvis rygte var endnu dårligere, end den fortjente det, men som desuagtet var i allerhøjeste måde både vanrygtet og vanrøgtet. Hvordan de tidligere ejere havde behandlet den, er allerede ovenfor fortalt; de havde plyndret den så nær som muligt: markerne vare forsømte, skovene misbrugte, bygningerne dels nedbrudte og sålgt, dels faldefærdige; der var ingen besætning, ingen redskaber, intet ind- eller udbo, knap et bindsel til en kalv. Der var nok at tage fat på, men det gjaldt om at tage opgaven fra den rette side, ikke at forløfte sig ved enten strags at tage for meget fat eller ved at tage fat fra den fejle ende. Det er vanskeligt at vide, om fader allerede strags og klart over-

skuede opgaven og strags lagde den store ramme for en opdyrkningsplan, som der vilde gå et halft hundredår til at få gennemført; om det var hans sunde sans eller en heldig indskydelse, der bragte ham til at tage opgaven, som den måtte tages; om det var, hvad nogle kalde skæbnen, andre Guds kærlige styrelse, der byggede med på Skærsø; vist er det, at, når vi nu se tilbage på de halvtredsindstyve år, der gik, siden han tog værket fat, så føle vi os ikke alene slagne af det store arbejde, som det her undtes en enkelt mand at udføre, men lige så meget af den smukke harmoni, der præger udviklingen, af hvor viselig det ene opdyrkningsarbejde forbereder og muliggør det næste.

«Gården skulde, økonomisk taget, drive sig selv op. Altså gjaldt det om at fjærne alle udgifter, der uden nytte trykkede i øjeblikket, og at kalde de midler og den del af marken til hjælp, som kunde ventes hurtigst at ville give udbytte. *Derfor* bort med en stor del af sandmarken, som trykkede ved sit hartkorn og dog ikke i nogen sønderlig nær fremtid vilde kunne bringe gården indtægt! Og allerede i det andet år afstod han, som ovenfor er meddelt, bødker Horn omtr. 600 tdr. land af den vestre (ydre) sandmark. *Derfor* iværksattes strags en omfangsrig dyrkning af kartofler, for at denne rodfrugt ved umiddelbart salg, navnlig til København, kunde skaffe den nødvendige pengekraft til besætning, til ind- og udbo, til at få de faldefærdige bygninger istandsatte, en lade opført, og det nødvendigeste tarvelige bohøve anskaffet. *Derfor* sattes der kraft ind på at få kæret, som lå gården nærmest, og hvis grund var god (hvorom en lille del, som allerede var opdyrket, vidnede), bragt under kultur. De store tuer, som fyldte det, måtte afhugges, og med disse fyldtes «vasen», der skulde danne en lettere forbindelsesvej mellem Frederikkesminde og Skærsø. Derefter blev det udgrøftet, pløjet, sået og senere udlagt med græs; og det viste både ved sine rige kornafrøder og sin store høslet, at tanken havde været fuldkommen rigtig*).

*) Det var allerede 1828, at han tog mellemkæret («det mellemste skifte») under dyrkning. Man smilte derad og lovede ham kun ringe udbytte af det vådsomme udgrøftningsarbejde; men han fik en ypperlig raps, der næsten i det første år betalte arbejdet. Noget senere tog han fat på «det nordre skifte», skilt fra mellemkæret ved bækken «Pramdiget», og med dettes dyrkning var han fuldt færdig 1832. Endelig tog han fat på «det søndre skifte» (sønderkæret og gjorde også dette dyrkeligt. Disse tre «skifter» udgøre det nordøstlige hjørne af ejendommen, nærmest ved selve gården,

«Han fik derved efterhånden kræfter til at tage fat på en ordentlig gennemarbejdning og udvidelse af den gamle, splittede og så længe mishandlede agermark. Den var dels fuld af sten, der skulde opbrydes og bortføres, dels af huller, der skulde fyldes, dels, især på den bedste del af jorden, fuld af tjörn, buskads og småskov, der skulde røddes. Og efterhånden, som disse grundforbedringer udførtes, skulde jorden bringes i kultur, markerne pløjes ordentlig igennem, renses og smulres ved gode harver og en omhyggelig brak, skørnes og frugtbargøres ved en passende mergling, muld skabes i madjorden ved rigelig gødskning, en passende og vel gennemtænkt sædfølge slås fast, markerne indeeles og afsættes i de for bearbejdningen heldigste former osv. osv. Enhvær, der kender noget til det slags arbejder, vil vide, at det hværken bliver i første eller andet sædomløb, at man når at få sin mark i orden; og det var derfor først efter midten af fyrretyverne, at han kunde siges at have agermarken overmerglet, fuldt rensat og skørnet, gødsket, endelig inddelt og i fast drift. — Men hånd i hånd med disse forbedringer af den gode, produktive jord måtte også ladegårdsbygningerne istandsættes og udvides, besætningen øges og driftsmateriellet forbedres; og først efter at dette var sket, tillod han sig at tage fat på at skaffe en bedre bolig tilveje, hvilket tilmed var blevet så meget nødvendigere, som moders helbred var bleven noget skrøbelig. Og da endelig alt dette var bragt i orden i halvtredsindstyverne, tog han fat på den sidste væsentlige grundforbedring, nemlig sandmarkens tilplantning, der selvfølgelig måtte vente til sidst, da det var den, der i øjeblikket mindst kunde forrente sig. Hovedtrækkene ere altså: først sættes den gode del af jorden (kæret og agermarken) i orden, da den ikke blot var i stand til at dække sin egen opdyrkning, men også til at give overskud. Det første overskud sættes ind i nye nødvendige bygninger, besætninger og redskaber, hvorved der samtidig nås en forbedring af ejendommen og et gode for brugeren. Med det næste overskud støttes gårdens svage side, sandmarken, og hedeplantningen forbedrer atter ejendommen, om brugeren end ikke selv vil komme til at høste udbyttet deraf. Dette

---

og til deres dyrkning måtte han i de første år væsentlig indskrænke sig. Men det varede ikke meget længe, inden naboer vidt og bredt fik den mening om ham, at vel var han i det hele en dygtig landmand, men han udmærkede sig dog ganske særlig som opdyrker af kærjorder.

Fr. B.

er hovedtrækkene, men hvært af disse omfatter jo en hel sum af enkeltheder, og vi skulle nu kortelig søge at gøre rede for hans virksomhed i de vigtigste af disse.

«Fader havde *lyst til sin gerning*, og, da han, vel tildels af denne grund, havde et udmærket greb på alle i et landbrug forefaldende arbejder, deltog han så meget deri, som tilsynet med den temmelig omfangsrige bedrift tillod. Når folkene derfor vare samlede på et eller andet sted, så man ham næsten altid tage fast plads imellem dem, og han skånede sig aldrig. Var det i våren, man drog i marken for at lægge vårsæden, så man ham, og det endnu da han nærmede sig halvtredserne, i de hvide skjorteærmer, med sækken på ryggen, i raske og faste sædkast overgive sæden til den vårllette jord; og det var en kendt sag blandt hans forvaltere og avlskarle, at ingen kunde gå om ham i sædegangen, men kun få følge ham. Var det i høstletten, så man ham i hans yngre dage jævnlig i spidsen for slætkarlene eller som fører for den flok, der skulde vende høet eller samle det i stak. Samledes folkene til fårevask, stod han selv hele dagen i vand til bæltstedet for at give den dyppede og vaskede fårepels den sidste omhyggelige rensning. Skulde der køres rug ind, purrede han ud kl. 1, 2 om natten for i spidsen for folkene at få rugen bunden, inden duggen gik af den; og senere på dagen var han enten fast mand som opstikker eller tog plads iblandt dem, der ved indkørslen i laden udskiftede sæderugen af det hjemkørte korn. Kom i september kartoffeloptagningen, der stod på i mange dage, var han i marken fra tidlig morgen til silde aften. Brækkedes sten op, lagde han sin stærke skulder til og gik i regelen ind under det tungeste hjørne. Kløvedes rødder ved skovrødningen, greb han i regelen nøddien for med faste slag på kilen at sprænge den knagende rødknude. Kort sagt, det var afgjort hans natur imod at være iblandt arbejderne som ledig tilskuer, og ej alene med råd men også med dåd vejledede han dem. Derfor gik arbejdet altid så kvikt og fornøjelig, hvor han var tilstede; derfor kan man endnu høre de gamle høstmænd og høstkoner mindes, hvorledes det gik med sang til marken, og hvorledes man atter vendte hjem med sang, når solen havde sat sig; og han sang som oftest for.

Han vidste, at et godt *redskab* er det halve arbejde. Derfor satte han strags, da han havde købt Skærso, en mand i arbejde med at lave gode nye redskaber; derfor prøvede han sig fræm for at finde den bedste plov, og

han fandt, at af datidens plove passede den fra Ørsted bedst til Skærso jorder; derfor var han den første i egnen, der allerede i slutningen af trediverne indførte den skotske harve, og atter den første, der, vistnok 1843, indførte den svenske harve; derfor drog han vidt omkring i fjærne egne for at finde en god lesmed, ti i den tid havde man endnu ikke de engelske eller amerikanske lejærn; derfor brugtes allerede i indgangen af fyrretyverne både hakkelsemaskinen og rensmaskinen på Skærso, mens alle andre i egnen endnu stode ved hakkelsekisten og rensesåldet. Dog var det mere for håndredskaber end for maskiner, han havde øje, og der var endog ligesom lidt uvillie hos ham mod flere maskiner, såsom så-, tærse- og mejemaskiner, rimeligvis fordi det er og må være lidt ærgerligt for den, der har brugt megen tid, flid og øvelse for at kunne så, tærse og meje godt, at se en stymper udrette det samme arbejde med en maskine. Den gode arbejder sætter med føje sin stolthed i, at han kan udføre sit arbejde godt.

«Han indførte et fast ordnet *sædskifte* og var vel en af de første i egnen, der indførte ren brak. Man havde vanskeligt ved at finde sig i at miste nytten af jorden et helt år. Han indså nødvendigheden heraf, hvis man vilde have jorden ren, men sørgede da også for at tilså den med gode, fordelagtige sædarter, når brakken var omme. Han hentede godt sædekorn fra fjærne egne, begyndte med provsti- og kampinerug isteden for den lille danske rug, med chevalierbyg og skotsk havre. Desuden prøvede han jævnlig handelsplanter: tobak havde han dyrket som ung, kommen dyrkede han flere gange i stor mængde, ligeså sennep, og på Kyholm havde han i flere år et stort humleavl. 1857 forskrev han lupiner fra udlandet, både blå og gule, og de vare dengang så at sige ukendte her i landet. Men dog er der navnlig to planter, som vi skulle nævne lidt udførligere. Den første er *raps*, hvilken han allerede 1827 dyrkede på Frederikkesminde og 1828, som nys sagt, i mellemkæret. Han lagde i trediverne og fyrretyverne stor vægt på raps. Den lykkedes helt fortrinlig på de nyopdyrkede kærjorder: i Kobberskær avlede han engang atten fæld; og, da rapsen tillige dengang var meget dyr, dækkede den så at sige fuldstændig hans udgifter ved kærernes opdyrkning og udgrøftning. Efter et par sædomløb på kærerne lykkedes rapsen her mindre godt, men så dyrkede han den i fyrretyverne med fordel på Frederikkesminde agerjord, medens Skærso ager ikke egnede sig dertil. — Den anden plante, der særlig

skal nævnes, er *kartofflen*, og den har vel gjort endnu mere end rapsen til at sætte ham i vej. Han havde arvet sin kærlighed til kartofflen fra sin fader og moder. Hvorledes han førte den med sig til Lyngby og til Hyllested, og lejede jord hos bønderne for at dyrke den, er allerede tidligere fortalt, ligesom hvorledes han dengang brugte den. Han førte nu en mængde sættekartofler med sig til Skærsø. De lykkedes udmærket og fældede stærkt. (1829?) lagde han to hundrede tønder kartofler, for hvis optagelse han i førstningen gav hver niende skæppe. Man lærte snart at sætte pris på den hidtil ukendte plantes fortrinlighed; det lystes til ved kirkestævne i nabosognene, når der skulde tages kartofler op på Skærsø; og trindt omkring fra strømmede folk til for at tage del i udbyttet, ja selv gårdmænd, der boede et par mil borte, strømmede til med sønner og døtre, med heste, vågne og plove, og lå om natten i laden eller staldene for næste morgen at være så meget nærmere ved det indbringende arbejde. To, tre dage senere vendte de så hjem med store læs*). Da kartoffeldyrkningen blev almindeligere, og prisen på dem samtidig faldt, sendte han kun undtagelsesvis de finere spisekartofler bort til salg, men fodrede dem i øvrigt op på sin besætning. De bleve dog således en ikke mindre kraftig støtte i hans bedrift, foruden at de hjalp godt til at rense markerne for ugræs. Intet under derfor, at kartoffelsygens indvandring hos os 1845 ramte ham meget følelig og tvang ham til at

*) Han selv eller hans broder Holger toge så med nogle lejede jagter til København, hvor de lå ved Holmens bro og sågte sine ladinger. Da jeg ved en sådan lejlighed korsede mig over en udsæd af to hundrede tønder, mindes jeg godt, at Lars svarede: «Næste år bliver det ikke derved; så lægger jeg åtte hundrede tønder». Men måske har handelen i København ikke helt gået efter ønske — (engang måtte enten han (eller Holger?) gå fra restavrator til restavrator med prøver på kartoflerne, og den lovlige liggetid var næsten udløbet; da sålgte han alt, hvad han endnu havde tilbage til en enkelt restavrator, men vistnok for nedsat pris); — desuden, da de mange lysthavendes nærmeste attrå var stillet, måtte betalingen for kartoflernes optagning sættes i vejret: hver niende skæppe blev til hver åttende, hver syvende, ja tilsidst, mener jeg, til hver tredie, og endda holdt det hårdt at få de sidste op. Han hittede da på at ændre betalingen: man fik ikke længer hver (tredie?) skæppe, men hver (tredie?) rad, hvilket for så vidt hjalp, at han rigtig nok fik det hele optaget, men, imens man med omhyggelighed gennemsøgte sine egne rader, tog man det så let som muligt med hans. Det ene med det andet var sagtens grunden til, at han ikke blev ved sin beslutning næste år at lægge åtte hundrede tønder; han fik nok næppe over to hundrede. *Fr. B.*

ændre hans bedrift. Først søgte han ved alle midler at modarbejde den: han udsøgte sine læggekartofler med største omhyggelighed; han trak dem til af frø; han formerede dem af stiklinger; han tørrede dem svagt i en ovn, hvad professor Forchhammer lærte ham, at man gjorde i Rusland; han prøvede dem i let jord og i svær jord; kort sagt, han var utrættelig i en mængde midlers brug. Men lige lidt hjalp det: han mægtede ikke at stanse sygdommen; ja selv hans lille æggegule sukkerkartoffel, der var vide kendt og berømt og vistnok oprindeligt skrev sig fra Odder, kunde ikke reddes. Den gav mindre og mindre for hvert år, og tilsidst slap den op.

«Vi vende os fra markerne til staldene og da først til *fedestalden*; ti denne havde fræmfor nogen af de andre hans adhu, og der er måske knap nogen anden side af hans landmandsvirksomhed, i hvilken han udfældede den dygtighed som netop her. Han havde, som tidligere omtalt, allerede i Lyngby begyndt at *fede kvæg*; han havde fortsat dette i Hyllested; og, da han kom til Skærsø, måtte alle forhold tilskynde ham at blive ved dermed og ikke lægge hovedvægten på mejerikøerne, så meget mere som mejerifræmbringelser dengang betalttes slet; — endnu i fyrretyverne fik han kun tyve rhd. årlig for hver ko af mejeriforpagter Oldenburg på Frederikkesminde. Men desuden, græsningen på Skærsø, dels tarveligt agergræs, dels (i de første år) simpelt kærgræs, egnede sig bedre for småstude end for køer. Den store kartoffelavl satte ham i stand til at vinterfodre en langt større besætning, end han kunde sommergræsse, og egnede sig desuden langt bedre som fedesødem som mælkefoder. Desuden havde hans praktiske landmandsblik snart sagt ham, at Skærsø jorder måtte forsynes med rigelig og god gødning, hvis de ellers skulde komme i kraft; men også i denne henseende gjorde en fedebesætning bedre fyldest end en mælkebesætning. Han havde imidlertid en vanskelighed at overvinde i denne retning, og det var hans afgjorte ulyst til handel. Men i handelen blev han godt støttet af onkel Povl, onkel Jens og onkel Sigfred, hvis store dygtighed både til at gøre et godt udvalg og til at afsætte gode varer jævnlig kom ham til hjælp. Men, savnede han noget som handelsmand, opvejedes det fuldstændig af den store indsigt og dygtighed, han havde vundet som feder, og alle godkendte hans overlegenhed som sådan. Den var frugten af en skarp og omhyggelig iagttagelsesævnne, frugten af en mængde

forsøg med ulige foderblandinger, frugten af mange timers daglige overvejelser, ikke foretagne oppe i stuen, men nede i stalden, med dyrene for øje; og, når man ved vintertid gæstede ham og timevis vandrede op og ned i studehuset med ham, da mærkede man snart, at man havde en mester for sig, der redebon, men altid med den ham ejendommelige store beskedenhed, lod os øse af hele den mængde erfaringer, som han på dette område havde indsamlet. — Da kartoflerne ved sygdommen svigtede ham, og grundvåden for hans studedefning således var tagen bort fra ham, måtte han for en stund opgive den og lægge sig efter et større kohold, hvis mælk da brugtes til svejtserost; og således blev det ved indtil udgangen af halvtredstyverne. Men hverken mejeriet eller svejtseriet lå dog ret for ham*); hans gamle lyst til studedefning tabte sig heller aldrig; så snart han derfor hørte tale om nye foderplanter, der skulde kunne erstatte kartoflerne som fodringsæmne, nemlig kålrabi og turnips, prøvede han strags på at dyrke disse. Det var vistnok 1855, han gjorde det første forsøg med dem, og det i kæret, som efter hans mening særlig måtte egne sig dertil; og han vedblev dermed i de følgende år. Men det vilde dog ikke ret lykkes ham, for broder Jakob 1865 vendte tilbage fra Skotland og nu kunde indføre en roedyrkning efter skotsk mønster. Da overvandedes alle vanskelighederne, og fader, som allerede omtrent 1860 havde vendt tilbage til studehold, blev snart en lige så agtet studefeder med roer som tidligere med kartofler. Hertil hjalp da også hans gamle grundige erfaring ham, den, om hvilken han også har givet vidnesbyrd i en afhandling om «studedefning i Jylland», som findes optagen i «tidsskrift for landøkonomi» (1860, side 72 følgg.), undertegnet, og det med fuld føje, «en gammel studefeder».

«Også *fåreholdet* skænkede han særlig opmærksomhed for på den måde at bringe noget ud af sandmarken, og fordi erfaringen snart havde lært ham, at den varme, drivende fåregødning virkede særlig heldig på hans store kærjorder. I førstningen holdt han ingen får, men kun småstude, som tildels græssede i kærene. Det varede dog

*) Skönt hans sveitseroste vandt et stort ry i det mindste i Århus stift, hvor de bleve stærkt efterspurgte under det særlige navn «Skærse ost» og gik omtrent i samme pris som ægte svejtserost, — og skönt Stine ligeledes lavede en ypperlig sødmælkøst.

ikke længe, inden han tillige lagde sig efter får. Et enkelt uheld kunde nu og da tilstøde, og således var det vist 1832, at alle fårene døde af leversyge med undtagelse af Klitgaards åtte; han mente selv, fordi han tildels havde fodret sine egne (men ikke Klitgaards) med rådne kartofler. Dette uheld skræmmede ham dog ikke. Han øgede tværtimod sin fårestand og bragte den omtr. 1860 op til henved åtte hundrede. Men dette blev også højdemålet; senere indskrænkede han atter fåreholdet til imellem to og tre hundrede. Han holdt en særlig uddannet skæfer, Aude, indførte forbedrede merinosvæddere, tog selv hånd i med ved vask og klipning, og drog hver sommer med uld på to store firhestevågne over sandmarkerne, ad de lange, trælse veje, til Grejs mølles klædefabrik, hvor brødrene Kock i mange år (til 1857) vare hans stadige kunder. Da den fine merinosuld sank i pris, så at denne ikke kunde bøde på det mindre uldudbytte og den ringere slagteværd, søgte han ved dishleyvæddere (navnlig fra onkel Holgers udmærkede fåreflok) at krydse og omændre fårestanden til uld- og kødrigere får. — Med fåreholdet havde han dog aldrig sådant held som med studedefningen; han følte sig også mere fremmed på dette område; tilmed indtraf der nogle gange større uheld, en stærk dødelighed iblandt fårene, dog intet så føleligt som det allerede nævnte. Men når sådanne uheld ramte ham: død af heste, køer eller får, hørte man ham aldrig klage. Var uheldet sket ved en af tyendet begået fejl, irettesatte han dette stiltfærdig*); lå der intet sådant til grund, tog han uheldet mildt og stille, som en tilskikkelse, og tænkte, at modgang sendes os til vort eget bedste.

«Næst efter agerbruget og det dertil knyttede husdyrhold, udgør *skoven* Skærsøs væsentligste indtægtskilde; men det var ikke den eneste grund, hvorfor den tildrog sig hans omhu. Skoven skulde tillige give ham det nødvendige gavntømmer til vågne, plove, harver, skovblade osv., og han udvalgte og behandlede dette med kyndig flid. Dernæst var skoven vildtets tilholdssted, og især

*) Hvor stiltfærdig han irettesatte, endog når det gik ud over ham selv personlig, har jeg allerede givet en lille prøve på (se s. 152); jeg skal her dog meddele endnu en eneste: 1853 stod han og så på, at en af hans karle huggede et lille grantræ om til et juletræ. Karlen flyttede sig pludselig under selve hugget og gav der ved sin husbonde nakken af hakken i hovedet. Blodet strømmede ud, men alt, hvad Lars ved den lejlighed sagde, var: «Du kunde ellers gjerne have set dig lidt for!»

i hans unge dage var jagten en af hans bedste adspredelser. Men i øvrigt stemte lysten til at opelske træer jo med lysten til at fræmelske korn, og han vågtede derfor på enhver ung bøg eller eg, ask eller el, der tydede på at kunne blive et godt og smukt træ. På hjørnet af Mørkestuen og Duekær står der en ret vakker lille rank eg, kaldet «husbonds» (eller «faders») «spaserestok». Dette navn fik den, fordi, da fader en af de første gange gik omkring på sin ejendom, havde han ingen kæp med sig. Skovfogden vilde da skære denne egespire, men fader bad ham lade den stå: «Måske der kan blive et kønt træ af den!» Og det blev der. Denne ene historie kan gælde for mange flere. — Om Skærsøs tidligere skovrigdom har svigerfader ovenfor talt. Endnu da fader kom til Skærsø, kunde de ældre mænd i egnen fortælle om, hvorledes de havde været med til at skove bøge i sandmarken, «som holdt syv favne brænde». Ja endnu i begyndelsen af dette hundredår hentedes der ikke lidt favnebrænde ude fra sandmarken, hvor imidlertid de sidste småklynger af storskov da faldt for øksen. Nu fandtes der kun nogle småkrat af krøblede bøgepurrrer. Mørkestuen var fredskov, men den var ikke indhegnet, og i købekontrakten forpligtedes han til at hegne den forsvarlig i en tid af fem år. Dyrehaven var ligeledes fredskov, men den var aldeles forhugget; vel fandtes der endnu enkelte større træer, men ellers kun tjørn og krat. Selv den såkaldte sluttede skov var altså skambugget og uden hegn, skambidt og halft ødelagt af kvæget, som havde uhindret adgang. Også her var altså meget at bøde og istandsætte, og et forsvarligt hegn blev opført om den. På ansøgning fik han ved rentekammerets skrivelse af ²⁵/₂ 1837 tilladelse til at afdrive dyrehaven, der stod på gårdens bedste jord, og af hvilken der dog ikke i mands levetid kunde blive ordentlig, sluttet skov; til gengæld skulde der til fredskov indtages et par andre, til Mørkestuen grænsende, strækninger*). De to

*) Det var Klostergangen og Klosterbanken, hvilke skulde indhegnes. I løbet af to år og i løbet af ti år efter forudgået brakning tilkultiveres med agern, mindst fire tønder agern i hver tønde land, dog at en vis fastsat del nyttedes til nåletrækultur. På disse betingelser gik han ind d. 11. marts. Således blev altså Klosterskoven (Kælderskoven) fredskov, og i den fastsatte tid udførte han de forpligtelser, han havde påtaget sig. Ligeledes afdrov han flere jammerlige skovdynger i de til dyrehaven stødende Fælleskær og Søkær samt på Miltes banke. — Det var nærmest for at få sammenhæng i gårdens gode jordlodder, at han tid efter anden, i tretierne

indhegnede fredskove, i alt omtrent firsindstyve tdr. land, bragte han lidt efter lidt i god orden ved at lufte ud i den krøblede unge opvækst og ved at tilså og tilplante de åbne steder. I så henseende skal særlig nævnes den gran- og fyrreplantning i skovens vestre side, som han udførte 1838, og hvoraf han havde den glæde at se hjembragt det nødvendige tømmer til spændetræer og stolper i den nye stald, som opførtes 1873. Dernæst tilsåningen af en lang nøgen banke, som bræmmer Mørkestuens sydlige og sydøstlige sider, ved søen. Denne tilsåning udførte han 1845 på en ejendommelig og heldig måde, som senere har fundet efterligning andre steder. Han vilde have egeskov, men erfaringen havde lært ham, at musene jævnlig åde de fleste af de lagte agern. For at sikre sig herimod lod han jorden pløje, lod huller stikke halft ned i de lagte furer og agern lægge i disse huller, der dækkedes med jord. Da musene løb hen under og imellem furerne, hindredes derved, at de fandt og åd agerne. Over jorden såede han en frøblanding af birk, ask, ælm, bæverasp, bøg osv., som nedharvedes tillige med boghveden, i hvilken de udsåedes. Såvel agerne som frøet spirede rigelig fræn, og nu er jorden bevåkset med en meget smuk bestand af unge ege. Udhugningen leverer allerede en hel del både af bark og træ. — 1846 tilsåede han det første stykke i den store sandmark med nåletræfrø, næmlig den nordre ende af Kællingparkvängen; og planterne kom ret godt fræm, men bleve 1856 ødelagte i topkuddene af insektlarver. Dette afskrækkede ham dog ikke fra at tage fat på en systematisk tilkultivering af sandmarken med nåletræer. 1856 tog han ved i den vestre del af sand-

---

og firterne, røddede alle disse skovparter. Af samme grund havde han allerede ^{25/7}1829 fået rentekammerets tilladelse til at købe og indtage under Skærsø nogle jorder i Espenshale og Barholmskær, som tilhørte Anders Nilsen Kusk i Hesselballe, stode for hartkorn 1 sk. 3 fdk. og for det stæmplede papirs skyld sattes til firtefem rbd's værd. Han fik skøde på disse jorder ^{27/8}1832, og da vare de „allerede modtagne af køberen og forenede med hans tilgrænsende jorder“, hvorimod han tilskødede sælgeren en huslod på Holme mark, der havde 2 sk. hartk. Således lykkedes det ham virkelig at få henved 120 tdr. land ret god jord samlet. — Også på Troldbakken stod der noget dårlig skov ligesom i Kobberskær og Duekær (dette sidste, som dog hørte til fredskoven, var mest elletrunter). Alle disse og flere skovdynger lod han tid efter anden rødde, men isteden plantede han ny skov. I Duekær var han naturligvis nødt dertil, men det var god skov, mest ask og el, han her plantede isteden for den fuldkommen værdiløse. *Fr. B.*

marken og såede de to første år frøet i rugen, ligesom han 1838, i den vestlige side af skoven, havde sået det sammen med boghveden. Senere nyttede han lupinerne med deres skyggefulde vækst til udlæg med nåletræfrø, der såedes i render, trukne med plov og halft dækkede af en harvetand på tværs. Han gjorde endnu en mængde forsøg i denne retning. Men så kom han ind på at sætte de unge nåleplanter i rugen. Og da denne fræmgangsmåde viste sig at være særlig heldig for ham, blev der senere på denne måde tilplantet omtrent en halv snes tdr. land årlig. Der blev således lagt en god grund til at få disse nøgne sandbanker atter klædt med skov som i fordums dage*).

«Det er allerede sagt, at *bygningerne* vare faldefærdige, da fader kom til Skærsø. Han bødede dem strags efter ævne, og allerede 1833—34 opførte han den store lade, et for den tid og for hans daværende formuesomstændigheder stort men nødvendigt arbejde, som han altid senere nævnede med særlig glæde. Dens fodstykker, stolper, løsholter osv. savedes ud af nogle store asketræer, der stode langs med gårdens gamle grave («Dammen») og langs Fælleskæret. Nogle år senere opførte han i borggården to egebindingslænger, og de nødvendige bygninger til bedriften vare så-

*) Ikke alene ere Mørkestuen og Kælderskoven nu et par særdeles smukke og gode skove, væsentlig bøgeskove, om de end hist og her kunne være bræmmede og blandede med løn, ask, eg, el osv., men, når man kun ser hen til fladerummet, ere Skærsø skove nu ikke lidet større, end da han overtog ejendommen; deres indhold er efter kyndige og uvildige mænds dom våkset til mere end det dobbelte; de ere lagte på heldigere steder, hvorved den gode markjord er bleven bedre samlet end forhen; deres pengeværd ikke at omtale. Der er endog dem, som mene, at skovene om få år ville nogenledes udgøre Skærsøs største værdi. — (Når man fra Dråby-siden kører ind i Mørkestuen, stod der for få år siden ved indkørslen to små ege, men den ene er senere gået ud og en ny sat i steden. De kaldtes bægge «Frederik den syvendes ege». Da kongen d. 12. juni 1861 kørte denne vej fra Æbeltoft til Grenå, havde man nemlig på dette sted rejst en velkomstbue for ham, som den opfindsomme Stine havde smykket med en prægtig krone af gule koblommer, under hvilken Lars havde skrevet: «Folkets kærlighed kongens styrke; kongens kærlighed folkets lykke». Her blev han under flagning modtagen af sogneboerne, og til et minde om denne fest plantedes egene. — Inde i Mørkestuen stod der ligeledes indtil for få år siden en kreds af tolv bøger, kaldt «familiegruppen», og ethvært af de tolv træer havde sit særlige navn efter Lars og Stine og de ti børn. Men en storm kastede for nogle år siden det ene over ende, og senere ere flere af de andre fulgte efter eller omhuggede.)

ledes færdige. Men, da han nåede ind i fyrretyverne, tænkte han for alvår på at skaffe sig og sine en bedre bolig. I dette øjemed gik han fræm med stor grundighed. 1846 opførte han den såkaldte forpagterbygning, der skulde tjæne ham til midlertidig bolig. Derefter forskrev han selv fra Norge det bedste tømmer: svære bjælker, tykke planker, stærke spændetræer og lægter. Men, da hans flytning til Jægergården udskød opførelsen af den nye hovedbygning, byggede han en let svensk lade til opbevaring af det købte tømmer. Endelig tog han om sommeren 1852, mens moder boede med børnene i Århus, fat på det store arbejde. Den gamle hovedbygning blev nedbrudt og en stor mængde jordarbejde udført, i det der groves fire alen bort af hele overfladen på den bakke, hvor hovedbygningen havde stået og atter skulde stå; og denne jordfyld blev væsentlig brugt til at fylde den dam og sump, der som lævninger af de gamle grave skød sig ind imellem borggården og ladegården og vistnok havde en skadelig indflydelse på sundheden. 1853 lagdes grundstenen, vistnok i april. Fader havde selv lagt planen, og murmester Sørensen fra Æbeltoft opførte bygningen. I ingen retning blev der sparet på at gøre den så solid, så rummelig, smuk, hyggelig og bekvæm som ønskeligt; men des værre påså hans bygmester ikke, at fundamentet under den østre fløj blev så solidt, som det nødvendigvis burde være under så svær en bygning. 1854 kunde han flytte ind. — Flere mindre byggearbejder i gården og af huse på marken forbigår jeg, men med undtagelse af de to staldlænger er alt opført af ham, og selv af disse har han bygget væsentlige dele, således den vestre side samt søndre og nordre gavl af fårehuset (1856) og det nordre studehus (1859).*)

*) Alle husene på marken har han bygget. — Af gårdens huse må dog endnu undtages den bestestald med materialhus og vågskur, som nu ligger neden for borggården, imellem de to staldlænger, sidelængs med stuehuset og laden. Den er bygget af Nils og Jakob. Her havde han i sin tid bygget en lav lille længe (rejsegildet blev holdt 5. avg. 1859), der tjænte både som svine-, hønse-, gåse-, ande- og duehus og tilstrækkelig skjulte møddingen. — Men han lod det ikke blive ved gården og dennes buse: han var kirketiende-ejer, og med kærlig omhu tog han sig af kirken. Da han kom til Skærsø, stod Falk Göyes og hans kones gravsted i Dråby kirke åbent. Men man drev kåd gæk med deres balsamerede legemer og særlig med et lille barn; derfor lod han graven fylde og lod gulvets stenbro lægge hen over den. Senere istandsatte og smykkede han kirken på mange måder, så den nu er både lys og venlig,

«Stenene til alle disse byggearbejder brændte han i et af ham selv anlagt teglværk tæt ved gården. Allerede da han modtog ejendommen, fandtes der et teglværk med pottemageri på den vestre spids af Frederikkesminde jord. Det dreves, så vidt vides, et års tid, men nedlagdes da. Det store og overflødige törveskær til gården skyndede imidlertid til selv at brænde stenene til de mange grundmurshygninger, som der begyndtes på i fyrretyverne. Da der ikke havdes noget andet teglværk i egnen, fandt de overflødige sten desuden let afsætning, og mange huse i Æbeltoft bleve således opførte af dem. Men vanskeligheden ved at finde passende ler på marken og anlæget af andre nærliggende teglværker førte med sig, at han atter nedlagde det omtrent 1860.

«Han elskede sit hjem, hyggede og smykkede det; — derfor kunde han heller ikke være ligegyldig for haven, som lå det nærmest og hegnede om det. Her færdedes han da også gerne, gjorde en mængde nye anlæg i den og indplantede en mængde gode frugtræer og frugtbuske. Foruden det store lindelysthus, findes der nu næppe i hele haven mer end et par gamle træer, som han ikke selv har plantet. Anders Podemand, Sören Ebbesen, Johannes og Tegl-Kristen vare de havemænd, som efter hinanden røgtede haven under hans vejledning. Bag havehækken samlede han efterhånden en stor række bistader — det var, hvad han dog mindst tænkte på, ligesom et billede på hans egen utrættelige virksomhed. Da de dziersonske bistader kom i brug, vare han og broder Jakob blandt de første, som lagde sig efter dem og navnlig tilvirkede billige og lune halmstader. Af

---

og forsynede den helt igennem med nye, smukke stole. Den gamle herskabsstol brød han ned, skönt han selv personlig satte stor pris på at kunne komme uset, ad en særlig indgang, ind i kirken, og uset og uforstyrret dér at kunne overvære gudstjænesten; og skönt han i den kunde ypperlig høre, da den var lige over for prædikestolen; men det kan vel være, jeg tør dog ikke påstå det, at han her lod sig en del påvirke af min tit og stærkt udtalte uvillie mod dette aristokratiske højeloftsbur. Kirkesynets krav gik dog af andre grunde i samme retning som mit ønske, så han måske vanskelig havde kunnet slippe for den krævede ændring. Vist er det, at han ved nedbrydningen gik stik imod sit eget behag, om end ikke tillige mod sin egen følelse; og vist er det tillige, at han fra den tid havde vanskeligere ved at følge prædikenen, og stæde vanskeligere, alt som hans horelse aftog. — Da kirkegården blev alt for lille, udlagde, jævned og indhegnede han omtr. 1856 den smukke nye kirkegård, i hvilken nu allerede han selv, hans kone, to af hans børnebørn og hans broder Peter hvile. *Fr. B.*

honingen blendedes der jævnlig en god og kraftig mjød, ligesom der fra ribs- og stikkelsbærbuskene hentedes hjemmebrygget vin.*)

»Sådan var i korte træk faders virksomhed på Skærse. Enhver plet bærer vidne om hans arbejde og om den kærlighed, hvormed det blev udført. Men endnu er der et forhold, som må berøres i sammenhæng hermed; og det er hans forhold til hans tjenestefolk. — En god husbonde giver gode arbejdere. Han havde agtelse for deres arbejde og jog aldrig med dem; han var samvittighedsfuld og strængt retfærdig i sit styre, tålmodig og mildt dømmende, når nogen havde forset sig, hjælpsom med råd og dåd, når nogen trængte, deltagende og støttende, når

*) Haven er nu smuk, og dens bakkede jordsmon er godt nyttet, ligesom den ved en vej, som Jörgen 1857 fik lov til at anlægge, er sat i umiddelbar forbindelse med Kælderskoven. Den blev igrunder både udvidet og indskrænket af Lars: stærkt udvidet på den nordlige og østlige side samt ved nedlæggelsen af den vej, der på den vestlige side i ældre dage førte fra gyden lige ind i borggården, og ved nedbrydningen af den gamle forpagterbolig; men indskrænket, i det Kyholmen samt den nye forpagterboligs grund og nærmeste omgivelser ophørte at være køkkenhave. I de første år af tretierne var endnu en del af vandet åbent omkring Kyholmen, og der var her en prægtig andejagt; ja, hvis jeg ikke mindes fejl, var Kyholmen endnu på en måde en holm, da jeg 1838 første gang gæstede Skærse: man gik dengang, og endnu langt senere, til den over en bro; på den nordre side var der åbent vand, og på de andre sider var der vel gunger, men som endnu ikke ret kunde bære. På selve holmen var der en lang gang af ypperlige lombardske nøddetræer, der fortsattes af en ribsgang, som førte op til et lindelysthus, og til begge sider gik der klippede bøgegange. I dette hegn slog nattergalen, og det var derfor en prægtig vandring herud en midsommeraften efter aftensmaden, og den blev naturligvis mindst forsømt, når huset havde fremmede; ti på intet nordligere punkt i Jylland kendte man nattergalen. Men en misforstået ytring gav forvalter Fr. Worm anledning til at fælde nøddegangen, mens Lars og Stine lå på Jærggården. Da forsvandt nattergalen fra Skærse for først at komme igen 1874, til usigelig glæde for de gamle, som vare ene hjemme, da Jörgen, som tilfældig gæstede dem, en tidlig morgen kaldte dem ned i haven, ved det store lindelysthus, hvor nattergalen påny — for første og sidste gang — slog sine triller. Kyholm, der havde tabt sit trylleri, da den første gang udeblev, ophørte da med det samme at være have. Men, som sagt, den havde nærmest været køkkenhave, og tillige var der en temmelig betydelig humle- og kommenavl. — (Nattergalen bringer mig til at tænke på storken. Den havde og har da endnu bolig på lademønnen; men det var et underligt træf, at den næsten intet år skulde forsømme at komme til Skærse selve d. 6. april, husfaderens årsdag, og man kan nok vide, at den da blev hilst med stor glæde både af unge og gamle.) Fr. B.

sygdom, sorg eller uheld ramte nogen af dem. Ikke blot deres timelige men også deres åndelige vel lå ham på sinde, og derfor samlede han dem, især i den sidste tid, jævnlig til andagt om søndagen; derfor uddelte han gode småskrifter iblandt dem; derfor vilde han også ved gaver hjælpe til, at de kunde holde en glad julefest i vinterens hjærte. Men følgen var da også, at lange tjenestetider hørte hjemme på Skærse; de fleste folk bleve der i mange år, mange i tyve, tredive ja fyrretyve år*). — Jeg skal nævne nogle af dem, som under hans husbondhold have i en række af år lagt sin flid og sin sved ned i Skærse. Der var nu først *Anders Podemand*, som var et arvegods fra de forrige ejere, da han havde tjænt på Skærse siden 1810; men tjænte der endnu i det meste af tyve år i faders tid; så var der *Kop-Sören* (i 36 år; med korte afbrydelser tjænte han i det hele på Skærse i omtrent 60 år), *Keld* og *Per Kok*, *Jens Dun* (i 38 år), *Tegl-Kristen* (siden 1834, altså nu i over 43 år), *Erik Skovfoged* (vistnok i 34 år), *Ras Molbo*, *Smedde-Jens*, *Jens Krop* og endnu adskillige andre, som nu fortsætte arbejdet under hans sønner. Flere end én af dem kunde pege på, hvorledes han fra dreng på Skærse blev karl, så avlskarl, så tærskemand, så staldkarl, så kvægrøgter, så svinepasser og så gammelmand ved småkrammet, inden han måtte køres hjem. Udaf sådanne tjænester udsprang et gensidigt venskab og en fast tillid, hvorom de breve vidne, som han i krigens tid fik fra flere af sine folk, som han vedblev både at følge og at sørge for, hvad enten de stode i marken mod fjenden, eller de lå bundne til sygehusene.**)

*) 1873 kørte en kusk mig fra Skærse, som, da han ikke kunde svare mig på et af mine spørgsmål, undskyldte sig med: »Ja, to a har heller it tjænt laCour ret læng». Jeg vilde da have at vide, hvor længe. »Kun i tolv år!» — Ligeledes kunde Stine have sine piger i umindelige tider, og det var ikke sjældent, at der gik flyttedag efter flyttedag, uden at et eneste tyende af imellem tyve og tretti skiftede (jeg mindes således årene 1856 og 1857). — Tidligere havde han ligesom andre haft ugifte tjænestefolk, men 1859 indrettede han ni lejligheder til sine arbejdere i husene på sin mark, gav hvært hus en lille have, en lille jordlod osv., og nu agtede man disse tjænester næsten som faste æmbeder, om hvilke der kom søgninger i mængde, inden de endnu bleve ledige. Og tit har jeg om aftenen glædet mig ved at se den lykkelige kone med et par småbørn gå den hjemvandrende mand imøde, og se børnene jublende springe hen til ham, så snart de øjnede ham.
Fr. B.

**) Stine gav altid enhvær af de bortdragende krigere en god tværskæk med som madpose og sørgede desuden med stor omtanke for, at de fik »lidt med af hvært», som hun mente, at de snarest kunde

deres taknæmlighed sig i den skrivelse og de gaver, som de (1867?) overrakte sin gamle husbonde og madmoder, i hvilket skridt flere mænd og kvinder uopfordret deltog, «som ikke ere af gårdens folk», men som havde bedt gårdens folk om at måtte være med, for således at kunne takke «for den beredvillighed, hvormed man for dem som for os åbner sit hjærte og hus».

«Men dette minder mig sluttelig om, hvad jeg i øvrigt intet øjeblik har glemt under skildringen af faders virksomhed, at den altid i fuldeste mål, i stort som i småt, i medgang som i modgang, i livets vår som i dets sommer, høst og vintersæde, blev bårén, støttet og lettet af hans på hendes område ikke mindre dygtige, ikke mindre nidkære, ikke mindre kærlige eller selvopofrende hustru. De havde ét hjærte, én sjæl og ét sind, og hvad den ene tænkte og følte, det tænkte og følte den anden med.»

Vi have opholdt os så længe ved Skærso, fordi den i næsten et halft hundredår var skuepladsen for hans hovedvirksomhed. Jeg skal fatte mig så meget kortere om hans øvrige virksomhed. Men jeg må forudskikke et par ord om hele hans pekuniære stilling.

Hvad der visselig bidrog noget til at øge og styrke hans virksomhed, var den arv, som Stine fik efter sine forældre. De tre brødre (Dines, Sigfred og Peter), som ikke fik del i Rolsegård, fik hver omtr. 8000 rbd. i arv, og man vilde givet Stine det samme, da misnøjet over hendes forbindelse med Lars for længe siden var afløst af agtelse for hendes mand og kærlighed til ham. Men, da spørgsmålet om deres forbindelse kom fræm, havde en af hendes kære i sin første opbrusning med stor hæftighed udtalt, at, hvis hun gjorde det valg, skulde hun kun have en systerlod. Den samme erklæring var oftere gentaget, og det ord hværken kunde eller vilde hun have regnet for en tom trusel. Hendes mand agtede og delte denne hendes følelse. Hun erklærede altså, at hun ikke vilde modtage en broderlod, og de fastholdt bægge denne hendes beslutning. Hun fik da kun en systerlod eller omtr. 4000 rbd., hvilket således blev den pengemedgift, som hun bragte sin

komme til at trænge til. Også vedblev hun, så godt hun kunde, at sende dem klæder og penge, mens de vare i krigen; og hermed hjalp naturligvis Lars hende. Men lige så lidt glemte man deres hjemmæværende trængende familier.

Fr. B.

mand. — Men heller ikke denne sum var ringe i hine dage, og jeg mener allerede at have vist, at der blev ågret godt med den. Jeg skal frømdes vise det end yderligere, men skal allerede her bemærke, at, da han fik skøde på Skærso, måtte han $^{16}/_{12}$ 1825 give statskassen en panteobligasjon for 1600 rbd. i denne sin ejendom. $^{11}/_{7}$ 1828 lånte han så af H. K. Søltoft til Tyrrestrup 1000 rbd. sølv mod fire prosent renter og mod 2den prioritet i Skærso. $^{11}/_{8}$ 1832 indfrie han sin obligasjon til statskassen ved betaling af de sidste 1300 rbd. med renter; og $^{3}/_{4}$ 1832 tilbagebetalte han lånet hos Søltoft. Men forinden havde han $^{17}/_{2}$ 1832 af en enkemadame Herschind (født Kassel) i Århus lånt 6000 rbd. sølv mod 1ste prioritets panteret i Skærso osv. Dem havde han altså brugt til at betale statskassen og Søltoft. Obligasjonen til enken Herschind, som forinden havde gået igennem flere hænder, betalte og indfrie han $^{18}/_{6}$ 1844; vi skulle senere se hvorledes. Men ifølge brev til mig af $^{10}/_{4}$ 1842 var hans gæld dengang over 22,000 rbd.

Lidt efter lidt sålgt han, hvad avksjonsvilkårene kaldte «bøndergodset» o: de [47?] små og dårlige huse, som tilsammen ifølge de samme vilkår stode for hartkorn 3 tdr. 6 sk. 1 fdk. $^{1}/_{5}$ alb. Således vare de fleste huse i Boslum sålgt inden udløbet af 1835, og ugedagsarbejdet var forandret ved mundtlig overenskomst. Men, at det ikke var store summer, han fik ind ved disse salg, turde frømgå deraf, at $^{11}/_{12}$ 1834 tilskødede han iblandt andet J. Hansen parsellerne nr. 3 og 4 af Holme, hvilke hvær for sig består af en åttendedel af Holme husmænds enge og en åttendedel af deres tørvemose, for tilsammen 30 (*tretti*) rbd. sedler. Ligeledes indgik han adskillige tiendeforeninger med beboerne, og således overlod han ved forening af $^{30}/_{12}$ 1839 gårdejerne i Egsmark (omtr. 24 tdr. hartk.) deres konge- og kirke-korntiende samt deres kirke-kvægtiende for 106 rbd. 64 sk. årlig.

Men ved 4de avksjon i Erik Rugaards opbudsbo købte han $^{8}/_{10}$ 1834 (skøde $^{7}/_{11}$ 1836) *Skødshoved* på Dejret mark (1 td. 7 sk. 3 fdk. 1 alb. ager og engs hartk.) med tilliggende færgested for 615 rbd. sølv. Da der var godt græs, skønt marken aldrig havde været dyrket, vilde han dels græsse sit unge tillæg på den, dels bruge den til fåregræsning. Også ålefiskeriet havde han naturligvis øje for, men foruden de to ålegårde opførte han bygninger på marken, som vare brandsikrede for 500 rbd. sølv. Hvorledes han

i øvrigt nyttede denne jord, har han allerede selv sagt os, samt hvorfor han atter sålgte den. Det var $^{10}/_1$ 1846 (skøde $^{27}/_1$ 1846), at han sålgte den til smeden Peder Jensen af Løgten kro for 2500 rbd. sølv. Nu agtes den vistnok for den bedste gård i Tved sogn.

Ifølge brev til mig af $^{10}/_4$ 1842 købte han $^{3}/_7$ 1840 (ved mundtlig overenskomst) *Frederikkesminde* med tilliggende tiender osv. af sin ven Jakob L. V. Hansen, som altså havde haft den i omtr. tretten år. Han tog den i brug og besiddelse i april 1841 og fik skøde på den $^{19}/_3$ 1842. Købesummen var 15,000 rbd. eller $11\frac{1}{2}$ gange hvad Hansen selv for tretten år siden havde givet ham for den. Af denne sum blev han Hansen 10,000 rbd. skyldig og pantsatte ham derfor i 2den prioritet både Skærso (næst enken Herschinds 6000 rbd.) og Frederikkesminde (næst 5000 rbd., som tidligere indestode i den), men betalte allerede $^{26}/_6$ 1844 hele sin gæld til Hansen ved, som vi senere skulle se, at optage et nyt lån. Ligesom han tidligere havde merglet Skærso's åtte marker, således merglede han nu alle Frederikkesmindes. Han havde ingen folk og ingen hestebesætning på Frederikkesminde, men drev den fra Skærso; altså anlagde han mellem det søndre og det mellemste skifte den såkaldte «vase» o: den vej, som fra Skærso fører over kærerne til Frederikkesminde. Han havde en mejeriforpagter, der hed Oldenburg, men ligefuldt gav driften ham selv et meget øget arbejde, som han dog ingenlunde skyede, og det øgede folkehold gjorde især husholdningen langt byrdefuldere for den noget svagelige Stine. Af de grunde, som han selv har givet os, sålgte han derfor 1848 (skøde $^{24}/_6$ 1853) Frederikkesminde til Jens Lassen Faurschou for 22,000 rbd.*), af hvilke det ene tusinde udbetaltes strags, ni tusinde skulde udbetales i desember termin 1849, medens der gaves en panteobligasjon for de tolv tusinde rbd., som bleve stående i gården. Men Holme konge- og kirketiende beholdt Lars, og sandlodden nr. 2. b., som ved udstykningen var fulgt med Frederikkesminde fra Skærso (s. side 139), var udtrykkelig unddraget fra salget. Denne sandlod fik

*) Denne Faurschou (nu Jakob laCours svigerfader) sålgte atter Frederikkesminde 1856 og købte Koldkærgård, som han dog atter sålgte et halvt år senere og købte sin fædrenegård samt en anden gård i Brændstrup, hvilke han endnu ejer. (Han er født $^{20}/_{11}$ 1823, og hans første kone, A. J. Steenild, Jakobs svigermoder, der inden sit bryllup i tre år var husjomfru hos sin faders kusine på Skærso, var født på Store-Rugtved $^{1}/_3$ 1826 og døde i Brændstrup $^{10}/_4$ 1866.)

Lars strags i leje af Faurschou på tyveåtte år, for omtr. femti rbd. årlig; og ifølge indenrigsministeriets tilladelse af $^{19}/_1$ 1856 fik han $^{19}/_2$ 1856 skøde på den, men måtte afholde udgifterne både ved skøde og adkomst. Og således vendte da denne lod tilbage til Skærso.

Omtrent samtidig med Frederikkesminde, i juli 1840 (skøde $^{29}/_1$ 1842), købte Lars ligeledes af Jakob L. V. Hansen den *gård i Stubbe*, som han ovenfor har nævnt os, og som stod for hartkorn 3 tdr. 5 sk. 1 fdk. $2^{7}/_{12}$ alb. Han gav 1100 rbd. sølv for den, men alt i alt kom den ham på 1350 rbd. Om bægge disse sidste handeler (Frederikkesminde og Stubbegården) siger han i et brev til mig af $^{8}/_8$ 1840, at han «efter nutidens handel ogandel har betalt dem til deres fulde værdi, uagtet jeg, eftersom de bægge kunne drives under Skærso, dog mener at kunne høste fordel ved deres besiddelse». Senere overdrog han dog gården i Stubbe for den sum, som enkeassen havde stående i den (o: 340 rbd.), til sin tidligere nævnte forvalter, Fr. Worm (om hvem mere her nedenfor); men Worm fandt den for lille og sålgte den derfor kort efter til kirkesanger Peter Bentsen i Dråby for 1350 rbd. (Skødet, som er af $^{27}/_4$ 1852, blev udstedt af Lars for at spare Worm udgifterne til det skøde, som han aldrig fik; og således havde Worm en ren fortjæneste på gården af omtr. tusende rbd.)

Allerede 1847 (skøde $^{1}/_8$ 1849) havde Lars for 18,000 rbd. købt *Jægergården* ved Århus (2 tdr. 6 sk. $2^{1}/_2$ alb. hartk.), hvilken han så tiltrådte i maj 1848, netop som den første schleswigholsteinske oprørskrig var udbrudt. Vi have hørt, hvorfor han købte den, og han arbejdede trolig på at bringe den i skik. Han kørte selv både harven og ploven og forpagtede endnu desuden tolv tdr. land af Marselisborg jord, som han drev sammen med den øvrige. Han led både dette og de følgende år meget på Jægergården, der i flere dage var besat af fjenden, og — når det ikke var tilfældet, var den næsten stadig besat af venner, da ikke alene slægtninger, men selv de allerfjærreste kyndinger, når de havde ærinder i Århus, fandt det både billigere og hyggeligere at ligge på Jægergården end på en gæstgivergård. Intet af dette var dog grunden til, at han $^{9}/_9$ 1851 sålgte den for 16,000 rdl. til kammerjunker, kaptejn F. K. Wichfeld (at overtage $^{1}/_5$ 1852); — ti da var freden jo for længe siden vendt tilbage, og få tænkte dengang på en ny oprørskrig, som skulde støttes både af Preussen og Østerrig, mens hele det øvrige Evropa sov; og både Lars

og Stine vare alt for gæstfrie, til at de nogensinde skulde kunne tænke på at flygte for de mange fredelige indkvarteringer, om det end stundum nok kunde falde lidt trykkende aldrig at kunne være fri for fremmede, aldrig helt at kunne være sig selv; — men styret og driften af det fraliggende Skærsø faldt ham meget vanskelig, og pengeforholdene vare desuden trange. De havde været det strags, da han kom til Jægergården, iblandt andet fordi en uefterrettelig skyldner 1849 undlod i rette tid at gøre ham den afbetaling af flere tusinder, som han havde forpligtet sig til, hvorfor Lars, for at efterkomme *sine* forpligtelser, over hals og hoved havde måttet gøre et større lån hos sine svågre. De bleve endnu trangere under krigen; desuden skyldte han købmand A. Malling i Århus 10,000 rbd. mod 1ste prioritet i Jægergården; og dag for dag böjedes han af et sådant tryk, en sådan ængstelse for udkommet, at han egentlig talt led af næringssorg (jfr. hans egne udtalelser s. 200—01). Dette var grunden til, at han med et ligefræmt tab af to tusinde rbd. foruden det tusinde, som han godt og vel havde lagt i markerne, sålgte Jægergården, for hvilken han i øvrigt et par dage senere havde kunnet få fem tusinde rbd. mere, *hvis* hans kommissionær havde været ham tro, men om hvis tilkommende overordentlig store værdi ingen dengang kunde have nogen som helst anelse. Dette salg var imidlertid den eneste af hans handeler, som Stine på ingen måde kunde billige. Skönt også hun som husmoder havde lidt under mange og mangehånde tryk på Jægergården, afpressede dens salg hende dog mange og hede tårer.

Vanskelighederne ved at drive Skærsø fra Jægergården vare en af grundene, der bragte ham til at sælge denne sidste. Han skulde dog snart få større vanskeligheder at kæmpe med. Jeg tænker ikke herved nærmest på, at han, for at de tre ældste sønner kunde vedblive at gå i Århus realskole, måtte hyre en lejlighed til dem i byen (først på Mindegade, siden på Fredensgade og sluttelig på Frederiksgade); ti det var jo dog kun øget udgift. Heller ikke derpå, at i det første år måtte moderen og syster Charlotte blive hos dem i Århus, mens han sad ene med Dorteas på Skærsø; så styrede den syttenårige Charlotte huset et år for brødrene, mens han havde Stine hjemme; og senere afløste Dorteas i Århus Charlotte. Det var altsammen savn og uhygge, men, som sagt, det var ikke nærmest det, jeg tænkte på, når talen var om større vanskeligheder. Nej, men nys

nævnte jeg atter forvalter *Frits Absalon Worm*, der var en søn af Lars's fætter, Povl Frederik Worm (s. side 29) og Anna Dortea Mörch. Han var født i St. Thomas ^{20/10}1820 og kom som syvårig dreng (^{7/11}1827) til sin farbroder, præsten Peter Worm i Kristrup, som med kærlighed sørgede for hans undervisning og opdragelse og dernæst efter hans eget ønske satte ham til landvæsenet. I våren 1841 kom han som forvalter til Skærsø, hvor man tog imod ham som en nær frænde, og hvor han ^{12/6}1842 stod fadder til Kristian, ^{4/6}1848 til Lavriline. Dernæst lod Lars ham styre Skærsø, mens han selv var på Jægergården, og, for at øge hans flid og omtanke, gav han ham ifølge mundtlig aftale en vis brøkdel af gårdens udbytte. Da Lars atter vendte tilbage til Skærsø, hævdes dette forhold, og for at sætte ham i vej gav Lars ham gården i Stubbe, i hvor trangt han end selv sad i det. Som allerede sagt, sålgte Worm den dog strags med god fordel. Og nu hjalp Lars ham som borgner og selvskyldner til forpagtningen af *Mallinggård* og *Holtskovgård*, tilsammen omtr. 23 tdr. hartk. Fra ^{1/5}1852 skulde han tiltræde den på åtte år mod en forpagtningsafgift, hvis samlede værdi i kontrakten regnedes til 3700 rbd. årlig. Men Worm blev hurtig rød for den store bedrift; han havde fået pengene i lommen til at købe de nødvendige heste for, og drog afsted, men betænkte sig og turde ikke. Og Lars måtte ej alene sende sin egen besætning fra Skærsø til Mallinggård for at pløje og så: han måtte selv overtage forpagtningen for det nævnte åremål og på de samme vilkår, hvilket endelig ordnedes ved en ny kontrakt med ejeren, L. Warburg, af ^{15/9}1853*). — Det var strænge år, de åtte, i hvilke han således måtte drive både Skærsø, Mallinggård og Holtskovgård og hvært øjeblik fare fræm og tilbage de ni, ti mile imellem dem. Men han gjorde dette, og, vandt han end intet timeligt udbytte derved, så hævdede han dog som selvskyldner sit ord og sin ære. Og dog jo, han vandt en eneste ting: Stine ængstedes for hans helbred, ti selv på de korteste og koldeste vinterdage vilde han altid køre hele langfærden igennem på en eneste dag og aldrig overnatte undervejs. Med utrolig møje, og ved at spare sig på selv både i stort og småt, købte hun altså for 130 rdl. en halvlukket vagn, som

---

*) Lars var dog endnu ikke bleven træt: han hjalp siden Worm til Gravballe-Østergård, en mindre gård ved Silleborg, hvilken han endnu ejede, da han ^{2/6}1862 døde på almindeligt hospital i København.

hun gav ham, den første, han nogensinde ejede. — Men også på Mallinggård gav hans store virkelyst sig vidnesbyrd: han byggede en stor svensk lade, som der hårdt trængtes til, han ombyggede og udvidede stærkt teglværket, han forbedrede besætningen, anskaffede redskaber og maskiner og deltog også her i hvad arbejde der kunde forefalde.

II. Adskilligt.

Der er «adskilligt», som jeg ikke har kunnet finde nogen passende plads til under de tidligere afsnit, og som jeg derfor her vil samle eller rettere sammenhobe, da jeg dog ikke helt kan overspringe det.

«Jeg var flere gange bleven valgt til offentlige bestillinger, hvorover jeg igrunder ikke var videre glad, da jeg kendte» osv. (se s. 161). — $\frac{5}{7}$ 1831 udnævntes han af amtet i forening med præsten Steenstrup, herredsfoged Seidelin og lægen Neve (alle af Æbeltoft) til at sammentræde i en komite «for at føre tilsyn med sundhedstilstanden i Æbeltoft og Dråby landsogne i overensstemmelse med forskrifterne i forordning $\frac{19}{6}$ 1831 angående foranstaltninger, som skulle føjes i anledning af den i adskillige lande herskende kolerasygdom». — $\frac{17}{8}$ 1831 beskikkedes han af den kommanderende general i Nørrejylland og amtmanden i Randers, ifølge forordn. $\frac{26}{2}$ 1808, til «befalingsmand for det 8de kystmilisedistrikt i Randers amt, hvilket distrikt indeholder forstanderierne nr. 1, 2, 3 og 4», og som går fra Glatved skel til Egsmark strand (o: sognene Rosmus, Hyllested, Fuglslev, Dråby, Æbeltoft, Tistrup, Ebdrup og Feldballe). — $\frac{18}{1}$ 1840 udnævntes han til, i forening med branddirektøren og proprietær Schjøtt til Rugård, «i overensstemmelse med plakat $\frac{27}{11}$ 1839 § 2 at undersøge og i fornødent fald omtaksere landbygningerne i Æbeltoft landsogn, i Dråby, Hyllested, Rosmus og Fuglslev sogne». — Da sogneforstanderskaberne oprettedes ved anordn. $\frac{13}{8}$ 1841, valgtes han $\frac{11}{12}$ 1841 til medlem af Dråby forstanderskab og var i de følgende tre år (indtil $\frac{1}{1}$ 1845) dets formand; ligeledes var han sognets skolepatron fra $\frac{11}{12}$ 1841 til $\frac{1}{1}$ 1849, og endvidere var han i lang tid medlem af fattigkommisjonen. — $\frac{19}{3}$ 1845 valgtes han af de mindre landejendomsbesidderes valgklasse til medlem af Randers amtsråd. (Han

frabad sig valget, men overtog det dog på amtsmandens indstændige bøn, da ellers et nyt valg vilde være uundgåeligt og medføre stor ulejlighed for amtets beboere.) Han fratrådte imidlertid 1849 efter at have taget bolig på Jægergården, altså udenfor amtet, men de mindre landejendomsbesiddere genvalgte ham $\frac{2}{5}$ 1854 til medlem af rådet, hvad han nu atter var i en række af år. — $\frac{22}{4}$ 1846 valgtes han af Randers amtshusholdningssælskab til dets landbokommissær for Mols herred. — I juli 1857 udnævntes han af amtsrådet til amtstaksassjonsmand efter lov $\frac{4}{8}$ 1857 § 13. — $\frac{26}{10}$ 1858 valgtes han af indenrigsministeren til landvæsenskommissær i Randers amt (men han vilde hværken være kammerråd eller justitsråd). — $\frac{7}{1}$ 1859 udnævntes han af amtet til, i forening med herredsfoged Bonnez i Æbeltoft og proprietær Schæffer til Søholt, at danne distriktsbestyrelsen for rigsrådsvalgene. — Flere valg og genvalg har jeg udentvivl oversprunget, fordi jeg ikke kendte dem, og fordi det egentlig er en ren tilfældighed, at jeg dog har kunnet nævne så mange. Han selv lagde ingen vægt på dem, men, om han end helst havde været fri for dem, er det dog sikkert, at han med samvittighedsfuld alvår varetog de hværv, der således bleve givne ham.

Men ved stænderforfatningens indførelse valgtes han, skönt hovedgårdsejer, $\frac{18}{12}$ 1834 til *stænderdeputeret* for 8de distrikt af Nørrejylland mindre landejendomsbesiddere. Han var den næstnyngste af de femtifire mænd, som 11. apr. 1836 toge sæde i Viborg stændersal, og han havde ingenlunde søgt dette sæde, som han kun indtog med stor mistillid til sin egen dygtighed. Han blev aldeles overrasket ved valget, der kom ham helt uvæntet, og tog strags over til Worm i Hyllested. Han sad her i det ene sofahjørne og sagde helt modfalden: «Men hvor kunde man dog også falde på at vælge mig!» «Jo, nu har man tillid til dig», sagde Worm og søgte på stand at gøre ham fortrolig med det nye hværv. Men det kan vel være, at Worm ikke gjorde ham hværvet lettere, da han strags udstyrede ham med flere lovforslag, som ingen lykke gjorde, hvad enten så grunden lå i selve forslagernes indhold og form eller måske deri, at det faldt forslagstilleren mindre let at føre ordet for tanker, der ikke oprindeligt vare hans egne. Han indgav (1836): «Forslag til forbedring i sognefogdernes kår» (afvist med 44 stemmer mod 1) og (1838): «Forslag om indtægterne af de vestindiske øer» (efter hans ønske overgivet til finanskomiteen, men uden her at bære nogen frugt);

«Forslag om ophævelsen af det frederiksborgske stutteri» (hvilket han tog tilbage; som bekendt vedblev stutteriet endnu at bestå i det meste af en menneskealder); og «Forslag om nedsættelse af de stænderdeputeredes diætpenge» (til det halve; forordet af præsident Schouw og oliemøller Schytte, men ved kugleafstemning forkastet med 30 st. imod 18). Værre havde det dog sagtens gået ham, hvis han tillige vilde have været den niårige Povline Worms ordfører. Der var nemlig en enke, som ejede en af egnens største gårde, men som var udelukket både fra valgbarhed og valgret, blot fordi hun var kvinde. Dette syntes Povline, der i øvrigt ikke døjede enken, at være en himmelskrigende uretfærdighed, og hun vilde i det stykke have valgløven ændret. Men herom vilde hendes fader intet høre, og — sagtens havde Lars heller ikke haft det mod, der unægtelig vilde have hørt til på den måde og i den tid at optræde som kvindesagens ridder. Hvordan mon i så fald verset om ham i Halds og Withs stændervise vilde kommet til at lyde! — Han gav naturligvis samvittighedsfuldt møde i stænderne både 1836, 1838 og 1840, men om hans virksomhed indeholder stændertidenden ikke meget. Han var i alle tre forsamlinger kun medlem af et eneste udvalg: af det, som 1836 nedsattes om ritmester Friis's forslag til forandringer i furasjeleverangsen; men den, som ved, hvordan det går til i slige forsamlinger, ved også, at udvalgsmedlem bliver man i regelen kun, når man selv kan gøre sig vigtig og trænge på; og dertil havde han for megen både beskedenhed og selvfølelse. Han hørte ikke til «det nasjonalliberale parti»; han havde vel endog dengang en vis sky for «det unge Danmark»; og han var endnu på den tid meget langt fra at være «skandinav». Men han elskede friheden som den, der ikke alene vilde have frihed for sig selv, men heller ikke vilde lægge bånd på andres frihed. Al magtsyge, herskesyge og misundelse var ham fremmed, og han vilde ikke engang haft magt over andre, selv om den godvillig var given ham. 1840 stemte han imidlertid af fuldt hjerte for skattebevillingsretten. — Selv dømte han således om sin stændervirksomhed (i et brev til mig af ³/₇ 1836): «Hvad min stilling for tiden angår, da er jeg imellem os sagt langtfra tilfreds, hvilket dog ikke hidrører så meget fra savnet af det kære hjem, som fra den følelse, at jeg her ikke er, hvad jeg ønskede, og hvad jeg skulde være.» Derfor var det heller ikke muligt at overtale ham til at modtage genvalg, i hvor meget

man end trængte ind på ham. Men af professor Schouw, som i alle tre år var stændernes præsident, ved jeg desuagtet, at Schouw ikke alene havde stor agtelse for ham som menneske, som personlighed, men at han tillige tillagde ham en stor og meget heldig indflydelse udenfor selve møderne, især dog på bønderne, hvis tillid han i høj måde besad. Schouw påstod endog, at hans indflydelse gjorde en anden deputeret uskadelig, som jeg dog ikke her skal navngive, men hvis indvirkning på bønderne var alt andet end heldig. Denne Schouws velvillie gengældte Lars i øvrigt i fuldeste mål, ti han var til sin død en varm beundrer af Schouw, hvis billede stadig indtog hovedpladsen på hans dagligstues hovedvæg. *)

At Lars stillede sig til *folketinget* og blev valgt i sin hjemkreds (Randers amts 5te kreds) ¹³/₆ 1858, havde nærmest og vel egentlig udelukkende sin grund i hans angst for, hans uvillie imod den frie rentefods overførelse på lån i faste ejendomme. Han havde kæmpet sig fræm ved lån og ved långiveres tillid; han havde tit haft den yderste vanskelighed ved at bringe den fulde rentesum tilveje i rette tid, og det var ham klart, at han umulig vilde have kunnet gøre det, hvis han havde skullet svare højere renter end de nu almindelige, lovlige; han havde i pengeknappe tider og i det pengeknappe Jylland set mangfoldige kæmpe den samme hårde selvopholdelseskamp som han selv; og han havde fået det fejlsyn, at den frie rentefod *nødvendig* måtte skrue rentefoden op og gøre den flittige men fattige arbejder, han være nu landmand, håndværker eller hvad som helst, til et værgeløst rov for blodsugende ågerkarle. Han mødte samvittighedsfuldt på den 10de, 11te og 12te rigsdag, ligesom tidligere i stænderne; men heller ikke her var hans indflydelse stor, om han end visselig vandt alle de få rigsdagsmænds fulde agtelse, med hvem han plejede omgang i eller udenfor møderne. Han var da heller ikke at formå til at stille sig påny, hværken ved det næste eller ved noget senere valg. — Efter hans valgperiodes udløb

*) En anden side af stænderlivet skal jeg ikke lade helt uberørt. Ørsted, den kgl. kommissar, vilde gerne have sig sin lomber hvær aften. Ved et tilfælde opdagede han hurtig, at Lars var en ypperlig og udmærket sin lomberspiller, og sørgede fra den tid stadig for at komme til at spille med ham og med nys afsøede kammerherre Benzon til Kristiansdal. Den fjærde mand kan jeg nu ikke mindes; var det Schouw? eller var det snart en og snart en anden? — Ørsted spillede selv meget smukt og meget godt, men blev gnaven, når han tabte.

skrev han til mig (²⁵/₁₀ 1861): «Bed rigsdagen gøre, hvad der står i dens magt, og som kan bestå med ret og billighed, for at fræmhjælpe og grundlægge en talrig, oplyst og velstående middelstand i landet (til hvilken middelstand jeg regner gårdmandsklassen), da en sådan middelstand må afgive det bedste led i samfundskæden til at danne et stærkt folk så vel indad til som udad til. Den sammenknytter de højere- og laverestående og er den naturligeste balangsestang mellem alt slags aristokrati og demokrati... Jeg har stedse sværmet for denne ide, der i det væsentlige falder sammen med digterens skønne og dybe tanke, når han priser det land lykkeligt, «hvor få har for meget og færre for lidt»... At jeg ikke under min rigsdagsvirksomhed arbejdede for denne ide, det er min skam; men du kender mig og ved nok, at ævnen ikke svarer til villien. Modet til at være offentlig taler fattes mig, så jeg føler forud, at ordet vil blive siddende mig i halsen, og derfor tier. Ja, du kan tro, at det ofte har pint mig, når jeg ikke har kunnet få fræm, hvad jeg har villet sige under forhandlingerne, og den selvbebrejdelse, der har fulgt mig, når jeg er vendt hjem, har ofte ikke været lille.» — Et enkelt eksempel på hans strænge pligtfølelse kan jeg ikke lade være at meddele; det må tale for hundreder af mere eller mindre lignende træk: Rigsdagen sammentrådte mandagen d. 4. okt. 1858; for at komme tidnok til åbningsdagen måtte han altså senest tage hjemmefra søndagen d. 3. okt. Og han gjorde dette, skönt det tirsdagen d. 5te var hans sølvbryllupsdag, den festdag, til hvilken han selv, hans kone og hans børn i så lange tider så inderlig havde glædet sig. Han måtte være på sin plads til den satte tid; det var ham umuligt andet; han gemte da sølvbryllupsdagens festligholdelse til julen, til sin kones årsdag.

Da det første schleswigholsteinske oprør udbrød, sad Lars med åtte børn, af hvilke det ældste kun var halvfjortende år, det yngste knap en måned. Han var uden formue, så, hvis der timedes ham en brad død, vilde hans enke og hans børn ligefræm være udsatte for nød. Det var ligefuldt hans alvårlige beslutning at gå frivillig med iblandt herregårdsskytterne, og han blev kun afholdt fra denne beslutnings udførelse ved omstændigheder, som han ikke selv var herre over. Som kystbefalingsmand gjorde han dog, hvad han kunde, for i sit distrikt at ordne det våbenføre

mandskab og forsyne det med piker, lanser osv., som han da selv lod gøre. Nu, dette kunde jo have sin betydning lige over for de friskarer, om hvilke der jævnlig drømtes (såsom «de løsslupne slaver fra Rensborg fæstning»); over for en ordnet hærdeling havde sligt mandskab og slige våben naturligvis intet at sige. Det var dog ikke herom, jeg nærmest vilde tale. Men hværken i den første eller den anden oprørskrig slap han for at gøre kendskab med fjenden på nært hold. — På en høj udenfor Jægergårdens have holdt 1849 et par danske vedetter, og Lars gik derop for at se, hvad der måtte foregå i omegnen, fulgt af den elleveårige Jørgen. Det var vistnok tirsdagen d. 29. maj, og Stine var sagtens samme dag stået op af sin niende barselsæng, hvorfor hun med alle de andre børn havde tyet ind i et lille værelse, hvis vinduer vare tilstoppede med dyner, for om det skulde komme til skydning med de væntede fjender. Inden Lars mærkede det, havde imidlertid vedetterne trukket sig tilbage fra højen, og fjenden kom hidsprængende ad Marselisborgvejen. Han måtte altså skynde sig bort med drengen. Men vore egne folk stode opstillede langs gårdens have, og Preusserne havde han bag sig. Han løb altså midt i selve skudlinien, og kuglerne susede ham og drengen om ørene. De slap dog begge godt fra det; det var nærmest kun laden, der måtte tage imod kugle efter kugle. — Men Jægergården lå ved den alfare vej, så dag efter anden blev den besat af fjenden og tömt for alt, hvad spiseligt og drikkeligt den havde. Preusserne fyldte gården, hvær gang de rykkede fræm for at besætte Århus, og med pistolen for brystet søgte de jævnlig at aftvinge ham oplysninger; men forgæves; han tabte aldrig under slige forhold sin åndsneværelse. Under alle disse idelige ind- og udrykninger måtte familien stuve sig sammen i tre små bitte værelser; men selv færdedes han i og omkring gården for at varetage fjendernes færd og afvise deres overgreb. En dag fandtes der hværken en dråbe mælk eller øl, hværken en dråbe vin eller brændevin eller noget som helst drikkeligt på gården; ti henved trehundrede Preussere havde allerede gjort rent bord og tom kande. Da kom der et par drukne marodører, som stormede op ad stuehustrappen og krævede ham for brændevin. Da han nægtede at give, hvad han ikke havde, satte den ene ham bajonetten for brystet og truede med at støde ham ned; men den anden hug til bajonetten, så den gik i jorden. De dreve nu af, men hug først bajonetten efter bindehunden, så efter røgteren,

som stod i stalddøren; men røgteren smækkede denne til i en fart, så at bajonetten røg ind i døren. — Og således varede det i fulde tre uger. De indkvarterede officerer vare stramme herrer; dog var der et par læger, som syntes ret vakre og gærne vilde give sig af med børnene, men arbejdede lige så forgæves som utrættelig på at åbne sig adgang til selve familien. En af dem, som med stor omhu passede den syge røgter, fik imidlertid som vederlag ved sin afrejse en kurv med seks flasker vin.

I den næste oprørskrig, 1864, da to stormagter støttede oprørerne for selv at kunne fiske i de rørte vande, havde Lars og Stine sine tre ældste, våbenføre sønner og svigersønnen Nils Peter med i kampen*). Da de sejrige fjender drog røvende og plyndrende om i Nørrejylland, hvor de jævnlig afskare alle postforbindelser, svævede de gamle naturligvis tit i uvished om børnenes skæbne, og først d. 8. juli, ni dage efter overrumplingen af Als, kunde således præsten Husum på Samsø med en fisker fra Æbeltoft sende dem underretning om, at alle deres tre sønner og svigersønnen vare «i god behold». — Endelig fik også Skærsø fjendtlig indkvartering. Det var søndagen d. 7. avg., at fire preussiske officerer og firtito menige sloge sig ned her, og de bleve der, lidt flere eller lidt færre, i det meste af et par måneder. De fleste af de menige vare «nedbøjede og mismodige Polakker», som man til jævnshold kom godt ud af det med, og som endog gærne vilde hjælpe med ved høstarbejdet; officererne derimod vare i regelen «storagtige og fordringsfulde herrer», som stadig gjorde bryderi, og hvis krav til madlavning og drikkevarer især Stine havde vanskeligt ved at efterkomme. Det kan i så henseende synes ret oplysende, at en lige så bøsvis som drikfældig officer, der af sine foresatte var udvist af Æbeltoft med strængt forbud imod atter at sætte sin fod i byen, var en af dem, som blev sendt til Skærsø, hvor han da også jævnlig lod sit onde og ærgerlige lune boltre sig. Man mødte dem visselig alle her med ro og kulde, men gav dem nøjagtig alt, hvad de skulde have; man undgik hårdnakket enhvær omgang med dem og holdt dem hele tiden tre skridt fra livet med en alvår, som uvilkårlig påbød dem agtelse. En

*) I denne krig deltog i alt ti laCourer, nemlig: Albert (j. 3), Charles (g. 2), Evgen (g. 1), Holger (h. 5), Jörgen (i. 3), Jörgen Peter (l. 1), Kristian (i. 5), Nils (i. 4), Nils Peter (f. 9) og Viktor (g. 3). At ikke også den elfefte, gamle general laCour (b. 4), kom til at deltage i den, var *ikke hans* skyld (s. side 24).

del fjærkræ og lignende forsvandt under deres ophold, men af værdifuldere sager røvedes der dog kun en prægtig hvid hest, og det morede Lars, at den gjorde sig ud til bens, så den dog var «for dansk» til godvillig at ville følge dem.

At Stine havde taget sin slægts gavmildhed i arv, har jeg tidligere sagt. Det var hende en glæde, ja en trang at give, og denne trang tog ikke af med årene, den våk-sede snarere. Hun gav stadig bort både mælk (stundum hele spande), ost, brød, kød, flæsk, gryn, frugt osv. samt større eller mindre småsummer. Lars så dette og lagde aldrig mindste bånd på hendes gavmildhed. Selv bortgav han jo da også brændsel af skoven, tørv, hø til slæt osv. samt udlånte både vågne, stude, heste osv. Men han var ikke slet så tilbøjelig som hun til at give småsummer bort: når han hjalp, vilde han hellere hjælpe rundelig og klækkelig. Og han gjorde dette, gjorde det tit og ofte; men Stine så det og misbilligede det heller aldrig eller dog kun en eneste gang. Det var, da han selv lånte hendes sparepenge fra hendes jomfrudage, og så strags lånte smedden, dyrlæge Tander i Stubbe dem; med denne brug af lånet var hun ikke rigtig tilfreds.

Hvad han ellers gjorde, og hvad de bægge gjorde, er imidlertid således skjult i mørket, at det vanskelig lader sig påvise, skönt det visselig anes og gættes af de fleste. Jeg har atter i år (1876) tilbragt halvfemte måned der på egnen, men jeg talte knap med et menneske, borger eller bonde, mand eller kvinde, uden de uopfordret vedgik: «Ja, gamle laCours har jeg meget at takke; de gjorde mig meget godt». Eller deres velgerninger ere øvede mod mennesker, hvis finfølelse jeg ikke har ret til at såre. Jeg er derfor nødt til at begrænse mig temmelig skarpt, og — næst at underskrive Povline Worms ord: «et fræmherskende træk hos dem bægge var deres storladne gæstfrihed, deres venlighed, rundhændethed og godgörenhed både imod gamle og unge, der savnede et hjem» — må jeg indskrænke mig til at omtale nogle enkelte tilfælde.

Hvordan Lars satte *R. Horn* og *Fr. Worm* i vej, har jeg allerede lejlighedsvis fortalt. En opmærksom læser vil rimeligvis i det foregående have fundet et eller andet antydet, hvoraf han vil kunne stave sig til, at ved denne eller hin lejlighed må der sagtens være ydet en hjælp, der i sit væsen var nogenlunde af samme natur. Jeg skal endnu

tilføje, at 1834, mens han selv var hårdt trykket, lånte han en frænde trehundrede rbd., som han i syv år ikke så en skilling rente af og desuden fik dårlig tak for; og sluttelig opgav han dog på min bøn aldeles denne sin fordring, uagtet han fandt, at vedkommende «gjorde temmelig store fordringer til livets bekvæmeligheder og behageligheder»; opgav den, imod at skyldneren igennem mig udbetalte femti rbd. til en anden frænde, som var kommen i en endnu større nød, og hvem han selv gav en umiddelbar hjælp foruden denne middelbare. Dog — ved denne og flere lignende historier skal jeg ikke videre opholde mig. Her altså endnu kun dette:

Klitgaard og hans kone skulde have aftægt på Skærsø, og de fik den godt og rigelig. De boede i den såkaldte forpagterbolig og havde en omgang med Lars og hans familie, der så vidt muligt lod dem glemme, hvordan deres vilkår vare omskiftede: hvordan de tidligere havde hersket, hvor de nu kun sad til huse. Så døde datteren, Petrine Margrete Klitgaard, $17\frac{1}{2}$ 1830, tyveåtte år gl. Hun led længe og hårdt, inden der blev løst op for hende, og mangen nat med dag sad Lars ved hendes sygeleje for at hjælpe og pleje hende*). Madam Klitgaard døde $18\frac{3}{8}$ 1833, ligeledes efter et længere sygeleje, sekstifire år gl.; og nu flyttede den gamle skikkelige Klitgaard ligefrøem i huset hos Lars og Stine, hvor han henlevede sine sidste ti år, indtil han døde $1\frac{1}{9}$ 1843, åtteti år gl. Og han blev aldrig træt af at sige, at han i hele sit liv ingensinde havde haft det så godt som nu. Men, hvis ellers man kan tro sagnet, havde han da heller aldrig «i sine velmagtsdage» fået lov til at opholde sig inde i familien (sin egen), end ikke når der var fremmede, men havde måttet tage, hvad man vilde give ham af mad og drikke, enten på sit eget lille værelse eller i køkkenet. Nu blev han derimod agtet som medlem af familien (den fremmede), ja stod fadder både til Charlotte ($23\frac{1}{4}$ 1837) og til Nils ($6\frac{1}{6}$ 1840).

Da Anders Podemand var død, blev *Sören Ebbesen* gartner på Skærsø. Han var brystsvag og døde i en ung alder, efterladende sønner og datter. En af sønnerne er den nuværende skovfoged på Skærsø; et par andre sønner have ligeledes tjænt på Skærsø; men også datteren, Ane Ebbesen,

*) Et par sønner havde de ligeledes haft, men Peter Klitgaard døde tidlig på Æbeltoft apotek, og Karl Frederik Klitgaard er vist også død tidlig, i det mindste har jeg ingen efterretning kunnet finde om ham siden $20\frac{1}{2}$ 1819, da han mødte i retten på faderens vegne.

toge Lars og Stine til sig, fødte, klædte og husede hende og holdt hende i skole til hendes dåbsfæstelse, sluttelig hos broder Peter på Margretelund. Senere tjænte hun dem på Jægergården, havde så andre tjenester, men tjænte dem atter i flere år som husholderske på Skærso, indtil hun 1863 blev gift med en gårdmand i Boslum. Da så Lars døde, kom hun af sig selv op på gården for at være til hjælp der, og med hende kom hendes svigerinde, skovfogdens kone, Tegl-Kristens datter Marie, der ligesom Ane Ebbesen i mange år havde været en tro og pålidelig pige på gården. Nu toge de bægge ved den gamle, vante gerning påny, så længe man havde brug for dem, indtil efter jordfæstningen. Dog — dette er kun ét eksempel af mange.

Der var et gammelt ugift, sindssvagt fattiglem, som hed *Kristian Tisted*, en Normand af fødsel, om hvis hjemstavn og slægt ingen i øvrigt vidste det ringeste, men som havde levet så længe i sognet, at han nu var forsørgelsesberettiget der. Han stod i intet som helst forhold til familien på Skærso, men han havde sat sig i hovedet, at han ingen anden steds vilde være end dér. Så tog man ham i Guds navn også til sig, lod ham gå post og gav ham nådsensbrød. Han kunde stundum gøre sig vred og gå sin vej, men kom altid strags igen og blev altid modtagen påny; blev også på Skærso indtil sin død $\frac{2}{3}$ 1846, da han var syvtitre år gl.

Et helt andet var forholdet til *Jens Rask*, som i maj 1810, efter Lars's faders død, var kommen i tjeneste hos hans moder og havde tjænt hende med sjælden både troskab og dygtighed. 1817 fulgte han hende så til Lyngby, da hun blev gift med min fader. Han var en ejendommelig personlighed, der var bleven gammel i gårde, men hans forhold var også i mange måder ejendommeligt*). Vi flyt-

*) Her et eneste træk fra min tidligste barndom. Jeg legede i gården med min yngre broder Peter, der havde en endnu højere stjerne hos J. R. end jeg (jeg har dette fra J. R. selv, som ikke anede, hvor dybt han sårede min egenkærlighed, da han 1838 sagde mig det). I legen kom jeg til at hugge Peter med en økse over fingrene, og naturligvis brølede han. Fader hørte det og kom til. Men J. R. havde set det hele og strags gemt mig på tørveløftet. Fader vilde vide, hvor jeg var, for at straffe mig, men J. R. sagde: «A har gemt Frederik og siger heller ikke, hvor han er; for nu er præsten vred og får ikke lov at straffe ham.» Han har heller ingen ting gjort, som skal straffes; for a så jo det hele og så også, at det var Peters egen skyld, at han blev hugget. Fader blev hæftig og vilde have fat i mig. «Det sker ikke», vedblev J. R.; «nu gør præsten bedst i at gå ind igen; men i morgen, når hæftigheden har

tede til Fakse, men Jens Rask havde ikke lyst til at bytte Jylland mod Sælland og vendte derfor tilbage til sin fødeegn. Men et par måneder senere drev han en flok svin til København, og siden han dog nu var kommen til Sælland, måtte han nødvendig de åtte mil ud i landet for at se til os. Han blev modtagen som en buden helligdag, og der var glæde, da han bad om at måtte blive en åtte, fjorten dage hos os; længer kunde han ikke blive, da han skulde hjem igen at holde bryllup med en gårdmandsenke, som havde friet til ham. Der gik dog uge efter uge, og han rejste ikke, men gik til fader og bad, om han ikke nok måtte blive hos os: «Provsten kan altid få brug for mig, og om lønnen blive vi sagtens enige». «Men din brud, som venter på dig og bryllup.» «Å hvad, hun finder sig sagtens en anden mand, men nu har a ingen lyst til at være anden steds end her.» Og han blev. Hans ængstelige troskab under moders sygdom har jeg allerede omtalt. Hun døde, men han blev endnu adskillige år i Fakse. Han havde samlet sig en lille formue, jeg mener 400 rbd., som han havde betroet fader. Dem gav han i en skrivelse, han lod udfærdige, til «Kristian»; men, om det var Kristian Barfod eller Kristian laCour, han havde ment, blev aldrig klareret. Nu, pengene fik nok også andensteds ærende, ti der var egentlig ikke arbejde nok for ham i præstegården, og kroen var ham des værre alt for nær. Den trak ham og trak ham mere og mere, og ingen advarsler frugtede, i hvad form de så kom. Det var ikke rådeligt, han blev længer i Fakse. Da tog Lars ham til sig på Skærso; det var 1832. Her fik han i nitten år det nådsensbrød, som han ærlig havde fortjent af enhver af os. Her gik han, som han selv vilde, og puslede lidt i haven, men det var dog egentlig svinene, han skulde tage sig af. Hans kærlighed til den ældre slægt gik trolig i arv til den yngste: Dortea og Charlotte gav han hver et lille sølvur, og fra markederne havde han gjerne en teske eller andre lignende gaver hjem med til børnene, honningkager ikke at glemme. Også her gik han mere end én gang op for at holde igen på «husbond», når han vilde straffe børnene. Endelig døde

---

sat sig, skal vi tales nærmere ved. — Fader var en villieskraftig, alvårlig mand, i hvor hæftig han end kunde være; det er nok muligt, at der kom trusel om opsigelse og andet sligt; det mindes jeg nu ikke; men han højede ikke J. R.s villie, og — jeg blev fri for straf både den dag og den følgende, ti jeg havde virkelig intet strafværdigt gjort.

han d. 13. jan. 1851, syvtiseks år gl., efter at han havde tilbragt henved firtiltiet år i en og samme familie. (Han var måske døbt i Odder $\frac{9}{5}$ 1774, og var i så fald en søn af Rasmus snedker.)

Atter et helt andet var forholdet til den gamle hæderlige urtekræmmer *Karl Kristian Madsen* (født i Hørsholm $\frac{24}{10}$ 1784). Han var, som allerede nævnt, gift med Birgitte Worm, en fætterske til Lars og en syster til hans formynder. Madsen havde i sin tid været en meget velstående mand, der drev en betydelig handel i Frederiksberggade. Børn havde han aldrig haft, men han havde med kærlighed taget sig ad flere unge mennesker både af sin egen og sin kones slægt. Men desuden havde han med kærlig redebønhed hjulpet Lars til rette, da denne købte Skærso. Og denne hjælpsomhed var ikke glemt, men den bar gode renter i velsignelse. — Det gik helt tilbage for Madsen, og han måtte opgive sin handel. Først flyttede han med sin kone til sin svåger Worm i Kristrup (1841) og var her i flere år. Men efter konens død vendte han 1851 tilbage til København, hvor han først arbejdede på kontoret hos Werdelin i Skindergade, siden hos Rasmus Grønvold på Kristianshavn. Endelig kom han i urtekræmmerens stiftelse i Nyboder. Men dette huede slet ikke den gamle mand, og det var vistnok i förstningen af 1858, at han flyttede til Skærso, hvor han blev modtagen som en gammel ven og velgører, og hvor den gamle, godmodige, livlige mand med de varme danske sympatier levede sine sidste seks år i en lykkelig fred og ro. Han havde sit eget værelse, hvor han, ligesom i Kristrup, morede sig med at lave sjokolade og alle slags frugtvin, når han til sine tider trak sig tilbage fra familien. Æret og agtet af denne døde han $\frac{12}{2}$ 1864, henved åtti år gl., og hviler nu tæt ved sin yngre frænde, hvis ungdom han i sin kraftige manddom havde været med til at støtte, og som nu til tak gav ham en mild, en hædret og velsignet alderdom. — At hans brodersøn og plejesøn, Charles Madsen (født 1818), tog en hel del af den godhed i arv, som var hans gamle værdige farbroders naturlige løn, skal jeg kun kortelig antyde. Jeg kan imidlertid her ikke nærmere indlade mig på dette forhold.

Her endnu kun mit allerførste møde med syster Stine. Det var en avgustdag (d. 7.?) 1838, at broder Kristian laCour kørte mig fra Nimtofte til Skærso. Men jeg havde

min fæstemø med mig. Hende måtte jeg nødvendig først vise mit fødested, Lyngby præstegård, med alle de mange pletter, til hvilke min barndoms minder nærmest knyttede sig, samt min kødelige moders gravsted. Selv havde jeg jo vel kun svage minder om hende, men jeg vidste lige fuldt, at hun havde været en brav og dygtig kvinde, «ret en fredens engel». Og jeg måtte nødvendig til Hyllested med min Emilie for at vise hende den gamle velsignede «tante Worm» og selv endnu engang se denne min barndoms trofaste veninde. Det tog altsammen tid, og det var en lang omvej. Vi kom da ikke til Skærsø før hen ad aften. — Lars var i stænderne, og Stine var altså ene hjemme. Vi havde forudset dette, men vi havde næppe drømt om al den jævne, naturlige hjærtelighed, hvormed hun strags kom dem imøde, som hun dog aldrig havde set for sine øjne. Lille Jörgen var dengang ti uger, og han skulde pusles, inden han kom i seng. Min Emilie fik lov til at hjælpe den lykkelige moder ved dette arbejde med hendes førstefødte søn. Tyvefem år senere var samme Jörgen vor første svigersøn. Aftenen gik yndig og den følgende formiddag med, men så kom talen på afrejsen; ti vi måtte samme nat være i Århus for næste morgen at kunne gå med dampskibet til Kalundborg. Men hvad vej skulde vi tage? Skulde vi køre de syv mil med det samme par heste til Århus, så måtte vi tidlig afsted, hvis vi vilde nå målet inden nattetid. Men Magnus Møller (en søn af den tit nævnte krigsråd Møller; nu ejer af Sandballegård) tilbragte denne sommer på Skærsø, fordi han endnu ingen fast plads havde fået efter sin faders død; og han rådede os kun at køre de tre mile til Skødshoved, hvorfra vi i en fart kunde gå med en båd til Århus. Jeg styrkede til af alle kræfter, for vi kunde jo så blive en tre, fire timer længer på Skærsø. Emilie vilde også gerne vinde disse timer, men hun var ængstlig ved bådfærden, og Stine, som dog ellers slet ikke var ængstlig for sin egen person, gav hende medhold. Men Møller vilde gerne spare hestene i den travle høsttid; han var derfor veltalende: han vilde meget gerne selv sætte os fra Skødshoved over til Århus. Og han og jeg sejrede. Men da våggen var kørt frem, og der alt var sagt farvel, og vi stode i færd med at stige op, kaldte Stine atter min Emilie ind; jeg måtte ikke høre, hvad hun havde at sige hende. Men hun sagde: «Ved du hvad, lille Emilie! når I nu komme til Skødshoved, og du synes, at du er angst for at sejle,

så skal du slet ikke stå af vognen, men kun frit lade Møller køre jer til Århus. I kunne endda magelig være der, inden dampskibet går kl. 7 i morgen, når I ville tage natten til hjælp.» Istedet for ligefræm at køre os de syv mil til Århus, var hun altså villig til på må og få at køre os de tre mil til Skødshoved, og så, hvis min pige skulde blive ængstlig, endvidere at køre os de syv mil fra Skødshoved til Århus! — Det var, som sagt, vort første møde med Stine, men hun lovede ikke mere i dette, end hun trolig holdt i alle de følgende tretisv år. Jeg skal dog skynde mig at tilføje, at vi virkelig brugte båden til Århus, som vi efter en yderst farlig sejlads i mulm og mørke nåede kl. 12¹/₂ om natten. Men at vi ikke sejlede nedenunder og hjem, var ingenlunde vor skyld.

---

12. Troslivets vækkelse og næring.

Vi komme nu til det mærkeligste stykke i selvskildringen :

«For øvrigt gik alt godt, uden at jeg følte noget egentligt tryk, uagtet pengekasen, efter det meget, jeg tog fat på, ofte var mindre heldig stillet. Men, da verden ellers stod med, og jeg i formasteligt hovmod mente at stå vel anskreven hos Vorherre, så var jeg glad og ved et frit mod. At jeg ingenlunde var fejlfri, men havde min synd og svaghed så godt som andre, havde jeg aldrig betvivlet; derimod indbildte jeg mig også at have gode sider og gode gerninger at kunne fræmvisе, til noget at veje op derimod. Men der kom heldigvis en vending i skæbnen, i det krigen 1848 udbrød, der, efter det meget, jeg var kommen ind i, vanskeliggjorde min stilling med hensyn til udkommet, da forbrugen var bleven større og udbyttet af mit landbrug derimod en del formindsket. Desuden sank ejendomsværdien ikke lidet i pris, så det blev vanskeligt for mig, hvad jeg nødvendig skulde, at opdrive pengelån, hvortil endnu kom adskillig sygdom i familien. At dette tilsammen faldt temmelig trykkende, er naturligt, eftersom jeg ikke var vant til modgang, og jeg i min karskhed var kommen bort fra med et ydmygt sind i fortrøstning at bøje mig ind under Guds faderlige villie. Nok er det, de mindre heldige udsigter til udkomme for mig og min store

familie forknyttede mig ikke lidt. Jeg faldt da ved denne omvæksling i skæbne på den tanke, at Vorherre måtte være bleven fortørnet på mig, og følgen deraf blev, som naturligt, at jeg kom til med eftertanke rigtig at undersøge, hvorledes det stod til, og hvormed jeg havde pådraget mig hans mishag. Ved denne undersøgelse blev jeg da opmærksom på, at der ej alene i ord og gerning klæbede megen synd ved mig, men jeg lærte da i særdeleshed — ved med lovens spejl for øje at ransage hjærtedybet — at tanken, som rørte sig derinde, indeholdt langt mere urenhed, end der kunde bestå for den hellige, retfærdige Gud. Jeg fik da tillige øjet op for, at alt mit gerningsvæsen og al min indbildte fortjenstlighed kun var for lidet eller intet at regne, eftersom alt det gode, der boede i mig, var af Gud betroet gods, for hvis anvendelse jeg i sin tid skulde aflægge regnskab; og da jeg heraf så, hvilken ussel, nøgen stakkel jeg var, om Vorherre tog sit, så fik, som naturligt, min indbildning derved et rigtig alvårligt tryk. Men, i hvor hårdt det end faldt, tabte jeg dog ikke derover helt modet, i det jeg, i sand utilfredshed med mig selv, tog de alvårligste fortsætter til forbedring og derhos søgte Herren om nåde og tilgivelse.

«Imidlertid mente jeg at skulle kunne rejse mig af faldet ved mig selv, ved min egen kraft — jeg havde dengang intet rigtigt begreb om Djævelens overmagt — uden hjælp herovenfra; et hovmod, som gjorde, at bønneu, der havde været så såre nødvendig, væsentlig blev forsømt. I øvrigt tog jeg, som sagt, de alvårligste fortsætter til forbedring og søgte ved agtpågivenhed i tanke, ord og gerning at passe rigtig på. Men det vilde ikke gå; ti de gamle vaner og indlevede frie eller løse tanker og prinsipper, i forbindelse med det selviske, der under livets medgang havde udviklet sig hos mig, gjorde, at min syndige natur, den gamle Adam, stedse med kortere eller længere mellemrum overlstedes og påførte mig ny ydmygelse. I den deraf følgende utilfredshed med mig selv tabte jeg dog ikke længe selvtilliden eller troen på ved egen kraft at skulle kunne rejse mig, men fortsatte det ene anløb efter det andet. Det blev dog stedse forgæves, eftersom Helligånden under mit hjertes hovmod umulig kunde være med mig, og Djævelen, der var mig overmægtig, kunde med sine snedige rænker overlste min svage syndige natur. Følgen deraf blev da, eftersom Gud i sin uendelige nåde dog ikke vilde slippe mig, at jeg om-

sider som den lille bragtes til i dyb ydmyghed at opfatte min ringhed, og kom da til nærmere at undersøge min børnelærdom og til at opkaste spørgsmålet om troens betydning i Vorherre Jesus Kristus, i hvilken jeg fandt den letteste måde at vinde syndsforladelse på. Men, da jeg syntes, at, om og virkelig den menneskefødte Kristus var Guds søn, så måtte det dog være stridende mod Guds retfærdighed, om han havde ladet sin uskyldige søn lide for den syndige menneskeslægt, kunde jeg væsentlig af den grund ikke gå ind på retfærdiggørelse ved troen. Imidlertid så jeg i min trang ingen anden udvej til frelse og prøvede derfor på at ville tilegne mig en sådan tro, men forgæves. Jeg kunde ikke holde det fast, da det stred imod min overbevisning, og der således ingen sandhed blev deri.

«En tid efter at jeg var kommen til dette resultat, og uden at jeg havde fundet anden udvej, fik jeg i sinde at spørge min næstældste datter, der just da gik til konfir-masjonsforberedelse hos en meget anset kristelig præst, pastor Gad i Århus*), — om hendes mening betreffende kristentroens betydning, og, da jeg ikke kunde dele den af hende tilegnede opfattelse, men begyndte at gøre ind-vending derimod, tog hun til orde imod mig med en for-hen ukendt alvår og bestemthed. Da jeg imidlertid fandt det urigtigt, om jeg, der selv famlede efter sandheden, vilde søge at rokke hende i hendes faste overbevisning, så trak jeg mig tavs tilbage uden for øvrigt at kunne dele hendes mening. Det for mig uvante i den alvår og over-bevisning, hvormed hun havde sagt mig imod, efterlod imidlertid et vist indtryk, som gjorde, at jeg nogen tid efter besluttede at høre en prædiken af pastor Gad i Frue kirke (jeg søgte ellers stedse domkirken), og det skulde da netop træffe sig således, at han denne dag prædikede over den kristelige tro og fordømte i sin prædiken alle dem, som ikke troede, til Djævelens visse bytte. Den kri-stelige tro var den eneste vej til salighed, og, hvis man ikke nyttede nådetiden for at komme ind på denne vej, var man evig fortabt. Denne prædiken kunde jeg efter det standpunkt, jeg stod på, aldeles ikke bruge, og, da

*) *Ole Kristian Lund Gad*, født i Bindslev præstegård 14/7 1813, lic. theol. 13/6 1840, res. kap. ved Frue kirke i Århus og præst i Åby 7/2 1846, præst i Søllerød 9/11 1852, † ssteds 2/3 1859. Han var en ualmindelig nidkær og alvårlig præst, der i sin korte æmbeds-virksomhed var til vækkelse og støtte for mange. *Fr. B.*

jeg, efter nærmere at have overvejet dens indhold, i hel utilfredshed ganske havde forkastet den, foresatte jeg mig ikke mere at tænke på den, noget, der dog blev mig en umulighed, i det prædikenen — formodentlig ved den velsignede Helligånds medvirkning — atter og atter vendte tilbage i tankerne og foruroligede mig. Følgen deraf blev da omsider, at jeg i min nød kom til som den lille jævnlige at bede og til af et ydmygt hjerte at anråbe Herren om hjælp, anråbe om, at han vilde lade sandheden gå op for mig, i hvad han vilde, jeg skulde tro og gøre. Efter at jeg nu således var kommen til i hjærtets ydmyghed vedblivende at søge, bede og banke på om hjælp, hørte han i sin forbavsende nåde omsider min bøn, og løstes spørgsmålet for mig i efterfølgende mærkelige drøm:

«Jeg drømte næmlig, og det var just natten umiddelbart før kristihimmelfartsdag, at jeg stod i et gravkapel, hvis gulv var omtrent to alen under jordens overflade, og pludselig, som jeg stod der, så jeg få skridt foran mig Gud Fader, stående med de to patriarker, Abraham og Isak, hver ved en side, alle vendte imod mig. Gud pegede i det samme på gulvet imellem os, og Abraham og Isak bøjede sig i ærbødighed derfor. Nu skulde og jeg til at efterse, hvad han pegede på, og så jeg da Jesusbilledet udhugget i en ligsten; men, da jeg derefter så op igen, vare Gud og bægge patriarkerne helt forsvundne. Dette syn bragte mig, skönt sovende, i en stærk spænding, og, da jeg nærmere vilde undersøge, hvor jeg var, så jeg ved min højre side gravkapellet, omtrent to alen over dets gulv, ligge åbent ind til en meget stor og udmærket dejlig, lys kirke, til venstre side derimod var der hel lukket mur med et vindue i, og, da jeg, for nærmere at orientere mig, vilde gå over at se ud af dette vindue, vågnede jeg. — Denne mærkelige drøm, som jeg aldrig glemmer, stod ved min opvågningen fuldkomment levende for mig og gjorde et så underfuldt indtryk, at jeg uden modstand bragtes til deri at se Guds tilkendegivelse, at jeg kun i troen på Vorherre Jesus Kristus kunde finde oprejsning for mine synder, hvad jeg jo vidste var mig en umulighed ved egen kløgt og kraft, om jeg end anstrængte mig nok så meget. I øvrigt forklarede jeg mig drømmen således: i gravkapellet med ligstenen så jeg Jesu gravkapel og grav. I Guds pegen på ligstenen over graven antog jeg, der blev mig tilkendegivet: du skal i troen på Jesus som din frelser lade dig begrave med ham ved dåben til døden. At Abraham og

Isak böjede sig ved Guds fingerpeg på graven, deri så jeg en tilkendegivelse af, at, ligesom forjættelsesmanden Abraham, i hvis sæd alle jordens slægter skulde velsignes, havde uden modstand, i troen på Guds ord, villet ofre sin kære søn Isak, således skulde også jeg bygge min tro på Guds ord og ikke mene med forstanden at kunne mestre det. At alle tre personer vare forsvundne, da jeg atter så op fra graven, deri, mente jeg, blev mig sagt: hold fast ved det givne fingerpeg. I den store, smukke, lyse kirke, som gravkapellet var knyttet til, så jeg Kristi kirke med anvisning, at den skulde jeg holde mig til. Og at drømmen netop indtraf om natten umiddelbart för kristi-himmelfartsdag, deri, mente jeg, lå en tilkendegivelse af, at jeg i min forbarmende frelser havde hos Guds højre hånd en himmelfaren talsmand siddende at bygge på. — Hvilket ubeskrivelig dejligt indtryk denne vidunderlige dröm gjorde på mig, er mere end jeg her kan beskrive; men vist er det, at den overbeviste mig om, at Vorherre i sin forbarmende nåde ikke vilde slippe mig, når jeg nu ikke i genstridighed vilde vedblivende fornægte hans kære søn, Vorherre Jesus Kristus, men holde mig til det givne fingerpeg og i troen lade mig begrave med Kristus ved dåben til døden, lade min synd være begravet med ham, for at jeg, afdød fra den, kan efterlade den i graven, og for derved helliggjort at kunne opstå med ham for at vandre i et nyt levned. Ja, troen blev da ligesom ved et trylleslag slået fast hos mig og har, Gud ske lov! så at sige heller aldrig svigtet mig siden; ti ikke vil jeg regne, om der til enkelte tider, så længe jeg endnu ikke rigtig var kommen bort fra den gamle, indgroede forfængelighed i indbildt gerningsvæsen og fortjenstlighed, stundum kunde rejse sig en øjeblikkelig tvivl, men en tvivl, der dog altid strags sloges til jorden ved mindet om, hvorledes Gud i sin underfulde faderlige førelse havde vidst at lede mig främ til troen for at vise mig min store svaghed og derved gøre mig ydmyg og lille, og, da dette var sket, og jeg stod som den hjælpeløse, så [ledede mig] igennem drømmen for ved denne at betvinge min i sin vantro genstridige natur samt derhos give mig smag på nåden formedelst troen på Vorherre Jesus Kristus, at jeg i nådens sødme — som den karske ikke kender — måtte styrkes til sand hvile og fred i Herren. Ja, har man först som den lille fået smag på nådens sødme, da falder det tid efter anden

lettere og lettere at opgive egen indbildt fortjenstlighed for ene at leve af nåden.

«I forbindelse med hin åndelige vækkelse opgik der under Guds ords hørelse og læsning, ved Helligåndens kraft, stedse det ene lys efter det andet for mig, så at jeg bestandig mere og mere kom til at leve mig ind i troslivet og til med hjertet bedre og bedre at fatte Gud i hans forbarmende nåde og kærlighed, i det hjertet ved Helligåndens medvirkning igennem troen blev smættet i kærlighed, og man i kærlighed kom til at falde sammen med ham, der er kærligheden selv, så at Guds faderlige villie ikke længer blev til trældom, men til sand lyst, noget, der jo er en nødvendighed for alle, som ville høre Vorherre til, eftersom han ingen trælle vil have i sit himmelske rige, ingen dør kan bruge, som ikke i hjertet kan slutte sig til ham i kærlighed. Men skal dette ske, da må den velsignede Helligånd — uden hvem vi jo ikke kunne kalde Jesus herre — absolut være med; og den kærlighed, der ikke i troen har sit liv i Gud, kan jo umulig bære os op, når Djævelen og verden lægge sine snarer for vort syndige kød. Nej Helligånden må som sagt være med os og have råderum i vore hjerter for at berede os til at finde sandhedsvejen, hvad vi ved os selv umulig kunne, om end villien er nok så god, når Djævelen angriber os med sin løgn, sine falske indskydelser og snedige rænker. Men skal Helligånden kunne være med, så det kan blive os til velsignelse, da må vi af et ydmygt hjerte hengive os i Guds villie, give ham æren for alt og stedse gå fræm i Jesu navn, så vi vide, han vil kunne være med os og billige vor idræt, hvad enten det så er i stort eller småt, i åndelig eller jordisk henseende; og kunne vi da med frimødighed imødese, hvad der kommer, vel vidende, at den alkærlige Gud ifølge sin visdoms rådslutning vil lede alt til det bedste, eftersom det ifølge vor tarv og trang er os bedst tjænligt, selv om hans veje end just ikke så ganske måtte falde sammen med vore tanker.

*Foruden hin ommældte mærkelige dröm har jeg senere oplevet en anden vidunderlig begivenhed, der ikke mindre end drömmen vidner om, at den algode Gud i sin uendelige [nåde] tidlig eller sent vil hjælpe os til frelse, når hjertet er ærligt, og der kun er sandhed i os. Begivenheden var i øvrigt følgende: Jeg havde i mit tidligere bekendtskab en ældre, inderlig kær ven, en mand, der i sin handle- og tænke måde fulgte de strængeste prinsipper, og som af

hjertet søgte at holde sig til det, der ifølge hans overbevisning var rigtigt; ja, han var efter min opfattelse i så henseende en hædersmand. Kun havde han den svaghed, at han under sit studium havde indsuget for meget af den daværende almindelige tidsånd med hensyn til gerningsvæsenets betydning som et led til opnåelse af den evige salighed; og, uagtet en anden kær ven flere gange havde forsøgt at oplyse ham om det urette i hans mening, kunde han dog aldrig ubetinget indrømme, at man ingen fortjenstlighed for Gud havde i sit gerningsvæsen. Denne kære mand blev imidlertid syg til døden og tabte under sygdommen både mæle og bevidsthed, så det lå temmelig tydeligt, at hans dødsstund nærmede sig. Jeg havde imidlertid jævnlig set til ham og var bleven helt bekymret for hans tilstand, hvorunder indbefattet min frygt for, at han skulde gå bort uden i forommældte spørgsmål at komme til den rette erkendelse: til i et ydmygt hjerte at erkende, at alt er nåde, idel uforskyldt Guds nåde, uden nogen vor egen fortjenstlighed. Denne min frygt gjorde imidlertid, da jeg sidste gang — en stille, stjerneklar aften — gik ned for at se til ham, at jeg, måske tildels påvirket af det ophøjede i naturen, som omgav mig, blev, ved tanken om min kære vens nær forestående død, helt højtidelig stemt, og i mit hjertes inderste bad jeg, at Vorherre dog ikke vilde lade ham gå bort, før han kom til den rette erkendelse. Men hvorledes dette skulde ske, eftersom døden syntes så nær forhånden, indså jeg ikke. Imidlertid bad jeg ret inderlig til Herren om hjælp, men bad i min formastelige klogskab således, som om Herren ikke uden mit råd skulde kunne finde middel dertil, i det jeg bad, at den syge før sin død måtte komme til klar bevidsthed, og at Gud da i sin nåde vilde lægge mig nogle kraftige ord på tungen, der indtrængende kunde overbevise den døende om sandheden, så den kunde gribe hans hjerte og føre ham helt ind under nåden. Jeg kom imidlertid til hans sygeleje og satte mig, men traf ham fræmdeles uden samling. Efter at jeg nu havde siddet der omtrent en times tid, begyndte han, der i et par dage ikke havde mælet et ord, pludselig, med blikket ganske indadvendt, som i en urolig ængstelse, rask og tydelig at udtale: «Herre, Herre, Herre!» pavserede derpå et øjeblik, gentog så atter «Herre, Herre, Herre!» pavserede så påny og fortsatte således afvækslende mange gange, indtil han med ét sagde: «Nu tog Herren mig!» Derefter gentog han

endnu enkelte gange: «Herre, Herre, Herre!» men langsommere og i en helt rolig tone, der ligesom tydede på vunden fred i sjælen. Imidlertid henlå den kære ven fræmdeles bevidstløs i nogle timer og døde, uden at komme til sig selv, den påfølgende dag ved solopgang. Han døde forresten med et dejligt smil i ansigtet, der endnu var stående, da kisten lukkedes. — Jeg skal ingen videre kommentar fræmsætte til denne begivenhed, ti den forklarer sig selv. Forresten er det naturligt, at jeg deri så noget opløftende, så, hvorledes Gud i sin visdoms rådslutning»

(Her ender selvschildringens renskrift midt i en sætning. I kladen udfyldes tanken således: «hvorledes Gud i sin visdoms rådslutning vidste ad usporlige veje at føre mennesker fræm til målet. Det stod klart for mig, at, eftersom den afdøde i sin sjæls inderste kun havde villet sandheden, uden dog at have fundet den, så havde Gud i sin uendelige nåde og kærlighed taget fat på ham i hans dødsstund for at betvinge hans modstand og hjælpe ham til sandheds erkendelse». Derpå fortsættes der omtrent således: Denne alværlige begivenhed gjorde et såre heldigt indtryk på mig; den styrkede min tro og fræmkaldte et ydmygt hjertes dybe beundring og inderligste taksigelse; mit gerningsvæsen, min indbildte fortjenstlighed, som, skönt forkastet, dog stundum vilde dukke fræm igen, fik derved et yderligere knæk, så jeg siden bedre og bedre har kunnet betragte alt som nåde, idel nåde.)

— Til dette stykke, det sidste i renskriften, har jeg ikke meget at føje. Når man har læst det, vil man måske undres ved at høre af en af hans veninder, der kendte ham bedre end de fleste udenfor hans eget hus: «En *from* mand havde han vistnok altid været; når og hvorledes han blev *vakt*, ved jeg egentlig ikke; *har* han haft nogen kamp at bestå for at vinde fræm til klarhed og fasthed i troen, så har han udkæmpet den i stilhed; det kristelige smæltede hos ham så smukt sammen med det menneskelige, at ingen forandring, ingen brad overgang var at mærke. Det samme gælder om hans hustru, kun at åndens vækst måske var mere synlig hos hende end hos ham.» — Men det var jo netop det ejendommelige ved ham, at han altid arbejdede i stilhed, ræd for at drage verdens øjne på sig; han kunde kæmpe mangen hård kamp med sig selv, næsten uden at de nærmeste anede det. Kun hans hustru delte til enhver tid kampens hede og byrde med ham; og hun delte den helt og trofast. Men, talte han ikke til alle og ikke ved

enhvær lejlighed om sin salighedssag, så kunde han dog i rette tid og på rette sted aflægge et vidnesbyrd, der bar frugt i velsignelse. Herom vilde flere kunne fortælle både af hans allernærmeste slægt (— broder Holger og hans hus gøre det gerne med mig og mine) som også af fremmede, hvem han i Guds hånd blev et velsignet redskab, som førte dem fra tvivl til tro, fra tvivlens uro til troens fred. Hans hele liv og tale var en stille præstegerning. Han fulgte som få mennesker den gamle vismands formaning: «Lær dig selv at kendel!» Og han lærte sig selv at kende, og han dömte visselig ikke sig selv for mildt.

Alt, hvad dette afsnit indeholder, fortalte han mig en gang, flere år för det blev nedskrevet, en silde aften eller rettere en nat, da vi gik ene op og ned ad dagligstugulvet på Skærsø, medens alle de andre sov. Jeg synes, at han dengang fortalte det med en noget større udførlighed og, om jeg så må sige: med en kraftigere farvetone; men jeg tör dog intet tilføje, da jeg ikke ubetinget tör stole på min hukommelse, medens vi af det her meddelte alle klarlig kunne skönne med Siegumfeldt: «hvor dybt og inderlig han var greben af nåden i Vorherre Jesus Kristus, og hvor glad og frimodig han var i sin kristentro, hvis frugt hos ham i et virksomt kærlighedsliv vi alle have erfaret og mange med os». Kun dette mindes jeg vist, at han fortalte, hvorledes han selv havde spurgt Charlotte, af hvem hun ønskede at dåbsfæstes; at han undredes, da hun strags nævnte Gad, der havde været hendes religionslærer i skolen; og at dette valg var ham imod, men at han dog ikke i en sag som denne turde ligefræm modsætte sig hendes ønske. Charlotte blev altså dåbsfæstet af Gad d. 4. maj 1851, og jeg mener, at faderen forinden havde flere samtaler med hende om det samme æmne og om forberedelsen i det hele. — Det drömmesynd, der havde så mægtig en indflyselse på ham, at vi vel næsten kunne sige, at det nyskabte hans indre menneske, havde han natten för kristihimmelfartsdag, natten imellem den 4. og 5. maj 1853, det år, da han iblandt andet tumlede med hovedbygningens opførelse på Skærsø og vistnok få dage forinden havde fået sin Stine hjem til sig. Men det er et yndigt vidnesbyrd om, hvorledes hans fromme, trofaste hustru var sammensmættet med ham, hvorledes hele hendes hjærteliv var knyttet til hans, at hun kort efter gav sine to ældste, våksne døtre, Dortea og Charlotte, hver en ring med den indskrift «4. maj 1853». De kunde ikke tyde indskriften og mente næsten, at «1853»

måtte være en fejlskrift for «1851» (da Charlotte dåbsfæstedes), og de spurgte moderen om dens mening; men hun svarede kun, at «på den dag hørte Gud min bøn». Først efter bæggens død blev det børnene klart, hvilken denne bøn havde været: at Gud på den dag havde skænket deres fromme, kæmpende fader troens umistelige glæde og fred. — — Men vi andre, som have kæmpet ulige mindre og ere langt mildere i vor selvdøm, vi have vanskeligt ved at fatte dette. For os stod Lars længe forinden som en from, troende kristen, der nok undertiden kunde være en lille smule sygelig (som da han engang bebrejdede mig, at jeg havde taget *bibelen* at sætte min lyseplade på), men desuagtet altid from, altid troende. Vi have langt lettere ved at fatte, at det kan stå for Dorteas som en af glansdagene i hendes liv, da hun året forinden (1852) kørte ganske ene med sin fader som kusk fra Jægergården til Skærsø, og han hele vejen talte så dejlig med hende om Gud Faders store visdom og uendelige kærlighed.

Havde han fuldført renskriften (eller kladen), vilde han dog vistnok også iblandt dem, der havde haft en mærkelig indflydelse på hele hans kristelige udvikling, have nævnt præsterne Kristian laCour og Kampmann samt måske enkelte andre. Dem nævnte han i det mindste for mig. Med sin broder Kristian laCour levede han meget sammen, efter at denne 1837 var bleven præst i Nimtofte og Tøstrup, 1853 i Ålsø og Hod. Kristian var ligesom Lars en ret Natanael, i hvem der ikke fandtes svig, og han var dertil en troende præst, der i et mål som de færreste vedblev at våkse i tro og troens frimodighed, så længe han levede. Kristian Peter Georg Kampmann (nu præst i Hjørring og provst i Vennebjerg herred) var i årene 1855—63 præst i Æbeltoft og Dråby, altså Lars's sognepræst, og havde en mærkelig gave til at iklæde troens levende ord det jævreste og naturligeste klædebon, hvorfor han også fandt øre og indgang hos flere i sin menighed end hos Lars. — I de tre vintre (1858—61), Lars lå ved rigsdagen, hørte han jævnlig Grundtvig selv, men hørte dog endnu stadigere hans kapellan og svigersøn, den fromme og milde Peter Boisen, der allerede havde haft så velsignet en indflydelse på flere af hans (og mine) børn og nu i en ganske særlig grad tiltalte ham selv. — Omtrent samtidig (vistnok 1859) fik hans svigersøn, Siegumfeldt, Frans Pallesen fra Fladstrup til at være bogfører for «den indre missjon». Frans Pallesen prædikede ikke; dertil savnede han ævner; men, hvor han drog om-

kring med sine bøger, knyttede han i stilhed menigheden nærmere til den troende præst (således også både til Kristian laCour og til Kampmann); og ved sin forunderlig barnlige og glade kristendomsbekendelse, ved sit stille og frimodige vidnesbyrd, øvede han en mærkelig indflydelse på den lille kreds, den enkelte, som han kom i forhold til. Også Lars (ligesom broder Kristian) mindedes ham altid med taknæmlighed. — Senere kom Lars i forbindelse med Wilhelm Beck og Johannes Clausen og holdt fra den tid den indre missjonstidende. Det var 1865, at hine to mænd gjorde sin jyllandsrejse, under hvilken de også holdt en forsamling på Skærsø. Dengang havde han dog allerede selv fjærnet sig et godt stykke fra pietismen og mere og mere nærmet sig den grundtvigske retning. Når han desuagtet en tid holdt stærkt på Beck, var grunden ifølge hans egne ord ikke, at han for sit eget kristendomsliv hentede stort udbytte af Becks vidnesbyrd, men grunden var, at han mente, at Becks dommedagsslag vare fortrinlig skikkede til at vække de sovende trindtom, at sætte folk i røre med hensyn til deres salighedssag. Senere tabte denne anskuelse sig, som Beck blev bedre kendt på egnen, og Lars sagde 1866 om en af hans prædikener, som højlig havde tiltalt alle de andre: «Ja, den var god nok, men det bedste savnedes dog, for trosordet blev slet ikke nævnt.» Imidlertid tålte han ikke godt, når nogen angreb Beck, og grunden hertil var næppe udelukkende hans store hjertenskærlighed og godmodighed. — Birkedal og Fr. Boisen kom han nærmest kun i berøring med gennem deres skrifter, igennem hins «synd og nåde» og dennes «budstikke». I det hele medførte hans personlighed, at hans umiddelbare kendskab til mere fræmragende personer ikke kunde være meget stort, da han egentlig kun kom i personligt forhold til dem, der selv søgte ham; men i stilhed fulgte han mange flere, end jeg her har kunnet nævne, og glædede sig hjærtelig ved dem.

I den «ældre, inderlig kære ven», hvis dødsstund han skildrer os, vil sagtens enhver af os med glæde genkende broder Peter laCour; ti jeg betænker mig ikke på at navngive, hvem han selv med sin vidtdrevne hensynsfuldhed har undladt at nævne. Og den «anden kære ven», som flere gange forgæves havde søgt at oplyse Peter om hans vildfarelse, var vistnok broder Kristian laCour; kan dog også gerne være, at det var Kampmann. Peter døde, som tidligere angivet, 25. maj 1862.

Men fra våren 1862 er der endnu et minde, som han ikke selv har nævnt, men som vi dog ikke derfor skulle glemme. — Han havde modtagelighed for digtningen og kunde som et barn glæde sig ved den, navnlig dog ved de gamle kære ord og toner, han havde hørt i barndoms-hjemmet. Han kunde visselig også glæde sig ved den nyere digtning, særlig den kirkelige. Men undertiden kunde der blive lagt ham selv et kvad i sjælen, som han dog i sin yderlige beskedenhed knap lod endog sin hustru kende, endnu mindre sine børn; og næppe kom de nogensinde på papiret. En enestående undtagelse danner det digt, som han lørdag morgen d. 26. apr. 1862 gav sin datter Charlotte ved hendes afsked fra hjemmet med de ord: «Du har så tit glædet mig ved at synge, men især ved melodien: Nu titte til hværandre de fagre blomster små. Til den melodi har jeg nu lavet en lille morgensang, som du kan synge» (og så gav han hende den i et lukket omslag), «men du må ikke selv se den, før du kommer til dit nye hjem, og du må ingen anden vise den.» — Med undtagelse af hans hustru og et par af børnene var der næppe noget menneske, som anede denne sangs tilværelse før efter hans død. Den lød således:

Nu stiger frøm i østen den lyse, klare sol,
og nattens mulm for den har måttet svinde;
nu hæver sig min sjæl til det højeste mål
i lov og tak, ud over stjerners tinde.

O, kærlighedens Fader, du evig store Gud!
giv nåde til, at jeg må rigtig lære
i tro og håb og kærlighed at følge dine bud
og deri glad dit kære barn at være!

O kærligste Forløser, som døden for os led,
hvo kan vel slig en himmelsk godhed fatte!
i støvet for din fod jeg mig ydmyg kaster ned,
i lov og pris din kærlighed at skatte.

O Helligånd du kære, som tit hos mig greb ind
og rørte hjertet, slog samvittigheden!
gyd stedse af din kraft i min sjæl og i mit sind,
at jeg må finde vej til himmelfreden.

O Fader, Søn og Ånd! min tilbedelse modtag,
min tak for dåb og nadvere tillige,
for troens ord i pagten, det rette hjerteslag,
som skuor verdens frelser i hans rige!

13. De gamle dage.

Vi have fulgt Lars og Stine i de unge og i de kraftige dage; nu nærmer alderdommen sig med stærke skridt, den, om hvilken det er vanligt at sige, at den huer mig ikke. Og dog var *den* måske netop deres yndigste tid, levet efter en dådfuld dag, og efter at fred med Vorherre under megen angst og uro endelig var tilkæmpet, — i fred med dem selv og med hele den vide verden.

Lars havde en følelse af, at hans kræfter vare i færd med at svigte ham. Andre mærkede det ikke, men han selv gjorde det. Han havde også en følelse af, at det nu kunde være på tiden, at de unge kom til styret. Men ikke dette alene: jeg har sjælden eller aldrig set en mand, der levede mere i og med sin Gud end broder Lars; og det var vel egentlig grunden, hvorfor han følte trang til at trække sig tilbage fra sin gerning, fra verden, nogle år tidligere, end vi andre fandt det nødvendigt. Altså overdrog han fra 1. maj 1867 sine sønner Nils og Jakob Skærso i forpagtning, i det han kun forbeholdt sig haven og skovene, som han vedblev at styre. — Men der var endnu andre forhold, han vilde ordne.

Han havde byrjet sin gerning med lån, og han havde måttet fortsætte den med jævnlige lån. Hans stilling havde jo vistnok bedret sig grumme meget, men gældfri var han dog endnu langt fra. ²⁵/₆ 1844 havde han hos lensbaron Rosenkrantz til Rosenholm gjort et fireprocents lån på 21,000 rbd. mod 1ste prioritet i Skærso og Frederikkesminde samt Dråby sogns tiender; og dermed havde han klaret sin ældre gæld. Ifølge justitsministeriets samtykke af ³/₆ 1853 gik de 12,000 rdl. af det rosenkrantske lån over på Frederikkesminde og dens daværende ejer J. L. Faurshou; men de 9000 bleve endnu stadig stående i Skærso med 1ste prioritets panteret. ³/₁₀ 1853 lånte han endvidere mod 2den prioritet i Skærso med tienderne 5000 rdl. af prokurator Seidelin i Æbeltoft. ¹⁹/₁₂ 1853 lånte han endvidere mod 3die prioritet i Skærso osv. 2000 rdl. af fuldmægtig Jespersen i Randers. Mod 4de prioritet i Skærso osv. lånte han endelig ¹⁹/₁ 1856 af nysnævnte prokurator Seidelin 4000 rdl., af hvilke han tilbagebetalte 1000 rdl. i juni termin 1860 og 1000 rdl. i desb. termin 1860. Men af prioriteret gæld havde han dog endnu 18,000 rdl., foruden hvad han kunde have af uprioriteret gæld. For at

få alt dette fra hånden og for bedre at kunne hjælpe sine børn i vej lånte han altså $\frac{9}{6}$ 1867 i kreditforeningen for jyske landejendomsbesiddere 50,000 rdl. mod 1ste prioritet i Skærso osv. og betalte endnu samme dag Seidelin hans tilgodehavende, men fjorten dage senere ($\frac{21}{6}$ og $\frac{25}{6}$) Rosenkrantz og Jespersen deres. Samtidig ordnede han alle sine andre pengeforhold, kun ikke det allernyeste naturligvis, det til kreditforeningen.

Og nu lod han 1. maj 1871 forpagtningen gå over til ejendom, i det han samtidig opgav styret af haven og skovene. Derimod forbeholdt han sig hovedbygningen til beboelse for sin og kones levetid; ligeledes skulde de have visse fræbringelser af haven samt foder til et par heste, syv favne brænde og 30,000 tørv årlig, seks potter mælk daglig osv. Salgsprisen var 94,000 rdl., af hvilke lånet i kreditforeningen udgjorde de 50,000, men selv afholdt han de halve af omkostningerne ved salget eller omtr. 550 rdl. Han beholdt altså 44,000 rdl. stående i ejendommen, men af disse beregnede han sig kun to procent årlig i renter, medens de andre to procent skulde deles lige imellem børnene. Disse gjorde indsigelse imod denne bestemmelse, fordi de frygtede, at, om forældrene end ikke derved vilde komme til at lide nød, så vilde de dog lettelig savne den ævne til at gøre godt, som var dem bægge en nødvendighed. I dette stykke stod han dog ikke til at rokke, og børnene måtte lade det gå, som han havde budet. — Tilfældige omstændigheder medførte imidlertid, at han først kom til at udstede købekontrakten d. 6. septb. 1873. Andre tilfældigheder medførte, at Nils allerede d. 17. septb. s. å. sålgte sin medejendom i Skærso til sin broder Jörgen for omtr. 17,500 rdl. (af hvilke Jakob dog skulde tilskyde de 2200). D. 7. apr. 1874 udstedte Nils købekontrakten til Jörgen, som altså siden den tid har ejet sin fædrene gård i forening med Jakob og sammen med denne fik skøde på den af de andre arvinger d. 19. septb. 1875.

Men ifølge købekontrakt af 16. okt. og skøde af 19. desb. 1868 havde Lars forinden købt gården *Sølyst* (tidligere kaldet Myrgården) på Sangstrup bys mark (Voldby sogn) af godsforvalter F. E. Lütken. Den har et hartkorn på 10 tdr. 4 sk. 1 fdk. $\frac{1}{4}$ alb., men sammen med den fulgte en parsel i Dalstrup kær (Villersø sogn) med $\frac{1}{2}$ alb. hartk. samt del i en fælleslod i Sangstrup på 1 sk. 2 fdk. $\frac{1}{2}$ alb. hartk. Købesummen for ejendommen var 15,000 rdl. samt 1500 rdl. for besætning, avl og mejeriinventarium. Han

overtog den strags, dog ikke for selv at drive den, men for at lade sin tilkommende svigersøn Aubert styre, drive og forrente den. Han satte meget på denne lille gård for at få den i ret skik, og havde også den glæde at se sin driftige svigersøn bringe den godt på fode. Jeg mindes endnu den fryd, med hvilken han tre år senere viste mig omkring i hus og mark. Så, hvad der fra først af havde været meningen, gav han $\frac{3}{2}$ 1873 Aubert skøde på den for 19,700 rdl. Aubert sålgte den dog atter $\frac{27}{3}$ 1876 for 54,000 kroner.

Alle sine ti børn, ja selv det alleryngste, havde nu de gamle levet at se som selvstændige, lykkelige mennesker, virksomme og dygtige enhvær i sin beskikkede gerning. Det store hus var lidt efter lidt svundet ind og atter blevet lidet; reden var næsten atter bleven tom, og kun Jenny, den yngste datter, kunde endnu daglig hygge om de gamle. Om større eller vigtigere begivenheder er der intet videre at mælde; derfor endnu kun et sidste hurtigt overblik, inden vi vende os til den sidste store alvårsstund.

Lars var i højeste måde fredsommelig og stilfærdig, og dog var han af naturen hæftig; men i årenes løb bekæmpede han stadig sin hæftighed, så den kom sjældnere og sjældnere til udbrud hos ham, og i de senere år næsten aldrig. Derfor kunde også en af hans yngste veninder skrive: «Gud signe og glæde ham altid for den fred, han bragte i hvært sit ord, ja blot ved sin nærværelse; ti ingen krænkende dom eller udtalelse kunde tænkes, når han var i stuen». Jeg selv har i hele mit liv, så vidt jeg mindes, kun haft et eneste hårdt sammenstød med ham, og det var under mit besøg på Skærsø 1845. Men det var åbenbart mig selv, som havde uretten på min side, i det jeg i utidig sandhedskærlighed — hvor ingen spurgte om min mening, og jeg ingen mening skulde haft — sagde ham denne under fire øjne på en meget nærgående måde. Han sagde mig da også kort og tør besked, varmt, men uden al hæftighed, og i næste øjeblik vare vi lige gode venner. Men det var en ejendommelighed ved *hans* hæftighed, når den i de senere år en sjælden gang kom til orde, at han da altid var værst imod dem, han havde kærest. Han godtgjorde i fuldt mål sandheden af, hvad Grundtvig synger: «De frommes kærlighed er sær: de tugte mest, hvem de har kær». Selv så jeg det i de senere år kun en eneste gang (1856), da Charlotte, mens faderen og jeg drøftede et stridsæmne med hinanden, henkastede en ytring, som bragte ham således i harnisk mod den tyveårige datter, at

jeg knap vilde tro mine egne øren; men jeg har hørt tale om en anden begivenhed (omtr. 1870), da Nils i faderens påhør angreb latinskolerne med en sådan ensidighed og bitterhed, at faderen pludselig tog fat med en våldsomhed, som man ikke plejer at bruge mod en trettiårig søn. Derfor havde han også den fuldeste ret, da Charlotte engang misbilligede en ytring af sin fæstemand, og han hørte dette, og sagde: «En ting kan jeg da sige dig, Nils Peter, og det er, at Charlotte holder meget af dig; for det går med hende som med mig, at hun mindst kan finde sig i at se nogen fejl hos dem, som hun holder rigtig af». — Derfor var han også meget stræng i sine børns opdragelse, især de ældstes, og legemlig rævselse sparede han ingenlunde, ja, han gav Dorteas ris, da hun kun var et halft år gammel. Han krævede flittigt og stadigt arbejde af dem samt ubetinget lydighed. De kunde som børn nu og da gøre sig vigtige af faderens dygtighed og anseelse, men bleve da strængt irettesatte med den tilføjning, at det hele var «noget snak». I folkestuen tillod han dem aldrig at komme, skønt han selv havde så stor godhed og agtelse for det menige folk og stadig strævede at indplante dem de samme følelser; men han ængstedes ved tanken om, at de dér kunde få ting at se eller høre, som de ikke havde godt af. Modsigelse tålte han ikke gärne af dem, af de ældste ikke engang, da de vare blevne våksne (ti med årene ændredes hans betragtning i dette stykke en hel del); og der blev meget regnet dem som næsvished, hvad andre fædre vilde ladet gå uænsset hen. Men han tålte ikke alene ikke godt, at de sagde ham selv imod; de skulde ligeledes være tilbageholdne over for andre ældre folk. Da jeg således i maj 1853 med stor glæde fortalte ham, med hvilken frimodighed og bestemthed den endnu ikke fuldt femtenårige Jörgen havde hævdet sin mening i en lille venskabelig strid med mig, svarede faderen kun kort og godt: «Ja, han kunde sagtens være kry nok til det». Så mange vare ordene. Han så åbenbart slet ikke noget glædeligt i det tidlige gennembrud af en sådan selvstændighedsfølelse.

Desuagtet var han aldrig gladere, end når han kunde få et par af de små på skødet, børn eller børnebørn, et på hvært knæ. Han kunde da ride ranke med dem og synge for dem («Hvor såre lidet hør der til»; «I dalens skød en hytte lå»; «Jeg fremmed her til stedet kom»; «Rolf's skattekonger fejg og ræd» osv., for ikke at tale om: «Ride, ride ranke»; «Vysselelul, mit kyllingetrug»; «Jeg snurrer mine

kyllinger to, tre gange rundt»; «Munken går i enge» osv.), og han kunde lege med dem i det uendelige. Han kunde lægge sig i sofaen, vel også på gulvet, mens de møsede med ham, og lade dem pynte eller frisere sig; ja han lagde selv kammen til. Og var det hans lykkeligste timer, så var det naturligvis også børnenes og børnebørnenes, da disse efterhåndt indtoge hines plads. Med årene blev han også langt mildere i sine krav til børnene, men, selv da disse vare de allerstrængeste, faldt det ingen af dem ind, at faderen nogensinde kunde have uret. Jörgen havde i flere år været våksen, inden han drömte om, at også hans fader kunde tage fejl i mening eller handling, og således gik det vist de fleste andre. — Han havde (særlig som de bleve våksne) vundet alle sine børns fuldeste fortrolighed i et mål som få fædre, og der opstod ingen ny tanke, ingen ny følelse hos dem, uden de strags meddelte ham den. Hvor gang de påny sås, gjorde de ham, så at sige, regnskab for alt, hvad der var hændet eller tænkt, siden de sidst taltes ved. De måtte af egen drift (ti selv krævede han det aldrig) i stort og småt tale åbent med ham om alt, og de kunde gøre det, da han aldrig misbrugte deres fortrolighed, men gemte den tro som graven, ej heller som et forsyn vilde gribe ind i deres udvikling. For også at nævne dette: skönt selv landmand med liv og sjæl, sagde han dog altid til sine sønner, at enhver af dem måtte blive, hvad han helst ønskede, kun så han nødigt, at nogen af dem blev enten købmand eller prokurator. Det var egentlig ikke, fordi han havde noget horn i siden på købmænd og sagførere; men han mente, at disse stillinger let kunde medføre fristelser, som han ængstedes ved tanken om, at hans børn mulig kunde bukke under for.

Han var i høj grad ömtålig, og han var ikke helt fri for en vis tilbøjelighed til at mene, at man så ham over hovedet; men hans ömtålighed var parret med en egenkab, som des værre ikke altid plejer at ledsage den: han var i allerhøjeste måde hensynsfuld lige over for alle andre, de være høje eller lave, de stå ham nærmere eller fjærnere. Jeg har ingen kendt, der var det i samme mål som han. Han vilde aldrig have tilgivet sig selv, hvis han uden den yderste nødvendighed havde såret eller krænket noget menneske. Ja, han bar den yderste omhu for, at han end ikke ufrivillig kom til at gøre det. Det gik så vidt, at der ikke fandtes en eneste linie efter ham, skreven af *andre*,

som kunde *vidne imod* nogen; det var altsammen brændt umiddelbart efter modtagelsen. I firti år vækslede jeg ikke så helt få breve med ham; jeg har gemt alle hans, og i dem alle findes der kun *et eneste* angreb på en person (jeg har tidligere meddelt dette), men som *nødværge*. Han havde også gemt mine, for så vidt de ikke indeholdt en eller anden ytring, der kunde være sårende eller blottende for trediemand. Men fandtes der blot den letteste antydning af noget sådant — og det kunde vanskelig være andet, end at nu og da et kildent spørgsmål kunde være berørt, da jeg des værre ingenlunde er så kærlig eller hensynsfuld som han — da var brevet strags og uden videre tilintetgjort. Han havde dog ikke altid let ved at lægge sin kærlighed til andre for dagen, og han gjorde det sjælden på nogen iøjnefaldende måde. Derfor er der fuld sandhed i Mines ytring (²¹/₇ 1868): «Om det så var den stille, yndige onkel, så viste han mig tydelig, at han holdt lidt af mig; og det ved du, at man af flere grunde sætter pris på».

De mest levende træk hos ham vare en ualmindelig levende billigheds- og retfærdighedsfølelse samt en gennemgående sandhedskærlighed, der var parret med den største grad af beskedenhed, ja vel egentlig ydmyghed. Nu og da kunde jo vel hans billighed gå for vidt, så den ledede ham til åbenbar ubillighed mod ham selv. Der kunde også nu og da hæfte nogen sygelighed ved den, og således varede det, trods hans glødende fædrelandskærlighed, ikke så helt få år, inden han ret kunde finde det billigt og retfærdigt, at vi danske holdt på Sønderjylland, *når* Sønderjyderne, som han mente, selv vilde gå en anden vej. — Når jeg talte om hans ydmyghed, er dette dog ikke således at tage, som om han krøb enten for glansen eller for magten eller for rigdommen eller for hvad som helst; så havde han umulig kunnet være den sandhedskærlige mand, som han dog var. Han løj for ingen og hyklede altså heller ikke agtelse for den, som han ingen agtelse havde for. Men han havde mærkværdig ringe tanker om sig selv, om sine egne ævner, sine egne kundskaber, sin egen kraft og dygtighed. Han tvivlede særlig om sine ævner til at kunne sige, hvad der skulde og burde siges, det være nu skriftlig eller mundtlig. Det var ingenlunde mundsvejr, når han ²¹/₇ 1836 skrev til mig: «Den hele grund til min tavshed hidrører egentlig fra min ulyst til skriverseri, hvilken ulyst igen stammer fra min udygtighed til at føre pennen og den besværlighed, jeg har ved, som jeg ønskede det, at udtrykke mine tanker».

Det gik så vidt, at selv til sine egne børn skrev han jævnlig et par klader til de breve, som han vilde sende dem. Han havde engang ladet sig sige, at for at skrive rigtig dansk måtte man først kunne skrive latin; og han fandt denne påstand meget trolig, da den var kommen fra «en lærd mand», som udførlig havde fræmført alle de slående grunde. Men selv kunde han ikke et ord latin, og altså — ja, med den ydmyghed, hvormed han tænkte om sig selv, var slutningen, han måtte drage, meget let. Og dog skrev han meget vakre vennebreve, om der end nu og da kunde findes et eller andet brud med retskrivningen; og i forretningsbreve, i afæskede betænkninger osv. var hans fræmstilling klar og tydelig. Dog, i nærværende levnedstegning er der jo en hel del prøver på hans stil, og man vil vistnok med mig være enig i, at disse ingenlunde retfærdiggøre hans store mistillid til hans egne ævner. Også i en jævn fortrolig samtale gik det let og godt for ham, og han kunde stundom komme med ret pudsige, tørre indfald; men, når det kom til ordskifte — og han skyede ingenlunde et sådant, ti hans sandhedskærlighed forbød ham at skjule hans meninger, som han endog med en vis ubevægelighed kunde holde temmelig stift på — når det kom til ordskifte, siger jeg, stillede han altid det krav til sig selv, at *ethvært* hans ord skulde være en omhyggelig overvejet og sømmelig udformet gengivelse af hans meninger og disses grunde; og ordskiftet kunde derfor stundom falde noget besværligt, indtil han pludselig udbrød: «Ja, når jeg blot kunde udtrykke, hvad jeg vilde sige, men det kan jeg ikke; jeg mener imidlertid» (og så fik man i almindelighed et lille venskabeligt kneb i armen eller puf i siden), — jeg mener imidlertid omtrent dette og dette; og så fik man næsten altid en kort, klar og naturlig gengivelse af det stede, som han stod på, men alt i en stille, dæmpet, beskeden tone, ti intet var hans væsen mere fremmed end det fordringsfulde, det larmende, skrigende og buldrende.

Det var hans store lykke i timelig henseende, at han ret egentlig var kommen på sin rette hylde; ti han var en født landmand, og han var landmand med liv og sjæl. Derfor mærkede han sig strags og umiddelbart enhvær ny foreteelse, den mindste med den største, og den stod endnu klart for hans sjæl efter mere end et halft hundredårs forløb. Derfor var hans omgang så lærerig for andre landmænd, ti af et langt og virksomt liv havde han altid utallige erfaringer at meddele; og disse erfaringer vare ikke løse

eller overfladiske, men de vare klart opfattede, nøje vejede og prøvede og trolig gemte, — ikke i en eller anden skuffe, hvor de møjsommeligt skulde eftersøges, men i en pålidelig hukommelse, der strags og altid havde dem til sin rådighed. Men spurgte man ham om et eller andet, som var ham fremmed, betænkte han sig heller aldrig på at svare: «Det kender jeg ikke, for det har jeg aldrig set eller prøvet.» Om han så prøvede det? Kom an på omstændighederne. Han var i det mindste ikke angst for at prøve noget nyt, ti han var virkelig en fræmskridtsmand, hvad jeg mener, at der allerede tidligere må være godtgjort. Hvor tit og i hvor mangt han brød isen for sine kaldsfæller, derom turde de vistnok allesammen være enige.

Det var endvidere hans lykke både i timelig og åndelig forstand, at han gav sig helt og fuldt hen under Guds villie. Det gjorde han egentlig allerede, inden han modtog den åndelige vækkelse, som han selv har skildret os; men han gjorde det dobbelt siden. Et lidet træk kan jeg ikke undlade at gengive: i høsten 1857 gik således hans søn Jörgen engang i sandmarken med ham og kom helt tilfældig til at sige: «Jeg ved ikke, hvordan det er, men jeg synes altid, at jeg er langt gladere for ethvært neg i denne mark end for et lignende i den gode mark». Med det ejendommelige greb i Jörgens arm, som var et sikkert tegn på, at han var rigtig med og rigtig glad, svarede han da: «Ja, sådan har det også altid gået mig; jeg synes, at man i ethvært neg af denne sandmark ser langt klarere Guds velsignelse end i al fylden af den gode mark.» Og det var netop «Guds velsignelse», han allevegne vilde se, allevegne vilde glæde sig ved. Derfor var han aldrig så meddelsom, som når han i en stille samtale, helst med en enkelt, kunde komme til at udtale sig om troens og bönnens velsignelse. Det var da klart, at han ret fulgte sit hjertes dybeste trang, og at han deri fandt både glæde og hvile.

Og det var hans store åndelige lykke, at han endelig kom til fuldstændig fred og ro under sin uafbrudte granskning efter sandhed til salighed; og at hun, som stod ham nærmest af alle, hans brud og hans hustru gennem firtifem og et halft år, at hun, som i alt andet, således også under denne hans mangeårige hårde kamp stadig støttede og styrkede ham og tilsidt fandt hvile sammen med ham i den samme tro.

Hun var hans trofast hengivne veninde, hans ömme og kærlige hustru, den årvågne, omhyggelige og samvittig-

hedsfulde moder for hele deres store børneflokk. Hun hang med inderlig kærlighed ved hele sin store slægt, ikke alene ved de nærmeste led, men også ved de fjærnere. Indtil hun selv fik gifte børn at gæste, gik alle hendes rejser «nordpå», til tanter og onkler, fættene og fættersker, og hun gjorde gjerne en sådan rejse årlig. Derimod så hun første gang København, da hendes ældste søn havde bryllup. Selv efter at børnene vare blevne gifte, glemte hun ikke de fjærnere slægtninger; ti Dorte og Charlotte kom jo også bægge «nordpå» (til Viborg og til Hjørring), og på sine rejser til eller fra dem så hun altid ind hos sine gamle venner. Men hendes hjærte kunde omfatte mange flere. Da jeg modtog efterretningen om bæggens død, anede jeg ikke, at jeg skulde komme til at give noget videre udført billede af dem, men tegnede dem kortelig således: «Den fromme, kærlige fader, der tænkte så lidt på sig selv og så meget på andre, men tænkte dog allermest på, hvordan han ved Guds evige nåde kunde blive et sandt Guds barn, så han kunde håbe uforskyldt at arve det evige liv. Den fromme, kærlige moder, der gik helt op i sin trofaste mand og sine børn, men havde dog hjærte for den hele verden, og ikke mindst for sin Herre og Frelser. De vare gamle, og de vare dog unge; de vare gamle, og de levede dog som børn; ti de havde taget det bedste af barndommen og ungdommen med sig ind i alderdommen.» Det var det første, umiddelbare udbrud af den første varme følelse ved det tab, vi havde lidt, alle vi, som endnu stode tilbage; men sandheden i denne svage tegning vedkender jeg mig endnu. Hun havde «hjærte for hele verden»: et blødere, varmere, ømmere hjærte skulde man vanskelig finde. Hvilken omtanke hun dog havde for alle dem, som lede og sørgede! Og hvor kunde hun ikke være glad med alle de glade! Men først og fræmst var hun dog hjemmets liv og livskilde, den gode ånd, fra hvem al den hygge, glæde og fred, al den lykke og kærlighed udstrålede, som gjorde hendes hjem til et lille jordisk paradis. Hvor higede børnene ikke efter at vende tilbage til dette hjem! og hvor frydede alle vi andre os ikke ved hver eneste dag, som blev undt os ved hendes arne! Og det var mange.

Hun var af naturen livligere og meddelsommere end han. Hun havde en levende indbildningskraft, og, som hun elskede alt stort og smukt i naturen, i historien, i konsten, havde hun også tit en mærkelig umiddelbar forståelse af digtningen, som dog var den del af konsten,

hun særlig elskede. Hvis bøger kunde gøre mennesker, kunde jeg gjerne sige, at *mit* indre væsen er skabt af Inge-manns «Valdemar den store og hans mænd»; dette digter-værk fik *hun* dog ved et tilfælde først fat i, da hendes næstældste søn var bleven våksen; men det tog hende da også ved de allerførste linier og henrykkede hende over al måde. Hun hang med hele sin sjæl ved sit fædreland, glædedes ved tanken om dets storhed og sørgede dybt og inderlig over dets ydmygelse; men, som hun havde den nærmeste og inderligste forståelse af den jyske natur, hang hun dog især med en levende kærlighed ved skuepladserne for alle hendes barndoms, ungdoms og alderdoms minder. Hun havde en mærkelig ævne både til at være glad og gøre glad, til at jævne og ordne alt, hvor der kunde være en eller anden kurre på tråden, og til at finde udveje, hvor andre kun så alle sunde lukkede. Hun havde sine børns fortrolighed i samme mål som faderen, og der var intet, hvorom de jo frit kunde tale med hende; men i deres yngre år gik naturligvis alle deres bønner til faderen igennem hende. Hun var yderlig nøjsom og sparsommelig med hensyn til sin egen person, men vilde selv i de trangeste tider aldrig lade sig smitte af sin mands frygt for nærings-sorg; ti der gaves tider (særlig 1848—52), i hvilke han var stærkt nedtrykt og böjet; og det må man tilgive den mand, der havde gennemlevet de frygtelige rystelser i penge-forholdene, havde set den ene rige mand synke ned i ar-mod efter den anden, også sin dygtige og driftige pleje-fader. Dog var der visselig år, i hvilke hendes sind var mindre let og spændigt end ellers: da hun så sin mand lide under de hårde økonomiske tryk og samtidig så ham kæmpe den hårde kamp for troen. Disse sorger faldt des-uden sammen med årelange legemssvagheder, med hårde sygdomskors, som bleve hende selv pålagte. 1837 havde hun således tyfus og svævede i længere tid mellem liv og død, blev også kun reddet derved, at hun havde Charlotte ved brystet; og denne, der naturligvis selv drak sig tyfus til gennem dien, blev imod alles tanker ligeledes reddet. 1841 og 1843 gennemgik hun atter hårde sygdomme, og den sidste, skarlagensfeber, var så meget strængere, som også børnene samtidig havde den. I juledagene 1851 fik hun lungebetændelse, og den dygtige læge frygtede endog for en tæring, som allerede syntes en hel del udviklet. Hvad der ene frelste hende, var efter hans overtydning kun den vidunderlige omstændighed, at hun endnu en gang (den

tiende) skulde vorde moder. Siden var hendes helbred atter jævnt god, om end hendes bryst efter den stund aldrig var meget stærkt, og hun altid følte smærte i den højre lunge, når hun blev bedrøvet. — At hun i maj 1862 havde et dårligt ben efter at være falden ned og slået sig, kan jo ikke regnes for nogen sygdom, om end det dårlige ben jævnlig siden brød op igen.

Hun var på sin vis og i sin retning ikke mindre flittig og virksom end hendes mand. Hun holdt både sine børn og sit tyende til stadigt arbejde (om end kravene til børnene bleve mindre strænge med årene), og det gik så meget lettere for hende, som hun selv opfyldte ethvært af de krav, hun stillede til andre. I køkkenet, i mejeriet, i spisekammeret, ingensteds forsømte hun sin pligt, men udrettede i grunden allesteds mere, end hun krævede af nogen anden. Og havde hun så et ledigt øjeblik derude, kunde hun altid i et vindue eller på en hylde finde plads til at skrive; ti det var nærmest hende, der vedligeholdte den uafbrudte skriftlige forbindelse med børn og slægt. Også haven tog hun sig ivrig af, ti til den havde hun en særlig kærlighed; men hele det indvendige hus var som fejet og blæst. Aldrig så man hende ledig. Og dog fandt hun jævnlig tid til at søge den syge og svagelige op i hans eller hendes hjem og bringe lindring og læskelse; ti selv for den fattigste og usleste kunde hun med fuldt og villigt hjerte opofre sig. Hun havde altid et eller andet større arbejde i værk — lærreder, drejeler, dynevår osv., — og de hjemmegjorte hværgarnstøjer, med hvilke hun skiftevis glædede sine døtre og svigerdøtre, vare på en gang deres kæreste og jeg havde nær sagt deres største prydelser. Så syltede og så saltede og så bagede hun, så bryggede hun dejlig mjød, og så lavede hun alle slags frugtvin, men især en øpperlig stikkelsbærvin (dansk «champagne»). Hun var overordentlig gæstfri, og der var et stadigt rykind af fremmede fra Æbeltoft og fra de omliggende gårde; men i ferierne kom ikke alene sønnerne hjem: de havde gjerne hver et par kammerater med sig; og i sommertiden eller høsten kom vi andre, stundum hele store familier (1857 var jeg der i femten dage med kone og seks børn), og havde det altid så hjærtelig godt. — Men først og fremst var hun dog hustru og moder, og aldrig svigtede hendes kræfter hende, når det gjaldt om at arbejde for mand og for børn, at tale med dem, skrive til dem, styrke, trøste og opmuntre dem, våge hos dem og med dem nat med dag, lide med dem og

takke Gud med dem, når lidelserne og prøvelserne vare vel overvundne. Hendes døtre Dortea og Charlotte havde flere meget hårde barselsænge, der tit fulgtes af langvarige og betænkkelige sygdomme; da var hun med sin mands minde altid hos dem og kunde i uger, ja måneder pleje dem med samme òmhed, troskab og kærlighed, som da Vorherre første gang lagde dem i hendes skød. — Kan vel være, at hun ikke glimrede i «damernes» kreds, skønt hun havde næppe savnet betingelserne derfor, hvis det havde været et af hendes mål; men iblandt «kvinderne» var hun en af de kvindeligste.

Så levede de gamle et yndigt liv med hinanden. De vedbleve bægge at være unge, skønt de vare gamle, og under de grå hår vedbleve de at leve som et par lykkelige, elskelige børn, fordi troen havde givet dem kraft til at tage både våren og sommeren med sig ind i høsten og vinteren. De levede et yndigt liv, omsluttede af børns og børnebørns inderligste kærlighed. Når hun om aftenen sad med sit strikkeskjørt (altid til børnebørnene), sjældent sykjørt, læste han gjerne højt for hende og den øvrige familie, mest af Luthers huspostil*), dog også mangehånde andre ting. Han var ingenlunde nogen god forelæser, men også det er betegnende for hans alvår og ærlighed, at, kom han til et sted, som han ikke ret forstod, så jog han det ikke flygtig over, men han stansede, læste det igen og igen, og helmede ikke, før han mente at have den fulde forståelse. I de senere år, da hans arbejde blev mindre og mindre, efter at han havde overgivet ejendommen til sine børn, gik han daglig et par omgange i mark og skov, men ellers studerede han næsten altid sin bibel eller et og andet af Luthers skrifter, af hvilke han havde en stor samling; eller han kunde vende tilbage til sin tidligere kærlighed: A. Leths og Retzius's bekendte postiller; eller han kunde stifte et nyt bekendtskab, såsom med «hyrdebruden eller Salomos højsang» af Viborg, der gjorde ham så «mageløs glad»; og så kunde han bagefter meddele hustru og børn det vundne udbytte. Eller han sad ved sit bord og skrev — ingen uden hans hustru

---

*) I denne fandtes efter hans død et blad, hvorpå han havde uddraget og nedskrevet følgende ord af Luther, som altså havde gjort et særligt indtryk på ham: «Bønnen er altid fornøden for de kristne, på det de kunne blive bestandige, uforanderlige, uryggelige i den begyndte tro, mod Djævelens stedsevarende anfægtning, verdens ondskab og kødets skrøbelighed i kors og lidelser; ligesom og at I må fylde med hans villies erkendelse».

anede, hvad han skrev. I sådanne timer nedskrev han det brudstykke af sin livsudvikling, som jeg allerede har meddelt, eller han drøftede et og andet æmne, som netop sysselsatte hans tænkning. Men han skrev langsomt, skrev og slettede og omskrev. Han kunde vanskelig tilfredsstille sig selv, og af de udkast, som ere lævnede, ser man klarlig, hvorledes den samme tanke kunde sysselsætte ham i længere tid; at han undertiden, som den fødtes hos ham, kunde finde et kort og kvikt udtryk for den, men at dette ved nærmere overvejelse ikke syntes ham klart og fyldigt nok, ej heller tilstrækkelig udtømmende eller fuldt sømmeligt; at han derfor filede og ændrede uden at trættes; vandt derved også virkelig større klarhed i fræmstillingen, om denne end med det samme blev mindre umiddelbart slående, blev jævnlig for overlæst og bred; og ikke sjælden indså han dette og måtte da vende tilbage til den første form for sin tanke. — Jeg skal meddele et par prøver af disse udkast, dels fuldstændige, dels i uddrag, men de to første overskrifter hidrøre fra mig selv; jeg skal meddele dem som mindeord til hans børn og slægt, skönt de ere nedskrevne i hjærtets enfældighed, uden ringeste tanke om at de nogensinde kunde blive trykte; og skönt det er klart, at fra de systematiske teologers stude vil der vistnok kunne være mangt og meget at indvende imod adskillige udtryk og vendinger.

Kærlighed til næsten.

— — — «Derimod falder det langt sværere at elske sin næste som sig selv, i det vi ofte have ondt ved med et mildt sind, således som vi skulde, at være overbærende i bedømmelsen af hans svage sider, for så vidt de ikke harmonere med vore egne tanker og følelser. Vi glemme så let, at også vi, om end muligt i anden retning, have vore fejl, for hvilke vi stedse trænge til nåde og tilgivelse. Desuden vide vi jo, at det er Guds faderlige villie, at vi alle som medarvinger til livet skulle vandre tilsammen som brødre og systre. Og er det jo ikke næstens syndige væsen eller svage sider, men derimod gudslivet med det virkelig gode og elskelige i ham, som vi skulle elske, og derhos søge efter ævne at hjælpe ham til rette i hans skrøbelighed. Ingen må vi agte for uværdige dertil, så længe Gud forunder ham nådens tid og således viser, at han endnu har fredstanker med ham. Der er så meget i verden, der kaldes kærlighed, som ikke kan bestå i denne prøve

og derfor heller ikke er kærlighed, men mer eller mindre synd, såsom øjenslyst, kødslyst, behagelyst, utidig svagthed og al anden jordisk bevæggrund. Nej, meningen af at skulle elske næsten som sig selv må jo visselig være den, at vi, som selv syndere, ikke må foragte eller dømme nogen for deres fejls skyld, men skulle, bekymrede for dem, søge efter ævne at hjælpe dem. Det er altså guds-barnet, det virkelig skønne og gode i næsten, vi skulle elske, og som vi, ledede af kærlighed, skulle søge på det bedste at hjælpe til rette. Især skulle vi bede for ham, da Gud er den, som ene kender den belejlige tid, og i sin uransagelige visdoms rådslutning véd den bedste måde at hjælpe enhver efter hans sande tarv og trang, således som det tjæner ham bedst både i åndelig, legemlig og timelig henseende. Ja bønnen, når den i Jesu navn udgår fra hjertet, og vi, i forvisning om, at Gud vil os alle det bedste, henstille alt i hans faderhånd, er i ethvert fald det kraftigste af alle midler til at overvinde verden og bekæmpe synden, når man i øvrigt ikke ligegyldig lægger hænderne i skødet og forsømmer givne lejlighed til med agtsomhed at varetage sit kald; derimod kunne vi mennesker, ved uforvarende at gribe ind for at hjælpe en svag broder eller syster til rette, så såre let komme til at tage fejl fat, både med hensyn til tid og måde, og vi bør i det hele taget være højst forsigtige samt nødig, uden særegen anledning og indre tilskyndelse, afvige fra denne regel; men, sker det, da må vi vågte os for enten at være for strænge, så det enten fræmkalder forhærdelse eller fører til trældom i døde gerninger, ligesom vi heller ikke må tage det for let eller lade det fattes på tilbørlig alvår, så det ikke kommer til at trænge rigtig igennem, til både at ydmyge og opvarme hjertet, men bliver hængende i kundskaben. Aldrig må vi glemme, at livet udgår fra hjertet, og at der hører en levende tro i et ygmygt hjertes kærlighed til, for rigtig at kunne komme ind under Guds nåde og fred i vor herre Jesus Kristus. I det hele er det såre vanskeligt for det ene menneske rigtig at bedømme det andet menneskes indre; ti, hvorledes hjærte, tænke-måde og tilbøjeligheder have udviklet sig, beror så meget på de forholde, omstændigheder og fristelser, hvorunder det har levet. Men dette vide vi, at Gud er kærlighed og vil kun ad kærlighedsvejen, igennem en sand, levende tro, have menneskene dragne til sig.» — —

Synden, bönnen og ordet.

«Når kødet frister dig til synd, da bed alvårlig, begær syndernes forladelse ved Kristus og grib troens retfærdighed i Jesus Kristus, som du da har højlig behov til at dække dig med! Det er godt, at vi kende syndens magt i os for at komme til erkendelse af, hvor fordærvet vor kødelige natur er, så vi kunne føle trang til bøn og bringes til at bede om troens styrke og kraftige hjælp i vor herre Jesus Kristus. Der vil således af sorg følge glæde, af rædsel trøst og af synd retfærdighed, når man ved troen holder sig til Kristus og ved Ånden dæmper kødets begæring. Kødelige lyster bo i os alle, kun at vi ikke følge dem, men døde deres gerninger formedelst ånden. Jo helligere mennesket er, jo større lyst har han til at smelte sammen med Gud, men jo ömmere er og samvittigheden og jo større anfægtningen. Alle have åndens kamp imod kødet, hvilket alle må føle og bekende, som have samvittighed og hjærte for sandheden. Kødet og ånden begære stedse mod hværandre; kun at ånden ikke lader kødet få herredömmet, men kæmper ærlig imod, da vil Gud for Jesu Kristi skyld visselig være os nådig, så vi, ved at begraves med ham ved dåben til døden, kunne indtil den yderste dag i graven afdø fra vor syndige natur, mens ånden derimod lever for Gud. Ingen, om han er en troende kristen, må agte sin synd for ringe. Synd er og bliver altid synd, som Gud hader, og som fortjæner straf. Ja, vil man tale om synd efter dens egentlige væsen, da er sandelig enhver synd en dødssynd; men, at et troende menneskes synder ikke bringe ham døden, sker for Kristi skyld. Hvo som ikke tror på ham, ham ere ej alene alle hans synder dødbringende, men også alle hans gode gerninger, som skrevet står Rom. 14. 23: «Alt, hvad der ikke er af tro, er synd», men, dersom I drives af Ånden, ere I ikke under loven. Disse ord indeholde i sandhed en vældig trøst, når anfægtning stundum raser i kødet for at friste, og lysterne ville ikke tie, så det gælder om, at kødet ikke skal få magten, men at ånden beholder herredömmet. Og sker dette, da kender St. Pavlus os frie for lovens dom at være. Når kød og ånd indbyrdes kæmpe, og kødet raser i al slags anfægtning, må vi holde os til ordet og påkalde Gud, og han vil visselig ved den Helligånds kraft forløse os derfra i vor herre Jesu Kristi fortjænstlighed, i hvilken menneskets medfødte syndige natur er oplslugt, når den

kun ikke får magt over ånden. Men forsømmes ordet, da er alt tabt, og anfægtningen vil tage overhånd. Det gælder da, som sagt, at vi under en slig kamp gribe et språk af skriften til at støtte os ved, for at anfægtningen kan ved dette bringes til at sagtne eller forstumme; kun at vi aldrig forsømme til rette tid at nytte ordet for ved den Helligånds kraft at kvæle al anfægtning så vel i tanke som i gerning.»

«Af et alværligt menneskes kristelige erfaringer.»

— — — «Gå vi ud fra skriftens ord, hvor Jesus selv siger: «Jeg er vejen, sandheden og livet, og ingen kommer til Faderen uden ved mig», og hvor det endvidere hedder: «Ingen kan kalde Jesus herre uden ved den Helligånd», — så ligger det jo deri klart, at, uden Helligånden er med os, kunne vi ikke kalde Jesus herre, ikke i sandhed tro på ham, og kunne således heller ikke ved ham nå op til vor evige Gud og fader i al hans nåde og kærlighed. Men, skal Helligånden være med os, bliver det en nødvendig betingelse, at der er sandhed i os til at ville det rette; ti Helligånden kan umulig tage råderum i sjælen, når vi som Djævelens trælle ville lefle med al slags falskhed, underfundighed, løgn, ondskab og syndigt begær. Det første, vi have at gøre, er derfor at bede om den velsignede Helligånd — der jo gives til alle dem, som af hjertet bede derom — for at han igennem ordet kan komme til at lyse, lede og styrke os, for at vi ved hans hjælp ville kunne finde sandhedsvejen uden om alle de mange syndens fristelser, snarer og skær. — — Skulle vi imidlertid have en fast grund at bygge vor saliggørelse på, da gælder det først og fremst om, at vi lære os selv tilbunds at kende, noget, som ikke opnås fuldkomnere end ved med lovens spejl for øje at ransage vort hjærte indtil dets dybeste fælder, og der få syn for al den urenhed, som rører sig derinde, både i tanker, lyster og begæringer. Loven vil da blive en prøvesten for vore hjærter eller, som den skal være, en tugtemester til Kristus. Men loven, ret beset, indeholder jo kun kærlighedsbud imod Gud, næsten og os selv. Ved at underkaste os en slig prøve, ville vi få øjet op for, hvor højst ufuldkomne vi i os selv ere, ... hvor såre små lige over for vor Gud: at vi egentlig slet intet have, som er vort eget, men at alt, både åndelige, legemlige og jordiske goder og gaver, have vi af Gud. De ere altså ham tilhørende, hvoraf atter følgen bliver, at vi i sin

tid skulle aflægge ham regnskab for anvendelsen af dem. Have vi nu lært os selv tilbunds at kende og rigtig fået syn for vor syndige natur, da vil der naturlig vågne bekymring i sjælen, der fræmkalder de bedste forsætter til forbedring. Men så længe vi i karskhed eller forfængelig indbildning ville ved egen kraft råde bod derpå, så længe bliver det en umulighed at komme nogen vegne; vi ville i det højeste nå til nogle kolde, ufuldkomne trældomsgeringer. Nej, så længe vi gå uden om Jesus, ved hvem vi have syndsforladelse og retfærdighed, og forsømme at lade Helligåndens nådevirkning i sjælen vise os ad frelsens vej, så længe ville vi aldrig, selv med det største gerningsvæsen, kunne bestå for Gud, lige så lidt som vi ville kunne vinde sand fred i sjælen. För vi blive rigtig ydmyge af hjærtet, og för hint hovmod, selv at ville gøre det alt, bliver tilbørlig knækket, för vil det aldrig blive godt med os, og för vil Helligånden næppe få lov til at hjælpe, så vi, i henhold til vor dåbspagts forjættelse, ville komme til som ydmyge små for alvor at søge, bede og banke på; för vil Guds ord aldrig få lejlighed til at gøre sig rigtig gældende til at oplyse og opvarme vore hjerter».

Der ligger endnu mange andre lignende udkast, men, som sagt, de ere *kun* udkast ligesom de allerede her meddelte, og de ere enten flygtig nedskrevne eller så stærkt gennemrettede, at det i bægge tilfælde vilde blive lige vanskeligt at gengive dem. Kun et par små uddrag skal jeg derfor endnu meddele:

«Det kommer mig således for, at Gud har fredstanker med menneskene også efter døden, med dem, der ere af sandheden, og som, når de her havde kendt ham ret, vilde af hjærtet have forsaget Djævelen og sluttet sig til ham i tro, håb og kærlighed» — hvilken mening han, foruden på Kristi nedfart til helvede, støtter på Peders 1ste brev 3, 18-22, Peders 1ste brev 4, 6 og Joh. evang. 10, 11-16. Han tilføjer imidlertid: «Sikrest vil det dog i ethvert fald være, at vi i dette liv bruge den givne nådestid vel og lade Helligånden få råderum i hjærtet, så vi i forsagelse, tro, håb og kærlighed kunne få lejlighed til igennem dåbens store nådegave og nadverens saliggørende virkning samt ordet og bönnen at blive befrugtede til et ret kristenliv.» — Et andet:

«Luther tilråder, at man skal begynde sin bön til Gud med lov, tak, pris og ære, för man går over til at anråbe og påkalde ham om nåde, hjælp og beskærmelse; og det

er visselig et godt råd, ti derved åbnes hjertet først i barnlig kærlighed, som atter vækker en frimodig, tillidsfuld forvisning om, at han vil høre og hjælpe os i al vor kristelige nød og trængsel.»

Endnu skal jeg tilføje et af de sidste stykker, måske *det allersidste*, han førte i pennen:

«Så længe Gud og vor herre Jesus Kristus ikke ret er kommen til at bo i vore hjerter, og den velsignede Helligånd [endnu ikke] har fået lov til at bygge dem et kærlighedstempel derinde, så længe står det svagt til med os, og vi piskes som bølger for vejr og vind uden at have noget fast at holde os til; ti hvad batter den klogskab, der hviler på vor egen indbildning og forfængelighed, og som mangler rygstød i Herren!»

Og endelig føler jeg lyst til at meddele en kort skrivelse til hans svigersøn Aubert, da denne tog bo på Sølyst. Den er af Aubert selv meddelt mig til dette brug. Med overskriften «*Kristelige tanker*» lå den på et løst blad i den prædikensamling, som den selv nævner os:

«Lad Helligåndens mindelser aldrig gå dig ubenyttede forbi, men brug stedse den belejlige tid, besøgelsens tid, nådens tid, vel, om der ellers er kristelig sandhed i dig, en sandhed, uden hvilken Ånden ikke kan være hos dig, og uden hvilken Djævelen får fodfæste, et fodfæste, han ikke let igen slipper, da han mesterlig forstår ved falskhed, løgn og blændværk at holde sine fanger bedårede. — Lyset kommer ved forstanden, men livet igennem hjertet. Lys uden liv kan kun avle kundskabstro, hvis følgesvende gerne ere hovmod, selvretfærdighed, forfængelighed og trældomsfrygt; imedens liv uden lys savner sit rette støttepunkt i Guds ord og udsætter folk for vildfarelse samt al slags sekterisk forførelse; men kristeligt liv og lys tilsammen give derimod en fast og styrkende overbevisning i tro, håb og kærlighed. — Loven avler frygt men ikke kærlighed. Derimod kan den med sit hårde «du skal» vække syndsbevidstheden, som atter kan føre trang til frelse efter sig og derved blive en tugtemester til Kristus; og, hvis så er tilfældet, da kommer man let ved den Helligånd's hjælp — den Helligånd, som gerne hjælper åndelig betrængte — til at søge, samt derhos til, igennem det blide, trøsterige evangelium, at finde vejen til troen på Frelseren, og med denne til at banke på, så nådens dør oplader sig hos kærlighedens fader. — Loven, som indeholder Guds villie, og som af vor herre Jesus Kristus på vore vegne er bleven

opfyldt i alle måder, bliver os ved ham, efter at vi have lært nåden at smage, ikke længer et trældomsåg til frygt, imedens kærligheden, som er troens frugt, lærer os nøje at agte på Guds ord og villie for at følge Jesu fodspor efter, om dette end for resten kun bliver i menneskelig skrøbelighed. — Glem ikke bønnen, især når det kan ske under den Helligånds medvirkning; ti den styrker kærligheden og drager nærmere til Herren. Ja, hvor dejligt er det ikke, når man, under de kristnes bøn, får Jesus rigtig med, i det man siger «vor Fader», der jo betyder det samme, som om man sagde: Jesu Kristi og vor Fader, — Jesus, som vi jo skulle have med i alt, på alle vore veje, og i hvis navn vi jo alene kunne finde bønnehørelse hos Faderen! —

«— Medfølgende prædikener af pastor Beck i Ørum, som indeholde et klart og kraftigt Guds ord, overgives her ved til brug på Sølyst for hver den, som måtte føle trang til ordet, og som har lyst til i disse prædikener at søge kristelig opbyggelse. — Skærsø d. 24. novb. 1868. laCour.»

Men foruden med religiøse betragtninger syslede han tillige med adskillige borgerlige og fædrelandske spørgsmål. Der var især to sådanne, som optog ham: folkehøjskolerne og forsvarsvæsenet. Højskolerne skattede han, da «det er en sand nødvendighed, at man fra ungdommen af, som den tid det falder lettest, søger lejlighed til at få sine begreber udvidede og sin forstand oplyst, i hvad der er sandt og godt»; og derfor forordede han dem også til «alle dem, der virkelig have sans for forstandens oplysning og hjertets udvidelse i kærlighed, og det ej alene i kærlighed til Gud, sig selv og næsten, men tillige, og det ikke mindst, til fædrelandet, vort gamle Danmark, der har født, plejet og opfostret os i sit moderlige skød». Han lod det heller ikke blive ved ord alene, men i det mindste ved et par skoler trådte han virksomt støttende til. — Og forsvarssagen støttede han allevegne og altid efter bedste ævne, fordi «vi vilde kun være lidet taknæmlige mod vor kære Gud og Fader for det dejlige fødeland, han har givet os, om vi ikke på bedste måde vilde søge at værne om det som vort eget, hvor vi under en mild regering og en fri forfatning have vor hjemlige arne, slægt og venner og alle ønskelige goder. Ja, det vilde være en skændsel for os, om vi forsømte sligt, om vi i ren ligegyldighed ikke havde så megen ære og agtelse for os selv, at vi forsømte at gøre, hvad

vi kunne, for så vidt muligt at holde døren lukket, at ikke den første den bedste, der med lystent øje ser hen til vort velsignede fædreland, skal kunne løbe ind at tage det og gøre os danske til trælle under deres overmodige magt.» — Jeg skulde endog mene, at han imod al sædvane lod et par sådanne skriftstykker indrykke i et eller andet blad.*) — Hvordan hans fædrelandske stemning var noget tidligere, fræmgår af et brev til mig fra 1861 (dagen fattes), «da krigsudsigterne atter synes truende». Han skriver deri: «Skulde det blive krig, så, om end moderen elsker sine sønner så højt som nogen, systrene sine brødre og bruden sin fæstemand, ere de dog stolte af den ånd, der besjæler disse til forsvar for gamle Danmarks hellige rettigheder imod tysk overgreb, og ville ikke søge at holde nogen af dem tilbage». Men at disse få ord vare andet og mere end ord, det godtgjordes mer end fuldelig, da krigen virkelig kom 1864, ti da vare, som allerede overfor nævnt, foruden svigersønnen alle de tre ældste, våbenføre sønner med. Men det minder os om, at, da Jörgen var født, og Lars i breve underrettede slægt og venner om, at en ny «fædrelandsforsvarer» var født til verden, da skurrede dette i Stines øren, «for han er jo des værre ikke værnepligtig!» Ingen anden dansk moder blev derfor gladere ved den almindelige værnepligts indførelse end Stine; ej heller var nogen anden gladere end hun, da hun 1864 hørte fra Danevirke, fra Dybbøl, fra Als osv., at hendes sønner gjorde, hvad pligt og ære bød dem. — Da biskop Monrad 1869 havde holdt sine to forelæsninger, som han strags udgav, skrev Lars et meget varmt stykke imod dem, som han vilde haft ind i et af Københavns større blade; men sønnen Povl, som i øvrigt

---

*) Det fulgte ligefræm af hans mistillid til sig selv som pennesfører, at han kun yderst sjældent nyttede pressen. Foran (s. 172) er der dog nævnt en afhandling, som han lod indrykke i «tidsskrift for landøkonomi». Men desuden skrev han i det mindste to gange (1866 og 1867) en kærlig og kristelig «julehilsen» ... «til mine kære medbrødre og medsystre i Kristus samt medarbejdere i den jordiske gerning». Han lod disse hilsener smukt trykke i København (ellers gjorde han det altid skriftlig af) og sendte dem i breve til sine egne folk og til enkelte andre kristelige hjem. Med disse breve fulgte der så stid en eller anden god bog, og i en tyve — tretti af dem lå der desuden hvær gang et par daler, for at modtagerne ved hjælp af dem kunde rede sig en gladere højtid. Han vilde heller ikke her lade det blive ved at opfordre; han vilde selv hjælpe til. — Mere vide vi dog ikke, at han har ladet trykke.

var fuldt enig med ham, men ikke vilde se sin fader indviklet i en pennefejde, holdt det med faderens (nødig givne) samtykke tilbage.

Lars havde ofte været svagelig og gennemgået mange hårde sygdomme. Det var en stræng tid, mens han først måtte drive Skærsø fra Jægergården og siden drive Mallinggård og Holtskovgård sammen med Skærsø; og det var sagtens de idelige anstrængende rejser, som 1855 kastede ham på et hårdt og langvarigt sygeleje. Efter at han havde sluppet Mallinggård, blev hans helbred kendelig bedre, om han end jævnlig plagedes af gigt. I de sidste år var hans mave imidlertid ikke god, og den var sagtens skyld i, at han jævnlig led af en slem hoste. Også var det kendeligt, at hans legemlige kræfter aftog, hvilket han engang udtrykte således: «Jeg kan mærke, at der bliver længere og længere imellem Skærsø og Havmøllen». Dog måtte hans søn Kristian ligefræm stjæle sig til at lade spænde for, når han om aftenen vilde køre ham hjem igen, og den forspændte vagn blev aldrig modtaget uden indsigelser. Endnu kunde han desuden vanskelig holde sig fra at gå foran ved hvilket som helst arbejde i gård eller mark, især når folkene trykkede sig lidt. Han kunde da tit blive så varm, at sveden haglede ned ad ham, og en pludselig afkøling kunde så nok have et par dages sængeleje til følge; men lige lidt sparede han sig, når det gik om igen. For alle forestillinger desangående vare hans øren døve. Selv oppe i sekstierne tog han ikke i betænkning, når det så skulde være, at gå op på de øverste hanebjælker i den store lade. Da han var syvtiet og et halft, måtte jeg ikke selv bære min store rejsekuffert ud; det kunde *han* bedre gøre.

Men allerede længe forinden, 4. febr. 1848, altså endnu i de rørige dage, havde han og Stine for notarius publicus vedtaget, at deres sønner og døtre skulde gå lige i arv, og at den længstlevende af forældrene, som hensad i uskiftet bo, men mulig måtte kræve skifte med børnene, frasagde sig al ret til en broderlod. — I en protokol, som var indrettet til det samme brug, havde han desuden med største nøjagtighed nedskrevet, hvad ethvært af børnene efter det fyldte attende år havde modtaget, og på det første blad i denne protokol indførte han 10. juni 1871 (hans moders årsdag og hans egen forlovelsesdag) følgende:

«I vor herres Jesu Kristi navn have vi forældre, Ellen Kirstine Poulsen laCour og Lavrits Ulrik laCour, taget efterfølgende bestemmelse:

«Af Vorherre nådigst velsignede med mange kære børn, hvem vi alle mene det lige godt, er det som naturligt vor agt så vidt muligt at yde dem alle lige skel; og have vi i denne hensigt, med hensyn til den smule formue, som måtte forundes os, fastsat således til rettesnor i sin tid ved den endelige arvedeling i vort dødsbo efter den af os længst levende:

«1.) I henhold til hoslagte disposisjon af 4. febr. 1848, og efter hvad vi allerede have givet vore børn, forbeholde vi gamle os at blive siddende i uskiftet bo, så længe nogen af os lever.

«2.) Det bliver en almindelig regel, at ingen på et barn anvendt bekostning för det attende års fylde må falde barnet til last i arv, ligesom der heller ikke må regnes et barn noget til afdrag i arven for personligt tilhold i hjemmet for sig og sine udover bemældte tid.

«3.) För nogen arvedeling efter os finder sted, skal der, som ikke betragtes for arv, forlods af boet udredes således:

«a.) 200 rdl. til hver datter, der ikke er bleven gift, som erstatning for et bryllups holdelse med hvad videre dermed kunde stå i forbindelse, samt til anskaffelse af en lille brudegave. Fræmdeles skal hun have 70 rdl., for så vidt hun ikke alt har fået møbler af os til en slig værdi.

«b.) 400 rdl. til hver af sönnerna til hjælp ved deres værnepligts bestridelse samt til fræmme af studering eller lærdoms erhvervelse udenfor hjemmet, efter det attende års fylde, for så vidt at samme ikke alt er blevet dem betalt.

«og c.) 62 rdl. til hver af sönnerna, der måtte være forbleven ugift, isteden for en lille brudegave.

«Al videre hjælp fra hjemmet, der er opført her i protokollen for noget af börnene, af penge eller penges værd, bliver at føre dem til afdrag ved den endelige opgörelse, ligesom der kan kræves tilbagebetaling, af hvad de mulig måtte have fået mere end deres arv. Af ydede forskud må ingen renter beregnes, for så vidt beløbet ikke er opført som rentebærende; men

af rentebærende beløb kunne tilbagestående renter tages med i beregning.

«Med iagttagelse af foranførte bliver vort efterladenskab i sin tid ligelig at dele imellem alle børnene, dog deri undtagne de, der mulig forinden måtte have givet afkald på deres arv. Skulde et eller flere af børnene være døde før os, da træde deres eventuelle livsarvinger, om sådanne haves, isteden for det afdøde barn, alt i henhold til den afdødes konto i denne protokol.

«I forbindelse hermed ville vi af vort hjertes inderste ønske eder alle, vore inderlig kære børn og børnebørn, i den alkærlige Guds nådigste velsignelse og varetægt, ønskende, at eders hjærter under Helligåndens uundværlige medvirkning må komme til at bære troens frugt i kærlighed, så at I stedse mere og mere må hensemælte i Guds og vor herre Jesu Kristi forbarrende nåde og kærlighed. Vi nære derhos det glade håb til eder alle, at I bestandig i kærlig samdrægtighed ville vide at holde sammen samt stå hværandre bi med råd og dåd, til befordring af eders sande held for tid og evighed.

«Lad disse hjærtelig velmente ord, når øjet er bristet og livslyset slukt, bringe det sidste kærlige farvel fra eders da hedengangne forældre og bedste-forældre.

Skærsø d. 10. juni 1871.

Ellen Kirstine laCour. Lavrits Ulrik laCour.»

Som man vel kan slutte, kendte ingen af børnene denne afskedshilsen, inden bægge de gamle vare bortgangne; den blev således i virkeligheden deres «sidste kærlige farvel», og den vil, håbe vi, genlyde i børns og børnebørns hjærter, indtil det store gensyn finder sted.

14. Sygdom. Død. Jordefærd.

Tirsdagen d. 19. septb. 1871 skulde der en vågn fra Skærsø til Randers. En sådan kunde man naturligvis umulig lade afgå, uden at der fulgte både frugt og andre gode sager med til venner og kyndinger. Lars plukkede selv frugten og bar den selv i store kurve ud i våggen,

som dog endnu ikke var forspændt, men desuagtet holdt i borggården. Som han engang stod med kurven på et af de øverste trin af trappen, som han havde sat til våggen, må han være bleven svimmel og styrtet hovedkulds ned på stenbroen; ti kort efter fandt man ham liggende på denne. Blodet flød ham ud af næse, mund og øren, og man bragte ham næsten bevidstløs ind. Man troede, at der var en øjeblikkelig overhængende fare for hans liv, og den tilkaldte læge mente det samme. I tre døgn lå han uden at tage ringeste næring til sig. Da fik han endelig et glas vin, og det kaldte atter de slumrende livsånder fræm. Han kom sig igen efter at have ligget i længere tid, og med undtagelse af en stærk tunghørighed syntes han at være kommen sig helt af faldet; kun var der indtrådt en smule vaklende i hans ellers så faste og sikre gang. Hvorledes han selv tog dette uheld, fræmgår af et brev til mig af ²⁸/₁₀ 1871: . . . «Det går vel nok så småt fræmad, skönt det holder ikke så lidt igen med at få kræfterne og den gamle ballangse i kroppen tilbage, når man går. Hørelsen på det venstre øre er og bliver vist bestandig borte; dog er det vel således bedst og kan muligen bidrage til, at man føler sig mere lille end ellers og derved kommer til at fornemme en des større trang til nåden med dens saliggørende virkning i sjælen». Selv tunghørighæden fortog sig dog lidt efter lidt, og tilsyneladende havde det voldsomme slag ingen virkning efterladt sig. — Mens Povl var i England og Italien, tilbragte Hulda hele vinteren 1871—72 på Skærsø; ved dennes slutning, ved overgangen til våren blev Stine syg (såret på benet brød op; hun sov næsten stadig), og siden havde hun det nu og da på samme måde. — I april 1873 vare bægge de gamle med alle sine børn samlede i København ved Povls og Huldas bryllup; og det var vistnok sidste gang, de så sig omringede af *hele* børneflokken. — I høsten samme år var Lars nede i Allerup hos sin svigersøn Siegumfeldt for at hjælpe ham med ordningen af den nys tiltrådte præstegårdsavl, med indkøb af kreaturer osv.; og efter den plan, som han dengang lagde, vedbliver præstegården stadig at drives. — Men en halv snes dage før nyår 1874 faldt han i en meget betænkelig sygdom, der i omtrent seks uger holdt ham ved sængen. D. 17. jan. tog han afsked med sin søn Jörgen, som var ilet over til ham, med de ord (som Jörgen strags nedskrev): «Jeg har den fulde fortrosthing, at Vorherre bedst kender vor tid og time, og at han i sin store nåde og kærlighed vil lade *sin*

og ikke *vor* villie ske; og i denne fortrøstning er jeg glad og ser tillidsfuld de kommende dage imøde». Vi væntede så at sige daglig budskabet om hans død, og jeg mindes godt, hvor levende jeg en nat drömte, at broder Holger og jeg vare samlede ved hans jordefærd. Men hans trofaste hustru veg intet øjeblik fra hans leje, og livet sejrede endnu engang over døden. Han kom sig atter fuldstændig, og Stine fik knap så meget som en snue efter sin lange vågetid. — I april 1874 vare bægge de gamle i Brændstrup til Jakobs og Johannes bryllup, og tilsyneladende vare de bægge så raske som nogensinde. Da vi den følgende dag toge farvel med hinanden, var det sidste gang i dette liv, jeg så dem. — I juni fik de efterretningen om Peters og Sjarlottes forlovelse, og den optog dem atter meget stærkt. Kort efter gjorde de en Århusfærd for at gæste Nils Peter og Charlotte. Herfra droge de til Frederits for at deltage i det store festtåg i anledning af Frederitsslagets tyvefemårsdag. Mens de her sad på våldbakken, fik de af Povl den første meddelelse om hans opfindelse af fonotelegrafien, en opfindelse, der meget stærkt sysselsatte dem bægge, og da især ham, under hele resten af deres liv. Men endnu samme eftermiddag droge de over Kolding til Allerup, for at gæste Sjegumfeldt og Dortea, samt derfra til Sønderris, til Nils og Anine. — Hele sommeren og høsten 1874 gik meget godt under stadigt samliv med deres nærmeste og kæreste. Den 4. avg. kom «lille Sjarlotte» (Barfod) til Skærso og var der til månedens udgang. Samtidig med hende vare Jörgen og Agate der og havde sine tre børn med: Lars Frederik, Povl og Jörgen. Der var indrettet en lille lejlighed til dem i den østre fløj; de førte sin egen husholdning; og de gamle og unge gæstede gensidig hinanden. Men nede i haven havde den kærlige og barneglade bedstemoder ladet lave tre små haver til de tre drenge, med deres navnes forbogstaver plantede af tusindfryd midt i hver enkelts blomsterbed; og disse småhaver for børnebørnene, i lighed med dem, som Lars og Stine i sine unge dage havde lavet for sine egne børn, værnes og fredes herefter stadig som talende vidnesbyrd om den kærlige bedstemoders utrættelige omsorg og stadig friske omtanke for også at glæde de små, de mindste. — Den 11. septb., da svågeren Jens Poulsen fyldte de syv gange ti, vare bægge de gamle hos ham i Åby, hvorfra de samme aften toge til Århus for næste dag at højtideligholde lille Janus laCours årsdag. Få dage efter havde de endnu et besøg af broder

Karl. Hans teologiske stude faldt ikke sammen med deres, men ligefuldt var netop dette besøg til stor og inderlig glæde for dem bægge. Broder Holger havde også gerne gæstet dem, men måtte nøjes med at skrive. Så kom Povl og Hulda d. 22. septb. og vare der i flere dage (de vare der atter i julen), som var meget stille, men «den dejligste jul, jeg har oplevet», skriver Povl); noget senere kom Siegumfeldt og Dorthea; atter lidt senere Charlotte og Nils Peter; så Kristian og Marie, Aubert og Lavristine; endelig, hen imod vinter, kom Nils og Anine; så, havde de end ikke alle børnene samlede på én gang, de så dem dog alle lidt efter lidt i løbet af tre måneder. — Og det syntes, som vinteren vilde ligne sommeren. Vi talte tit om, hvor glædeligt det dog var, som Lars holdt sig i vinter. Endnu d. 14. febr. 1875 gik han til Margretelund, fandt undervejs en jærnstang til en bagsmække, som han tog op og bar, men blev meget svedt og faldt nok desuden. Desuagtet gik han næste dag, d. 15. febr., de tre fjærdingvej fra Skærso til Æbeltoft, og gik samme eftermiddag tilbage igen.

Men d. 16. febr. fik han et kært besøg af tre unge landmænd, af hvilke de to vare Stines brodersønner. Han vilde iblandt andet vise dem sønnernes stude og gik ned i den varme stald med dem. Fra denne gik de i den kolde blæst atter op ad stuehuset til, samtalende om, hvad de nu havde set, men jævnlige stansende, som hans vane var, når han ret vilde klare noget for den, han talte med. Han havde intet overtøj taget på, og derfor hentede han uden tvivl på denne vandring sin helsot. — Næste dag, onsdagen d. 17. febr. (hans hædersdag fra 1822; se s. 111), var det hans svåger Povl Poulsens årsdag, og det var aftalen, at de i den anledning vilde tage over at hilse på ham. Da tiden kom, havde han dog betænkt sig: han fandt sig ikke ret tilpas. Så vilde også de andre blive hjemme, men det måtte de på ingen måde: man måtte ikke vænte dem forgæves på Aldershvile, og selv «fejlede han desuden ingen ting; han var kun ikke ret tillavs». Altså måtte Stine og Jenny tage ene bort. Hværken han eller de tænkte på nogen som helst fare: «det var kun en smule tandpine», som snart vilde gå over, når han nu kun forsigtig holdt sig inde.

Men, da de hen ad morgenstunden kom hjem igen og havde Lavristine med, fandt de ham syg. Han havde gået i sæng med klæderne på. Stine blev strags ængstlig, og, så snart det dagedes, hentede man lægen Rybsahm fra

Æbeltoft, der dog mente, at han ikke fejlede stort: «Han ligger jo og taler nok så livlig om sin søn Povls opfindelse» (der d. 12. febr. var bleven forelagt videnskabernes selskab). Han var virkelig også lidt bedre denne dag, torsdagen d. 18., og var atter en smule oppe. Om fredagen hentedes lægen Rybsahm påny og tillige lægen Gjersing fra Rønde (lægen Krohn var syg). De bleve der om natten, og lørdagen d. 20. erklærede de bægge hans sygdom for lungebetændelse: højre lungespids var angreben. Der blev strags telegraferet til børnene, og allevegne fra ilede de hjem: Charlotte fra Århus, Kristian fra Trinderup, Dortea fra Allerup, Jörgen og Povl fra København, kun ikke Nils, til hvem brevet var blevet sinket på posthuset, og som desuden havde sygdom i hjemmet. Men tirsdag morgen vare de ni af børnene samlede i det gamle hjem, hvor «hjærtelivet er så fyldigt, fuldt af stille vemod, ikke af stærk eller tung og trang sorg»; ti «det er store, alvårsfulde, uforglemmelige timer, vi nu leve sammen». Kristian havde lille Matias med sig, og farfaderen hilsende sin ældste sønnesøn med et glad «goddag! goddag!» — Om tirsdagen var lungebetændelsen egentlig atter hævet, men den havde således medtaget hans allerede forud så få kræfter, at han hverken kunde flytte eller vende sig i sengen. Selv mente han, at det lakkede mod slutningen, men med frimodighed gik han døden og graven imøde, «båren af sin inderlige, faste tro». Han sov så at sige uafbrudt, vågnede kun en minut eller to engang imellem for at få sin medicin eller lidt at læske sig på. Søvnens var rolig, men synlig uden styrkelse; han havde vist ingen smærter, og der hørtes næsten aldrig en klagelyd fra ham, men kun det stakkede åndedræt. Tale kunde han ikke, men kun nu og da fræmstamme en tre, fire ord, af hvilke knap det ene var forståeligt; til de øvrige måtte man så gætte sig. Tirsdag aften vare et øjeblik hverken Aubert, Kristian, Jakob eller Peter tilstede, og det blev dog nødvendigt, at en mand måtte hjælpe til med at støtte ham. Så sagde hans hustru ham, at Jörgen var kommen, da han havde hørt, at faderen var syg. «Ja, det er sandt!» sagde den syge, men faldt atter i blund. Da kom Jörgen ind og satte sig ved hans hovedgærde. Noget efter slog han atter øjnene op, genkendte sin ældste søn, strakte hånden ud imod ham til goddag, modtog igennem ham en kærlig hilsen fra sin svigerdatter, fik et lille glas vin og slumrede atter ind. — Endnu havde lægen dog ikke opgivet alt håb; det var kun spørgsmålet,

om kræfterne kunde slå til. Men slimen vedblev at ralle for brystet, og han kunde ikke skille sig ved den, ti han havde ikke kræfter til at hoste, i hvor ofte han end prøvede det. Da han havde fået ind at sove på, gik natten til onsdag ret rolig med undtagelse af tiden omkring kl. 2. Om onsdagen var tilstanden omtrent som tidligere, kun pulsen lidt stærkere (96 slag) og varmen lidt højere (38 grader). Torsdagen var heller ikke mærkelig afvigende fra de foregående dage; først fredag aften toge kræfterne synlig og stærkt af for hver time. Hans hustru havde i de ni dage ikke forladt hans leje og næsten ikke været af sine klæder. Tilsyneladende i det mindste vedligeholdt hun en mærkelig tryghed og ro: hun havde ikke kunnet slippe troen på, at sundheden atter vilde vende tilbage, og heller ikke denne aften opgav hun håbet. Hun var dog nu så udvåget, at hun kl. 9½ lagde sig på sin seng ved siden ad ham for at få et øjeblik blund. Imens vågede Jörgen. Under hele sin sygdom havde faderen jævnlig, næsten hver time, fældet hænderne, sikkert til en sagte bøn. For ikke at gøre for stærkt et indtryk på ham havde børnene ikke holdt bøn inde hos ham selv, men kun i dagligstuen. Nu syntes dog timen kommen, og, da han engang slog øjnene op, fældede Jörgen sine hænder foran ham til sagte bøn. Han stak sin matte højre hånd op imellem Jörgens og var synlig med i bønnen. Kl. 11 vågnede hans hustru atter. Hun havde endnu ikke sluppet håbet. Men netop da var faderen så yderlig mat, at alle børnene syntes, at Jörgen måtte sige deres moder, hvad der sandsynligvis forestod. «Ak, hvor hun græd; hvor hun våndede sig ved tanken om at miste ham; hvor hun bad!» Hun rejste sig nu atter og vilde atter selv sidde ved hans hovedgærde. Kl. 12 kaldtes de andre børn ind, og en eller to ad gangen kom de alle ind, kyssede faderen og modtog hans sidste farvel og velsignelse i et svagt håndtryk til hver især. Han kendte dem åbenbart endnu alle og hver enkelt; tale kunde han ikke, men hele hans adbyrd, de milde træk og de trofaste om end svage håndtryk sagde dem det. — Noget efter midnat fik han lidt flere kræfter, og kl. 1 nød han en lille smule mælk, hvilket lettede på slimen og gav ham ro til et par timers søvn, så de fleste af børnene gik fuldt påklædte til hvile på madratter, der vare henlagte i dagligstuen. Også hans hustru faldt i en let blund i sin lænestol, men vågnede tit og græd så inderlig. Henimod kl. 4 fældede han atter sine hænder over brystet. Hans hustru

og Jörgen stode ved hans leje; Jörgen lagde sin hånd på hans og bad fadervor højt. Da førte han sin ene svage hånd op for at linde sit halstørklæde, som om han mente, at det var dette, der hindrede ham i lydelig at deltage i bønnen, skönt hans stemme for længe siden var brudt. Endnu lidt senere læskedes han med et par dråber saft og vand; men åndedrættet blev svagere og svagere. Hans hustru, som hidtil ikke havde villet kysse ham for ikke at vålde ham uro, kastede sig nu ned foran hans sæng og bad længe, medens hun dækkede hans hånd med tårer. Derefter kyssede hun ham gentagne gange; og det var, som om han derved genkendte sin ungdoms brud, ti han slog øjnene svagt op, famlede med sin matte højre hånd ligesom for at finde hendes, og, da hun rakte ham den, trykkede han den med sine sidste svage kræfter og holdt den længe i sin. Og det var den sidste bevidste livsytning, som tydelig mærkedes. — Nu vågede Dortea og Kristian hos ham. Kl. 5½ prøvede man atter på at læske ham lidt, men forgæves. Stine kunde dog ikke helt slippe livshåbet; det vågnede tværtimod ligesom påny. Hun gik fra den ene side af sængen til den anden, varmede hans hænder med sine kinder og kys, og blev glad, når hun syntes, de vare varmere end Jennys. Men Charlotte stod ved fodenden af sængen; han så længe vist på hende, og det syntes hende og Lavristine, som der i blikket lå den bøn: «Bed for mig!» Da faldt Charlotte på knæ, mens moderen i lænestolen og alle de tilstedeværende børn fældede sine hænder; hun bad endnu engang Vorherre, at han vilde lade dem beholde deres fader, men at, hvis han vilde hjemkalde ham, det da måtte ske så mildt, så blidt og livsalig som muligt. Og for hende var det øjensynligt, at faderen fulgte med i bønnen. Han lå nu uforandret indtil lidt før kl. 10, da Jörgen bekendte troen og bad fadervor. Nu aftog hans åndedræts hurtighed, det blev ligesom længere og dybere; men hans øjne vare så lyse: «de så vist allerede det lys, hvori han nu lever». Så samledes de alle om hans leje: hans hustru, de ni af børnene samt Aubert og lille Matias; og så vidunderlig stille og mildt, uden at en mine eller et træk ændredes, og uden at andre end hans hustru og Jörgen, der bægge stode ved hovedgærdet, mærkede det, drog stille og sagte det sidste åndepust bort, og hans sjæl bares af Guds engle ind til den evige fred, «op til evighedens lyse boliger, for at leve der i beskuelsen af Gud den almægtigste, af vor Herre og Frelser og den Helligånd,

i det evige samfund med dem, med englene og med alle de forudgangne troende mænd og kvinder». Det var lørdag formiddag kl. 10, d. 27. febr. 1875. Næste dags morgen var det firtini år, siden hans moder døde. — Han havde nu fået den hjemlov, som hans sjæl længtes efter, og gennem et ni døgn stille sygeleje, under hvilket der ikke sporede skygge af utålmodighed, havde Vorherre modnet ham til høsten, og uden en trækning, uden en gysning «løftet ham op til sig for evig at være i det hjem, han allerede hernede levede i og elskede med hele sin dejlige barnetro og kærlighed. Jeg ved aldrig et dødsleje, der har hvilet sådan en stråleglans af fred over . . . Hvor ubeskrivelig dejligt at se, hvordan en kristen lægger sig trygt til hvile i Jesu navn, uden suk, uden sorg, uden angst.»

«Der stode vi da; hjertet græd så inderlig, men det var også fuldt af tak for vor egen kære fader, for hans lange, velsignelsesrige liv, for barndomshjemmet, som Gud gav ham og moder at bygge, samt for hans dejlige død, som også var et mægtigt vidnesbyrd for os alle. Vi bekendte forsagelsen og troen og bade vort fadervor, disse vidunderord, af hvilke vi i disse dage have hentet så megen kraft; så sang vi med de brudte, hulkende stemmer: «Krist stod op af døde» og «Alt står i Guds faderhånd». Derpå kyssede vi alle vor fromme hensovede fader, kyssede vor gamle elskede moder, og favnede så hverandre i en stor syskendeklynge, der drog moder ind i sin mitte. Det var en mageløs stund for os alle, ti foruden den inderlige indbyrdes kærlighed følte vi ret, hvor Guds nåde dog var rig over os.»

Stine, hans hustru, som forrige år havde våget i seks uger hos ham uden at knækkes eller bøjes, havde også i år bevaret kræfterne ligesom håbet til det sidste. Hun havde plejet ham dag og nat i de ni sygedøgn og kun et par timer om natten fået et uroligt blund på sin sæng ved siden ad ham. Men hun havde spist godt og var rask til det sidste; og det havde intet øjeblik været muligt at få hende til at forlade hendes husbondes leje. I det telegram, som børnene sendte os om faderens død, stod der da tillige: «Vor lille moder er så yndig stærk». Om middagen kl. 1 fik man hende dog bragt til hvile, men hun kunde ikke sove og gik atter ned i dagligstuen til sine børn. Der sad hun så nogle timer, og ved middagsbordet i havestuen kom den første og sidste klage over hendes læber: «Ak, nu skal den plads altid stå tom!» — pladsen ved hendes

venstre side, som hendes husbonde altid havde haft. Om eftermiddagen havde hun smerter i sin højre side: «Der stikker det gærne, når noget gør mig bedrøvet; — det har rigtig nok aldrig gjort så ondt før, men der har jo heller aldrig noget gjort mig så bedrøvet». I mørkningen, da kakkelovnsilden spredte et svagt lys over værelset, sad hun i dagligstuen, ved enden af fortepianoet. Dorteas sad på en stol ved siden af hende, men næsten alle de andre børn lå på gulvtæppet ved hendes fødder. De talte om den elskede bortgangne fader og om den glæde, som Povls opfindelse havde gjort ham i hans sidste dage. — Men samme dag, som *han* var vandret bort om morgenen, blev også den sidste, på hvilken *hun* færdedes hernede. Om aftenen kl. 8 blev hun overfalden af vådsomme kuldegysninger, og Charlotte rakte hende et halsklæde med de ord: «Da må vi rigtig nok se at passe godt på vor lille moder, at vi kunne få lov at beholde hende». Hertil svarede hun: «Ja, børn! det vilde vel næsten være vel strængt, hvis I skulde miste os bægge to på en gang, skönt for mig vilde det jo være det yndigste at følge fader»; men, som om hun var angst for at have bedrøvet dem, tilføjede hun: «jeg vil da også godt blive hos jer, hvis det ellers er Vorherres villie!» — «Den kære moder! for første gang kom valget imellem her og hisset, kravet om at skulle dele sig mellem husbonde og børn, fræm hos hende; og med sin sædvanlige selvfornægtelse tænkte hun strags på, hvorledes det vilde være bedst for os andre». Hun drak sin te, og satte sig så lidt hen på sin vanlige plads, i lænestolen mellem sofaen og vinduet, men blev dog snart enig med børnene i, at hun måtte gå til sængs. «Hun rejste sig da, men til det gamle sovekammer kunde hun ikke gå; fader var der nok, og han var der dog ikke; kaminilden brændte ikke længer derinde; der var mørkt og koldt; — hun var bleven husvild, den kære, gamle moder. Og hvor kunde hun nu vel bedre søge hvile end oppe blandt sine døtre i jomfruburet. Aldrig glemmer jeg dette syn: omringet og fulgt af sine fire døtre og hyllet tæt ind i sit sjal skred hun stille gennem stuen. Hendes gang var let og ligesom svævende, men hendes skikkelse var bøjet, som om hun var bleven flere år ældre. Og dog hvilte der en forunderlig højhed over hende, og en mærkværdig klarhed ligesom lyste om hende. Da hun stille og mildt, alt som hun nærmede sig døren, hilste sit godnat til os sønner, der stode i den anden side af stuen, bleve vi således tagne

af højheden og fredlysningen, at vi uvilkårlig følte os som bundne til pletten: ingen af os vovede at bryde stilheden eller stanse hendes gang ved at gå fræm og række hende hånden til godnat, men vi böjede os dybt. Et stort syn drog forbi vore øjne: vor moder gik sin sidste vandring hernede; hun begyndte den samme gang, som fader nys havde tilbagelagt, for at de samlede kunde stedes for Guds åsyn. Dybt og alvårsfuldt lød røsten til os, hjertet bævede, øjet fyldtes, døren lukkedes, og — vi stode ene i stuen: I morges drog fader hjem; nu forlod også moder os; Gud Fader skænke os alle af sin nåde en salig mødestund for aldrig mere at skilles!»

Med møje kom hun op ad trapperne og vandede sig stærkt under afklædningen. Da hun kom i seng, krøb hun helt sammen, men faldt strags i en febersøvn, som varede næsten uafbrudt i 48 timer, en tung og urolig søvn, i hvilken hun jævnlig fantaserede. Kun nu og da slog hun øjnene op, fik lidt medicin, talte om sin husbondes forestående jordefærd og slumrede atter ind. Allerede søndag morgen hentede man lægen Rybsahm. Hendes puls var dengang 110, hendes varmegrad 37,7. At hun havde stærk feber, var altså tydeligt, men lægen mente, at den vilde fortage sig op ad dagen, ti brystet fejlede intet. Mandag morgen blev Rybsahm hentet påny; feberen var endnu stærkere: pulsen 120, varmegraden 39; men han kunde endnu ikke finde sygdommens sæde. Man sendte da tillige bud efter lægen Gjersing. Mandag eftermiddag kom de bægge, og det viste sig nu, at også hun havde en stærk lungebetændelse: at en trediedel af højre lunge var angreben, og at der kun var lidet håb om hendes liv. «Det er forunderlig store, rige dage, vi leve. Hjertet er så bedrøvet, det græder og græder; ti hvor er det dog vemodigt at skilles fra dem, man elsker med hele sin sjæls kraft, — men dog så vidunderlig dejligt at stå ved et sådant dødsleje, et sådant sygeleje! Det er, som om Gud Fader selv med sine lyse engle ret havde sin gang hos os i disse dage. Hans villie ske!» — De følgende dage vedbleve bægge læger at komme, men sygdommen vedblev at brede sig, om der end til enkelte tider føltes glimt af håb. Om nætterne vågede Lavristine og Jenny, om dagene sad Dorte og Charlotte hos hende; sønnerne sad der skiftevis, navnlig Povl, Jakob og Peter, ligesom ogsaa Nils, der nu var kommen fra Sønderris, hvor vanskeligt det end holdt for ham at forlade hjemmet (Kristian, som

ligeledes væntede sin kones nedkomst, var efter faderens død draget hjem, men hastede efter et par dages ophold tilbage til moderens dødsleje). Hun var langt fra så afkræftet, som Lars havde været, men betændelsen var meget stærkere. Hun fantaserede jævnlig, og kun om onsdagen var hun nogenlunde klar på sig selv. Onsdag aften talte hun dog tit om at komme «her ovenpå» at ligge, for «der er meget bedre»; men hvorfor kalde det «vildelse», at hendes tanke åbenbart syslede med det store «heroventil»? Hun talte jo da også om, at hun vilde «hjem, for der er meget dejligere end her»; men det «hjem» kender enhver troende kristen. Torsdag morgen syntes hun lidt bedre og fattede godt, hvad der taltes til hende. Fredag morgen vågnede hun op som af et blund med det udråb: «Ja, ja, i aften kommer jeg sikkert!» Ellers var hendes tilstand omtrent uforandret. Da hun hørte, at Mønsteds på Lyngsbækgård havde sendt 400 lys til kirken, til hendes mands jordefærd, blev hun meget glad og sagde et par gange: «Hvor det dog var kønt af Mønsteds! I må endelig huske at byde dem her ned!» Skönt hun syntes at føle, at hun snart vilde følge sin husbonde, kunde hun dog også stundum have andre tanker, og således ytrede hun engang lyst til at få ham fotograferet, for at hun kunde have et billede af ham på hans sidste leje. Ved middagstid var hun helt optagen af forsvarssagen, af fædrelandets forsvar, som i den sidste tid særlig havde sysselsat hendes husbonde og hende selv. Hun vilde endelig have fat i et par tyvekroner, som hun havde liggende i en skuffe, men som hun vilde give til flåden; og hun opgav først at søge efter dem, da man lovede hende at finde og afsende dem. Så talte hun om at rejse, om den lukkede vågn. Henad mørkningen rejste hun sig op i sengen: «Lad mig få mine strømper og sko! jeg kan såmænd godt stå op. Vågner holder jo for døren og venter på mig; lad mig komme op; der er plads nok; jeg kan jo sidde hos kusken». Når der så taltes beroligende til hende, lagde hun sig atter ned, men snart tog hun påny ved: «Jo, nu vil jeg hjem, for det bliver dog ikke godt, før jeg kommer hjem». Således tydede alt på, at hendes tid snart vilde være omme; men hun havde endnu så mange kræfter, og man frygtede derfor, at dødkampen vilde blive svær. — Jenny, som så godt kendte den vidunderlige indflydelse, tonernes harmoni altid udøvede over hendes moder, nynnede sagte, for at stanse hendes uro og dulme hendes smærte, det lille vers: «Der er ikke svælg, hvor der bygges

jo bro». Hun lyttede efter og blev strags noget roligere. Men saa vilde hun have alle børnene samlede om sig, og med armen bag hendes hovedpude bekendte Povl troen og bad fadervor. «Det var vidunderligt at se den bratte overgang fra uro til fred, som nu kom over hende; og ligesom ved faders dødsleje fik vi her et levende vidnesbyrd om den velsignelse, der er ved bønnen, når den bedes i Jesu navn.» Da bønnen var endt, sagde hun et par gange ganske tydelig: «Jesus Kristus!» og det var de sidste lydelige ord, der kom over hendes læber. Da istemte børnene en af hendes kæreste salmer: «Jesus Kristus frelsermanden», og dernæst hendes rette yndlingssalme: «Du herre Krist min frelser est». Og de måtte vedblive med dæmpet røst at synge for hende, den ene salme efter den anden, og med et eller andet fræmhvasket ord eller tegn angav hun selv, så godt hun kunde, hvad de skulde synge. Det var, som om hun selv nynnede med på sine dødssalmer, og det var synligt, at hun ikke alene hele tiden fulgte med, men at sangene gave hende lindring og fred. Den rallende lyd, hvormed hun hele dagen havde draget sin ånde, svandt bort under salmesangen. Også «Alt står i Guds faderhånd» var sunget. Da lukkede Vorherre op også for hende — det var den nævnte fredag, d. 5. marts, kl. 8 aften —, for at hun og hendes husbonde ikke længer skulde være skilte. Hendes bortgang var så mild og stille, hendes sidste blik så vidunderlig dejligt og talende, at Jörgen uvilkårlig måtte udbrude: «Ja, nu ser også moder ind i Vorherres himmel!» Hun sov ind, omringet af alle sine ti børn og af svigersønnerne Nils Peter og Aubert (Siegumfeldt var i Æbeltoft for at tale med lægen); hun sov ind under bøn og sang; men så stille og langsom var afskeden, at sit næstsidste suk drog hun under det sidste vers af «Krist stod op af døde», det sidste under det mellemste vers af «Kærlighed fra Gud.» Derfor er det fuldelig sandt: «Jeg kan ikke tænke mig nogen skønnere bortgang fra denne verden end moders. Det var blevet hende forundt at pleje hendes elskede husbonde til det sidste, og dermed var hendes gerning her i livet afsluttet; hun lagde sig træt til hvile for at følge ham, der næst Vorherre havde været hendes ungdoms og alderdoms glæde og trøst; og hun sov ind under sang af alle hendes ti børn. Det var vidunderlig store og rige dage, som ikke nogensinde ville gå os af minde, og som ikke mange få nåde til at opleve.» Derfor kunde også en veninde af hendes svigerdatter Agate skrive: «Hvem kan dog

ønske sig noget bedre end at *leve* og *dø* sammen med den, man elsker! Jeg synes, jeg sjælden har hørt døden komme mere som en hjælpende, kærlig færgemand end nu til din svigermoder, da hun bliver sat i færgebåden med til livets kyst, netop som hun har set den skydes fra land med hendes husbond ombord. Men Gud trøste og styrke alle jer, som ville savne dem!» — Og dette gjorde han, ti «Vorherre mægter at gøre så vidunderlig rig, idet han gør fattig.» Derfor kunde også børnene skrive til os: «Her er et dybtfølt savn og en inderlig vemod, men her er ingen sorg; her er kun tak og velsignelse, at Gud Fader gav os sådanne forældre og gav dem en sådan død.»

Strags efter Lars's død stod der i bladene: «Min elskelige, gudhengivne mand, vore børns trofaste og alt-opofrende fader, **Lavrits Ulrik laCour**, hjemkaldtes lørdagen d. 27. febr. gennem en stille og mild død til vor Herres og Frelseres evige fred, i troen på hvilken han levede og døde. — Skærsvø v. Æbeltoft. *Ellen Kirstine laCour, f. Poulsen.* — Begravelsen vil finde sted fra Dråby kirke lørdagen d. 6. marts kl. 1.»

Men Stine døde d. 5. marts. Altså blev hans jordefærd udsat, for at man kunde jorde dem bægge samtidig. Om natten blev der telegraferet og sendt ridende bud og breve til alle de nærmeste byer og gårde, til skolelærere og kroer i et par miles omkreds, med bøn om at stanse enhver, som agtede sig til jordefærden næste dag. Og det lykkedes for de allerflestes vedkommende, navnlig med alle Stines fire brødre. Så stod der de følgende dage i bladene: «Som vor kære, fromme og opofrende moder, **Ellen Kirstine laCour født Poulsen**, trofast fulgte vor elskede fader **Lavrits Ulrik laCour** i livet, fik hun også nåde til at følge ham i døden. Seks dage efter ham sov hun i aftes blidt og stille ind for at samles med ham i fredens havn. — Bægges jordfæstelse finder, om Gud vil, sted fra Dråby kirke torsdagen d. 11. marts kl. 1.»

Fra frænder og venner vidt og bredt kom der de hjærteligste vidnesbyrd om varm deltagelse; der kom mangt et ord, både skriftligt og mundtligt, som det vel kunde være værd at gemme, og som visselig også blev trolig gemt i hjærterne (enkelte sætninger vil man finde hist og her i denne skildring). Men så kom onsdagen d. 10. marts, da de to gamle skulde bringes fra hjemmet den vante sognevej

til Dråby kirke. I storstuen stode kisterne ved siden ad hinanden, smykkede med kors og kranse fra mange kærlige hænder, fra frænder, venner og kyndinger i en vid kreds, ja selv fra folk, som man ikke havde set i den sidste snes år. Nedenfor hovedtrappen holdt de to vågne, som skulde føre dem bort, og som man just var færdig med at smykke med grønne grene. Da kom der en vogn kørende fod for fod op igennem gyden, ind i gården. Det var Stines to yngste brødre, Sigfred og Peter. Den første havde samme dag forladt Rørbækhovgård; han havde altså måttet ile for at nå fræm i tide, men en smuk og umiddelbar følelse havde budt dem at sagtne færden, alt som de nærmede sig gården. Magnus Møller, sønnen af Lars's plejefader, var lidt tidligere påny kommen fra Sandballegård (han havde allerede været her d. 5., til den jordefærd, som han mente skulde finde sted d. 6.). — Så samledes man i storstuen om kisterne, börn og svigerbörn, brødre og frænder, alle gårdens folk, de unge med de gamle, samt enkelte fra de nærmeste steder. Man sang: «Alt står i Guds faderhånd», og Jörgen holdt en lille tale, særlig henvendt til dem, der i så mange år med troskab, hengivenhed og kærlighed havde tjænt de hensovede. Så sang man: «Alderdom på denne jord», hvorpå Siegumfeldt bekendte troen, og man satte så kisterne ud i vågnene. I den forreste vogn satte man Lars's kiste; den blev kørt af Tegl-Kristen, af ham, som i firtiet år havde tjænt dem, men hvis gerning nu var i haven. Han havde udbedt sig dette hværv: «A har så tit kørt for husbond, så får a vel og lov at køre for ham denne ene gang endnu». I den anden vogn sattes Stines kiste, og den blev kørt af avlskarlen, Smedde-Jens. Bægge kuskene gik på højre side ad hestene og en anden af gårdens ældre karle på venstre side. Bag efter fulgte ligtåget tilfods, døtrene dog tilvågn; ti føret var skrækkeligt. Det var ved solnedgang, man kørte fra Skærso, og en time senere nåede man under klokkernes ringning kirken, modtaget af en tæt, en dybt bevæget folkeskare. De fem sønner (Povl var i Århus at hente sin kone og hendes to systre), de tre svigersønner, Stines to yngste brødre, Magnus Møller og skovfogden Hans Ebbesen bare kisterne fra vågnene ind i kirken, op til Herrens alter*), mens et lille kor fra Æbeltoft (fru Nanna Jensen,

*) Jörgen, Kristian, Jakob, Siegumfeldt, Aubert og Magnus Møller bare Lars; Nils, Peter, Nils Peter, onkel Sigfred, onkel Peter og skovfogden bare Stine.

urmager Sinding med kone osv.) afsang salmen: «Som dug på slagne enge».

Men hele kirken var af kærlige bændere (af Mønstedes fra Lyngsbækgård, af folk fra Æbeltoft, Dråby og de andre byer) smykket som ingensinde før eller siden. Den var en hel løvhal, alle vinduerne vare blændede, indenfor knæfaldet stod der to store juletræer, som nåede helt op til hvælvingerne (et foran hver kiste), og på selve alteret var der plantet et kors af grønt og blomster; men fra juletræerne, fra de fire store lysekroner, fra løvbuerne mellem stolene og fra væggene strålede det med hundreder af lys. Selve kisterne vare skjulte med kranse, og foran hovedgærdet af hver kiste var der af ukendt hånd plantet et danebrog. Så megen opofrelse og kærlighed fulgte de to fordringsløse gamle på deres sidste førd. Vi kunne ikke fuldtakke dem, hvis kærlighed bød dem at handle således. — Efter at «Kærlighed fra Gud» var afsungen, knyttede Siegmund til til denne salme en varm tak til Gud Fader for det vidunderlig dejlige kærlighedsliv mellem de bortgangne elskede forældre indbyrdes, som han i sin nåde havde skænket dem, og som havde holdt så trofast ud, havde også givet sig vidnesbyrd udadtil og draget manges hjerter til dem; og en hjærtelig bøn om, at kærligheden måtte blive ved at råde også iblandt os, og styre vor fod på hele vor vandring, så skulde også vi have Guds fred, som vi havde set, at de kære to havde haft den, og så skulde vi også igen samles med dem i kærlighedshjemmet hos ham, som er selv kærlighed, fra hvem al kærlighed har sit udspring, og i hvem den har sit mål. (Denne tale, som blev holdt uden al forberedelse og ikke senere blev nedskreven, kan derfor des værre ikke meddeles uden i sin tankegang.) Derpå afsang den samlede menighed: «Krist stod op af døde»; og kirken lukkedes atter, at de to gamle i fred måtte tilbringe den sidste nat, inden de stedtes til hvile i jordens skød, foran det Herrens alter, ved hvilket de så tit i ening havde knælet med fælles tro og fælles bøn.

Og dagen kom, da de samlede skulde stedtes til hvile i den moderlige jord. Fra nær og fjærn droge slægt og venner, mænd og kvinder, unge og gamle ad de kendte veje mod det sted, hvor de så ofte vare modtagne af de nu hensovede med gæstfrihed og kærlighed, — til det sted, der i mer end en menneskealder var vidt og bredt blevet kendt som et sandt fredens hjem, men hvor nu i de sidste dage Gud Faders rige nåde og kærlighed mod sine troende

venner havde så vidunderlig åbenbaret sig; ti det *er* en Guds nåde og kærlighed efter et sådant liv at finde en sådan bortgang, da, omringede af alle sine børn, mand og hustru under salmesang, bøn og tak vandre samlede hjem, trøstlige og frimodige i troen på Frelseren, som ene kan være deres usvigelige fører gennem skyggedalen til de lyse, evige boliger. — Mægtig havde Gud Fader i de sidste dage i stort og småt givet sig vidnesbyrd i det gamle hjem, og budskabet herom var draget ud i vide kredse. Det havde grebet alle, der hørte det, og selv folk, der ikke kendte de gamle, stansede på livets rastløse vandring og undrede sig storlig, over hvad der var sket. Vorherre havde talt åbenbart og tydelig; — «enhvær, som haver øren at høre med, han høre!» — I hundredvis droges folk derfor til dette sted, og havde ikke vinteren ligget så usædvanlig hårdt over landet, havde der samlet sig endnu mange flere. Selv *måtte* min hustru og jeg med inderligt vemod give afkald på at tage plads i sørgeskaren, men vore tre døtre, de gamles svigerdøtre, *vilde* ikke lade sig holde tilbage og *måtte* ikke holdes tilbage. Skönt isen endnu dækkede bæltterne, måtte de vove færden. Mandag eftermiddag brøde de op fra hjemmene, og efter halvtredie døgn's uafbrudt rejse nåede de natten mellem onsdag og torsdag det gamle hjem, hvor i så kort tid så meget var omskiftet, men hvor således nu alle børnene og svigerbørnene vare samlede med undtagelse af Marie, der tre dage tidligere havde fået en datter (Kristian, hendes husbonde, havde altså måttet være fraværende under denne begivenhed for at kunne stå ved sin moders dødsleje), og Anine, der ligeledes holdtes tilbage på det fjærne Sønderris: hun fik ti dage senere en søn. Også alle Stines fire brødre vare samlede, men af Lars's brødre var der des værre ingen: Holger, som dog så inderlig gjerne havde villet, holdtes tilbage af vejr og vej, af alder og svagelighed; men Karl sad ved sin hustrus dødsleje (hun døde fem dage senere).

Torsdag middag samledes man da i kirken på bakken ved søen. Dråby kirke er en usædvanlig stor landsbykirke, men snart fyldtes den. Sørgeskaren blev tættere og tættere, og Æbeltoft avis regner «følget» til omtrent 800 mennesker, «et så talrigt følge, som vel ingensinde har været set eller kendt dersteds».

Først sang man: «Rejs op dit hoved, al kristenhed», hvorpå *Siegumfeldt* fra prædikestolen holdt (den senere meddelte) tale. Efter den sang man: «Sov sødt, barnlille»,

og pastor *Jensen* holdt ligeledes fra prædikestolen (den også senere meddelte) tale. Man afsang nu den morgensang, som Lars for tretten år siden havde skrevet (se s. 211). Han drømte dengang mindst om, at den skulde blive en af hans egne vuggesange, men den var nu trykt i det omdelte salmehæfte, og menigheden blev dybt greben af de jævne toner fra den afdøde selv. Så bekendte pastor *Jensen* troen fra kordøren, bad fadervor og lyste velsignelsen; og man afsang salmen: «Guds ord det er vort arvegods». Våbenbrødrene, som havde bredt sit store danebrog over bægge kisterne, havde udbedt sig tilladelse til at måtte bære dem bægge fra kirken hele den lange vej til deres sidste hvilested på den nye kirkegård. Og dette gjorde de nu. Men, da de gik igennem kirkens skib med de blomstersmykkede kister, fulgte af børn og svigerbørn, da istemte hele menigheden: «Det er så yndigt at følges ad». Denne salme er jo oprindelig skreven til et sølvbryllup, og den har næppe tidligere været brugt ved en lignende lejlighed; men «mangt et øje blev vådt derved». — Graven og dens nærmeste omgivelser havde skovfogden venlig klædt med grønt og blomster. Men det var, som Vorherre selv vilde iklæde den festskrudet: høj og klar og skyfri lod han himlen hvælve sig over den; han lod solen sende et væld af de første, fine, varmende vårstråler ned over de blomstersmykkede egetræskister, der nu stode side om side i den brede, åbne grav; og han lod lærken stige højt i sky, så dens vårvarslende, jublende triller kunde strømme ned over graven og over den store skare, som havde samlet sig om denne, så den fra sit høje stade ligesom skulde mælde om den morgensol, der skinner hinsides graven, når troende mennesker sænkes i den. Man sang da: «Fred til bod for bittert savn», hvorpå præsten *Joh. la Cour* fra Helgenæs holdt (den senere meddelte) tale og kastede jord på de afdøde frænder. Og højtideligheden sluttedes med salmen «Krist stod op af døde».

Æbeltoft avis tilføjer: «Endnu skulle vi blot anføre, at sognets fattige beboere, som de afdøde havde omfattet med så megen varme og kærlighed, om eftermiddagen bleve bespiste i sognets fire skoler». (Som sædvanligt vedbliver der endvidere hver jul, påske og pinse samt på de gamles bryllupsdag at uddeles gaver til de trængende blandt de mange, som have stået i forhold til huset. En sum, af hvis renter

gaverne udredes, er derfor af börnene fastgjort i Skærsø.) — Af alle dem, som vare ejendomsbesiddere i sognet, da Lars for henved et halft hundredår siden tiltrådte Skærsø, levede der endnu kun to mænd. Den ene af disse var på jordefærdsdagen fængslet til sygelejet, så kun den anden, den hæderlige åttiårige Sören Grönfeldt, kunde deltage med frænder og venner i «gravøllet», ved hvilket Jörgen, som ældste søn, med få ord tømte «mindebægeret for far og mor».

Jordelivet er slukket og graven lukket. Så vil jeg da slutte de hedengangne kæres levnedsløb med Siegumfeldts udtalelse til Jörgen (i et brev af lille-juleaften 1875): «Også i denne jul vil der gå bud imellem Skærsingerne i adspredelsen, og de skulle fornæmme det, at, som julen igennem de mange år holdt sammen på dem og kaldte dem til det hjem, hvor de mødtes med den kære moder, der ikke blot selv var født i en juletid, men i hvem julen med julebarnet var født og havde hjemme, så holder den endnu sammen på dem og skal vel gøre det, indtil bruddet er helt lægt, og den gamle julekreds atter er fuld af Skærsinger, ja større, end den nogensinde var i forkrænkeli-ghedslandet».

Ja — det ske, det ske! I vor herres Jesu Kristi højlovede navn, det ske! ham til ære og dem til velsignelse.

---

15. Mindetaler.

1.) i Dråby kirke d. 11. marts 1875.

Salmen «Rejs op dit hoved, al kristenhed», der står som den første i det omdelte salmehefte, og som vi nu have sunget, er jo ikke en klage- eller sørgesang, men den er en lovsang, der minder kristenheden om, at den skal se ud imod målet, imod dagen, da Herren kommer for at hente alle sine til himmelhjemmet og skænke dem livskronen, efter at alle deres fjender, synden og døden og Djævelen, ere overvundne og have mistet al deres vælde, så de ikke kunne røre noget kristent menneske mere; og, når denne salme således er valgt til at lyde her ved disse to dødsbårer, om hvilke vi ere samlede, da er det, fordi at ved siden ad og over vemødet, som vi må føle, der med de inderligste hjærtébånd vare knyttede til dem, som

nu hvile der, må hjerterne også erkende og føle, at Herren her har gjort en øjensynlig, åbenbar, underlig nådegerning, så at klagen og sorgen må give plads for lovsangen og taksigelsen; ti visselig, såre sjælden møder der os en så yndig livsførelse fra begyndelsen til enden her på jorden som for disse to kære, kære gamle, der nu ved Herrens nåde have udstridt den gode strid, fuldkommet løbet og bevaret troen, og ere indgåede til at modtage retfærdighedskronen, som Herren har henlagt til alle dem, som have elsket hans herlige åbenbarelse.

Der er et ord af kong Davids den 116de salme, som det er givet mig i dag at bære frem her i denne forsamling, og det hedder: «Det er kosteligt for Herrens øjne, når hans hellige dø». — Det er kosteligt for Herrens øjne, når hans hellige dø! Men hvem ere de hellige, som dø, og hvis død er Herren til behag? De hellige, som dø, det er ikke englene, ikke de rene, fuldkomne ånder, ti dem har døden ikke at gøre med, og de have ikke med døden at gøre, de dø ikke. Nej, de, som dø, det er syndige mennesker, ti døden er syndens sold, og kun menneskene, som have synd, dø. Men er der da hellige blandt de syndige mennesker? Ja, venner! i Gud Herrens øjne ere de mennesker hellige, og han kalder dem sine hellige, de mennesker, som give ham lov til, at han må rense dem fra synden og gøre dem hellige på hans vis og måde; og derfor, så mange, som tage imod Guds søn Jesus Kristus som deres Herre og Frelser i dåb og tro, dem skænker han syndernes forladelse, og dem renser han for synden og gør dem rene og hellige; og det er livsgerningen, han her har for med dem, og, når han har fået det udrettet i dem, som her kan og skal fuldbyrdes, så er det Herren til glæde, så er det kosteligt for hans øjne, at han kan lade disse sine hellige dø, at han kan tillade dem, at de må lukke deres øjne her i verden og søge hvile i gravens skød i den korte natteblund, indtil han ved næste morgengry kan kalde dem op og føre dem ind til at dele den evige livsherlighed med sig.

Det er kosteligt for Herrens øjne, når hans hellige dø! — Disse to, hvis støv nu ligger gemt der, vare Herrens hellige, ikke således, at de i sig selv vare uden synd, men de lode sig hellige af Herren. Dåben mødte dem ikke forgæves, men dåbslivet blev ved at leve hos dem og fik magt i dem, og jo ældre de blev af år, des inderligere og barnligere sluttede de sig i hjærtets ydmyge tro og med mun-

dens frimodige bekendelse til Vorherre; og jo mere de våksede op til Herren, så at det var tydeligt for alle dem, som kom i berør med dem, at de våksede gudsbørnenes vækst i tro, håb og kærlighed, des mindre vidste de selv af det, og des mindre tykkedes de sig selv at blive. O ja, venner! det er et vidunderlig dejligt livsløb, som disse to så inderlig til hinanden i kærlighed knyttede Herrens hellige nu have fuldendt her hånd i hånd med hinanden; så megen nåde og så megen lykke og velsignelse tildeltes dem, og de bleve hjulpede til at bære lykken og velsignelsen og til at blive under nåden. Og vidunderlig dejlig var livsudgangen. Som lampelyset langsomt og næsten umærkelig slukkes, når olien er fortæret, så afkræftedes den gamle kære, kære fader i få dage lidt efter lidt, og blidt og stille sov han ind, næsten uden at de kære, der stode om hans leje med de tårefulde øjne fæstede på hans åsyn, kunde se, at han havde draget det sidste åndedræt. Og nu hun, vor kærlige, ömme og trofaste moder, hun havde ikke kunnet gøre sig fortrolig med tanken om at skulle miste fader; lige til det sidste holdt hun fast ved håbet om, at hun skulde få lov til at beholde ham her; men, da livsånden var bortflygtet og dette håb bristet, da brast også hendes hjærte. Der møder os et kærlighedsord i den hellige skrift, talet af en kvinde, næmlig af Rut til Naomi: «Hvor du går hen, der vil jeg gå hen, og hvor du bliver om natten, der vil jeg blive om natten; dit folk er mit folk, og din Gud er min Gud. Hvor du vil dø, der vil jeg dø, og der vil jeg begraves.» Således var vor moders kærlighed til ham, som hun fra sin ungdom af havde skænket sit hjærtes bedste følelser og så inderlig og hjærteelig delt alt med til de grå hår. Hans dødsdag tilbragte hun i börnenes kreds, men ved aftenstid følte hun sig syg, og da en af dem ytrede: «Nu må vor lille moder ikke også blive dårlig», så blev der givet hende et stort valg, valget imellem dem, der vare hende de kæreste, hendes bortgæede ungdoms-brudgom og hendes börn, og hun udtalte det, i det hun sagde: «Det vilde jo vel være eder for svært på en gang at miste både fader og moder, men for mig var det jo det dejligste, om jeg kunde følge fader; men jeg vil jo også blive hos mine börn, om det er Guds villie. Hans villie ske!» Og dermed havde hun lagt valget i hans hånd, som kender alle ting bedst, og han valgte for hende det, som tyktes også hende det dejligste. Hun forlod ikke lejet, hun den aften søgte, og seks dage efter, mens alle

hendes børn omgave hende og under bekendelse og bøn i tårer sang Herren lovsange, som hun selv til det sidste kendelig var med i, sov også hun med Jesus-Kristusnavnet på sine læber sødt og rolig ind. Hun fik lov at følge fader i døden og graven som i livet. Tilvisse har det været kosteligt for Herrens øjne, at han kunde lade disse sine hellige dø.

Så farvel da i Jesu navn, i to kære, elskede! og tak fra slægt og venner, de mange, som fjærnt og nær lå eder på hjærte og holdt af eder; tak, usigelig, hjærteelig tak fra os, eders børn, tak for al eders trofaste, ømme og opofrende kærlighed i småt og stort, tak for alle de mange dyrebare, dejlige minder, hvori der ikke er et eneste, som har allermindste plet, eller som vi kunde ønske borte eller anderledes, tak for det velsignede kærligheds-fodspor, I have efterladt os! Men først og sidst tak til dig, vor Gud og Fader i himlene, tak for fader og moder, du undte og gav os i disse to nu bortkaldte, tak for din underlige nådes førelse af deres livsvej og for deres livsudgang, som du gjorde så læmpelig og yndig! Midt under vore tårer føle vi det, det har været også nåde mod os, du har taget med læmpe på os; så hjælp os med din Helligånd for Jesu Kristi skyld, at din nåde imod os ikke skal være forgæves! Før også vore livsveje således, at det, når timen kommer, da vi lukke vore øjne, kan være kosteligt for dine øjne, fordi vi vare af dine hellige! I Jesu navn, amen!

M. A. Siegmundfeldt.

2.) I Dråby kirke d. 11. marts 1875.

Vi mindes i disse fastedage den største hjærtesorg, som har været i verden, da vor Herre led og døde. Vi mindes Marias sorg, da hun stod ved korset, og det opfyldtes, hvad der var spået hende, at sværdet skulde gå igennem hendes hjærte. Vi mindes apostlernes og alle vennernes sorg, da han böjede sit hoved i døden, om hvem de havde troet, at han var den, der skulde frelse Israel. Da var det for dem, som alt var forbi, al glæde borte, alt håb udslukket. — Lidt af det samme erfare vi alle, når vi have sorg. Det erfares, så ofte et øje lukkes, som vi have set ind i med håb og tillid. Da lyder det tungt og sørgelig inde i os: Nu er det forbi.

Men det var ikke forbi. Fra vor Herres læber lød

midt i mørket et bedre ord: «Det er fuldbragt». Fuldbragt var levnedsløbet på jorden, fuldbragt det store forløsningsværk, hvorfor han var kommen, fuldbragt kampen med sorg og død, og sejren vunden. — Og dette vor Herres «fuldbragt» lyder igennem hele hans menighed, lyder der igennem al sorg og nød, ja lyder igennem døden i kristnes hjerter. Hvor er det dog opløftende, når det viser sin kraft midt i menneskelig skrøbelighed til at vinde sejr over synd og død!

Hustruens hjerte blødte, da den trofaste ægtemand lukkede sine øjne i døden. Det var så tungt, at det skulde være forbi med det lykkelige samliv. Men fra kristentroen i hjertet lød det mildt og trøstefuldt: Det er ikke forbi, det er fuldbragt. De dage, der randt, ere ikke borte, de ere levede for evigheden og skulle fortsættes i evigheden. Gud ske lov for dem! — Og hvor er det ikke dejligt her at kunne sige: Nu er det helt fuldbragt. Skilsmissen og sorgen ere forbi, de varede kun et øjeblik, nu er ægteparret forenet igen for aldrig mere at skilles. Ja et sådant følgeskab er dejligt, det kalder minder fræm hos os af de skønneste og bedste, som vort folk ejer fra de gamle dage.

Mange sønner og døtre stå her sørgeklædte om deres faders og moders kister. Det er såre vemodigt at skilles fra sådanne forældre, at miste dem bægge så brat. Men vor Herres store højtidsfulde «fuldbragt» overdøver sørgetonerne i deres hjerter. Aldrig have de følt det mere end nu, hvad disse forældre have været for dem, men vist heller aldrig stærkere, at deres liv bliver ikke forbi for dem. De ville ikke blot bevare mindet, men jeg tænker, der stiger en inderlig bøn til Gud fra deres hjerter, om at de måtte få lykke og velsignelse til at hædre dette minde, frede om deres forældres gerning, fortsætte den i samme ånd og fuldbringe, hvad de have begyndt, indtil også deres løb er fuldbragt, og de mødes påny i det store faderhus hisset.

Og endelig de mange andre, slægtninger og venner, mange, som ere her, og mange flere, som ikke ere her, rundt omkring lyder det i disse dage: Nu er det forbi, forbi med den milde uskrømtede gæstfrihed, hvormed vi bleve modtagne i dette lykkelige hjem, forbi med den rundhændede gavmildhed, der aldrig svigtede i nødens tid, forbi med den varme deltagelse i folkets og fædrelandets sag, som selv de sidste dage bare vidnesbyrd om; men jeg svarer atter: nej, nej, det er ikke forbi, det er fuldbragt; ti det liv, de have levet her, er lagt ned i vort folks liv,

som et sædekorn lægges i jorden. Det skal spire og bære sin frugt i de kommende slægter, og det ikke blot blandt deres nærmeste, nej, vi ville alle kappes om at frede om dette sædekorn, ja vi ville stræve med Guds nåde efter at være som de og fuldbringe al god gerning, som Gud vil kalde os til. Han give selv både villie og lykke og velsignelse dertil, han give os i vor sidste stund at kunne se tilbage på vort liv og sige med tak og tro: det er fuldbragt! Amen!

N. J. Jensen.

3.) Efter onkel Lavrits's og tante Stines jordfæstelse.

De fulgtes ad i kærlighed og i tro, nu følges de til hvile og til ro. Ja, det er manden med sin hustru, de to, der have været forenede i et langt og lykkeligt samliv, og som nu ere kaldte bort sammen, det er dem, mit hjerte føler en levende trang til at bringe denne sidste hilsen og farvel; og Gud ske lov, jeg gør det så trøstig, når jeg her ved graven vidner om det ægte liv, livet i tro og kærlighed, som de levede med hinanden i den lange årrække, som den nådige Gud forundte dem at vandre sammen; og når jeg udtaler her det håbets, ja forvisningens og fortrøstningens store ord: nu følges de ad til hvile og til ro. Ja, kære venner! jeg kan ikke tilbageholde det, jeg trænges af min fuldeste overbevisning til at vidne det, at her over graven, som skal gemme støvet af ægtefolkene, forenede i døden som i livet, her er håbets lys ikke udslukket, nej, det brænder så klart og så stærkt i troens forvisning om og fortrøstning til, at nu ere de bægge komne til ro og hvile i Frelserens kærlighedsfavn, efter at de ved hans Ånds nåde have arbejdet med hinanden i tro og kærlighed. — Og når da min tanke vender sig til manden, min ædle og uforglemmelige frænde, da er der et ord, i hvilket hans billede træder så velsignet fræm for mig, og det er profetens ord: «Det er godt, at man håber og er stille til Herrens frelse». Når her vidnes om frelsens stille og salige håb som indbegrebet og hovedsummen af alt godt, der kan times et menneske, så står det så livsaligt for mig, som jeg også er vis på, at det vil stå for alle dem, der kendte den hedengangne, at dette ord var indskrevet uudsløtteligt i hans hjærte, så at han ved den Helligånds nåde under sin lange livsvandring mere og mere levede sig ind i tanken og indholdet, der bæres af det. Det står så livsaligt

for mig, at hele hans livsvandring blev fuldere og fuldere, inderligere og inderligere løftet af det store håb, der ikke skal blive til skamme, fordi det bier efter Herren og tager ham med sig på alle sine veje; ja det står så livsaligt for mig, at det var det ægte gulds stempel, som dette liv bar, fordi præget derpå stod så klart og så tydeligt, dette præg: det er godt, at man håber og er stille til Herrens frelse; ti, hvor end min tanke møder billedet af ham, hvor jeg end fæster blikket på, hvad han øvede og virkede, hvad der var hans id og mål, hvad han søgte og strævede efter, da bestyrkes og bekræftes min overbevisning om, at i alt og til alt så fulgte ordet: det er godt, at man håber og er stille til Herrens frelse, fulgte ham som ledestjernen og vejviseren. — Ja, kære venner! når vi høre tale om dem, der kaldes de stille i landet, og hvem visselig dette navn giver et godt lov og skal være til hæder, da forglemmes dog vistnok ofte, at det er stilheden, freden i håbet, der hviler på Gud Faders forbarmende nåde i Jesus Kristus, og livet, som bærer frugten heraf i sandhed, i tro og i kærlighed, at det er denne stilhed, der sigtes til, og ikke et sådant liv, om hvilket der alene kan siges, at det er udrundet i fred og ro. Men, når jeg siger, at han, min kære ven og frænde, hørte til de stille i landet, så skal hermed være udtalt ikke en ros over ham, men en ros til Guds ære, fordi Herren af sin uendelige nåde kaldte ham til at håbe og være stille til sin frelse. Ja, det var denne velsignelse, der som en Herrens nådegave kastede sit dejlige lyse skær over hans dages tal, og med den kom og til den sluttede sig også de andre store og rige nådegaver, i hvilke velsignelsen når sin fylde, og da som det første og bedste dette, at hustruen, som vandrede ved hans side, var ham en trofast medhjælp, ikke blot til livets jordiske gerning, men til den åndens gerning at søge Guds rige og hans retfærdighed, at hun med sit milde, fromme hjærte byggede sammen med ham på troens og håbets faste grundvæld, fordi de bægge havde fået nåde til at kende og til at finde den Guds kærlighed, der ikke bliver træt og ikke falder af, den kærlighed, der er langmodig og velvillig, der ikke bærer nid, ikke bruger fræmfusenhed, ikke opblæser. Ja, det var et velsignet hus og hjem, som disse to byggede sig i gården hist bag skoven, fordi det, åndelig talt, tør siges, at Herren selv byggede for dem, så at de ikke måtte arbejde forgæves; det var et velsignet hus og hjem, hvor kærlighedslivet både blomstrede og bar frugt; det var et

velsignet hus og hjem, hvor kærligheden var ikke blot højtidstragten, men fræmfor alt hverdagsdragten, der blev båret af dem, som der vare til huse, både af mand og kone, fader og moder, sønner og døtre, dem alle, forenede i kærlighed til hværandre og til den hele talrige husstand, som omgav dem. Derfor gik der en så mild og vederkvægende luftning ud fra dette hus, og hvær den, der trådte over dets tærskel, skulde erfare, at der var godt at være, hvor de milde, venlige og kærlige ord vare hjerteguldet, der lå på forældres og børns læber; men derfor vil, Gud være lovet! også de bortgangnes ihukommelse være til velsignelse for børnene, som aldrig kunne tabe mindet om og aldrig fuldt nok takke Herren, for at den nådegave, som er størst af alle, den blev deres forældres samliv velsignet med, og den bredte sin velsignelse over dem lige fra barndommens tidligste dage. — Og når jeg således kalder mindet om disse to ægtefolk fræm for min tanke, og Herrens nåderige forjættelser for mig så lyst og så livsalig knytte sig til det, så er der et ord, der ligesom uvilkårlig trænger sig fræm i denne alvårlige og højtidelige stund, hvori sorgen og savnet ikke kunne andet end knuge dem så hårdt, der nu stå tilbage fader- og moderløse, af hvilket jeg af hjertet ønsker, håber, beder om, at trøstens rige væld må oplades for dem, og det er ordet i visdomsbogen, som lyder: «Græd så sagskelig over en død, for han er kommen til rolighed». Og just fordi alkærlighedens Gud og Fader har givet eder nåde til, at I eje så velsignet et minde om eders forældre, at deres ihukommelse skal blive eder i sandhed til velsignelse, just fordi håbet lyser så livsalig fra denne grav, lyser til den himmelske kærlighed for dem, der have stridt den gode strid og bevaret klenodiet, just derfor ville I ikke fælde de bitre og stride tårer, som de, der stå uden håb og trøst, men I ville græde så sagskelig som de, der vel drages af længsel efter de kære, der ere gåede forud, men også i troen vide og i troen søge trøsten og husvælselsen fra den ubrødelige sandhed, at han, som er livets Herre og Frelser, han, i hvem al nåde og sandhed er vorden, han, hvem al magt er given i himlen og på jorden, han, som bruger denne magt i sin uendelige kærligheds tjeneste, han kan, som skrevet står, fuldkommelig gøre dem salige, som komme til Gud formædelt ham, efterdi han lever altid til at træde fræm for dem. I hans velsignede navn sige vi da amen.

Johannes G. la Cour.

16. Mindedigte.

1. Lavrits Ulrik laCour*).

Der gik en vandrør til det stille hjem,
 hvor smærten dør og livets storme tie,
 og trøstigt drog han did som en af dem,
 der havde lært at håbe og at bie.

Hans håb stod morgenklart på vårens dag
 og grønskende i livets lange sommer;
 det bar til ham en høst i modne lag
 af fredens frugt og kærlighedens blommer.

Det var, som freden fulgte med hans spor,
 hvor han så vendte sig i vandretiden,
 og som om kærligheden bar hans år
 ud over rummet ind i vinterhviden.

Som patriark i hjemmets børnekrans,
 der blev så rig og skøn, han sad med ære,
 prud hos sin viv i livets aftenglans,
 og følte fuldt, at der var godt at være.

Men dog med hjærtets fylde haged han
 i al sin lykke efter livets krone,
 og ikke glemte han som dådens mand
 at knæle barnlig for sin Herres trone.

Han bød stille, under tårers dåb
 af sine kære, på forløsningsstunden;
 hans ungdoms kærlighed, hans alders håb
 har mistet hjemmets skat — kun han har vunden.

Jakob Lyngby.

2. Til syster Stine**).

Nu kimer det lydt til kirkefest —
 din husbonde blev hos døden gæst;
 nej — frigjort for alle støvets bånd,
 sig op til Gud Fader svang hans ånd.

*) Ligesom nr. 4 er dette digt optaget af Æbeltoft avis.

***) Skrevet d. 6. marts om morgenen tidlig og afsendt som telegram,
 inden telegrammet om hendes egen død endnu havde nået os.

Der synger han nu i englekor
 halleluja for den frelste jord;
 med løsnets tunge han synger der,
 hvad alt så småt han nynnede her:

Halleluja! Gud os gav sin Søn
 til rejsning for Adams faldne kön;
 hans dåb vi fik og hans blod vi nød
 og viedes til hans sejersdød.

Og viedes til hans himmelfærd
 højt, højt over alle stjerners hær,
 hvor dag ej hælder, ej sol går ned,
 hvor evig stråler Guds riges fred.

Frederik Barfod.

3. Lavrits Ulrik laCour*).

Stille, stille, hvær en stridens stemme,
 døgnets storme, tier ved hans grav!
 han var fredsæl, Gud ham fred i gemme
 og i eje gav.

Man har sagt det tit: Guds børn vi kende
 på at verden hader deres færd;
 er det sandt vel? havde han en fjende,
 han, som hviler her?

Er det ved hans bære først, det klinger,
 ordet om hans stærke, milde sind,
 om den hjærtets skat, som frelst han bringer
 nu i havnen ind?

Nej — han fik den sjældne, store lykke:
 alle mødte ham med kærligt blik,
 venner stod der for hans hånd at trykke,
 hvor han kom og gik.

Han var elsket, æret af de ældste,
 medens småbørn leged ved hans knæ,
 han, der nu har plads blandt Herrens frelste
 under livets træ.

*) Kun de syv første vers af dette digt stode i sin tid i Randers avis; de to sidste blev tilføje, da også Stine var død.

Rigt velsignet blev hans faderhjærte,
 ingen af de mange gav ham ve,
 för hans öje brast, en nyfödt kärte
 end det skulde se.

Og mens stammens navn til fjærne lande
 båret blev af nye kræfter fræm,
 sank hans livssol under dødens strande,
 og hans sjæl gik hjem.

Hjem — og hjemmets pærle fra det lave
 tog han med sig; båndet var så fast,
 at, för jorden fik hans støv som gave,
 hendes hjærte brast.

O, hvor skönt er livet, når dets sommer
 følges af en høst så rig og fro!
 og hvor skön er døden, når den kommer
 som til disse to!

Povline Worm.

---

4. Ellen Kirstine Poulsen laCour.

Knap luktes öjet det blide, blå,
 der spejlede hendes smykke,
 og i hvis glimtende dyb hun så
 den sjæl, der bar hendes lykke;

Knap luktes af dødens segl den mund,
 hun mødte med jomfrulæben,
 og æred som viv på troens grund
 i al sin alvår og stræven,

För selv hun sank som et knækket rør
 i kvælden på vinterlejet; —
 nu sover hun ved forventningens dör
 med samt den skat, hun har ejet.

Men døren åbnes, når timen slår,
når Han, der våger hos bægge
i væntetiden, med troens ord
brat sprænger de dødes dække.

Det timedes hende, som selv hun bad,
at følge sin husbond kære; —
de to kunde ikke skilles ad,
om og «her var godt at være».

Jakob Lyngby.

Torsdagen d. 5. okt. 1876, firtitreårsdagen efter Lars' og Stines bryllup, blev ligstenen rejst over deres fællesgrav, som ligger i det sydøstligste hjørne af den nye kirkegård. Foruden enkelte andre vare af slægten følgende seks tilstede ved afsløringen: Jakob og Johanne, Aubert og Lavrirstine, Peter og jeg. Først talte jeg et par ord, dernæst Peter, og før, imellem og efter sang vi et par salmer («Sov sødt, barnlille», «Krist stod op af døde» og «Alt står i Guds faderhånd»). Stenen er en grå granit, og i den er der hugget følgende indskrift:

Lavrits Ulrik laCour,
født 6. april 1802, død 27. febr. 1875,
ejer af Skærsø siden 1825,
og
Ellen Kirstine laCour, f. Poulsen,
født 26. desb. 1809, død 5. marts 1875,
ægteviiede 5. okt. 1833,
bægge jordede 11. marts 1875.

Deres 10 børn rejste
fader og moder
dette minde til ære og tak.

Op til granitten støtter sig en hvid marmorplade, i hvilken følgende linier af Povline Worm ere indhuggede:

Hvor livets bedste kræfter virke
som hos de to, i lys, i lön,
dér bliver graven selv en kirke
og dødens suk dens indgangsbön.
Hvor troen lyser over pagten,
dér holder evig hjærtets bånd;
så stor er kjærlighed, at magten
den vrister ud af dødens hånd.

Ved indgangen til familiens gravsted sattes samtidig en marmorbog, på hvis ene blad navnene indskrives af alle dem, som her stedes til hvile (den bærer allerede navnene: Peter laCour; Karl Kristian Madsen; Otto Avgust laCour; Georg Emanuel laCour; Lavrits Ulrik laCour; Ellen Kirstine laCour, f. Poulsen), mens der på det forreste blad er indskrevet salmeverset:

O, Gud ske lov det hjemad går,
did, hvor det store stævne står,
der husets børn skal samle,
hvor altid de skal sammen bo,
som did fandt vej i Jesu tro,
de unge med de gamle!

Efter den gamles ønske plantes der en eg paa hans grav; det var det eneste ønske, han med hensyn til denne havde udtalt.

Rettelser og tillæg.

Side

15. (l. 1., **Jörgen Peter laC.**) l. 10: jærnværksejeren, læs: jærnvejsejeren.
17. (n. 1.) **Peter David laC.** gik 1858—60 i Peter laCours kostskole på Margretelund.
21. (o. 2.) **Lavrits U. laC.** kom $\frac{1}{8}$ 1877 i Århus latinskele (han havde tidligere gået i Fengers realskole).
22. (f. 10.) **Janus A. B. laC.** blev medbestyrer af konstforeningen $\frac{18}{1}$ 1876.
23. (b. 4.) **Nils G. laC.** blev (1850?) litograferet af C. Simonsen efter en tegning af L. A. Smith.
25. (g. 2.) **Charles laC.** vendte 1877 tilbage til folketeatret.
26. (r. 4.) **Amalie** (læs: **Amelie**) **Hortense laC.**
— (g. 3.) **Viktor laC.** sekundlöjtnant 1868, læs: 1860; ritmester $\frac{18}{3}$ 1878 (ansat som sjef for 4de regiments 3die eskadron $\frac{15}{3}$, men vedbliver til tjeneste i krigsministeriet til $\frac{15}{10}$ 1878).
27. (a. 4., **Henriette Fr. laC.**); efter ordene «tilbage til Odder» (side 28, l. 6) læs: var fra 1814 en tid husholderske hos Holstein-Rathlou på Ratlovsdal, men vendte tilbage til Odder, hvor hun stadig levede i trange kår, yderlig simpel i hele sit væsen og deri, som i meget andet, sine systre ulig, men afholdt i det mindste af sin nærmeste slægt.
28. (a. 5., **Elisabet Katr. laC.**); hendes mand Wormslev var Ø i Århus $\frac{17}{4}$ 1758, huslærer på Skårupgård 1780—82, på Åbjærg 1783—84, indsat som hører ved Århus latinskele $\frac{19}{10}$ 1784. — Hun havde med Wormslev fire stiftøtre og en stiftsøn; af disses børn skildres hun som «en venlig gammel kone med sølvhvidt hår, der var meget god imod stiftbørnene. Hun var temmelig mager med lidt skarpe ansigtstræk og gik temmelig rask i sin høje alder, skönt hun jævnlig klagede over sin gift, men dog sjældent til fremmede.»
62. (d. 1.) **Peter laC.**s venstre fod var fra barnsben en klumpfod. Han blev 1862 efter et fotografi litograferet af A. Lönborg.

- Side
64. (h. 2.) **Jörgen K. laC.** blev $17/1$ 1878 kaldet til præst i Fjellerup og Glæsborg.
67. (j. 3.) **Albert F. laC.** gjorde, tildels med offentlig understøttelse, en rejse i England i sommeren 1871.
68. (j. 5.) **Georgia laC.** og **K. Petersen** have haft børnene: 1.) *Kristian Peter Petersen*, Ø og † i Skibelund $14/9$ 1876; 2.) en yngre tvillingbroder til den forrige, † udøbt $14/9$ 1876; 3.) *Karen Marie laCour Petersen*, Ø i Skibelund $26/1$ 1878.
70. (k. 1., **Lovise N. laC.**); hendes mand **J. Fr. Spleth** styrede i vinteren 1865—66 folkehøjskolen på Frederiksværk.
74. (anmærkningen) *Hans Kr. Teod. Barfoed* † i Frederiksberg $4/9$ 1878.
99. l. 9 f. o. (**Ane Brendstrup**) for $19/1$ 1837 læs $1/11$ 1837.
- (d. 2.) **P. Bolette Poulsen** og **Kr. Ludv. Hansen** have nu tillige datteren *Anna Margrete Hansen* (Ø på Rølsegård $29/12$ 1877).
- (d. 5.) **L. Eline K. Poulsen** og **Karl Avg. Lyngbye** have nu datteren *Ragnhild Lyngbye* (Ø i Århus $20/11$ 1877).
107. (anmærkn. l. 8): Gammelstrup, læs: Gammelestrup.
155. (f. 4., læs: i. 4.) **Nils laC.** ombyggede tildels Sønderriis 1877.
156. (i. 5) **H. Kristian D. laC.** opførte en ny lade og en ny kostald på Havrøllen.
157. (i. 7.) **Povl laC.** rejste $14/3$ 1878 til Paris, hvor han delvis sålgte sin opfindelse (tonehjulet) til elektrisk insjenør **Hardy**, og gik i regeringens ærinde hjem over Bryssel osv. for at gøre sig kendt med vandstandsmålingerne ssteds.
-

Æmneviser.

	Side.
1. Slægten laCour (den danske linies stamfader; hans ægteskaber og børn; den ældre α : Nils laCours linie)	6— 30.
2. Jörgen laCour (hans ungdom)	30— 34.
3. Lotte Guldberg (hendes byrd; hendes ungdom; hendes hjem)	34— 40.
4. Jörgen laCour og Lotte Guldberg (frierdagene; forlovelsestiden; bryllupet; samlivet; J. laCours død og amindelse; hans børn og deres afkom α : den yngre linie)	41— 70.
5. Lotte Guldberg og H. P. Barfoed (Lotte Guldbergs enkesæde; hendes ægteskab med Barfoed; hendes sygdom og død)	71— 81.
6. Slægterne Poulsen og Dinesen (deres oprindelse; slægten Dinesen s. 83-87; slægten Poulsen)	82—103.
7. Lars laCours ungdom (hans fødsel; hans ophold på Rodstenseje, på Østergård, i Lyngby, på Rugård og i Hyllested)	104—115.
8. Hovedgården Skærso (dens ældre historie; den bliver stamhus; stamhusbåndet hæves; Frederikkesminde; bolaget; Klitgaard eneejer; hans uheld; Skærso tildømmes statskassen; købes af Lars laCour; Frederikkesminde og Godthåb)	115—141.
9. Stines ungdom og ægteskab (hendes fødsel og udvikling; lærer Lars at kende; forlovelse, indsigelse, endelig indvilligelse; ægteskab; børn)	141—159.
10. Lars som laudmand (selvskildring; skildring ved hans søn Jörgen s. 161—181; tillæg af Fr. Barfoed om: Stines arv, Skødshoved, Frederikkesminde, Stubbegården, Jægergården, Mallingsgård)	160—187.

	Side.
11. Adskilligt (Lars' offentlige hværv; han bliver stænderdeputeret og folketingsmand; de schleswigholsteinske oprørskrige; Klitgaard, Søren Ebbesen, Kristian Tisted, Jens Rask, urtekræmmer Madsen; mit første møde med Stine)	187—200.
12. Troslivets vækkelse og næring (selvskildring; tillæg; morgensang)	200—211.
13. De gamle dage (pengeforhold; Lars afstår Skærsø til sine sønner; Sølyst; tegninger af Lars og Stine; religiøse udkast; folkehøjskoler og forsvarsvæsen; de gamles sidste villie)	212—234.
14. Sygdøm, død og jordefærd (de sidste fire år; Lars's sygdom og død; Stines sygdom og død; bæggens jordefærd)	234—251.
15. Mindetaler (af Siegumfeldt, N. J. Jensen og Joh. laCour)	251—258.
16. Mindedigte (af Jakob Lyngby, Frederik Barfod og Povline Worm)	259—262.
Mindestenen og dens indvielse	263—264.
Rettelser og tillæg	265—266.

For at spare plads ere følgende tegn brugte:

Ø for: født,
 Ø for: døbt,
 hj.Ø for: hjemmedøbt,
 * for: viet,
 † for: død.

Da Vauren nærmede sig 1875, og Gud vor Fader vilde hjemkalde begge vore elskede Forældre, havde han ordnet alt saaledes, at alle vi Søkende, hvor vidt og fjernt spredte vi end vare, kunde bryde op fra vore egne smaa Hjem og flokkes i vort Barndomshjem om de Gamle. Og vi takke Gud for denne kjærlige Styrelse, thi rigere Dage i al deres dybe Alvor og Vemod have vi aldrig levet. Vi havde havt et lykkeligt Barndoms- og Ungdomshjem; — vi vare voxede op med en urokkelig Tro og Tillid til vor Faders og Moders Kjærlighed baade mellem dem selv indbyrdes og til os; — vi havde med Hjærtet fuldt af Fryd og Tak seet vore kjære fromme Forældre efter en lang, virksom og agtet Arbejdsdag have det yndigste Aftensæde i det gamle Hjem; — men aldrig var det blevet os saa klart som i disse Dage, at det var Gud Fader selv, der i Stort og Smaat lagde alt til Rette for dem, hvorfor det ogsaa blev i hans velsignede Navn, at de trøstige, frimodige og glade lagde sig til Hvile, da Hjemfærdsstunden nærmede sig, og han forlod dem ikke paa det sidste, men stille og mildt kaldte han sin gamle Tjener og Tjenerinde herfra.

Da vi nu stode der, omstuttede af en inderlig Fællesskabsfølelse, stod det klart for os, at her havde Gud Faders mageløse Kjærlighed mod dem, der i Ærlighed og Sandhed om end i menneskelig Skrøbelighed ville høre ham til, sat sig et stort og dejligt Vidnesbyrd, og vi, der havde faaet Lov til at være Vidne hertil, vi maatte ikke bevare dette for os selv, men vi skulde bringe Budskabet derom til den Kreds, hvori de Gamle havde levet og virket: den store og mægtige Prædiken, der i disse Dage var holdt paa Skærse, skulde ogsaa lyde ud over Hjemmets nærmeste Kreds, — og saaledes fremkom først Tanken om et skriftligt Eftermæle om vore kjære Forældre.

Men snart maatte denne Tanke faa videre Grænser; — ogsaa hele deres lange, yndige Liv og Samliv maatte staa for os som et stort Vidnesbyrd om Guds kjærlige Styrelse; thi det var os nu klart, at det var fra denne, at den Glands havde sit Udspring, som saa dejligt lyste hen over vor Faders og Moders Liv og ind i alle de Minder, vi havde fra vort kjære Barndomshjem, og det blev derfor nu i en hel Levnetstegning, at vi ønskede Billedet af de Gamle bevaret.

Med dette vort Ønske gik vi til vor kjære Farbroder Frederik Barfod; — vi vidste, at ingen bedre end han kunde forstaa og dele vore Følelser, thi han havde omsluttet de Gamle med hele sit varme, trofaste Hjærte, han havde, skjøndt fraværende, inderligt og deltagende levet alle de sidste store Dage med os, han havde delt vor Glæde, mens vi havde Fader og Moder iblandt os, og han ejede, som vi, et stort og dejligt Minde om dem.

Han afslog ikke vor Bøn; med den Friskhed og Hjærtevarme, Vorherre har bevaret hos ham op under de graa Haar, tog han fat paa Opgaven, og skjøndt rustet med et Personalkjendskab til hele vor Slægt som faa eller ingen anden, sparede han dog hverken Flid eller Meje for end yderligere at samle de Slægtdata, som ellers snart for en væsentlig Del vilde gaaet tabt; og derfor foreligger nu her fra hans Haand en Redegjørelse for vor Slægtforgrening, som vi ere forvissede om, at saavel laCourer som Poulsener ville være ham taknemmelige for, — og her foreligger en Levnetstegning af vore Gamle, som vil være en dyrebar Mindesamling for os og vore Børn, — og her foreligger endelig et dejligt Billede af et fromt og lykkeligt Ægtepar, til Trøst og Opbyggelse for alle troende Kristne.

**Dorthea. Charlotte. Jørgen. Niels. Christian.
Jakob. Poul. Lauritzstine. Jenny. Peter.**